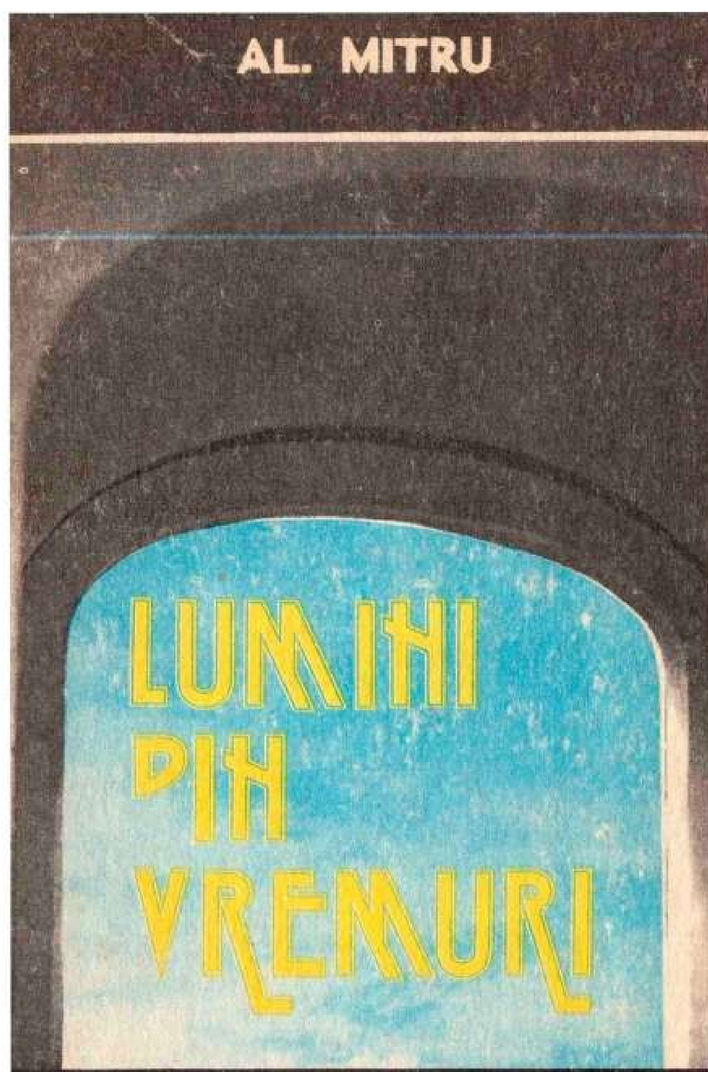

SCRISUL ROMÂNESC
AL. MITRU
LUMINI DIN VREMURI
Coperta: EUSTAJIU GREGORIAN
AL. MITRU

SCRISUL ROMÂNESC Craiova, 1987

ULTIMELE CUVINTE ALE DIATEI

Se căţărase în picioare, pe umerii lui Zâne. Printre gratii se zărea marea. întinsă, albastră, poleită de soare. Jos, la poalele fortăreţei, se jucau veseli nişte copii. Glasurile lor răzbăteau până aici, unde căpitanul Ion şi Zâne împărţeau aceeaşi rece şi umedă încăpere.

Multe piedici biruise până atunci – într-o întreagă viaţă de luptă şi zbucium – căpitanul Ion. Numai de data aceea nu găsea nicio ieşire din greaua situaţie în care se găsea.

împreună cu Eufrosin şi Zâne, căpitanul sosise de la Izmir cu o corabie în Rodos. Insula se afla sub stăpânirea unor cavaleri din ordinul aşa-numit al Ioaniţilor[1].

Ion mai auzise povestindu-se despre cavalerii Ioaniţi.

Cu trei veacuri în urmă, unii înaintaşi ai acestora fuseseră chemaţi de regele maghiar Bela al IV-lea şi aşezaţi în partea de miazăzi şi răsărit a Transilvaniei, spre marea nemulţumire a românilor, stăpânii dintotdeauna ai acestor meleaguri.

Acum cavalerii Ioaniţi alcătuiseră în Rodos un puternic avanpost de luptă împotriva înaintării pe mări, spre asfinţit, a forţelor otomane.

Turcii se pregăteau să atace şi să cucerească insula. în acest scop trimiteau mereu iscoade ca să cerceteze şi să cunoască mijloacele de apărare ale Ioaniţilor. Aşa încât cavalerii îi bănuiau pe toţi cei care soseau în Rodos că sunt oameni ai otomanilor.

Puşi îndată după debarcare sub urmărire de cavaleri, se află că valahii nou sosiţi întrebau pretutindeni despre o altă corabie ce trebuia să fi acostat mai demult în Rodos.

---

1 Comunitate de cavaleri-călugări războinici, care era condusă de un mare maestru sau căpitan al ordinului.

„Nu mai încape îndoială, socoti marele maestru, că sunt trimişi de turci!” Şi porunci să fie chemaţi numaidecât cei trei valahi la,sine.

Aduşi în fortăreaţă, Ion, Eufrosin şi Zâne fură conduşi într-o inare sală. O imagine a Madonei, mai înaltă decât un stat de om, se afla zugrăvită pe unul dintre pereţi.

Li se puseră numeroase întrebări. Căpitanul istorisi că îşi caută copila, care îi fusese răpită, apoi vândută unui neguţător de sclave. Neguţătorul o urcase într-o corabie ce pornise spre Rodos.

— Şi ai aflat ceva despre fată? întrebă marele maestru.

— Am aflat că vasul pe care fusese îmbarcată, prins de o furtună şi izbit de stânci, s-a scufundat în mare nu departe de Rodos. Dintre toţi cei care se găseau pe punte, un singur marinar a scăpat. Pe-acesta l-am căutat şi el mi-a povestit că Ioana – aşa se numea copila mea – nu s-a temut de moarte. Dimpotrivă, după înjosirile la care fusese supusă, îşi dorea sfârsitul. Stia că eu, părintele său, voi avea grijă de băiatul ei, Vlăduţ.

Marele maestru ceru să fie adus marinarul ca să depună mărturie, dar acesta părăsise cu o zi înainte insula.

— Trimiteţi, rugă atunci căpitanul, pe cineva în Ţara Românească, la voievodul Mihnea. Vă vaâncredinţa măria-sa însuşi că nu suntem iscoade turceşti, ci dimpotrivă, luptători împotriva asupririi lui Baiazid.

— Aşa vom face: hotărî marele maestru. Numai că noi nu ne vom adresa voievodului, ci, potrivit regulilor noastre monahale, călugărilor unei mănăstiri. Până atunci veţi rămâne oaspeţii noştri, fără a vi se îngădui să părăsiţi nici măcar pentru un

ceas fortăreaţa. Iar dacă veţi încerca să fugiţi, veţi fi socotiţi duşmani şi răpuşi.

— Bine! se învoi căpitanul. Vă rugăm doar ca această cercetare să se facă pe cât cu putinţă mai repede. Am întârziat şi-aşa prea mult. Şi suntem aşteptaţi de măria-sa Mihnea pentru a-i da ajutorul cuvenit întru dobândirea libertăţii ţării.

Timpul începu să itreacă. Căpitanul, Eufrosin şi Zâne erau trataţi bine de cavaleri. Li se dăduse o chilie mică, dar curată, şi li se aducea hrană îndestulătoare.

în cea de-a patra lună de când se aflau acolo, li se vesti că a sosit din Ţara Românească un călugăr, care trebuia să stea de vorbă cu ei şi să arate apoi, sub jurământ, dacă erau vinovaţi sau nu.

Călugărul valah veni în chilie şi, când se încredinţă că erau într-adevăr căpitanul Ion şi doi din cetaşii săi, plecă fără să le destăinuie ce hotărâre luase.

Spre seară fură chemaţi în marea sală a cavalerilor, ce se afla în partea de sus a fontăreţei. La o masă lungă, în faţa unui cămin din fundul sălii, marele maestru şi alţi cavaleri, înveşmântaţi în cămăşi de zale şi cu coifuri de fier pe cap, se sfătuiau între ei. Alături se afla şi eălugărul-oaspete din Ţara Românească.

— Ca să ne-ncredinţăm cu totul de adevărul spuselor voastre, duceţi-vă şi juraţi încă o dată în faţa Madonei că aveţi cugetul curat, le ceru marele maestru.

Bucuroşi, Ion şi cei doi cetaşi se apropiară de peretele pe care era pictat chipul Madonei şi jurară că îşi simt cugetul curat şi n-au spus decât adevărul.

în clipa aceea marele maestru rosti:

— Aţi jurat mincinos. Cinstitul călugăr valah aici

de faţă ne-a mărturisit mai înainte, de-asemenea sub jurământ, că sânteţi iscoade otomane.

— Minciună! Călugărul minte! apucă să mai strige căpitanul Ion.

Dar unul dintre cavaleri trase de un mâner. Un capac de fier se deschise şi tustrei căzură în adânc.

Se pomeniră într-o celulă închisă cu un grilaj de fier.

în zadar se plânse apoi căpitanul cerând o nouă cercetare. Marele maestru se îmbolnăvise grav. Zăcea lipsit de puteri. Nu voia să audă nimic. Şi fără porunca sa nicio nouă solie nu putea pleca.

Lunile trecură repede. Primul an la fel. Şi nicio schimbare nu se petrecu în soarta celor întemniţaţi. încercaseră tot ce era cu putinţă ca să poată scăpa de-acolo. Se străduiseră să desfacă uşa, să tragă de gratii, să sape un tunel. Fortăreaţa fusese ridicată numai din blocuri mari de piatră, în care gratiile erau vârâte adânc şi, fără unelte potrivite, nicio forţă omenească nu le-ar fi putut desprinde de-acolo.

Eufrosin izbutise o dată, când li se aducea hrana, să prindă printre gratii mâna cavalerului paznic, să i-o răsucească şi încercase să-i smulgă cheile. Dar ceilalţi paznici săriseră în ajutorul primului. Eufrosin fu scos din celulă. Judecat numaideeât pentru răzvrătire. Şi osândit de a fi înecat în mare.

Căpitanul Ion era atât de mâhnit încât se închise în sine.

Zile întregi stătea tăcut, înnegurat şi deznădăjduit. Se gândea că îşi pierduse amândoi copiii. Soţia sa, Oltea, devenise o umbră. Draga îşi închisese şi ea ochii. Pierise şi Eufrosin, tovarăşul drag de arme şi prietenul încercat, care atâţia şi atâţia ani îi fusese mereu în preajmă, ca şi Vâlsan şi Zâne, la bine şi la rău. Nici în ţară nu mai ştia ce era. Şi sigur

că voievodul, în zilele acelea atât de frământate, l-ar fi dorit alături cu sfatul şi fapta.

Căpitanul se găsea în cel de-al şaizeci şi cincilea an de viaţă, vârstă când alţii îşi căutau sau îşi găsiseră de mult odihna. Pe când lui îi era dat să îndure atâtea, ba încă să mai şi zacă în temniţă pe nedrept. Şi nu într-o temniţă otomană, ci într-una călugărească.

Dar iată că veni o zi când mai-marele ordinului cavalerilorcălugări din Rodos îşi află sfârşitul.

Auziră trâmbiţele sunând şi tobele bătând atunci când fu îngropat într-un mormânt deschis în zidurile.de piatră ale fortăreţei.

Folosind acest prilej, căpitanul şi Zâne – chiar de a doua zi după îngropăciune – cerură îngăduinţa noului mare maestru al ordinului, un tânăr de nici douăzeci şi şapte de ani, de a se dezvinovăţi pentru ceea ce nu făptuiseră.

În aşteptarea răspunsului, nu aveau altceva mai ¡bun de făcut decât să se caţere, cu rândul, la fereastră, şi să privească depărtările printre gratii.

Trecuse mai bine de o lună. Venise iarăşi primăvara şi apele scânteiau sub razele călduţe ale soarelui. Corăbii cu pânzele albe întinse şi galere la care vâsleau sclavi se vedeau plutind pe întinsul Mediteranei. Rândunelele de mare brăzdau voioase văzduhul albastru şi pescăruşi cu pântecele catifelate, căutându-şi hrana în valuri, ţipau cu glasuri ascuţite ca de copii.

Dorul ele libertate îl mistuia. Şi aproape în fiecare noapte îl visa pe Vlăduţ. Ce s-o fi ales de el? Fără îndoială, totul trebuie să fie bine. iMihnea – voievodul – şi Mircea – marele ban al Craiovei – nu l-au lăsat de izbelişte.

Era încredinţat că e bine şi, totuşi, un ghimpe îi înţepa uneori inima. îşi amintea atunci cum Vlăduţ

râdea cu gura şi ochii. Cum îşi ridica mânuţele grăsuţe spre el.

Săptămânile trecură. Nădejdea de a fi primit de noul maestru era din ce în ce mai slabă. Dar iată că, într-o bună dimineaţă, un cavaler li se înfăţişă la uşa chiliei.

Noul mare maestru, pe nume Laurenţiu, se hotărâse să-i primească.

— Dacă nu ne vom înţelege cu el, va trebui totuşi să scăpăm şi altfel, îi şopti lui Zânei căpitanul, în timp ce ieşeau amândoi din celulă. înapoi nu trebuie să ne mai întoarcem.

Merseră prin coridoarele reci ale fortăreţei, coborâră şi urcară numeroase scări, pe care la sosire nu avuseseră prilejul să le vadă. Şi se pomeniră în aceeaşi sală în care mai fuseseră o dată.

Sala, întâia oară întunecoasă, era de astă dată luminată de făclii înfipte în nişte gheare de vulturi metalice, lucrate cu multă măiestrie.

Laurenţiu şi ceilalţi cavaleri şedeau la aceeaşi masă lungă de lângă cămin. Pe masă ardea o lumânare într-un sfeşnic de fier.

Când căpitanul şi Zâne intrară, Laurenţiu le făcu semn să ia şi ei loc pe cele două jilţuri aflate în faţa mesei.

„Cine ştie ce cursă îmi mai întind!” se gândi căpitanul şi, cu o mişcare a capului şi-a mâinii, îi răspunse că rămân în picioare.

Pământiu la chip, osos, îmbrăcat în cămaşă groasă de zale şi deasupra cu un veş-mânt alb, pe care era pictată o cruce de aur, noul şi tânărul mare maestru al ordinului îi cercetă din ochi cu atenţie pe cei doi prizonieri.

Căpitanul şi Zâne arătau, într-adevăr, jalnic. în acest lung răstimp cât stătuseră în temniţă,

veşmintele li se ferfeniţiseră. Nici măcar o cămaşă curată nu primiseră. Bărbile le crescuseră ca unor pustnici. Slăbiseră, dar nu din putere, deoarece zilnic, câteva ceasuri, se luptau între ei. Se îngrijeau în felul acesta ca muşchii şi forţa să le rămână întregi.

Văzând că prizonierii nu vor să se aşeze, Laurenţiu se ridică şi el în picioare. Ceilalţi cavaleri îi urmară pilda. Spuse că, printr-un trimis al său la mănăstirea Tismana – aşa cum ceruse mai demult căpitanul – a făcut alte amănunţite cercetări.

Cercetările au scos la iveală întreaga nevinovăţie a celor trei prizonieri, dintre care unul fusese ucis între timp. De vină a fost însă numai călugărul înşelător de la mănăstirea Bistriţa, care depusese acolo 6 mincinoasă mărturie împotriva lor. Pentru pedepsirea lui se va rosti anatema, cea mai cumplită afurisenie.

Laurenţiu îl blestemă pe călugărul de la Bistriţa în latineşte, suflă în luminarea de pe masă şi-o stinse.

îşi ceru şi el iertare celor doi prizonieri şi-i încunoştinţă că sunt liberi.

Se întorceau, în sfârşit, acasă!

Alţi morţi: Ioana, Baldovin, Eufrosin! Şi alte suferinţe: anii lungi de temniţă!

Pentru ce fusese nevoie să se petreacă toate acestea?

Pentru ce trebuia ca românii să îndure din partea unor neamuri străine, care se tot năpusteau peste ei, atâtea chinuri nemeritate şi moarte?

Pe drumul întoarcerii aflară o mulţime de veşti.

în timpul cât ei lipsiseră, Mehmed-beg năvălise cu oastea turcească în ţară. Întâi Mihnea şi după aceea Mircea încercaseră să reziste, dar nU fusese cu putinţă.

Copleşiţi de mulţimea şi puterea duşmanului, amândoi se retrăseseră la Sibiu.

Aşa încât pe scaunul domnesc al Ţării Româneşti se urcase un alt fiu al lui Vlad Călugărul (şi frate cu Radu cel Mare), pe nume Vlad al V-lea cel Tânăr.

Acesta, tot un domn ibun şi drept, se apropie de Vladislav, regele Ungariei, icăruia-i cere arme, ca să-i poată răzbi pe turci şi astfelsă-şi idobândească neatârnarea. Dar încă înainte de-a i se închega cum se cuvine oştirea, Mehmed-beg năvăleşte. În luptele care urmează, viteazul Vlad cel Tinăr este înfrânt. Şi-n satul Văcăreşti, pentru vina de-a fi încercat să îşi elibereze pământul strămoşesc, i se reteză capul.

într-un timp atât de scurt, după săvârşirea din viaţă a lui Ţepeş, au urmat, datorită necontenitelor uneltiri şi năvăliri turceşti, nu mai puţin de opt domni. Doi din familia Basarabilor: Laiotă Basarab-Bătrinul şi Basarab cel Tânăr Ţepeluş. Şi şase din familia Drăculeştilor: ¡Mireea şi Vlad Călugărul, feciorii lui Vlad Dracul; Radu cel Mare şi Vlad cel Tânăr, fiii lui Vlad Călugărul; Mihnea, numit de unii din marii boieri „cel Rău”, feciorul lui Vlad Ţepeş, şi fiul lui Mihnea, Mircea.,

Cinci dintre aceştia opt: Radu cel Mare, Mihnea, Vlad cel Tânăr şi cei doi Mircea se străduiseră prin felurite mijloace, unii cu armele şi alţii, ca Radu cel Mare, pe cale diplomaticească, să-şi dobândească sau să-şi apere independenţa. Restul, ceilalţi trei, Laiotă Basarab-Bătrânul, Basarab cel Tânăr-Ţepeluş şi Vlad Călugărul, nutriseră poate şi ei speranţa eliberării. Dar neavând condiţii prielnice şi mai ales curajul trebuincios de a se răscula, stătuseră plecaţi, împlinind poruncile sultanului şi aşteptând din partea sorţii şi-a întâmplării dezlegarea situaţiei ţării şi-a lor.

— Şi cine se află acum în scaunul ţării? îi întrebă

căpitanul şi Zâne pe călătorii întâlniţi în drum.

— Un Neagoe, feciorul marelui vornic Pârvu – din familia Craioveştilor – şi-al Neagăi din Hotărani, răspunde un ţârcovnic.

— Fără cât, adaugă un popă, lui îi pofteşte inima să-şi spună Basarab, Neagoe Basarab, dându-se drept odraslă a lui Basarab-Ţepeluş.

— De unde ştii că adevărul adevărat nu-i acesta? ia din nou cuvântul ţârcovnicul.

— Mai ştii? E cu putinţă şi-aşa ceva. E cu putinţă orice! recunoaşte popa. Câite nu se întâmplă şi nu se văd ciudate pe lumea asta!

Ion îşi aduce aminte de un.tânăr palid, cu ochii galeşi şi mustaţa subţire, ca a lui Radu cel Mare – al cărui vătaf de vânători fusese.

îl întâlnise la un ospăţ de la palat, al lui Mihnea. Domnitorul îl păstrase, de altfel, în Divan, cu rangul de postelnic.

Fiu al marelui vornic Pârvu, tânărul Neagoe nu semăna nici cu tatăl, nici cu unchii Barbu, Danciu sau Radu, şi nici cu bunicul Neagoe.

Craioveştii erau bărbaţi vârtoşi, cu pumnii grei şi glasul puternic, deprins să comande. Şi, mai degrabă decât cu Craioveştii, tânărul semăna cu Basarab cel Tânăr-Ţepeluş, care avusese şi el o statură puţintică şi un obraz rotunel.

Cu toate că avea înfăţişare de cărturar, Neagoe trecea drept o foarte bună căpetenie de oaste. Şi nu numai o dată fusese lăudat pentru priceperea şi destoinicia lui în a dobândi biruinţe pe eâmpul de luptă.

Căpitanul îşi mai amintea şi că, la acel ospăţ, stătuseră puţin laolaltă de vorbă. Cu multă căldură, tânărul Neagoe îi vorbise despre ucenicia lui în

meşteşugul filosofiei pe lângă fostul patriarh grec al Constantinopolului, Nifon, unul dintre cei mai învăţaţi oameni ai timpului, ca şi despre felul cum îi plăcea să-şi petreacă timpul în mijlocul comorilor de artă şi-n faţa scrierilor (manuscrise sau tipărituri), cu care Craioveştii înzestraseră ctitoria lor, Bistriţa olteană.

Şi va să zică acest Neagoe se urcase pe tron?

Despre Vlăduţ, fecioraşul Ioanei, a aflat că este bine, sănătos, măricel, adăpostit la mănăstirea Tismanei de fostul mare ban al Craiovei şi apoi domn, Mircea, fiul voievodului Mihnea, mai înainte ca ei amândoi să fi părăsit, învinşi, Ţara Românească şi să se fi refugiat în Transilvania.

Că se găseşte acolo, el şi Zâne aflaseră de la un bătrân fost cetaş întâlnit pe cale.

Acesta, văzându-i, rămăsese încremenit.

— Căpitanul Ion? Trăieşti? Se zvonise… Atunci s-ar putea să fie adevărat… şi că măria-sa Vlad trăieşte… trăieşte şi se va întoarce…

De bucurie, se învârtea pe loc ca un titirez. Se repezise să-i sărute mâinile.

Căpitanul descălecă.

— Şi-acum?…

— Acum nu ştim ce va mai fi, dar ne gândim cu îngrijorare că Mehmed^beg se află, precum s-a auzit, iarăşi la Bucureşti, şi-anume chiar în palatul domnesc. Şi ce poate căta apostatul în palatul domnesc decât răul acestei sărmane ţări? Turburarea în mijlocul norodului e mare, cu toate că, la drept vorbind, cele dintâi măsuri luate de domnul Neagoe s-arată blânde şi pline de-nţelepciune.

— O să trăim şi-o să vedem, rosti liniştit Ion. Ce mai ştii de ceilalţi? Unde este Vâlsan?

Bărbatul îşi plecă fruntea şi începu să-şi frece, întristat, mâinile noduroase şi bătucite de mânuirea

uneltelor de muncă şi-a. armelor.

— Vâlsan a căzut în bătăliile care au avut loc pe-aici cu turcii lui Mehmed-beg, apărându-i pe Mihnea şi pe Mircea voievod. Au căzut şi alţi mulţi viteji alături de Vlad cel Tânăr. Iar noi, ceilalţi, rămânând fără căpetenie, ne-am înapoiat pe la casele noastre. Dar dacă te-ai întors, învaţă-ne ce trebuie să facem! Cu toţii numai atâta aşteptăm. Domnia-ta eşti steagul în jurul căruia se adună toţi cei năpăstuiţi, toţi cei care nu se învoiesc ca pe pământul valah să poruncească glasul lui JVlehmed. Pentru că doar domnia-ta eşti acela care asculţi, înţelegi şi te pricepi cel mai bine să împlineşti năzuinţa noastră.

— Vă voi da de ştire la timp!... Aşteptaţi.

— Aşteptăm!... Dar să ştii că, de cum s-o auzi că te-ai întors, volbura va începe din nou să crească.

Căpitanul încălecă, împreună cu Zâne, porni mai departe către Tismana, să-l afle pe Vlăduţ.

Era una dintre cele mai grele ierni pe care Ion le trăise în destul de lunga lui viaţă.

Au ajuns la Tismana într-un amurg. Umbre albăstrii se coborau de peste munţi. Pădurea de castani se întindea, albă, până departe. Zăpada copleşea cu povara ei ramurile copacilor. Gerul împietrise apele limpezi ale râului. Se preschimbaseră într-un pod peste care oamenii treceau ca pe drum. Până şi valurile năvalnice ale torentului Gurnia, care nu îngheţau niciodată, se prefăcuseră de astădată în horbote strălucitoare de-argint. Şi flori albe, cu cele mai nevăzute înfăţişări, se zugrăviseră pe ferestre.

Când căpitanul şi Zâne au ajuns în sat, copiii care, aşa cum sunt copiii, nu ştiau ce-i frigul, se dădeau cu sania pe derdeluşul din faţa porţilor mănăstirii.

S-au oprit, şi căpitanul a privit lung şi cercetător

întreg cioporul, care făcea larmă aproape cât o urclie de tătari.

Pe Vlăduţ l-a cunoscut numaidecât, deşi nu-l mai văzuse de-atâta timp. Copilul crescuse. Avea gingăşia Ioanei, dar, aşa cât era de mic, tinuta semeaţă a lui Baldovin.

— Vlăduţ!

Băiatul a tresărit. Şi-a dat puţin pe ceafă căciuliţa rotundă de miel, care-i căzuse pe ochi. Era la obraz ca mărul. A înţeles cine-l chemase. De-atâtea şi-atrtea ori auzise povestindu-i-se despre bunicul. Ştia că acesta pornise pe drumuri depărtate s-o caute şi s-o aducă înapoi pe măicuţa.

— Bunicule!

S-a repezit spre braţele lui.

Căpitanul s-a aplecat şi l-a ridicat.

— Vlăduţ!

Copilul l-a prins pe după gât şi-l săruta cu drag pe obrazul ţepos.

Pesemne că inima căpitanului slăbise. Plângea. Plângeau amândoi, bunicul şi nepotul. Numai ei doi mai rămăseseră pe lume, singuri, fără Oltea, Draga, Dănuţ şi Ioana, mai ales Ioana. Se strângeau în braţe, în ceasul acela îngheţat de amurg şi plângeau.

Copiii din Tismana se adunaseră în jurul calului pe care se aflau bunicul şi nepotul.

— E bunicul lui Vlăduţ! îşi şopteau. Căpitanul Ion!… Vestitul căpitan Ion!…

La pas, călări pe Suru, urmaţi de Zâne, bunicul şi nepotul intrară în curtea străvechii mănăstiri.

Nu mai călcase.prin locurile acestea de ani şi ani de zile. Şi iată, venise vremea să se întoarcă aici! în altă parte unde? Nu mai avea nici casă, îi fusese arsă. Nici cete, i se împrăştiaseră. Niciun domnitor pe care să-l slujească din inimă, cu încredere şi nădejde, pe

viaţă şi pe moarte.

Se întorsese la mănăstire, deoarece aici se născuse şi crescuse. Şi mai ales fiindcă aici se găsea Vlăduţ, feciorul Ioanei.

într-un Dumnezeu ocrotitor al neamului său;Si-al adevărului deplin însă nu mai credea. Crezuse, pe cânl era copil, potrivit datinilor strămoşeşti, într-un Dumnezeu care proteguia cinstea, dreptatea şi bunătatea.

Dar unde era acesta? Unde se ascunsese? Sau, dacă se găsea undeva, îmbătrânise într-atât încât nu mai vedea şi nu mai auzea?

N-auzea strigătele de durere ale orfanilor şi văduvelor? Nu vedea nedreptăţile ce se petreceau? Sângele vărsat! Scrumul caselor arse nu-l simţea? Chemările în ajutor şi rugăciunile oamenilor din această ţară nu încerca să le-asculte? Nici năvălirile şi pustiirile otomane nu voia să le vadă? Dacă era cu-adevărat, de ce lăsa să biruie pe lume răutatea, minciuna şi cruzimea? De ce îngăduia ca oamenii să fie oropsiţi, batjocoriţi şi călcaţi în picioare?

— Unde-i mama? Ai adus-o pe mama? îl întrebă Vlăduţ la ureche. Răsuflarea lui fierbinte îi arse obrazul. Mama!... Cuvântul îi arse inima.

— Mama ta nu mai vine...

îi spusese adevărul. Copilul îl primi ibărbăteşte. Lacrimile îi secară.

— Nu mai vine? îl strânse pe bunicul mai tare de grumaz. Miinile îi tremurară. Atât. Nu mai vine?

— Nu!...

Clopotul, numit Fratele, începu să bată.

Căpitanul îl păstră pe Vlăduţ la piept şi nu se închină.

Nu mai voia să i se închine unui Dumnezeu care nu putea fi decât o închipuire deşartă a oamenilor. Sau

care, dacă existase cândva, pierise...

în porţile mănăstirii, cineva bătea cu putere. Călugărulportar, care era un pitic hidos şi strâmb, eu faţa smochinită, dar fără vârstă, bun numai pentru o asemenea slujbă, alergă şi întrebă: cine era de îndrăznea să risipească liniştea mănăstirii?

— Trimişii domniei!

Privi prin ochiul săpat în poartă şi văzu câţiva călăreţi purtând însemnele domniei. Fără să mai ceară învoirea stareţului, desfăcu ferecăturile şi deschise portiţa. Oştenii descălecară şi intrară, câte unul, cu caii de dârlog.

Cel mai în vârstă dintre ei întrebă aspru:

— Căpitanul Ion?

Piticul se înfiora:

— Aţi venit să-l răpuneţi?

— Nu. Măria-sa Neagoe Basarab doreşte numai să stea împreună de vorbă!

I se vesti căpitanului.

— Eu nu doresc să-l văd!

— Măria-sa te roagă!...

Neagoe Basarab nu poruncise, aşa precum ar fi făcut orice alt domnitor, să fie adus căpitanul Ion înaintea lui, în (trapeză. Ci el, voievodul, îl ruga pe căpitanul Ion să-l primească în chilia unde se-adăpostea.

— Dacă ţine atât de mult, să poftească! se învoi căpitanul în cele din urmă.

Intrase simplu, obişnuit, ca un prieten. Sfetnicii şi căpeteniile de oaste, care-l conduseseră, rămaseră afară.

Neagoe le făcu semn să se îndepărteze.

Urgia iernii trecuse. Mugurii umezi, proaspeţi, se pregăteau să se prefacă în flori pe crengile iarăşi

bogate în sevă. Păsărelele se reîntorseseră la cuiburi. Ciripeau vesele prin ramuri.

în faţa chiliei unde locuia căpitanul se întindea o mică pajişte verde. Acolo se juca Vlăduţ.

— Bunicule, intru şi eu?

— Nu, Vlăduţ! Rămâi acolo şi joacă-te!

— Dacă ai nevoie de mine!...

Vlăduţ se înapoie la joacă. împreună cu alţi câţiva copii de aceeaşi vârstă, călări pe cai închipuiţi şi cu săbii de lemn în mâini, ţineau piept unei întregi oşti musulmane:

— Voi sunteţi turcii, iar eu sunt căpitanul Ion!...

Căpitanul îl primi pe domnitor cuviincios, însă rece:

— Măria-ta!...

Şi-i îmbie jilţul cel larg de lângă vatră.

— Stai şi domnia-ta. Dar, mai înainte, închide, rogu-te, fereastra.

— – Nu ne ascultă nimeni!

— Să nu ne supere larma copiilor.

Căpitanul îi rugă pe Vlăduţ şi prietenii lui să părăsească pajiştea. închise totuşi fereastra. Pricepuse că domnitorul avea de gând să întrebe ori să spună lucruri de taină. Şi, deprins cu cele ce se întâmplau de-atâtea ori la curte, voia să nu fie auzit de nimeni.

Ion se aşeză, la rându-i. îl cercetă din ochi pe Neagoe. Fără să vrea, îşi aminti de Ţepeş.

Ce măreţie avea măria-sa Vlad! Şi ce neînsemnat îi apărea Neagoe pe lângă EL.

înveşmântat nu în ţinuta bizantină cu care se înfăţişa la curte, ci într-o haină scurtă, după moda apuseană, cu o centură aurită peste mijloc şi încălţări din piele galbenă, Neagoe părea mai mărunt decât în realitate.

— Căpitane Ion, începu voievodul, sunt aici deoarece mi s-a vestit că unii prieteni ai domniei-tale au şi început să se perinde încoace, din ce în ce mai des. Şi doresc să ne înţelegem asupra unor lucruri ce ne privesc pe amândoi.

Vorbise întotdeauna încet. Dar de data aceasta cuvintele îi ieşeau din gură aproape şoptit. Ştia că şi pereţii – chiar şi într-o mănăstire – se întâmplă adeseori să aibă urechi.

— Te-ascult, măria-ta.

— Am nevoie de linişte. Şi nu eu, ţara pe care ştiu c-o iubeşti. Şi doresc să fim prieteni. Pentru binele ei.

— Nu ştiu ce înţelegi măria-ta prin „binele ei".

— Ţara poate fi asemuită cu o corabie ce pluteşte către o anumită ţintă. Marea este furtunoasă, corabia şubrezită de multe alte călătorii şi furtuni dinainte. Iar marinarii nu-l ascultă într-un suflet pe cel car,e stăpâneşte corabia. Ori, aceasta trebuie să nu se scufunde şi să ajungă neapărat la ţintă. Iată ce înţeleg prin ¡binele ei.

Căpitanul se uită la domnitor şi răspunse:

— S-ar putea ca ţinta spre care năzuieşte stăpânul corăbiei să nu fie totuna cu aceea rivnită de marinari.

— S-ar putea! De-aceea şi doresc să mă fac înţeles. Şi-nţelcgându-mă – dacă-mi vei da crezare – nădăjduiesc să m-ajuţi să duc cu bine corabia la ţărmul cel mai prielnic.

— Mă iartă că-ţi vorbesc şi eu deschis. Dar marii boieri din care te tragi au fost adesea în prieteşug cu turcii şi în vrăjmăşie cu unii dintre aceia care au încercat să adune norodul sub o singură flamură, ca să lupte pentru neatârnare.

— Toţi dorim neatârnarea. Dar nu oricând şi

oricum se poate ridica un neam. Şi pentru dobândirea sau păstrarea neatârnării se poate lupta pe mai multe căi. Craioveştii şi-au ales un drum, pe care ei l-au socotit cel mai bun…

— Bun şi folositor pentru ei, măria-ta. Şi, la o adică, aş vrea să ştiu în ce stă „bunătatea” acestui drum?

— După sfârşitul lui Vlad Ţepeş, Poarta era atât de îndârjită că valahii luptaseră aşa cum au luptat împotriva ei, încât nu mai doreau altceva decât preschimbarea, mai devreme sau mai târziu, a ţării în paşalâc…

— N-ar fi fost cu putinţă, Mahomed văzuse că nu-i cu putinţă. Trăia încă şi Ştefan cel Mare…

— Ei s-au temut c-ar fi cu putinţă, măcar şi numai pentru că şi-ar fi pierdut dregătoriile. Nu se înfricoşau de luptă. Ştii doar foine cum s-au jertfit pentru întemeierea ţării sub Basarab I-Tihomir. Pe de altă parte, socoteau că trebuie neapărat întărit cugetul românesc. Ridieând mănăstirea Bistriţa, ca şi alte biserici şi mănăstiri, aceasta au urmărit. înlăuntrul unor asemenea lăcaşuri turcii n-aveau ce căuta şi cărturarii puteau lucra pe voie la scrierile lor. în chiliile Bistriţei, m-am îndestulat dealtfel şi eu din comorile cărţilor aduse de pe alte meleaguri sau întocmite acolo.

— Toate ar fi bune şi frumoase, cum le înfăţişezi măria-ta. Dar unii dintre Craioveşti, prin foamea lor de putere şi setea de bogăţii, de care au dat dovadă de-atâtea ori, au săvârşit destul rău!

— Voiau să fie atât de tari şi avuţi încât cuvântul lor să cântărească greu înaintea domnilor, care s-au perindat atiţia după Vlad Ţepeş, ca şi înaintea Porţii.

— Măria-ta văd că nu porţi numele lor.

— Nu, ci pe al părintelui meu de sânge: Basarab

cel Tânăr. Până acum am amintit numai pe ocolite datoria mea de a-i purta numele. Acum o voi rosti tare. Şi-aceasta nu pentru că Basarab ar fi fost mai vrednic decât Pârvu. Ci fiindcă acesta este adevărul adevărat. Şi totul trebuie mărturisit, când începi un timp nou.

Vlăduţ încercase să se apropie de chilie şi să ciocăne în ferestruică.

Unul dintre oştenii gărzii lui vodă îl îndepărtă.

— N-ai voie să te-apropii de chilie. Ai auzit ce ţi-a poruncit căpitanul!

— Poate bunicul are nevoie de mine! îi răspunse băiatul, ridicându-şi, ameninţător, sabia de lemn. Dac-o fi în primejdie?

Ostaşii râseră:

— Şi vrei să-l aperi tu?

— Vreau să-l apăr! Nu sunt nepotul său?

Cei dinăuntrul chiliei auziră schimbul de cuvinte.

— îndrăzneţ nepot ai, îi grăi voievodul căpitanului.

Căpitanul zâmbi mulţumit şi îl rugă din nou pe Vlăduţ să se joace mai departe cu copiii. Nu-l ameninţă nicio primejdie. Stă de vorbă, liniştit, cu domnitorul ţării. Şi mai târziu îl va chema la sine.

Copilul plecă şi vorba se purtă mai departe, domol la suprafaţă, însă cu învârtejiri şi izbucniri pe dinăuntru.

— Şi măria-ta ce gânduri cu privire la viitorul ţării ai? Dacă pot cuteza să te-ntreb!…

Domnitorul tăcu un timp, scrutându-l în adânc pe Ion. Pe urmă se hotărî şi răspunse:

— Ceea ce-ţi voi spune acum este o taină pe care, aşa cum te cunosc, sunt sigur c-o vei păstra neştirbită. Îţi vorbesc ca unui părinte. Iată care-mi sunt gândurile. Ţi le împărtăşesc cinstit, de la inimă la

inimă.

— îţi mulţumesc!

— Ţara se află într-o stare jalnică.

— Asta o ştiu.

— Tributul creşte, ţăranul e sărac, neguţătoria scade şi vămile sunt în mâna turcului. Oastea n-are destulă putere şi nici avânt. Mehmed-beg ne priveghează fiece pas, şi nimeni nu cred că este în stare astăzi să ne sprijine la vreme de nevoie.

— Să ne bizuim pe noi înşine. Să luptăm!i

— Să ne bizuim pe noi înşine, dar să nu uităm că buna chibzuială, dintre toate însuşirile omeneşti, este cea mai folositoare în ceasurile de cumpănă.

Mai departe, Neagoe îi vorbi căpitanului arătându-i că ţara – pentru a cărei mai bună gospodărire se va strădui – trebuie să aibă putinţa de-a se întări şi a putea astfel face faţă altor încercări viitoare. Şi nădăjduieşte ca să se şi înalţe pe o nouă treaptă, prin cultura şi arta pe care el de asemenea le va sprijini, prin cărturarii şi meşterii ce-i adună şi-i va aduna şi mai departe lângă sine. Deoarece, crede el, fără cărturarii şi oamenii pricepuţi în ale înţelepciunii şi frumosului, un neam nu înaintează prea repede şi, deci, nu-şi poate ocupa locul ce i se cuvine între celelalte ţări şi noroade.

Căpitanul îl ascultă pe domnitor cu tot mai multă luare aminte.

— Ceea ce spui măria-ta, recunoaşte el, dacă s-ar putea înfăptui, ar fi într-adevăr bine.

Domnitorul s-a înflăcărat:

— Sigur că se va putea înfăptui, căpitane Ion, dacă toţi ne vom aduna, aşa cum spuneai adineauri, într-un singur mănunchi, sub o singură lege şi-o singură voinţă, dacă tinerii vor fi crescuţi în curăţie, virtute şi dragoste de neam şi dacă, prin tot ceea ce ţi-

am arătat mai înainte, ţara se va bucura de preţuirea pe care o merită între toate celelalte popoare ale lumii.

— Şi dacă, împlinindu-se toate aceste cerinţe ale mărieitale, turcii vor călca pacea şi ne vor năpădi din nou?

— M-am gândit şi la aceasta. Vom pregăti o oaste bine înarmată pentru apărare, călăreţi şi pedestrime. Şi, dacă turcii sau oricare alt neam ne vor lovi, ne vom ridica la fel ca moşii şi strămoşii noştri, neprecupeţindu-ne osteneala şi dându-ne chiar viaţa de va fi nevoie, pentru că mai bună e moartea cu. vrednicie, decât o viaţă cu amar şi ruşine.

— Cuvintele acestea din urmă mi-au plăcut cel mai mult din toate cele cite le-ai rostit astăzi, măria-ta! Este gindul pe care şi eu îl nutresc încă de când, copil, am intrat în sluj ba marelui nostru Vlad! Este chiar miezul diatei sale.

— Mă bucur. Şi te rog, căpitane Ion, să-mi spui – dacă şi eu împlinindu-mi cuvântul – îmi vei da sprijinul de care am nevoie şi-mi vei deveni prieten?

— Din toată inima, măria-ta.

Domnitorul îi întinse mâna pe deasupra mesei din mijlocul chiliei. Mâna lui Neagoe era neobişnuit de subţire, lungă şi delicată. Căpitanul însă ştia că mâna aceasta nu se sfia şi se pricepea prea bine să mânuiască şi arma.

Palma se deschidea cinstită şi prietenească.

I-o prinse în palma lui mare cu tot atâta cinste şi prietenie.

Se ridicară în picioare. Alături de căpitan, domnitorul părea mic, dar ceva ca un fel de abur i se păru căpitanului că-l învăluie şi-i dă un aer de nobilă măreţie.

Ieşiră în ogradă şi, după zâmbetele ce le luminau

chipurile, toţi pricepură cu uşurinţă că înţelegerea fusese deplină.

Vlăduţ le fugi în întâmpinare.

Domnitorul îl mângâie pe păr.

— Am şi eu, spuse, un băieţel de-aceeaşi vârstă cu tine. Mi-ar place să deveniţi prieteni.

— Da? se miră Vlăduţ. Şi cum îl cheamă?

— Teodosie! Am să te poftesc într-o zi la palat să-l cunoşti. Va veni şi el, poate, pe la tine… Vlăduţ bătu din palme. Te bucuri?

— Mult!…

— Şi-acum să ne înapoiem la palat, zise voievodul. Iar pe domnia-ta, căpitane, te aşteptăm oricând la curte.

— Mulţumesc, măria-ta. Voi veni. Dar până atunci stareţul Tismanei m-a îmbiat să devin pisarul mănăstirii. Şi i-am făgăduit…

— Muncă grea, dar aleasă. Laşi sabia pentru pană. Uite, mai am aici câţiva prieteni ce ne vor ajuta într-ale cărturăriei şi artei.

— Cine sunt?

— Maxim Brancovici, un om mult învăţat şi umblat; Macarle, tipograful; Gavril Protul, scriitorul, şi meşterul Manóle…

— Meşterul Manóle?

Un bărbat tânăr, simplu, zâmbitor, cu ochii mari, căprui şi o bărbuţă castanie se plecă înaintea căpitanului.

— Ne înalţă un monument la Curtea de Argeş, care va tâlcui tuturor încrederea neamului nostru în frumuseţea şi adevărul veşnic, ce nu pot fi zdrobite de niciun vrăjmaş.

— Mă-nchin şi eu, cu sfială, înaintea artei, muncii şi învăţăturii.

— Rămâi cu bine, căpitane!

— Mergi sănătos şi cu bine, măria-ta!

— Ne vom mai întâlni?

— Cât de curând!

Gândurile îi zboară de-a lungul celor nouă ani care s-au scurs din ziua acelei întâlniri.

Deşi aflat la Tismana, preocupat de propriile însemnări, pisarul s-a lăsat atras şi ele unele înalte ţeluri ale voievodului.

Acesta l-a rugat, între altele, să-i dea câteva sfaturi cu privire la alcătuirea oştirii pe care-o plănuia. Ion a scris un ceaslov întreg, împărtăsindu-i o seamă de păreri ale marelui Vlad.

După un timp, voievodul i-a cerut să-i împrumute pe câţiva dintre cei mai destoinici cetaşi ca să-l ajute la instruirea tinerilor ucenici în meşteşugul armelor. Căpitanul s-a învoit. Şi nouă bărbaţi de nădejde, în cap cu Zâne, au plecat la Cetatea Teleajinei, unde se întemeiase o tabără de pregătire militară.

După aceea, i-a dus el însuşi voievodului Transilvaniei nişte scrisori de taină şi, în acelaşi timp, l-a vestit despre anumite mişcări ale turcilor.

A îndeplinit totul aşa cum se cuvine, cu nădejdea că, în sfârşit, ţara şi domnia vor porni pe drumul cel bun.

în lipsa lui, Neagoe a purces la repararea zidurilor Tismanei. Iar mănăstirea a fost dăruită de unchiul acestuia, marele ban Barbu, cu unele vase scumpe din aur şi argint, ca şi cu patrafire, odăjdii şi altele.

Căpitanului nu i-a plăcut. Darurile velitului Barbu i s-au părut o încercare de a-l cumpăra pe el. Dar se sili să nu-şi mai arate nemulţumirile faţă de unele purtări ale acestuia.

Ar fi voit să i le înapoieze, dar stareţul l-a rugat

mult, în numele domnitorului, să nu-l silească la o asemenea faptă, nepotrivită cu datinele bisericeşti.

Au mai trecut câteva luni, şi-a fost poftit de domnitor la Gurtea de Argeş, împreună cu Ylăduţ.

Băieţelul avea să cunoască acum unele din oraşele cele mai însemnate ale ţării: Târgul Jiului, Râmnicul Vâlcii, Curtea de Argeş, ca şi alte multe aşezări mai mici.

Au plecat călări. La vârsta lui fragedă, Vlăduţ ştia şi el să călărească, la fel ca toţi copiii din neamul său.

Pretutindeni pe unde treceau se vedeau roadele bunei gospodării. Neguţătorii îşi desfăceau în linişte mărfurile. Meşteşugarii trudeau cu sârg în ateliere. Iar anumiţi dregători de încredere ai domnului vegheau ca să nu se făptuiască nelegiuiri. Se croiau drumuri noi şi se întemeiau hanuri unde călătorii, din ţară sau de peste hotare, erau ospeţiţi cu prietenie, hrăniţi cu bucate bune, îmbiaţi cu renumitele vinuri valahe şi odihniţi pe laviţe curate.

Meşterii în piatră, lemn, în ridicarea de ziduri, în arta de a tipări, zugravii de biserici şi palate, cântăreţii, dar mai ales cărturarii de orice fel se bucurau sub stăpânirea lui Neagoe de cea mai mare trecere şi cinste.

„Ferice de ţara ai cărei cărturari îşi ţin sus fruntea şi îşi mărturisesc curat gândurile, spunea adesea Neagoe. Că numai gândul cel înţelept mărturisit şi pana care-l aşterne sunt aripe pe care un neam se poate înălţa spre slavă.”

Ajunseseră la Râmnicul Vâlcii. Aici, căpitanul îi arătă lui Vlăduţ locul unde îl întâlnise, pe când şi el era copil, într-un bâlci, pe măria-sa Vlad. Şi-i întrebă pe localnici cum se împăcau cu noua stăpânire.

Locuitorii se mărturisiră mulţumiţi. Birurile, ce-i drept, erau încă destul de mari. Nădăjduiau însă în

micşorarea lor. Dar domnitorul le vizitase oraşul, luase unele hotărâri cu privire la creşterea lui şi făcuse aici judecăţi drepte.

După aceea au pornit spre Curtea de Argeş. îi însoţea un diac al episcopiei din Râmnic, bun şi vechi prieten al lui Ion.

— Este întâiul nostru domnitor filosof, îşi arătase acesta părerea. Doreşte înălţarea norodului prin cultură. Numai de-ar avea o domnie destul de lungă pentru a-şi împlini toate gândurile bune.

— Gândurile-i sunt bune, recunoscuse Ion. Cu toate astea, Craioveştii – despre care nu se poate spune că au fost întotdeauna mari iubitori ai norodului – au ajuns sub domnia lui mai întemeiaţi decât oricând.

Diacul îşi mângâie bărbuţa:

— Asta, ce-i drept, aşa e. Craioveştii ocupă cele mai însemnate dregătorii. Numai că o bună parte din aurul strâns de ei se cheltuieşte, potrivit cerinţelor voievodului, pe o seamă de îmbunătăţiri aduse ţării. Şi ceea ce este şi mai îmbucurător, cu ajutorul lor bănesc se ridică noi zidiri, se alcătuiesc lucrări de artă şi mai ales se scriu cărţi menite să lumineze cugetele şi să rodească gândul că toate neamurile au dreptul să vieţuiască libere, în limba şi datinile lor. Atâtea noroade supuse jugului turcesc, din Armenia, Egipt, Muntele Sinai, Atos, Ierusalim, Siria, Epir, şi, mai ales, din Balcani, sunt sprijinite astfel – prin cărţile, tiparniţele, meşterii tipografi şi alte danii ce li se fac necontenit – să se păstreze oa neam. Pentru astfel de fapte, Neagoe şi sfetnicii lui sunt socotiţi acum, în toată lumea, moştenitorii culturii şi tradiţiilor Bizanţului.

— Şi Mehmed-beg? îşi reaminti căpitanul. Nu ţi se pare că se vântură cam prea mult pe la Craiova şi

pe la Bucureşti?

Diacul începu să râdă:

— Mehmed-beg? A devenit neputincios. Boierii îl primesc ca oaspete; le bea vinul. Şi-atât!

— Cum atât! se nedumeri Ion.

— Atât! Deoarece voievodul, prin priceperea şi felul lui de-a fi şi-a câştigat preţuirea sultanului. Acesta i-a poruncit lui Mehmed-beg să nu mai mişte nici măcar un deget în Ţara Românească fără învoirea lui Neagoe.

— Şi poţi domnia-ta să-ţi închipui că begul se va mulţumi cu starea aceasta de lucruri, că nu va unelti mai departe?

— Nu, asta nu pot să mi-o închipui. Cât va domni însă Neagoe să ştii că va fi linişte…

La porţile curţii domneşti, cel care i-a întâmpinat pe căpitanul Ion şi Vlăduţ a fost însuşi Neagoe, împreună cu fiul său, Teodosie.

Domnitorul era mai slab decât atunci când stătuseră împreună de vorbă. Paloarea obrazului îi sporise. Tuşea uşor.

Căpitanul îl cercetă îndelung cu privirea.

— De ce te uiţi aşa la mine? îl întrebă voievodul. Am răcit în vremea când eram vătaf de vânători sub Radu cel Mare. Şi tuşea nu m-a mai părăsit. Poate am fost pedepsit cu ea pentru greşelile mele, căci am avut în tinereţe destule. Acum, prin fapte bune, încerc să mă răscumpăr…

— Faptele bune sunt bune întotdeauna, măria-ta. Eşti încă foarte tânăr. Ai multe de făptuit. Ce să spun eu, care mă-ndrept spre şaptezeci?…

— Mulţi ani înainte! îi ură Neagoe.

— Măriei-tale, mai ales, răspunse căpitanul. Pentru binele acestei ţări. Te osteneşti însă prea mult.

Asta îţi înrăutăţeşte sănătatea. Ar fi nevoie să te mai cruţi.

— Sunt prea multe de făcut! Atâtea au fost nimicite şi atâtea uitate în paragină. Doresc ca, la moartea mea, să las ţara cu totul altfel decât am găsit-o. Am găsit-o bătută de vânturi, urgisită şi apăsată de nevoi.

— Ţi-o doresc din toată inima, măria-ta.

Vlăduţ şi Teodosie – nu numai de aceeaşi vârstă, ci şi cam de aceeaşi talie, fără cât întâiul cu pletele bălaie, iar cel de-al doilea întunecate – sunt gata, având-u-i drept ajutoare pe slujitorii domneşti, să încalece şi să plece în hârjoană.

— Mă bucur că fiul meu, Teodosie, şi-a găsit în Vlăduţ un prieten atât de bun, grăieşte Neagoe.

Domnitorul şi Ion se îndreaptă – din curţile şi grădinile domneşti, unde liliacul alb sau violet îşi revarsă în valuri aromele – către un loc unde răsună larma voioasă a zidarilor.

Dintre aceştia, urmat de soţia sa – o tânără ea însăşi ca o ramură de liliac alb – se iveşte un bărbat cu ochii scăpărători.

— A, meşterul Manóle!

— Am început să lucrăm, aşa după cum îţi spuneam, povesteşte înflăcărat meşterul. Vom ridica una dintre cele mai minunate zidiri.

Şi meşterul începe să-i arate căpitanului cum va arăta mănăstirea, când va fi gata. împodobită cu sute şi mii de flori cioplite de-a dreptul în piatră, fără ca vreo floare să-i semene alteia, cu ferestre răsucite în turlele de deasupra pronausului, cu un portal impunător, un gard din flori de crin şi alte lucrări neasemuite.

— Zidirea aceasta va încerca să devină un adevărat eântec în piatră. Un cântec al încrederii în

viaţă şi în viitor, încheie vestitul meşter Manóle.

Căpitanul este uluit de tot ceea ce visaseră laolaltă un domnitor filosof şi un meşter poet.

îi strânse mâinile meşterului şi îi dori domnitorului ca floarea aceasta de piatră, marmură, mozaic, aur şi argint să se înalţe eât mai repede şi mai trainică.

La reîntoarcere, vremea se strică. începu să plouă.

De pe dealuri, apa se prăvălea în şuvoaie, ca nişte căluţi năbădăioşi, cu coame albe, răvăşite, pe spate.

Un strigăt de copil îl opri. Cercetară cu privirea în jur.

Strigătul venea de undeva din sus.

— Tu, Vlăduţ, ia-o pe poteca aceea şi eu tai de-a dreptul, pe deal.

Vlăduţ era inimos. Ca şi altădată Dănuţ, nu se da înapoi de la nimic, oricât ar fi fost de greu.

— Când descoperim ceva ne vestim unul pe celălalt!

— Bine!

Strigătul răsună din nou. Şuvoaiele vuiau. Ploaia se înteţise cu grindină, ca în toiul verii.

Apa se revărsa bulucindu-se, galbenă şi miloasă, în Olt.

— Mădălina!... Mădălina! se auzi cineva, din depărtare, chemând.

Nimeni nu-i răspunse.

Un morman de pământ cu pietre şi bucăţi mari şi mici de lemn se prăbuşi.

— Ai găsit ceva?

— Nu!

— Mădălina!... Mădălina!...

— Vlăduţ, eşti prin apropiere?

— Da! ^

Glasurile se întretăiau – gros, subţire – de bărbat, de femeie, de băiat.

Un plâns înăbuşit şi o voce slabă de copil:

— Ajutor!...

Vlăduţ îşi opri calul. Sări. În şuvoi, abia ţinându-se de o bucată putregăită de buştean, o fetiţă.

Rochiţa lipită de trup. Pletele muiate. Iar şuvoiul o năpădea în gură, în ochi, îi tăia răsuflarea. Nu-i da voie să strige decât arar şi cu mare greutate.

— Aici, bunicule, aici!...

— Mădălina!... Mădălina Unde eşti? Răspunde!

Surul plescăia cu copitele prin frunzişul căzut din anul trecut, ud.

— Vlăduţ!

Dar Vlăduţ se şi ivise purtând în braţe fetiţa.

Aceasta se jucase prin poiană şi, tot căutând viorele, începuse să urce pe coastă, când se pornise ploaia. Şuvoiul o luase. Izbutise să se agaţe de buşteanul putregăit. Dar nu s-ar mai fi putut ţine mult. Fără Vlăduţ, apa ar fi târât-o la vale şi ar fi azvârlit-o în râu.

— Mădălina!... Mădălina!...

Urcată în şaua lui Vlăduţ, Mădălina se întorcea acasă.

Tremura de frig şi îl cuprinse de gât pe Vlăduţ, aninându-se ca o iederă.

— Mădălina!... Mădălina!...

Părinţii o primiră în braţe, dar fetiţa nu vru să se despartă de salvatorul său. Şi părinţii, bucuroşi, îi rugară pe căpitan şi nepotul lui să le cinstească masa şi casa.

Se ospătară şi dormiră în noaptea aceea acolo.

Înfăşată în pânză de în muiată în rachiu de afine şi învelită deasupra cu o cergă miţoasă, după ce sorbi

băutura fierbinte şi întăritoare pregătită din buruieni de pădure, Mădălina adormi pe aceeaşi laviţă cu Vlăduţ.

A doua zi se trezi veselă şi sănătoasă tun.

Soarele lucea din nou în înaltul senin al cerului. Iezii şi mieii gospodarului zburdau pe păşune. Cintezele şi sturzii de munte cântau, de parcă numai pentru ei ar fi fost creată lumea.

Vlăduţ alergă pe coastă şi-i culese Mădălinei un bucheţel proaspăt şi parfumat de viorele, în locul celor răpite ieri de apă.

Fata îi prinse de amândoua mâinile şi, cu ochii în ochii lui, îl întrebă:

— Vrei să fiu sora ta?

— Vreau, îi răspunse, din tot sufletul, Vlăduţ.

Căpitanul înşeuase caii.

— Pornim, Vlăduţ!

Băiatul sări pe bidiviul lui:

— Să ne vedem cu bine, Mădălina!

— Mai vino să ne jucăm împreună, Vlăduţ!

Caii se depărtară, ajunseră la o cotitură şi, curând, pieriră din ochii Mădălinei.

★

într-o noapte, căpitanul avu un vis.

Era călare pe Negru.

Calul arăta aşa cum fusese în tinereţe. Cu părul ca pana corbului, lucios, tropăind neastâmpărat, gata în orice clipă de goană.

O potecă şerpuitoare urca în munte.

Aproape de culmea muntelui, se vedea ceva ca o apă mare, neagră, revărsându-se.

„Ce fel de apă ar putea să se reverse de pe culme?”

Pe măsură ce înainta, băga de seamă însă că apa nu era decât un nor întunecat şi adâne, care plutea pe

deasupra muntelui.

Lui Negru îi crescuseră aripi. începu să zboare. Se ridică deasupra pădurii.

Deodată, pe un alt cal la fel de negru şi înaripat ca al său, ca şi cum caii ar fi fost fraţi, îl zări pe măria-sa Vlad.

Era alb la faţă ea varul, aşa cum îl văzuse în ceasul morţii, cu ochii sticloşi, î-nsă având aceeaşi figură din tinereţe.

Caii galopau; dar, ciudat, nu se puteau apropia cu niciun pa.<4 unul de celălalt. La mijlocul depărtării dintre ei amândoi se afla o pânză ce parcă se lăsa din cer şi se afunda în norul de dedesubt. Pânza avea o culoare vânătă, cenuşie, ţesută cu fire de argint.

„Vino!” îi porunci Vlad.

Ion se încordă. 11 strânse pe Negru între pulpe. Calul îşi alungi gâtul, se avântă. Aripile i se zbăteau. Dar nici nu înaintă şi nici nu se înălţă. Totul rămase ca mai înainte.

Ion gemu de mânie şi neputinţă:

„Nu pot, măria-ta.”

Barba îi flutura pe piept. Fire răvăşite îi acopereau ochii, îi împăienjeneau vederea.

„Ai plâns când l-ai regăsit pe Vlăduţ. De ce-ai plâns? Nu ştii că un bărbat n-are voie să plângă? în vremuri ca acestea sufletul trebuie să-ţi rămână de piatră.”

Caii se opriră. Aripile încetară să se zbată. Cu toate astea nu se prăbuşeau.

„Ştiu, măria-ta. Dar era fiul Ioanei. Crezusem...”

„Să nu plângi! Şi nici să nu laşi sabia din mină”.

Ion îşi dete seama că nu era înarmat. Cum de-şi uitase sabia primită de la măria-sa, tocmai azi? Aşa ceva nu trebuie să se întâmple. Măria-sa are tot dreptul să-l pedepsească.

„N-ara sabia la mine, măria-ta!”
„Ai picrdut-o?”
Ochii sticloşi ai voievodului îl aţinteau crunt.
„Nu, n-am pierdut-o. O ţin lângă diată. Şi lângă însemnările despre...” Vru să spună „despre moartea măriei-tale şi locul undo ţi-am ascuns trupul pentru somnul cel veşnic”, dar se opri. Cum să-i rostească aşa ceva voievodului când, iată, vorbea cu el?
„I-ai dăruit-o lui Neagoe?”
„Nu, nu...”
„Neagoe este un voievod bun, un cărturar luminat. Arma sa este pacea, dar pacea aceasta este doar a înţelepciunii lui, va dăinui, poate, numai cât vieţuieşte el.”
„întocmai aşa cuget şi eu...”
„Va trebui să rămâi mai departe de strajă. Ştiu că au încercat să te răpună. Măcar că nu mai eşti de mult tânăr”.
„Mi-au nimicit familia. Numai Vlăduţ trăieşte...”
„Tu întruchipezi gândul păstrării libertăţii ţării, cu orice jerliă. Asta nu pot ei îndura. Otomanii au crezut că, pierind atât tu cât şi urmaşii tăi, va pieri acest gând...”
„Dar, măria-ta, chiar de-aş pieri eu, se va ridica altul... pe urmă altul... şi altul... Gândul acesta este, ca şi neamul, nepieritor... Şi el ne dă puterea să ţinem, neadormită, în mână, sabia...”
„Sabia, urmă Ţepeş, când tu vei închide ochii, i se cuvine...”
Ion întrebă: cui i se cuvine?
Voievodul îi răspundea, dar glasul nu i se mai auzea.
Calul lui negru începuse iar să-şi mişte aripile.
Se înălţă puţin în zbor, apoi, ca sorbit de ceva nevăzut, se coborî în adânc.

— Măria-ta... Măria-ta!... strigă.

Nimeni nu-i răspunse, nimeni nu se mai văzu.

Se trezi la el în chilie, lac de sudoare. Vlăduţ îl mişca încet de umăr.

— Bunicule! Pe cine strigi?

— L-am visat pe măria-sa Vlad. Niciodată n-am avut un vis atât de lung şi de limpede. Vorbeam la fel ca-n viaţă. Aşa cum cred şi judec în adâncul conştiinţei mele.

— Şi despre ce vorbeaţi?

— Despre ceea ce va trebui să urmeze... în ultimele clipe tocmai mă sfătuia cui să-i las după moartea mea sabia...

\lăduţ, crescuse, se subţiase. Semăna tot mai mult cu Ioana. Mai ales ochii erau ai ei.

— Şi cui te-a sfătuit să i-o încredinţezi?

— Nu l-am înţeles bine... Tocmai aceasta...

Vlăduţ se întristă:

— Păcat!

La poalele dealului din Cetatea Teleajinei, în rând cu oştenii, Teodosie şi Vlăduţ se întrec în aruncarea suliţei.

Suliţa lui Vlăduţ zboară eu cel puţin două lungimi mai departe decât a lui Teodosie.

Teodosie are blândeţea tatălui. Nu se supără. Se bucură de îndemânarea prietenului.

Prietenia dintre ei a devenit zi de zi mai trainică. I-a legat ca pe nişte fraţi.

Domnitorul e bolnav. Respiră greu. Degeaba a adus moaştele patriarhului Nifon şi le-a cinstit cu felurite slujbe. Acestea nu-i redau sănătatea.

Aşa suferind cum este, Neagoe bate în cuişoare un măr nepreţuit de aur, împodobit cu mărgăritare şi alte pietre scumpe, în marginea tot de aur a unei

icoane. îi place să făurească lucruri de artă. Dar şi mai mult îi place să mediteze, să citească şi să scrie.

Pentru a se putea isprăvi la timp zidirea monumentului fără pereche de la Curtea de Argeş, doamna Miliţa-Despina şi-a vândut nestematele, giuvaerurile şi celelalte obiecte preţioase: inele, centuri, colane, brăţări, cercei, ibrice, potire, vase şi câte şi mai câte, din aur şi argint, multe primite în dar, la nunta ci, din partea familiei foştilor clespoţi sârbi Brancovici, din care se trage.

Are loc târnosirea bisericii.

Oaspeţii au început să sosească din ţară şi de peste hotare, atât din lumea bisericească cât şi din cea laică.

În rând cu oaspeţii se află căpitanul Ion şi Badea. Badea, tatăl Mădălinei, a fost un oştean al lui Mircea, fiul lui Mihnea, în foarte scurta lui domnie.

Mădălina, într-un veşmânt subţire ca pânza de păianjen, din borangic, şi cu buclele aurii eurgându-i pe umeri, se află între Vlăduţ, bălai şi el, şi Teodosie. Teodosie este oacheş. Soarele şi luna.

Tustrei sunt nedespărţiţi. Şi, la ospăţul şi petrecerea care au urmat în faţa noii şi măreţei zidiri, Mădălina a jucat tot numai între ei amândoi.

Neagoe Basarab, în cel din urmă an al domniei sale. Zace din ce în ce mai des în pat. La căpătâiul său plânge întruna doamna Miliţa-Despina.

Sudori reci îi scaldă trupul.

Numai cân-d se înveşmântă în straiele bogate bizantine şi îşi aşază peste pletele încreţite coroana înaltă, bătută în nestemate, nu i se mai cunoaşte într-atâta slăbiciunea.

Pe masă se află *Învăţăturile lui.Neagoe-Vodă Basarab către feciorul său Teodosie*.

— Nu vreau să închid ochii până nu sfârşesc de

scris *învăţăturile,* repetă el.

— Ai să le sfârşeşti, măria-ta. Peste câteva zile vei fi din nou sănătos!

— Sănătos! Nu ştiu!… Şi până când?…

— încă mult timp.

Faldurile grele ale rochiei doamnei Miliţa-Despina se târăsc pe lespezi.

Doamna ştie că voievodul mai are de rostit unele cuvinte de taină şi se retrage în cămările ei.

Cu năframa îşi şterge lacrimile fierbinţi ce-i brăzdează obrajii. Ce se va alege de ei amindoi şi de copiii lor? Prea puţine bucurii a avut în viaţă şi prea multe dureri.

— .Mehmed-beg mi-a făgăduit că, după săvârşirea mea din viaţă, vor rămâne ţara nesupărată şi Teodosie, liniştit, în scaun.

„Mehmed-beg… Iarăşi Mehmed-beg!…”

De pe malul românesc al Dunării, bunicul şi nepotul observă cete răzleţe de ieniceri şi spahii.

— Lupii au prins de veste că baciul e bolnav, murmură Ion. Au şi început să dea târcoale stânei!

Vara este pe sfârşite. Funigeii argintează văzduhul. Anul acesta s-a dovedit îmbelşugat, şi bâlciul care tocmai s-a deschis la Curtea de Argeş este plin cu de toate, începând de la grâne, vite, pastramă, peşte, vin şi terminând cu pânzeturi, abale, opinci sau oale smălţuite.

Păpuşarii şi-au întins perdelele de papură împletită. Se pregătesc să-şi înceapă jocul. Mulţimea s-a adunat. Mai ales copiii abia aşteaptă să se ivească de după perdele chipurile hazlii de lemn şi cârpă ale acelora pe care păpuşarii au de gând să-i încondeieze şi să-şi râdă de ei.

Cu toate acestea, veselia nu este cea obişnuită. Un zvon adus de cine ştie cine s-a răspândit hoţeşte

prin târg. Domnitorul zace la pat. Ba unii chiar susţin că sfârşitul său nu este departe.

— Ce se întâmplă? Ce se mai ştie? se întreabă unii pe alţii.

Dimineaţa este senină şi blinda. Frunzele copacilor, unele uşor pălite de presimţirea apropiatei toamne, au şi început să se scuture. Razele molcuţe ale soarelui auresc turlele bisericii târnosite cu numai patru ani înainte.

— Haide, nu începeţi? Nu începeţi? îi îndeamnă, nerăbdători, copiii, pe păpuşari.

— Acuşi, acuşi…

Deodată, un dangăt adânc de clopot, întâiul, răsună din turla cea mare.

De ce din turla cea mare? Nu este ceasul de slujbă.

Al doilea, al treilea.

Din turla mijlocie începe să bată şi al doilea clopot. Iar din celelalte două, cu ferestrele răsucite, încep să bată al treilea şi-al patrulea.

Bat într-o dungă!

Oamenii – până şi copiii – au împietrit.

Numai în cele mai grele ceasuri de cumpănă bat toate clopotele în felul acesta.

Ce nenorocire mare s-a petrecut?

— Măria-sa Neagoe Basarab a închis ochii!…

Toţi câţi se află în târg ori pe uliţe, ba până şi prin case, au îngenunchiat.

— – Odihnească-se în pace, rostesc din inimă aproape toate buzele. A fost un domn bun. S-a îngrijit de multe şi mai cu seamă de cele sufleteşti. Adâncul pământului ni l-a cerut prea devreme. Mai avea încă destule de făcut!

Slujitorii învelesc turlele cu ferestre răsucite în pânză de mătase neagră. Altă pânză va flutura aninată

de turla cea mare. Portalul va îi şi el îndoliat.

În tăcerea cea mai deplină, oamenii îşi adună cele aduse spre vânzare şi pleacă. Din trecere, azvârl boabe de grâu şi stropesc pământul cu vin.

Călăreţi, în mâini cu suliţe ale căror vârfuri sunt aplecate în jos, zvâcnesc pe porţi şi se aştern pământului în goana cea mai mare.

Unul dintre aceştia, un bărbat tânăr, porneşte de la Curtea de Argeş spre Tismana.

Pisarul Evghenie se află în chilia lui. Au venit zorii şi el, ostenit, abia a aţipit pe laviţa tare,, acoperită numai cu o cergă.

Sună clopotele în întreaga ţară. Au început să bată şi la Tismana.

— Slăvitul domn Neagoe s-a pristăvit!

Domnitorul a fost ctitor la Curtea de Argeş, Târgovişte şi în multe alte părţi din ţară. Mult s-a îngrijit şi de românii alflaţi sub stăpânirea străină, cum erau cei din Transilvania.

La Tismana a început slujba pentru odihna sufletului său. Luminările sunt aprinse toate.

Numai căpitanul, pierdut în gânduri, a rămas în chilia sa.

Şi-a lăsat capul în palme, iar ochii şi-i ţine închişi.

Vlăduţ a năvălit în chilia bunicului:

— Teodosie! Ce se va-ntâmpla cu Teodosie? Dar cu doamna Miliţa-Dcspina?

Bunicul îşi dezbrăcă liniştit rantia. îşi pune în loc veşmintele ostăşeşti de căpitan al oastei măriei-sale Vlad.

Din biserică, glasurile bărbăteşti, groase, ale soborului se aud, sub bolţile înalte, răsunătoare, de piatră:

— Doamne miluieste pe robul tău Neagoe şi du-l spre odihnă veşnică!

Vlăduţ înţelege. Bunicul nu va mai fi de astăzi înainte pisarul Evghenie, aşa cum hotărâse la începutul domniei lui Neagoe.

Cele aşternute pe paginile albe, de el, se odihnesc într-o învelitoare din piele cenuşie legată cu şnur roşu, pecetluit cu ceară.

Pana a fost aşezată deasupra, ca lespedea pe o criptă. Cerneala de bozii a rămas în călimară să se usuce.

Ar fi vrut să mai însemne câte ceva. Degetele şi mintea lui furnicau încă sub nevoia de a scrie. îşi dă seama însă că nu mai e cu putinţă. Timpul de aşternut slovele pe paginile albe s-a sfârşit. Se va reîntoarce vremea însemnărilor cu sabia şi-a sângelui vărsat.

Clopotele bat şi glasurile groase răsună:

— Doamne, miluieşte!...

Vlăduţ ştie că bunicul nu mai crede în mila lui Dumnezeu, pe care-l socoteşte doar o deşartă închipuire a oamenilor. Altminteri, repetă el întruna, n-ar fi atât de orb, surd şi lipsit de milă tocmai faţă de aceia care i se închinau cu osârdie, care i-au ridicat cu mâinile lor harnice lăcaşuri mândre, l-au zugrăvit în icoane luminos, senin şi drept şi i-au cântat armonioase cântări de slavă.

Crede numai în hotărârea şi curajul norodului celui mult oropsit şi bun de a rămâne neclintit pe pământul străbun, de a-şi apăra vetrele, la nevoie chiar şi cu preţul vieţii, crede în braţul său de fier, aşa cât este de bătrân, şi în sabia tăioasă, cu mâner de argint, dăruită lui de Vlad Ţepeş. Sabia de care nu s-a despărţit încă niciodată şi pe care va trebui totuşi, într-o zi, s-o încredinţeze cuiva. Cuiva, pe care-l va socoti cel mai vrednic.

Ochii i se opriră pe Vlăduţ. Dar Vlăduţ este încă un copil. Ca şi Teodosie. N-a împlinit nici şaisprezece

ani.

, Şi el însuşi nu împlinise nici şaisprezece ani când a luat parte pentru întâia oară la lupte. Ei, numai că el se născuse în furtună! Şi vânturile cele rele şi duşmănoase îl izbiseră în piept de când s-a născut.

Şi pe Vlăduţ, nu?

Şi Vlăduţ fusese izbit în piept, ca şi el, de când s-a născut. Poate că şi Vlăduţ…

Vlăduţ îl priveşte, la rându-i, pe bătrân.

S-a isprăvit cu pisarul Evghenie. A redevenit căpitanul Ion.

Clopotele nu-şi încetează dangătul nicio clipă. Bat în ciungă, la fel ca şi la Curtea de Argeş, la fel ca în toate bisericile din ţară. Şi în multe din Transilvania şi Moldova.

Glasurile, bărbăteşti, groase, eântă:

— Doamne, miluieşte!… Primeşte-l pe robul tău…

Aşa cântau şi când, în taină, l-au dus la locul de odihnă pe măria-sa Vlad. Taina va fi dezvăluită, din ceea,ce el a însemnat, numai după moartea sa. Când se va cunoaşte în amănunt şi diata.

Bătrânul de peste şaptezeci şi cinci de ani pare acum un munte. Barba albă ca neaua îi acoperă pieptul. Şi simţi că, sub postavul aspru, braţele sale ascund o forţă care abia aşteaptă să se dezlănţuie, să înfrunte şi pe cel mai aprig vrăjmaş.

Căpitanul se îndreaptă către peretele de răsărit al chiliei. Acolo, pe aşternutul de brocart roşu – smuls din însuşi veşmântul faimosului Ali-beg – atârnă strălucitoarea sabie primită de el în dar de la măria-sa Vlad. Sabia pe care şi măria-sa o primise de la Vlad Dracul, iar Vlad Dracul o moştenise de la Mircea cel Bătrân, care o primise de la Basarab I – Întemeietorul.

Din argintul şi pietrele preţioase ce-i împodobesc minerul ţâşnesc parcă jerbe strălucitoare de flăcări.

— Vlăduţ, eu trebuie să plec!

— Ia-mă şi pe mine, bunicule!

Vocea băiatului sunase rugător. Bunicul fusese sigur că Vlăduţ îl va urma, dar nu vrusese să-i ceară el acest lucru. Aştepta ca băiatul să hotărască de bună voie.

— Pune-ţi veşmântul ostăşesc şi încinge-ţi armele!

— Cât ai clipi!

— Şi înşeuează caii!

Ochii băiatului străluceau ea nişte luceferi.

— Vlăduţ, ştii unde e diata?

— Ştiu, bunicule!

— Şi însemnările?

— Şi…

— Colo e pana. Să scrii tu mai departe ceea ce n-am mai avut vreme să însemn eu.

— Bine, bunicule!…

Pe tronul imperiului otoman – după Baiazid al II-lea şi Selim-Yavuz („cel Crud”), amândoi otrăviţi, pare-se, de propriii lor feciori – se urcase sultanul Soliman, numit mai târziu de turci „Kanunî” – „Legiuitorul” –, iar de contemporanii săi europeni „Magnificul”.

Acesta, tânăr, ambiţios şi cultivat, îşi propusese ca, în primul rând, să cucerească Belgradul şi astfel să-şi deschidă drumul spre ţările Occidentului. În al doilea rând, să pună mâna pe insula Rodos. Stăpânirea Rodosului îi asigura libertatea de mişcare pe mări. Şi, în al treilea rând, să preschimbe Ţara Românească în paşalâe turcesc.

Belgradul căzu. Insula Rodos va fi şi ea predată curând, după lupte grele şi sângeroase. Şi ochii tânărului sultan se îndreptau de pe acum, mai aprig decât oricând, spre Ţara Românească, unde fusese

înscăunat Teodosie, tovarăşul de joacă şi zburdălnicii al lui Vlăduţ, şi-al Mădălinei, sub ocrotirea unchiului său, Preda, marele ban al Craiovei.

Chemaţi de Teodosie, căpitanul. Ion şi Vlăduţ sosiră într-un suflet.

Teodosie, neliniştit, îmbrăcat ostăşeşte, îl îmbrăţişă pe Vlăduţ şi vru să-i sărute mâna căpitanului, aşa cum obişnuia, uneori, înainte. Bătrânul nu primi.

— Fiţi bineveniţi! le grăi Teodosie. Am ajuns într-o mare cumpănă. în jurul scaunului meu se îmbulzesc ori se bat unii din urmaşii Dăneştilor, Drăculeştilor şi, de bună seamă, ai Craioveştilor. Cunosc şi gândurile lui Soliman. Ţara se cutremură.

Băiatul-domn zâmbi trist. Era neputincios.

Se aflau în palatul domnesc din Bucureşti. Aici lucrurile de preţ se strângeau. încăperile rămăseseră goale, la fel şi sala cea mare de primire, unde sfetnicii se adunaseră la ultimul sfat fără voievodul lor. Lui Teodosie îi ţinea locul unchiul său, marele ban Preda.

— Şi cum doreşti, măria-ta, să te ajutăm? îl întrebă căpitanul pe Teodosie.

— Nu-mi spune astfel, îl rugă tânărul voievod. îmi eşti ca un părinte – aşa cum i-ai fost, într-un anume fel, şi tatălui meu – iar pe Vlăduţ îl simt ca pe-un adevărat frate. Când lucrurile se vor linişti, aş vrea să-mi fii învăţător în ale vitejiei şi dreptăţii. Iar pe Vlăduţ aş dori să mi-l păstrez mereu lângă sufletul meu. Dintr-o dată însă, rogu-te, căpitane, încearcă să aduni pe toţi cei care vor Să-mi vină în sprijin. Şi aşteaptă-mi chemarea!

— Vom chibzui şi vom vedea ce este mai bine să facem, răspunse Ion.

— Vlăduţ, să te-ntorci!

— Am să mă-ntorc!

— Mădălina ce face?

În glasul tânărului voievod Vlăduţ desluşi o undă de caldă duioşie. Ştia că şi el o îndrăgise. Cine nu ar fi îndrăgit-o pe Mădălina? Dar mai ştia că Teodosie nu l-ar fi întristat niciodată pe fratele lui şi n-ar fi socotit-o altfel pe Mădălina decât ca pe-o soră.

Se însera. Boierii nu-şi sfârşiseră sfatul. Dar lucrurile de preţ ale palatului se şi încărcaseră în căruţe cu coviltir. Caii erau scoşi din grajduri şi înhămaţi ori înşeuaţi.

Căpitanul şi Vlăduţ, conduşi până la porţi de Teodosie, plecară.

Tânărul voievod, încă tot numai un copil, palid şi slab, aşa cum fusese şi părintele său, în hainele ostăşeşti cernite şi prea largi pe care le purta, îşi flutură în urma lor mâna albă cu degetele subţiri. Marele ban Preda ieşi din sala de sfat. Fugi după el la porţi. îl certă şi-l chemă înapoi în palatul pustiu, unde paşii le răsunară pe lespezi ca nişte cuie bătute într-un sicriu.

Cornul sună. Sună şi cheamă:

— Veniţi! Vă aşteaptă căpitanul Ion!

Bărbaţi viforoşi se adună. Se întocmesc pe cete sub privegherea lui Zâne. Meşteşugarii le făuresc arme. Şi, în puţină vreme, sunt gata de luptă.

Căpitanul Ion şi Vlăduţ pornesc spre Piteşti să-i adune şi pe cei de-aeolo.

Târgul este acoperit sub zăpadă, mohorât şi fără suflarea obişnuită.

Un meşteşugar-armurier cu barba scurtă, neagră, şi înveşmântată în zeghe, îi vesteşte:

— Mehmed-beg şi-a călcat jurământul făcut pe Coran! Astăzi ne-a venit de la Slatina ştire.

Cu caii în spume, căpitanul Ion şi Vlăduţ au ajuns la Slatina, unde Teodosie se retrăsese împreună cu

Preda.

Se năpustesc spre casa domnească. Urcă pe scări. Totul este deşert. Un bătrân slujitor le iese înainte plângând.

— Unde este marele ban Preda?

— A căzut apărându-l pe Teodosie şi luptând vitejeşte.

— Şi Teodosie?

— Pe tânărul nostru domn l-a târât Mehmed-beg peste Dunăre, sub cuvânt că vrea să-l ocrotească.

Iscoadele aduc vestea că Teodosie, dus peste Dunăre de Mehmed-beg, ar fi fost răpus mişeleşte şi îngropat, pe ascuns, într-o pădure de arini.

Un rob al lui Mehmed-beg, care-l slujise pe Teodosie până în cele din urmă clipe, a povestit că băiatul-domn apucase să-i mai scrie lui Vlăduţ un răvaş.

Răvaşul fusese găsit şi rupt de ucigaşi, dar robul îi cunoştea cuprinsul. Teodosie i-l citise. între altele, îi ruga pe Vlăduţ şi Mădălina, fratele şi sora lui de suflet, să-şi reamintească uneori de el.

Aflând cele ce se întâmplaseră, Vlăduţ îşi muşca buzele să nu plângă. îi venea să hohotească, să strige. Sărmanul Teodosie! Şi totul s-a petrecut atât de repede şi de neaşteptat, încât nimeni nu i-a putut sări în ajutor.

Simţea o aprigă nevoie s-o vadă cât de fugar pe Mădălina, să-i povestească şi ei despre Teodosie şi ultimele lui gânduri.

Le împărtăşi această dorinţă bunicului său şi căpitanului Badea care, în acele zile, se găsea alături de Ion.

— Du-te şi-o vezi, fu de părere căpitanul Badea. Mai ales că doresc şi eu să aflu ce s-a mai petrecut pe-acasă între timp.

— Să plece, dar să se înapoieze cât se poate de repede! hotărî căpitanul Ion.

★i

Peste mesteceni a zburat primăvara cu aripi uşoare ca fulgul, presărând argint. Frunzuliţele strălucesc ca şi cum ar fi de gheaţă. Tânăr şi şăgalnic, vântul adie. Calul tropoteşte domol prin pietrişul de pe marginea râului. Privighetorile cântă. Unde cântă oare mai frumos în lume privighetorile decât pe malul Oltului?

Călăreţul, luminat de lună, se oglindeşte în apă.

S-a oprit.,

La Cozia a bătut toaca pentru miezul nopţii.

Sunetele mărunte şi dese, ca de ciocănitoare, sunt purtate de ecou pe deasupra apei.

Să meargă mai departe sau nu?

Purtătorii de ştiri rele nu obişnuiesc, decât prea arareori, să sosească noaptea.

Noaptea o veste tristă este de zece ori mai dureroasă decât în faptul zilei.

Mădălina se va speria. Nu-şi va putea stăpâni lacrimile.

Şi ce va face până la revărsatul zorilor?

Cunoştea o poieniţă fermecată. împreună cu Teodosie şi Mădălina petrecuse uneori acolo ceasuri întregi, vorbind, glumind, râzând sau cântând, până când soţia sau mama căpitanului Badea trimiteau un slujitor să-i cheme la masă.

Până la ziuă mai sunt câteva ceasuri bune.

Descălecă şi cu bidiviul de dârlogi se îndreptă SDre poiană.

Acesta necheează prelung şi duios de parcă l-ar fi întrebat:

„Unde mă duci, stăpâne?”

— Mergem, dar nu acum imediat, la Mădălina, îi

sooti Vlăduţ.

Gândul că o va întâlni, îi va vorbi, îl făcea parcă să plutească.

Cu ochii minţii vedea tot ce urma să se întâmple. Ea va ieşi în pridvor şi, când îl va „zări, va alerga în întâmpinarea lui. Auzea cântccul dulce al paşilor pe nisip, micul ţipăt de bucurie, li asculta cuvintele, mirarea, îi simţea palma în palma lui, şi tresărea când ea îi mângâia cu degetele delicate obrazul.

Soţia căpitanului Badea îl va pofti în casă. Mădălina va aduce apă proaspătă şi rece, din fântâna de sub plop, să se spele. Între timp, bucatele vor începe să sfârâie şi să aromească. Iar mama căpitanului va coborî în beci să aducă o cană cu vin roşu, spumos, de Drăgăşani.

Apoi... apoi... va veni clipa cea grea, când va fi nevoit să înceapă a povesti cele întâmplate pe tărâmul lui Soliman.

Nici el însuşi nu ştia dacă, povestind, va izbuti să-şi stănânească lacrimile. Dar Mădălina? Ce va face şi va spune Mădălina?

Mădălina – ca şi Vlăduţ şi toţi ai casei – ştia că Teodosie o îndrăgise. Şi, dacă n-ar fi fost la mijloc Vlăduţ, Teodosie n-ar fi şovăit să şi-o aleagă de soţie.

Numai că Teodosie avea o fire aleasă. Văzuse cât erau de legaţi unul de celălalt, Mădălina şi Vlăduţ. Şi cu toate că era fiul stăpânitorului ţării şi moştenitorul său, nu depăşise niciodată acea margine care se cere în purtarea Unui băiat faţă de o fată. Şi se arătase faţă de amândoi un prieten cinstit.

Acum Teodosie zăcea în mormânt şi el, Vlăduţ, venise să^i aducă Mădălinei cele din urmă cuvinte ale sale.

Deodată, Vlăduţ îşi dădu seama că pricina pentru care venise până aici nu erau dragostea şi viaţa, ci

moartea. îngrozitoarea moarte ce le răpise amândurora pe fratele de suflet.

Se dojeni cu asprime că îşi îngăduise să se gândească la Mădălina altfel decât cugetase la ea Teodosie cu puţin înaintea morţii.

Mai era mult până dimineaţa? Stelele se roteau încet sau cel puţin astfel i se părea lui.

Mireasma florilor şi a buruienilor umezite de rouă era toropitoare. În jur se cerneau lin aburii albaştri ai lunii.

îşi clătină alene fruntea ostenită după o îndelungată goană călare şi aţipi.

Când se trezi, dimineaţa aurise de mult pădurea. Sări ca ars. Se întoarse la râu. Se aplecă de pe mal, îşi vârî în apă capul. Şi-l clăti de mai multe ori.

Nu era de ajuns. îşi azvârli de pe el hainele şi îşi dădu drumul în Olt.

Răcorit, împrospătat, cu hainele scuturate de praf, încăleca şi porni, voios, spre locuinţa căpitanului Badea.

Trăgea în piept aerul rece. Calul sforăia şi dădea, dornic de goană, din cap, zburlindu-şi coama.

Calul acesta murg îl primise în dar de la Teodosie, cu prilejul uneia din ultimele lor întâlniri.

Se numea Fulger.

— Fulger, mai repede!

Calul îşi îndesi pasul la trap.

înaintea lui, ca un puternic meterez natural, se ridica dealul. Pe deal înflorea livada de meri şi vişini, de unde adesea, laolaltă, vara, culeseseră fructe.

Dincolo de deal era curtea. în curte, lipită de curmătura din dreapta dealului, se înălţa casa.

— Mădălina!... Mădălina!... nu Be; piitu stăpâni şi cântă.

— Calul îşi ciuli urechile. Vru să pornească în

galop.

„Hai să te duc mai repede, stăpâne!”

Vlăduţ îl opri. Urcuşul era greu.

Ajunse pe culmea dealului.

Sângele îi îngheţă. Oasele, gardul cu întărituri, staulul şi grajdul fuseseră arse. Grinzi căzute, scrum, pietre înnegrite se vedeau risipite peste tot- Vitele, caii pieriseră. »Numai un câine cărunt, lăţos, despre care ştia că se numeşte Lăbuş, mai rătăcea fără rost prin ceea ce fusese înainte curtea.

în picioare nu mai era decât o înjghebătură din scânduri, răzimată cu trunchi negeluiţi de fagi şi stejari, în apropierea fintânii.

Dintr-un coş încropit cine ştie cum în acoperiş se ridica o şuviţă cenuşie de fum.

— – Mădălina!

Gândul îl străpunse ca un cuţit. Turcii! I-au ucis pe toţi?

Lăsă frâul calului liber. Acesta ţâşni, pe voia lui, în galop.

în câteva clipe fu jos.,

— Mădălina!

Strigase atât de puternic, încât Lăbuş se sperie. Hămăi. îşi dete însă repede seama cine era şi cu ce gânduri sosise şi începu să se gudure.

— Unde-i Mădălina?

Lăbuş continua să dea vesel din coadă. Alergă în trap, ca un mânz, cu capul sus, neîncetând să dea din coadă, spre uşa colibei.

— Aici?

Aerul dimineţii, în mijlocul pădurilor din apropierea Oltului, se soarbe ca un vin tare. Dar fumul ce se ridica pe coş îl făcea puţin înţepător.

De vreme ce ieşea fum, locuia acolo cineva. Dar de ce nu ieşea nimeni?

Ba da! Uşa se deschide scârţiind. Iese cineva.

Mădălina!

întârziase, pierdută, ameţită, numai cât să-şi privească obrazul în oglinda apei din doniţă şi să-şi netezească puţin părul.

— Vlăduţ! Fata i se repezi la piept. Vezi! Ştii...

— Mama? Bunica?

— Numai bunica... Am îngropat-o la marginea pădurii. N-a putut îndura. Fuseseră locul şi casele ei de zestre. Mama e plecată cu treburi la Cozia. Eu gospodăresc.

— Şi-aici ce-a fost?

— Au năvălit cetele turceşti. Noi, când am auzit că vin, am fugit şi ne-am ascuns în pădure, urmă fata. Nu ni s-a întâmplat nimic. Numai bunica... era bolnavă şi, când ne-am întors... şi-a văzut casa şi acareturile arse, vitele şi caii luaţi, atât s-a întristat şi-a plâns... Nu uita că aici s-a măritat... şi-a trăit mulţumită cu bunicul... şi-a născut copiii...

.— În ţară ai auzit ce e H

— Am auzit.

— Numai sânge şi foc. Mulţi se strâng în jurul bunicului. Au încredere în cuvmtul lui. Vor urma pe cine va hotărî el. Iar tatăl tău este alături de bunicul... Vă trimite sănătate şi vă doreşte puterea de-a răbda totul până la întoarcerea lui...

— Puteri vom avea...

Fata i se părea lui Vlăduţ mai frumoasă deCât oricând.

Glasul ei, măcar că povestise lucruri triste, îi venea la ureche mai duios decât şopotul blând al frunzelor într-o noapte de vară.

— Mădălina!...

începu acum şi el să-i spună cele ce se petrecuseră cu Teodosie.

Fetei i se umplură ochii de lacrimi.

— Teodosie a fost ucis? El, care era menit încă din leagăn să fie voievod, a avut un asemenea sfârşit? Şi doamna Miliţa- Despina?

— S-a spus de către unii că s-ar fi adăpostit în Transilvania. Iar alţii susţin că s-ar afla la Stambul... Dar unde o fi anume sigur nu se cunoaşte...

Mama Mădălinei nu se întorsese, iar Vlăduţ trebui să plece. Fulger bătea, nerăbdător, din copite.

Mehmed-beg, după ce pusese la cale răpunerea lui Teodosie – pe care se prefăcuse că-l susţine – şi sporise dezordinea prin atacurile, uciderile şi jafurile sale, fugise să se azvârle la picioarele sultanului.

Soliman era în acea vreme preocupat de izgonirea cavalerilor Ioaniţi şi luarea în deplină stăpânire a insulei Rodos. Acolo voia să întemeieze o bază de război puternică, de unde să poată supraveghea navigaţia atât în Egeea, cât şi în Mediterana.

Aşa încât l-a primit pe Mehmed-beg în tabăra militară unde se găisea.

Mehmed-beg nu-l cunoscuse prea bine pe Soliman, deoarece nu luase parte la înscăunarea lui. Dar, cum era deosebit de şiret, i se înfăţişă sultanului cu cea mai mare umilinţă. îi sărută poala veşmântului. îl asigură că nu are nimic mai sfânt pe lume în afară de luminăţia-sa sultanul. Şi-i povesti că în Ţara Românească domneşte haosul, din pricină că prea mulţi râvnesc scaunul moştenit de Teodosie.

— A venit clipa, continuă el, să-i facem pe valahi să înţeleagă că nu există fericire mai mare decât aceea de a îmbrăţişa dreapta credinţă mahomedană şi a sluji ca sclavi înaltei Porţi...

Soliman zâmbi batjocoritor A

— Ştiam că, uneori, în ţările creştine, te dai drept

fiu de domnitor, valah... cu toate că, de fapt, ai avut doar mamă de neam bun, pe care tatăl tău şi-a adus-o ca roabă din Valahia...

Mehmed-beg, prins cu minciuna, se înroşi.

— Iartă-mă, luminăţia -ta, zise. Ce să fac? Ca să-i pot amăgi mai uşor pe ghiauri. Spun şi eu... Mă ruşinez însă de orice picătură de sânge valah care-mi curge prin vine.

— Să nu te ruşinezi. îi urăsc pe valahi fiindcă, deşi un popor mic, nu vor să se supună nimănui. Şi, mai ales, nu vor să mi se supună mie, care voi fi, oricum, până la urmă, stăpânul lumii. Sânt bucuros. ¡gă-i calc în picioare şi să-i robesc. Dar îi admir pentru dârzenia lor în a-şi apăra pământul unde s-au născut şi voinţa de a nu se pleca în faţa altor neamuri care le urzesc nimicirea.

Soliman era, la vremea aceea când Mehmed-beg i se înfăţişase, un tânăr de vreo 27 de ani, cu o frunte lată, nasul uşor acvilin, gâtul subţire şi o barbă neagră. Purta un veşmânt lung până la pământ din brocart verde, deasupra căruia îmbrăcase un anteriu roşu, îmblănit cu soboli. Turbanul îi era alb şi cu un gurgui în vârf, de care era prinsă o pană de vultur. Şedea pe-un jilţ uriaş, cu braţele şi picioarele de aur, înconjurat de sfetnicii săi turci şi străini: un persan, un arab şi un italian.

Mehmed se gândi bine la ceea ce mai avea de gând să scoată din gură. Cuvintele sultanului de admiraţie pentru valahi îl cam puseră în încurcătură.

Tuşi, se şterse de sudoare pe frunte şi pe bărbia lată, se hotărî şi rosti:

— Pentru folosul împărăţiei otomane îl rog pe preaputernicul padişah să-mi dea mie domnia în Ţara Românească. Norodul însuşi mă cere, minţi el, ca pacificator, ştiind că am în mine şi sânge valah...

— Sânge de oare te ruşinai.mai adineauri, mormăi Soliman.

Mehmed înghiţi o bucătură amară, nevăzută, în vreme ce sultanul se ridicase de pe jilţ şi se plimba cu paşi lungi dintr-o latură a încăperii în alta.

— AJungând domn eu în Ţara Românească, nimeni nu va mai cuteza să ceară scaunul. Şi-i voi sili cu vremea pe valahi să îmbrăţişeze dreapta credinţă musulmană.

— Am aflat însă că-n Ţara Românească s-a ridicat un tină r voievod din trunchiul lui Radu cel Mare, şi deci al Drăculeştiior, pe nume Radu cel Tânăr sau Radu de la Afumaţi.

Mehmed-beg rămase cu gura căscată. Falca i se lăsă iar până la piept. îl ştia pe Solimán preocupat cu altele. Când mai avusese timp să afle şi asta?

— Se numeşte astfel după satul de baştină: Afumaţii, din apropierea Bucureştilor.

Glasul sultanului deveni tăios:

— Aceste amănunte sunt fără însemnătate. Spune-mi rnaî bine de este adevărat, sau nu, că sub flamura acestui tânăr voievod a început să se adune în valuri mulţimea?

— Este adevărat, strălueirea-ta, n-avu încotro şi fu silit să recunoască Mehmed:

Sultanul răcni şi mai tare:

— Şi te poftesc să-mi mai spui şi dacă această mişcare a mulţimii nu este cumva sprijinită de însuşi diavolul acela bătrân care, sub patru sultani, a păstrat necontenit viu duhul blestematului Ţepeş?

Mehmed începu să se piardă.

— Ba da, împărat al împăraţilor, bâigui el. Şi tocmai din pricina aceasta – n-am apucat să-mi sfârşesc adineauri vorba – doresc să curm orice gânduri de nesupunere sau răzvrătire faţă de înalta

Poartă, să nu mai umblu cu jumătăţi de măsură, să pun subaşi în locul dregătorilor valahi şi să preschimb Ţara Românească în paşalâc turcesc.

Vorbise ca în friguri, încercând să-l convingă pe sultan să-i dea domnia.

Solimán îl privea încruntat.

— Şi dacă nu vei izbuti?

— Sunt gata să îndur orice pedeapsă.

— Să ştii că vei primi-o...

Begul se aplecă să-i sărute papucul sultanului:

— Pot atunci, luminăţia ta, să mă aşez în scaunul voievozilor Ţării Româneşti?

Solimán mai rămăse un timp, tăcut, pe gânduri. îl aţinti apoi pe beg, tăios., în ochi şi rosti:

— Aşază-te şi, din urmă, îţi vâ sosi firmanul.

★

Mehmed-beg trecuse Dâmboviţa pe-un pod de plute – podul cel mare, vechi, fiind stricat tot de el cu prilejul unei alta năvăliri – şi înainta pe uliţele şi prin pieţele Bucureştilor cu o suită strălucitoare de spahii, cu ienicerii, tuiurile şi meterhaneaua.

De-a lungul drumului, pe dreapta şi pe stânga, fuseseră orânduiţi locuitorii oraşului, aduşi între spăngi. Iar spahii îi îndemnau să strige:

— Trăiască Mehmed -paşa, marele nostru binefăcător! În vecii-vecilor, slavă lui!:..

Lui Mehmed-beg nu-i sosise încă firmanul de la Stambul, dar el şi intrase în Bucureşti şi pretindea să fie slăvit ca domn.

Bărbaţii îşi muşcau limba, dar nu strigau. Spahiii îi ameninţau cu spăngile. Femeile plângeau, ştergându-şi cu colţurile maramelor ochii. Iar paşa, călare pe un cal alb, privea triumfător, de sus, mulţimea, îndreptându-se către palatul domnesc.

Meterhaneaua cântă şi tobele bat.

Cu ochii închişi şi falca lăsată, Mehmed-beg se leagănă În şa.

În marea sală de sfat a palatului din Bucureşti, aşezat turceşte pe un divan, avându-i alături pe sfetnicii săi turci, Mehmed-beg porunceşte:

— Toţi dregătorii valahi din oraşe şi sate să fie înlocuiţi cu subaşi.

într-un sat de lângă Piteşti, o mulţime de ţărani au fost siliţi să-şi golească hambarele de grâne şi să umple cu ele carele gata de drum. încotro? Spre Bucureşti? Către Dunăre? Nu ştie încă nimeni oare va fi porunca lui Mehmed-beg.

Ceilalţi ţărani, cu femeile şi copiii lor, au fost strânşi lângă o fântână şi ascultă, mohorâţi, pe trimisul otoman. Acesta, înconjurat de ieniceri, arată un subaş:

— Iată pe stăpânul vostru cel nou, de care va trebui să ascultaţi ea de însuşi slăvitul Mehmed-beg.

Câteva fete foarte tinere şi nespus de frumoase au fost alese poate pentru a-i fi cadâne subaşului.

Un vuiet răsună peste câmpie. Ţăranii se reped cu furcile, coasele şi bâtele. Doboară podul de seânduri unde stau cocoţaţi trimisul domniei şi subaşul, îi iau în furci pe stăpânii turci. Aceştia, înfricoşaţi, fug, azvârlindu-şi armele, pierzându-şi turbanele şi şalvarii.

— Căpitanul Ion!... Căpitanul Ion!...

în dreapta şi-n stânga lui se văd căpitanul Badea, părintele Mădălinei, şi Vlăduţ.

Alte şi alte cete de ţărani sosesc în câmpia de lângă Piteşti unde se află Ion.

Bătrânul cu barba colilie până mai jos de briu, însă altminteri la fel de neîncovoiat ca în tinereţe, îi ascultă.

— De peste şaizeci de ani te osteneşti să împlineşti năzuinţa acestui neam de a nu se lăsa umilit, îngenunchiat şi zdrobit de vrăjmaşi. învaţă-ne ce este mai bine să facem?

— Ţara trece prin cea mai grea primejdie din câte a avut de înfruntat până.astăzi. Şi datoria noastră este să ne unim cu toţii în jurul tânărului şi viteazului voievod Radu de la Afumaţi...

Cei de jos cred în căpitanul Ion, care niciodată nu i-a minţit, nu i-a înşelat şi le-a fost pildă în împlinirea datoriilor faţă de ţară.

— Să ne unim cu măria-sa Radu! Trăiască măria-sa Radu! Să-l slujim pe măria-sa Radu...

Radu-voievodul îl primeşte în cortul său pe căpitanul Ion. Şi-l strânge la piept.

— îţi mulţumesc, îi spune el, mişcat. Şi-acum, cu sprijinul ce mi-l dai, sunt încredinţat că-l vom birui pe Mehmed-beg. Şi mai întâi hai să-i gonim pe subaşi. Să piară de pe acest pământ şi sămânţa şi numele lor.

Craioveştii s-au adunat şi ei în mănăstirea Bistriţa. Sfatul lor îl conduce bătrânul călugăr Pahomie, fostul mare ban Barbu. Călugărit de curând, acesta călăuzeşte, totuşi, mai departe destinele familiei. în dreapta lui se află noul mare ban, al doilea Pârvu, fratele răposatului Neagoe domnul. Şi-n stânga un vechi chip cunoscut, călugărul care-i învinuise mincinos, din porunca lui Danciu, pe căpitanul Ion şi Zâne, în faţa cavalerilor Ioaniţi şi-al cărui nume este Filotie.

— Am fost mereu, în anii de după Vlad Ţepeş încoace, de părerea că îngăduinţa otomanilor este mai bună ca duşmănia lor, rosti pentru început Pahomie. Dar iată că – fiind mereu zădărită de unii ea Mihnea cel Rău sau Vlad cel Tânăr, fără să-l mai amintim pe căpitanul Ion – Poarta şi-a pierdut încrederea în noi.

în trapeza mănăstirii Bistriţa unde are loc întâlnirea, glasul călugărului Pahomie răsună cu tărie. Nimeni nu mai răsuflă. Toţi sunt numai ochi şi urechi.

Prin geamurile înalte şi înguste de sus lumina curge în pâraie de aur.

Bătrânul reaminteşte ceea ce ştiu toţi, şi-anume că Soliman i-a îngăduit lui Mehmed-beg să se cocoţeze în scaunul domnesc. Iar acesta i-a făgăduit că dregătorii valahi vor fi înlocuiţi *toţi* cu subaşi şi că mai devreme sau mai târziu Ţara Românească va deveni paşalâc.

— Şi ce-avem acum de făcut? întreabă al doilea Pârvu.

De fiecare dată c-încl îşi mişcă larg braţele, mânecile rantiei călugărului Pahomie par aripile în zbor ale unei mari păsări negre.

— – Trebuie, dintr-o dată, să-l sprijinim şi noi pe Radu, hotărăşte el. Îi vom trimite deci o mare ceată de oşteni de pe moşiile noastre, arme şi bani, ca să-l învingă pe Mehmed şi să-l izgonească din ţară. Măcar că nici aşa primejdia nu se va sfârşi.

— Şi ceata cine-o va conduce? întrebă al doilea Pârvu, încredinţat că această cinste îi va reveni lui.

— Călugărul-oştean Filotie! răspunde bătrânul. Sultanul nu trebuie să afle nicicând că şi noi ne-am ridicat, de astădată, împotriva lui.

Subaşii, ceilalţi dregători otomani ai lui Mehmed-beg şi ienicerii lor, unii desculţi, alţii descinşi ori cu veşmintele sfâşiate, au fost puşi pe goană de oştenii lui Radu, cetaşi şi ţărani, cu biciuşti, bâte, furci şi securi.

Mânia oştenilor domneşti şi a ţăranilor este fără margini. Şi capetele celor ce se vruseseră stăpâni în oraşele şi satele ţării cad ca nucile toamna.

Turcii au plecat şi de data aceasta din ţară. Cele

din urmă căruţe se încarcă pe corăbii, la Dunăre.

— Mehmed-beg a fugit! îl vesteşte Vlăduţ pe Ion.

— Nu vă veseliţi, răspunde gânditor căpitanul. A fugit, dar se va întoarce curând cu o oaste mai bine înarmată şi mai mare.

Sfârşit de primăvară târzie. Pe câmpii, ţăranii – şi mai ales femeile, deoarece bărbaţii cei mai mulţi sunt plecaţi la oaste – muncesc câmpul, livezile şi viile.

Vor apuca să mai strângă roada? Cine poate şti?…

Câmpiile, livezile şi viile nu le pot lăsa însă nemuncite orâce-ar fi să se intimple şi oricâte nenorociri s-ar abate.

Aşa-i era dat în anii aceia ţăranului. Să trudească necontenit, să are şi să semene, dar câteodată să nu culeagă decât cenuşă.

Oastea lui Radu de la Afumaţi, tânărul şi viteazul voievod,, în rânduri regulate şi bine instruite, este gata de luptă şi-i aşteaptă pe turci.

Aici, în faţă, sunt cetaşii căpitanului Ion. Numai vederea acestui atât de bătrân şi cunoscut oştean – cu barba albă până; mai jos de brâu, chivără de oţel, platoşă lată şi în mâna dreaptă cu vestita lui sabie strălucitoare, despre care toţi ştiu că i-a fost dăruită de Ţepeş ân ceasul morţii – şi-l înspăimântă pe duşman. În stânga lui se află devotatul Zâne, cu umerii cât nişte dealuri şi faţa aspră, înnegurată. Este atât de înnegurată, fiindcă u altă ceată se vede a fi aceea trimisă de Craioveşti, avându-l în fruntea ei pe Filotie, călugărul oştean de la Bistriţa. Iar datoria ce-o are faţă de-acesta, după întâlnirea din insula Rodos, n-a ajuns încă să i-o plătească.

Cetele ţărăneşti sunt, bineînţeles, cele mai multe. Şi-acestora li se adaugă ajutoarele din afară.

Străjerii de la Dunăre l-au vestit pe domnitor că Mehmed-beg, paşa de Nicopole, cu paşa de Vidin, Bali-ibeg, şi alţi comandanţi turci au şi început să-şi reverse din nou puhoaiele spre Ţara Românească.

— Să vină!

Tânărul voievod Radu i-l aminteşte căpitanului Ion, până şi prin ţinuta sa, tot mai mult pe marele Vlad.

La fel, în ajunul oricărei lupte, se înviora.

Ochii săi vultureşti căpătau o strălucire ciudată. Glasul îi devenea mai plin. Mişcările mai iuţi. Parcă se înălţa. Şi oastea se contopea în acelaşi cuget cu el.

Radu trece pe dinaintea cetelor. Oştenii tresaltă.

Se ştie că Radu nu face parte dintre acei conducători de oaste care se pricep numai să dea porunci, el însuşi rămânând în locurile cele mai bine apărate, pentru ca de-acolo, la ceas de cumpănă, să se poată întoarce şi să scape cu viaţă.

Ci, dimpotrivă, Radu, pe toată vremea bătăliei, nu stă decâi în faţă, ori în mijlocul oastei, unde-i lupta mai grea şi vrăjmaşul mai aprig. Pe el nu-l înfricoşează nici mărimea imperiului otoman, nici numărul oştenilor duşmani şi nici biruinţele lor trecute. Şi-asemeni marelui Vlad, cu o oştire mică, es-te gata să-nfrunte, pentru dreptatea ţării, o armată oricât ar fi de mare şi bine înarmată-Voievodul Transilvaniei, braşovenii, sibienii şi regele Ungariei i-au ascultat cuvântul prin care arăta că înfrângerea Ţării Româneşti ar avea drept urmare şi nimicirea lor. Şi i-au trimis, cu mare grabă, o seamă de oşteni.

Asta mai ales fiindcă atât regele Ungariei, cât şi voievodul Transilvaniei, braşovenii şi sibienii ştiu că, în bătăliile care au avut loc,” cu prilejul trecutelor năvăliri, Radu i-a biruit pe turci la Cubavi, Ştefeni pe Neajlov, Clejani şi în alte părţi.

Va birui şi-acum!

Cej doi paşi: Mehmed-beg şi Bali-beg – sub conducerea celui dintâi – au trecut Dunărea cu oastea. Şi au pornit în marş.

Pământul se cutremura iar sub trecerea ienicerilor, a spahiilor, şi-a achingiilor, a căruţelor încărcate cu arme şi-a tunarilor.

Flamurile cu semiluna şi tuiurile flutură.

Tumbelechiurile bat. Trâmbiţele sună.

„Feriţi-vă, intraţi în pământ, ascundeţi-vă în găurile şoarecilor, din faţa acestei preaputernice oşti, de nu vreţi să pieriţi până la unul”, spun trâmbiţele otomane.

Animalele, speriate de zgomotul armelor şi duduitul roţilor, de ţipetele trâmbiţelor şi de bătaia tumbelechiurilor, pier ca luate de vânt.

„Ascultaţi porunca noastră şi azvârliţi-vă de bună voie la picioarele slăvitului Mehmed-beg.”

Spaima l-ar ficuprins pe oricine. Niciodată. până azi, Mehmed-beg nu s-a năpustit cu atâta putere asupra vreunui tărâm. Niciodată n-a fost mai îndârjit.

Raduvoievod ascultă şi el prevestirile trâmbiţelor. Ascultă duduitul roţilor, zgomotul armelor, tropotul cailor şi vuietul ca de mare înfuriată stârnit de paşii ienicerilor.

Fruntea luli este senină. Inima-i bate sub platoşă mai tare, dar nu de teamă, ci de nerăbdare.

Flamura sa, purtată de Vlăduţ, fâlfâie în vânt.

— Să ţii flamura Ţării Româneşti sus, cât mai sus, în tot timpul bătăliei, s-o vadă fiecare oştean din întreg câmpul, îl sfătuieşte căpitanul.

— Aşa am s-o ţin, bunicule!

Potrivit planului întocmit de voievod, întâiele ciocniri au loc la Piaţa şi în Alimăneşti. Ciocnirile acestea au însă numai rostul de a atrage ostile

otomane către satul Grumazi.

Aici, pe apa Teleormanului, e o câmpie largă, uşor înconjurată de râu şi străjuită în spate de o pădure întinsă şi deasă.

Mehmed-beg şi Bali-beg – cu o oaste adunată din şapte sangiacaturi, formată numai din trupe alese, una şi una – au făcut planul să prindă pedestrimea lui Radu ca într-un cleşte. Să lovească din coastă, cu achingiii, călărimea. Să le spintece pe amândouă şi să le fărâmiţeze cu tunurile.

Socoteala făcută de ei acasă este însă Una şi ceea ce se tntâmplă pe câmpia Grumazilor este alta.

îndată ce ostile apar la cotitura râului şi încep să intre în vad, bătrânul căpitan Ion, ivindu-se din pădure cu cetaşii lui, le ţâşneşte în faţă. Lupta se dă piept la piept, în apă.

Rânduiala pe care Mehmed-beg ţinuse s-o păstreze, până ce tunurile vor începe să tragă, se strică imediat.

Bătălia s-a înteţit. Mulţi ieniceri s-au înecat, dar achingiii pricinuiesc destulă pagubă nu numai cetelor ţărăneşti, ci şi oştenilor sibieni şi, mai ales, braşovenilor.

Năvălesc spahiii. Sunt însă întâmpinaţi dintr-o parte de căpitanul Badea şi dintr-alta de cetele transilvănenilor. împinşi într-o latură. Iar când tunurile încep să tragă nimeresc tocmai În ei. Prăpădul este dintre cele mai mari.

Acum au pornit achingiii. Ar trebui să fie opriţi de Filotie. Acesta pare că şovăie şi face cu cetele lui un ocol. îl face dinadins, gândeşte Radu, cu ţelul de a-i încercui! Ocolul duce la foarte multe pierderi de vieţi din cetele ţărăneşti.

Filotie n-a făcut ocolul degeaba. Oştenii din cetele Craioveştilor au pătruns cu temei în mijlocul

achingiilor şi-a venit vremea ca aceştia să-şi rărească rândurile. Călugărul-oştean se pricepe de minune să mânuiască lancea. Iar cetele conduse de el şi Zâne înfruntă de astă dată acelaşi duşman. Cam în acelaşi timp, izbiţi de săgeţile achingiilor care au început să se retragă, cad unul în apropiere de celălalt.

— Ai scăpat de pedeapsa mea, călugăre, rosteşte Zâne înainte de a-şi închide ochii, ţinându-şi încă încleştată barda cu care făcuse în jurul său pustiu. Cu barda asta gândeam să te ddbor după sfârşitul bătăliei. Ai vrut cândva să ne răpui pe căpitanul Ion şi pe mine.

— Porunca venise de la Poartă, horcăie călugărul. Dumnezeu să mă ierte că le-am împlinit voia...

— Nu cred că va putea, scrâşneşte înfundat Zâne.

— Iartă-mă cel puţin domia-ta...

— Nu...

Radu e peste tot. Goneşte cu calul spre pădure şi-i reîntoarce pe braşovenii risipiţi la luptă. Se întoarce la râu, unde-i ajută pe cetaşi. Şi încetul cu încetul se apropie amiaza. Se războiesc din zori, dar sorţii sânt încă nedecişi.

Lupta se dă fără pic de răgaz. Şi unde este domnul se înalţă şi. flamura cu vulturul Ţării Româneşti ţinută sus, sus de tot, de Vlăduţ, aşa cum îl rugase căpitanul.

Oştenii domnului, cetele ţărăneşti, voinicii căpitanului Ion şi ajutoarele din afară cată mereu spre flamură. Şi cât văd vulturul cu aripile întinse plutind, a-vând în dreapta soarele şi-n stânga luna, ştiu că voievodul lor e teafăr şi poartă mai departe bătălia cu spor.

Tunurile turceşti s-au împotmolit în vad şi se scufundă văzând cu ochii.

Trupuri ienicereşti plutesc tot mai multe pe apă. Iar achingiii sunt tot mai împuţinaţi de oamenii căpitanului Badea şi de transilvăneni.

Cel mai mare prăpăd face sabia cu mâner de argint, împodobită cu nestemate, primită în dar de căpitanul Ion de la Ţepeş.

Bătrânul este unul dintre acei voinici de poveste care nu ştiu ce-i osteneala. Ca şi odinioară voievodul lui, pare un muncitor în lan, trudindu-se cu hărnicie să-şi isprăvească seceratul.

în minte, îi apare în aceste clipe, ca şi altădată în vis, măria-sa Vlad.

„Ioane! îi spune voievodul. Eşti la fel de voinic ca atunci când ai înfruntat la Comana, pentru mine, pe ienicerii lui Hamza, tot paşă de Nicopole ca şi Mehmed-beg!”

„Oho! râde Ion. Dar voinicia ştii bine că nu-mi vine decât de-acolo că stăpânesc sabia ce mi-ai dăruit-o măria-ta l”

„Ai meritat-o din plin, mare ban de Tismana Ion. Numai că, pe cât ai fost de viteaz, pe-atât nu ţi-ai dorit niciodată măriri. Puteai s-ajungi domn…”.

„Am rămas păstrătorul diatei. în numele ei am luptat şi i-am îndemnat şi pe alţii să lupte. A fost cea mai însemnată răsplată…”

„Bunul meu fiu Ion!… Dar ştii că, în curând, îţi vei aduce pământului străbun obolul pe care-l dăm toţi, mai devreme sau mai târziu?”

„Ştiu şi nu mă-nspăimânt. De la măria-ta am aflat că nu e moarte mai frumoasă decât aceea de-a cădea pe cârnpul de luptă, cu faţa la duşman, pentru dăinuirea libertăţii neamului tău.”

„Acuma ia aminte, Ion!…”

O săgeată i se înfipse în spate. Dar câte săgeţi nu-l loviseră în viaţă?

Mehmed-beg şi Bali-beg îşi întoarseră caii, în clipa când căpitanul Ion îşi croia pârtie spre ei. Iar un spahiu, dorind să-i apere, îl ţintise.

Pedeştrii fuseseră nimiciţi sau luaţi prinşi. Numai puţini spahii şi achingii, câţi izbutiseră să mai scape cu viaţă, fugeau din răsputeri.

Călăreţii lui Radu îi urmăreau.

Ajunşi la Dunăre, căpitanul Ion l-a căutat între fugari pe Mehmed-beg. Acesta, înfricoşat, le-a strigat otomanilor:

— Nu vă puteţi apropia de el. Măcar că e rănit. Răpuneţi-l de la depărtare…

Din toate părţile otomanii au azvârlit suliţe şi lănci. O lance l-a lovit în braţul drept. Sabia sta să-i cadă.

Cetaşii s-au repezit să-l ajute.

— Daţi-mi sabia în mâna stingă! a poruncit.

Cu sabia în mâna stingă, aşa greu rănit cum era, s-a avântat în bătălie, făcând iarăşi pustiu în jurul lui.

— Luptă încă! răcneau spahiii. Se ştie despre el că-i diavolul, Şeitan… Scăpaţi dacă puteţi…

Bătrânul a căzut. Câţiva dintre cei mai apropiaţi lui l-au înconjurat, încercând să-i dea îngrijiri şi să-l oblojească, dar el i-a oprit cu o mişcare a capului.

Păstra încă sabia. I-a întins-o, cu mâna stângă, lui Vlăduţ.

— Primeşte-o! i-a spus. Luptă în locul meu.

Vlăduţ, înlăcrimat, şovăia.

— Ia-ţi sabia! Ridică flamura. Biruinţele de la Grumazi şi de pe malul Dunării vor rămâne de-a pururi neuitate. Sunt Rovinele şi Vasluiul lui Radu… Urmează-l cu credinţă până la cap…

Tocmai se apropia, ca un vifor, o nouă ceată de călăreţi. Era aceea a băieţilor din Tismana. Dar, iuând mai bine seama, Vlăduţ a văzut,că între flăcăi se aflau

şi numeroase fete, îmbrăcate ostăşeşte, în frunte cu Mădălina.

Vârstnici şi tineri, băieţii şi fetele, conduşi de Radu, urmând flamura ţinută sus de Vlăduţ, l-au urmărit pe Mehmed-beg până pe ţărmul celălalt. Şi încă două înfrângeri nimicitoare au mai îndurat otomanii. Una lângă Nicopole. Şi alta la Şiştov.

Se povesteşte că, de pe urma rănilor primite şi-a spaimei îndurate atunci, i s-ar fi şi tras, mai târziu, lui Mehmed-beg moartea.

Bătrinul căpitan s-a stins având încă pe buze ultimile cuvinte ale diatei:

— „Vrăjmaşii vor veni iar şi iar. înfruntaţi-i fără teamă de moarte, ca ţara să trăiască în veci”.

MIRON COSTIN

I

Iarna anului 1691… Viscolul bubuie, ca glasul unui tiran, şi tropote, asemeni unei armii de călăreţi aflaţi în năvală. Dă, înverşunat, ocol bisericuţei din deal şi conacului vechi. Se repede în pădure frământând, mai-mai să le frângă, crengile fagilor bătrâni şi încovoindu-i, până la pământ, pe cei tineri.

Se întoarce şi, ridicând un uriaş vârtej de zăpadă, porneşte, urlând, spre vale. Izbeşte cumpenile fântânilor, făcându-le să scârţâie din încheieturi, dureros. Se-avântă pe suprafaţa iazului şi se năpusteşte cu toată furia către noul conac. AzvŞrle trâmbe de zăpadă în ferestre. Încearcă să smulgă din ţâţâni uşile. Apucă în pumnii nevăzuţi fuioarele de fum ce se înalţă din hornuri. 3L,e striveşte, răsucindu-le în toate felurile şi le sileşte să piară, ca şi cum n-ar fi fost,

De la bisericuţă – răzbătând ca prin pâslă – răsună dangătul clopotului.

Femeile şi fetele din sat, învelite în broboade

negre, se strecoară, ca nişte umbre, pe portiţă, în ogradă. Viscolul le înconjoară, le smulge veşmintele şi le pălmuieşte obrajii, aproape însângerându-i. Face tot ce-i stă în putinţă ca să le împiedice mersul.

Venind dinspre odăile slugilor, uşor încovoiat, cu umerii laţi, învelit în şubă, eu gulerul gros din blană de oaie ridicat şi căciula înfundată pe ochi, Pârvu, slujitorul de taină, le deschide uşa ce dă, printr-o săliţă scundă şi întunecoasă, către încăperea unde zace, fără suflare, Ileana.

Nou sositele se scutură de zăpadă. Iau fiecare în mână câte o lumânărică de ceară de pe măsuţa de lângă uşă. Şi-o aprinde de la făclia cea mare sprijinită într-o gheară de fier. Şi intră, păşind încet şi aruncând priviri speriate moartei,

Pârâiaşe subţiri, izvorâte din zăpada rămasă pe opincile.groase, din piele netăbăcită, se scurg pe podele,

Glasurile subţiri şi tremurătoare ale fecioarelor, potrivit datinei, intonează:

Seara va-nsera Gazdă n-ăi avea...

Se ştia demult că jupâneasa Ileana nu stătea deloc bine cu sănătatea. Dar nimeni nu-şi putuse închipui că boala îi era într-atâta de înaintată. Şi că, tocmai acum, când pregătirile pentru nunţile celor doi feciori, Pătraşcu şi Nicolae, fuseseră terminate... Şi aşa, dintr-o dată...

Şi-ţi va mai ieşi
Vidra înainte,
Ca să te-nspăimânte...

Pârvu a ocolit casa. S-a urcat în pridvor. Turburat şi neliniştit, şi-a lipit obrazul ţepos şi brăzdat de ferestruica îngustă cu pervaz plumbuit. Priveşte înăuntru.

în încăperea largă, mărginită de-o parte de uşa

ferecată şi în cealaltă de căminul zidit în piatră, ea în castelele apusene, Miron Costin stă îngenunchiat.

Mâinile sale mari, dar fine şi albe, deprinse să ţină pana (sau să răsfoiască filele cărţilor), ori, la nevoie, şi sabia, se văd încleştate una de alta pe tăblia de lemn lustruit.

De ieri, când jupâneasa Ileana şi-a închis ochii pe neaşteptate, nu mai doarme şi nu se mai hrăneşte.

Slugile robotesc în cuhnii, grajduri şi magazii. Numai Pârvu nicăieri nu-şi găseşte locul. Dă roată din nou casei şi reintră în săliţa din spate.

Să nu te-nspăimânţi, De soră s-o prinzi, Că vidra mai ştie Sama apelor Şi a vadurilor. Şi ea mi te-a trece, Ca să nu te-nece.

Glasurile domoale ale fetelor.curg şi ele ca o apă lină.

Pârvu îşi scoate căciula miţoasă şi-şi vâră capul pe uşă în odaia unde zace, fără viaţă, Ileana şi unde înainte ea îşi avusese iatacul. Una dintre făcliile înalte de ceară, de la picioarele moartei, afumă. Face doi paşi înăuntru şi cu degetele-i noduroase scurtează mucul.

Preotul are barbă albă, uşor îngălbenită şi afumată spre margini. Se roagă, abia mişcându-şi buzele uscate şi parcă lipite una de alta, ţinând în mâna stingă o luminare şi cu dreapta sprijinindu-se de raclă.

Ileana doarme, liniştită. Trăsăturile i s-au destins şi pe buze i-a înflorit ceva ce ar putea fi luat, în altă împrejurare, drept zâmbet.

De-afară răsună, fără curmare, înverşunarea viscolului.

Pârvu iese din încăpere în vârfurile picioarelor. îşi pune pe cap căciula şi se îndreaptă către cămările slugilor.

Miron Costin a cerut să fie lăsat singur în odaia de lucruunde, pe masa grea de stejar – alături de care se află două jilţuri, cu braţe late şi perne – între vrafurile de manuscrise şi cărţi, se află şi ultimul dar al Ilenii, călimara de bronz.

„Poate, uneori, când îţi vei muia în cerneală pana, te vei gândi la mine...”

Din odaia alăturată continuă să se audă glasurile murmurate ale fecioarelor şi îngânarea mâhnită a femeilor:

Şi mi te-a purta La izvoare reci, Să te răcoreşti, Pe mâini până-n coate, De fiori de moarte....

„Mă voi gândi întotdeauna la tine..., Ileană,” a şoptit, dar de pe buze nu i se desprinde nici cel mai mic zgomot.

Vorbeşte gândul? Gândul nu face zgomot. Este ca o ceaţă a înserării fâlfâind cu blândeţe peste suflet.

„Miroane!...”

I-a răspuns? întoarce capul. Pe masa de lucru călimara de bronz. Şi penele. Penele pe care ea i le curăţa în fiecare dimineaţă.

De fiori de moarte....

Căminul e stins. Dinadins l-a lăsat să se stingă.

Dincolo ştie că e Ileana, palidă, fără sânge. Cu surâsul îngheţat. înveşmântată ân rochia de brocart, având la gât, aşa cum şi-a dorit, şiragul de mărgăritare şi medalionul.

Pe lespezile din cămin cenuşa e rece, şi viscolul, năvălind pe horn, o spulberă fără încetare.

Şi, totuşi o căldură molcomă îl învăluie. Este căldura ei. I-o cunoaşte.

„Miroane!...”

Tace. îşi dă seama eă-s numai năluciri. Din clipa când ea a închis ochii - încă agăţată, cu ultimele

puteri, de gâtul lui, ca o fiinţă gata să fie luată de apă şi care luptă să se ţină la mal – inima-i este ţintuită întruna de fantasme.

„Degeaba îţi acoperi faţa ou mâinile. Ştiu că plângi. Nu mai plânge!”

Barba îi este, într-adevăr, umezită.

„Nu pot să cred. Nu... Treizeci şi patru de ani împreună...”

„Aşa a fost să fie!...”

„Trebuia să-mi spui cât nu era încă prea târziu.”

„Ce era să te mai amărăsc? Nu avusesei tu destule necazuri? Şi, pe urmă, nu doream să le stric bucuria băieţilor... Nădăjduiam...”

„Aş fi rămas şi ziua şi noaiptea în preajma ta...”

„Nu era nevoie. Mi-am almintit unele stihuri alcătuite de tine în *Viaţa lumii*. Ştii că o cunosc toată pe dinafară!...”

„Ştiu...”

„«*Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară, Cele ce trec nu mai vin, nici se-ntorc iară*...»

Cugetam pentru a nu ştiu oâta oară că, deoarece aşa sunt făcute toate pe lumea asta, să treacă, era firesc ca, mai devreme sau mai târziu, să mă trec şi eu...

«Fum şi umbră sunt toate, visuri şi păreri!»-...

...şi imă alinam...

îţi spun toate asltea ca să te-alini şi tu...”

„Nu pot.”

„Eu am crezut cu sfinţenie în cuvintele tale... Nu m-am îndoit niciodată... (cu glasul schimbat, ca o fetiţă:) îţi aminteşti, *atunci*... mai eram, ce e drept, încă numai o copilă...”

Miron surâde şi se mângâie pe mustăţi:

„Ah!... Da...”

„Dar mai bine să stăm...”

„Să stăm...”

Se aşază în jilţuri, cu gesturile obişnuite. Ea râde voioasă.

„Eu aveam cincisprezece ani... Sau paisprezece?... Ba nu, mai erau doar câteva săptămâni şi împlineam cincisprezece...”

„Ileană, te faci mai tânără...”

Amândoi râd cu poftă.

„Eram frumoasă. Cel puţin aşa mă socoteam eu. (Iscoditoare:) Eram frumoasă într-adevăr? în seara aceea aşa mi-ai spus...”

„Erai. Nici nu văzusem o fată atât de frumoasă ca tine. Şi doar crescusem la curtea şleahticilor, unde femeile...”

Ea-i face un gest de uşoară mustrare cu mâna. Iar el surâde încântat că gelozia ei încă mai dăinuie, după atâţia ani.

„Ce zile!... Oh!...«

„Purtai rochia aceea albă de atlaz, cu mânecile largi şi găitane la piept, iar deasupra o feregea de brocart, cu marginile îmblănite.”

„Mai ţii minte? Era întâia oară eând ieşeam îmbrăcată cu ea. Şi era tot întâia oară când fusesem poftită la o petrecere a Coroanei...”

„Petrecere de Crăciun.”

„Era Crăciunul. Şi-acum va fi din nou Crăciunul.”

„Aproape tot ce-a fost mai însemnat în viaţa noastră, nu ştiu prin ce întâmplare, s-a petrecut mereu de Crăciun.”

„Ciudat!... (Năpădită iarăşi de amintiri:) Să lăsăim însă asta... Şi-n seara aceea... Auzisem că erai un tânăr ce jinduia mai mult la carte decât spre dragoste şi petreceri. La-nceput mi-a fost chiar puţin frică. Erai atât de serios. Te-ai apropiat însă de mine şi-ai spus...”

„Nu e nevoie să repeţi. îmi amintesc şi astăzi tot ce ţi-am spus. Vorbe ca acelea nu se cuvine să fie rostite decât o singură dată.”

„Dar trebuie simţite toată viaţa. N-ai spus tot tu?”

„Ba da.”

„Eu am crezut în ele şi-n tine, repet. Şi, ştii... Toată viaţa m-am temut c-ai să mă-nvinuieşti...”

„De ce?”

„C-am fost în noaptea aceea de mai, care-a urmat peste câteva luni, atât de slabă... Dar trebuie să-nţelegi. Venise primăvara. Cântau privighetori.”

„Privighetori ca acelea nu se mai aud. Nici nopţi cu o asemenea lună nu se mai văd.”

„Şi tu te pricepeai s-alcătuieşti stihuri şi să vorbeşti atât de măiestrit.”

„Aşa ţi se părea ţie...”

„Nu. Nu. Mi-ai povestit minunatul basm frigian cu cei doi soţi, Pilemon şi Baucis, care nu şi-au dorit altă răsplată pentru credinţa lor de-o viaţă unul faţă de altul...”

„...decât să-şi închidă ochii în acelaşi timp amândoi...”

„Iar Zeus, stăpânul zeilor Olimpului, l-a prefăcut pe el într-un stejar puternic...”

„Şi pe ea într-un tei în floare...”

„îţi plăcea basmul atât de mult, încât îţi doreai ca niciunul din noi să nu vieţuiască mai îndelung decât celălalt.”

„Acuma însă m-am schimbat. Doresc ca tu să trăieşti şi să spui lumii câte mai ai pe suflet. Aceasta e menirea unui cărturar...”

„Mi-e inima zdrobită, Ileană!”

„Mai târziu, i-ai cerut unui giuvaergiu, din Bar, să-mi făurească un medalion de aur – medalionul pe

care mi l-ai prins astăzi de dimineaţă la piept – înfăţişând stejarul şi teiul, îngemănaţi unul cu celălalt.”

în odaie, lumina a scăzut. Ileana se strânge de umeri.

„Dar ce frig s-a făcut! Am uitat aseară... N-am poruncit s-aprindă focul încă din zori. Mâine...”

Miron se chirceşte în sine. Mâine? Dar mai poate fi pentru el vreun mâine?

„Da!”

„Să pui să se facă focul chiar dacă eu... (încurcată:) Că doar am să mai vin... Să pui să se facă focul. Să tragi jilţul ca de-obicei. Şi să m-aştepţi... Eu cred c-am să mai pot veni, chiar dacă... Tu ce crezi? Am să mai pot?...”

„Sigur c-ai să poţi!... (Cu glasul înecat:) Am să te aştept...”

„Ce-a fost a fost frumos... Dar totul se termină... Tu însă ai suferit. Te-au ţinuituit pe cruce. Ţi-au pus cunună de spini. Sutaşul te-a împuns în coastă. Ai sângerat mult.”

„Tu ai sângerat şi mai mult. Mi-ai fost soţie, şi mamă, şi iubită.”

„Şi fiică... (Alintându-se:) Nu spuneai tu că-ţi sunt şi fiică?”

„Tu... numai tu mi-ai răcorit buzele arse, când mi-a fost sete. Şi, de fapt, tu ai suferit cel mai mult. Atâtea spaime şi încercări. Numai că nu te-ai plâns... Nu te-ai văitat... Inima mea de bărbat a rezistat mai mult... a ta, nu... (Cu amare mustrări:) De-asta, acum...”

întinde mâinile să i le aşeze peste ale ei.

Ileana zâmbeşte:

„Nu se poate, nu vezi?...”

.”Păoat.”

II

în ogradă se aud tropote de cai. Mulţi cai. De unde atâţia -cai?

Uşa ferecată se deschide, scârţâind. Un şuvoi de frig şi zăpadă pătrunde până la pupitru.

Ca un om trezit din somn şi încă nedezmeticit bine, Miron întoarce capul. îl zăreşte pe Pârvu, care dă din mâini, încurcat. Se ridică de la pupitru. Se simte atât de istovit încât abia are putere să întrebe:

— Ce este?

— A venit Stanciu…

— Care Stanciu?

Ochii lui Miron cată nedumeriţi spre credinciosul Pârvu,.pe care-l ţine lângă el de peste patruzeci de ani.

— Zapciul Stanciu… de la domnie…

— „ Acela care ne-a slujit şi pe noi?

— întocmai!

— Poate ne-anunţă sosirea lui vodă. O fi aflat despre nenorocirea noastră, şi, oa un viitor cuscru ce ne va fi, ţine să fie şi el de faţă.

— N-am înţeles din cuvintele lui Stanciu pentru ce a sosit, dar oştenii au arme…

— Eh, dacă-i Stanciu, nu trebuie să ai nicio grijă. Şi-apoi, aşa se cuvine să poarte oştenii, mai ales când sunt în slujba domniei. Şi încă-n vremuri atât de tulburi cum sunt acestea…

„Cred, mai curând, că este-n legătură cu nunţile.”

„Să ştii că aşa este!…”

„Poate că, în situaţia de-aculm, o cugeta… Dar voi să nu ţineţi seama… Să nu amânaţi nunţile, nici pe-a lui Pătraşcu şi nici pe-a lui Nieolae…”

„Aceea nici nu se mai poate opri… Nieolae a plecat. E-n drum spre Ţarigrad. Chiar tu l-ai îndemnat.

Băiatul trebuie să fi şi ajuns la Bârlad.”

„Voi să petreceţi şi să nu ţineţi seamă. Eu n-am să mă întristez. Am să mă bucur.”

— Cum doreşti tu, Ileano... Numai că...

— Boierule!... Cu -cine grăieşti?

— . Cu nimeni, Pârvule!... Cu nimeni... Cu mine însumi... Ca şi cu mine însumi...

— Stanciu cere să ţi se-nfăţişeze numaidecât. Zice că-i grăbit tare...

— Să vină, Pârvule!

Şi-ţi va mai ieşi Lupul înainte, Ca să te-nspăimânte: *Să nu te-nspăimânţi, Frate bun să-l prinzi, Că lupul mai ştie Sama codrilor Şi-a potecilor. Şi el te va scoate La drumul de plai, Să te ducă-n rai*...

Pârvu pleacă şi, în locul lui, după ce tropăie la uşă un timp – cam prea mult timp – ca să se scuture temeinic de zăpadă, intră zapciul Stanciu, roşu-vânăt de ger.

Acesta îşi scoate, la rându-i, căciula ţuguiată, îşi potriveşte o leacă mai bine la brâu sabia, îşi face cruce spre încăperea moartei şi îngenunchează:

— Stăpâne, sunt aici...

— Te văd!

— Şi doresc să fac tot ce-oi putea ca să-ţi scap zilele.

— Nu pricep!

— încalecă şi fugi!

— Unde şi pentru ce?

— La Cetatea Neamţului. E aproape. Craiul te va ocroti.. Ai să scapi.

— Vorbeşte desluşit!

— Mi-ai fost binefăcător. Mi-ai mântuit sub Duca vodă zilele. Fără dorn ni a-ta, copilaşii mei... Si...

— Şi?

— Şi nu pot... Am aflat că ţi-a murit jupâneasa...

Aştepţi doar şi pe ceilalţi preoţi din satele învecinate, ca s-o aşezi în gropniţa pe care ai şi deschis-o în biserică. Iar mie mi-ai fost ca un tată. Sabia aceasta ascuţită, cu care mă apăr de duşmani, de la domnia-ta o am. Şi tocmai eu am primit poruncă să te-aduc la Iaşi. Şi-acolo cine ştie ce te mai aşteaptă.

— Ce să m-âştepte?

— Timpul se scurge grabnic. Nu-i bine să-l pierdem. Mai bine fugi.

— Ridică-te!…

Miron şi-a reluat tonul obişnuit de mare dregător.

Stanciu se ridică, dar rămâne cu capul plecat:

— Eu atât am aflat, că măria-sa vodă Constantin, cu lordache vistiernicul… şi cu hatmanul Lupu Bogdan, ginerele lui. vodă…

— Sfânta Treime…

— Zic să fi dovedit, pe temeiul unei pâri a marelui clucer Ilie Ţifescu Frige-Vacă, că mai mulţi mari boieri s-ar fi ajuns cu vodă Brâncoveanu, din Munteneasca, să-l urce-n scaun pe Velicico, fratele domniei-tale. Şi că domnia-ta ai fi ştiut…

— N-am ştiut şi nu ştiu nimic…

— Sunt încredinţat, cinstite, mare… Numai că vodă, aţâţat de Cupăreşti, a poruncit încă de-alaltăieri noapte să fie prinşi o seamă de boieri, între care şi feciorii domniei-tale, ca şi marele vornic al Ţării de Sus, Velicico…

— Şi ce s-a întâmplat cu ei?

— Frăţânelui domniei-tale i-au şi tăiat capul, la miezul nopţii, înaintea porţilor domneşti, lângă fântână, după ce mai întâi măria-sa, vodă, cu mina lui… i-a spart gura şi i-a fărâmat ţeasta cu buzduganul… Aţâţat de vistiernic.

— Aşadar, l-au răpus?…

— Precum ai auzit…

— Sărmanul Velicico!... Ce bun şi iubitor frate mi-a fost! (Arată spre camera alăturată:) Am doi morţi în aceeaşi zi... Şi mă pregătisem pentru două nunţi... (Înţelegând multe lucruri:) Atunci de-aceea nu mi-au sosit încă ginerii la Bărboşi? înseamnă că nici nu vor mai veni. I-au ucis pe băieţi?

— Nu. Până am plecat eu din Iaşi, încă nu-i ucisese. Pe.feciorul domniei-tale, Pătraşcu, l-au înşfăcat, ziee-se, chiar de lângă copila lui vodă. Domniţa Ilisafta, aşa cum şoptesc oamenii, l-ar fi ţinut şi mai înainte tot pe lângă ea, ca să-l aibă măria-sa la mână orişicând ar fi vrut... O fi aşa, n-o fi?...

— Dar pe Ioniţă?

— Tustrei stau închişi la seimeni. Pe celălalt feciar al domniei tale, Nicolae, l-au ajuns la Bârlad. De-acolo l-au adus în fiare, târâş. Dealtminteri, toţi boierii, prieteni ai domniei-tale şi ai boierului Velicico, câţi au fost prinşi, se află unii la seimeni, iar alţii închişi în turnul Trisfetitelor.

— Şi tu cum priveşti acestea toate, bunule Stanciu?

— Eu n-aim căderea să-l judec pe voivoda, boierule. Nici pe vreunul din marii boieri. După cum n-aş cuteza să te-nvinuiesc pe domnia-ta, ce-mi eşti mântuitor. Atâta am putut să fac şi-atâta fac. Am venit, cât am izbutit de rapede, eu, înainte de-a sosi alţii. Ca să te scap... Fugi... Fugi, boierule! Am să răspund măriei-sale că nu te-am aflat acasă. Şi că apucasei să pleci înainte. Nici oştenilor mei nu le voi mărturisi că am dat faţă cu domnia-ta...

— Sunt istovit, Stanciule. De ieri, mi-au picat toate, atât de pe neaşteptate, pe cap... Nu sunt nici câteva săptămâni de <când am stat, aici, de vorbă cu vodă... Aş vrea să mă odihnesc puţin înainte de...

— A fost la domnia-ta?... Miron dă din cap

afirmativ. De-i aşa, doamne, iartă-mă, ce i-o fi venit? Eu sunt încredinţat că-i numai o uneltire de-a Ruseteştilor. Dar s-ar putea să fie, zic şi eu ca un prost, şi vreo poruncă ascunsă a Porţii.

— De ce bănuieşti asta?

Zapciul se scarpină sub căciulă s

— – Păi, de, cinstite mare logofăt, cine păcatele nu ştie că măria-sa, Constantin voivoda, cam joacă aşa cum îi cântă turcul şi cum îl sfătuieşte vistiernicul. Norodul se plânge chiar că domnia varsă cam prea mult sânge de-al nostru, dar nu pentru slobozirea Moldovei, ci pentru ca voivoda să-şi câştige bunăvoinţa Porţii. Iartă-mă pentru vorbele acestea prosteşti pe care le-am rostit. În timp ce domniile voastre, Costinii…

— în timp ce noi, Costinii?

— Am să glăsuiesc desluşit! Nu cugetaţi la altceva decât cum să daţi la o parte mai grabnic apăsarea sultanului. Dar. pin atunci, preacinstite mare logofăt, cată, aşa gândesc eu, să ne supunem neapărat şi întru totul domniei. Ca să nu păţim mai rău. De-aceea am venit şi mă plec înaintea domniei tale. Pe vodă-l învârtesc cum vor Cupăreştii: vistiernicul Iordache Ruşet şi fraţii lui de la Ţarigrad. Iar viaţa noastră şi, ceea ce-i mai rău, a celor dragi nouă, de-acasă, este-n mâinile lor, şi mai ales în acelea ale hatmanului Bogdan, ginerele lui vodă, ca §§

vrabia-n ghearele uliului. De volnicie ce să mai vorbim? Cit ai clipi, de nu le-mplineşti pofta, te vezi în lanţuri şi vârât de hatman la gros, dacă nu te trimit – s-a mai văzut şi asta – pe vreo galeră, la turci.

Miron priveşte pe fereastră.

— Ei, Stanciule, Stanciule! Sigur că ai dreptate. însă mai află şi că unii voievozi, chiar când la început plănuiesc binele, li se-ntâmplă să împlinească până la

urmă tot răul...

— Cum vine asta, boierule? Dacă pot cuteza să-ntreb...

— Din teama de a nu-şi pierde mărirea... or avuţiile...

— Aceasta da... aceasta...

Oştenii veniţi împreună cu Stanciu s-au vârât sub şopron” unde saltă pe loc şi-şi bat braţele să se mai încălzească. Obloanele de la ferestre, scăpate din prinzătorile rotunde de lemn,, se zbat şi se izbesc de perete. Un câine, speriat pesemne de mânia atât de înteţită a viscolului, schelălăie. Astă-noapte, toată noaptea, au ţipat bufniţele. S-au pripăşit câteva în foişorul vechi. Le-au izgonit, dar s-au întors şi ţipă, în timpul nopţii, fără oprire.

— Stanciule...

— Ascult, boierule.

— Sunt gata, şi, nu atât pentru mine, cât pentru copii, şi mai ales pentru băieţi, pentru viitorul lor, să mergem împreună la Iaşi... Vom lămuri acolo totul. Vodă a fost la mine. Ne-am înţeles... Numai că-s ostenit... Atât de ostenit...

Lui Stanciu ochii îi sunt roşii şi umflaţi. îşi trece iriâna, răşchitoare,.prin păr.

— Fugi, boierule! Te rog ca pe părintele meu. Simt eu c-aşa e bine. Nu vreau să-mi am sufletul încărcat. Am să le spun oştenilor că nu te-am găsit. Că şi apucasei să scapi. încălecăm şi noi. Mă fac că încerc să te-ajung. Dar fiindcă, pe cale, nu găsim nicio urmă, hotărăsc să ne-ntoarcem la Iaşi. în vremea asta, domnia-ta săvârşeşti grabnic înmormântarea. Şindată după-aceea, te şi porneşti spre Neamţ. Ascultă-mă pe mine, boierule. Acesta-i lucru sigur şi cel mai înţelept.

Miron s-a aşezat în jâlţ.

— Nu, Stanciule! Este un ceas prea însemnat

pentru mine şi-ai mei, dintre care doi nu mai sunt şi trei se află sub primejdia morţii. Iar eu să m-ascund şi să fug? Şi-afară de asta nu vreau să mint. Şi nici să-i silesc pe alţii să mintă. Du-te la cuhnie. Cere-i lui Pârvu să vă dea atât ţie cât şi oştenilor tain din cele pregătite pentru eommd şi câte-o oală cu vin fiert.

Stanciu-şi frământă în mâini căciula ţuguiată.

— Să-ţi lumineze Dumnezeu mintea, boierule, şi să-ţi dea gândul cel bun. Să nu ispăşim amândoi mai rău. Dar tare mă tem că vor veni şi alţii din urmă. Să vază ce n-am făcut. Pentru că atunci nu te mai pot ajuta cu nimic… cu nimic, cu nimic…

îşi mai face o dată, smerit, cruce, cătând spre camera de-alături, şi iese ca un om ameţit.

Miron a rămas în jâlţ, cu barba în piept.

„Ai auzit?”

Cu ochii minţii o vede pe Ileana. Stă şi ea în jilţul de-alături. îşi.mişcă domol capul în seimn de „da”, a auzit. în ochi i se citeşte o durere fără margini.

„Ştiam că te urăşte, deşi se silea să s-arate altfel. Am ştiut asta încă din ziua când te-a chemat de la Daşov.”

III

Miron priveşte peste timp, lucruri şi oameni, castelul singuratic, trufaş, aflat în mijlocul unor păduri dese, mişunând de sălbăticiuni, urşi, lupi, mistreţi, bouri, cerbi.

în Polonia, acesta este cunoscut sub denumirea de „castelul regal de vânătoare din Daşov”. Dar cei care-l zidiseră se gândiseră şi la posibilitatea de-a se adăposti în el la vreme de nevoie. De-aceea îl amenajaseră cu tot ce-i putea fi de foloţinta unei oştiri silită să lupte sau să reziste unui eventual asediu. Zidurile erau crenelate, prevăzute cu turnuleţe, platforme pentru tunuri, aruncătoare de pietre, apă

sau smoală clocotită, lăcaşuri rotunde de tragere şi diferite maşini de război.

Castelul – mai bine-zis numai o aripă a lui, aceea dinspre răsărit – îi fusese pus la dispoziţie lui Miron de către rege. Avea dreptul să locuiască aici împreună cu cei trei fii: Ioniţă, Mcolae şi Pătraşcu, şi câţiva slujitori, întâiul dintre ei fiind Pârvu.

Căzuse prizonier – alături de Duca vodă, după inegala şi dramatica înfruntare de la Domneşti – în ziua de 25 decembrie a anului 1683. Şi fusese adus aici, unde era ţinut împreună cu băieţii, în vreme ce Ileana şi fetele rămăseseră în Moldova, la îngăduinţa lui Dumitraşco Cantacuzino, bătrânul şi desfrânatul domnitor impus de otomani.

Din toată acea aripă de răsărit a castelului, Miron îşi alesese o cămăruţă în turn. Cămăruţa era atât de strâmtă, încât abia de-i încăpeau înăuntru o ladă cu hrisoave, cărţile şi o masă de lucru. în cămăruţa aceasta se simţea cum nu se poate mai bine. Şi asta nu numai fiindcă era cea mai retrasă şi liniştită din tot castelul, ci, mai ales, pentru că, de la fereastra ei, putea privi, în depărtare, creştetele împădurite ale Carpaţilor, dincolo de care ştia că se găseşte ţara. Ţara pentru care se străduise să scrie atâtea lucrări, în versuri sau proză, în limbile română şi polonă, ori să tălmăcească din operele în felurite graiuri ale altora (şi mai cu precădere din cel al străbunilor latini).

Trei dintre lucrările sale îi erau însă mai la inimă, decât celelalte: *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron vodă*, *Cronica ţărilor Moldovei şi Munteniei* (sau *Cronica polonă*) şi *Istoria în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească* (ori *Poema*. *polonă*), dedicată regelui Ioan Sobieski. Pe cea dintâi o scrisese cu gândul de a-i urma opera cronicarului Grigore

Ureche şi de a nu se uita o mulţime de amănunte din istoria Moldovei. Iar pe celelalte două ca să facă şi peste hotare cunoscute drepturile neamului.

Se simţea mulţumit că, după ce le scrisese, se dusese vestea despre ele. Câţiva ambasadori de la curtea regală a Poloniei doriseră să le citească şi-o seamă de bărbaţi de stat, din anumite ţări, începuseră să privească mai cu luare-aminte şi interes spre răsărit, unde un neam latin, divizat de forţe ostile în trei, se străduia din răsputeri să-şi păstreze fiinţa şi să-şi redobândească străvechea neatârnare şi libertate.

În ziua aceea, şedea la măsuţa rotundă de lemn şi scria. Venise iarăşi toamna. O nouă toamnă petrecută printre străini care, oricât de primitori i se arătau şi oricât îl cinsteau, tot străini în adâncul sufletului rămâneau.

Avea, ce-i drept, indigenatul polon încă de la vârsta de cinci ani, după ce părintele său, Iancu Costin – sfetnic apropiat al voievozilor Miron Barnovschi şi Moise Movilă – ameninţat cu moartea de turci, se refugiase în Polonia.

Blazonul familiei Costin – acordat de Dieta polonă, la cererea fostului rege Vladislav al iV-lea -. în câmp albastru, un înger îmbrăcat în armură, ţinând o sabie deasupra coifului – se găsea la loc de vază, între celelalte însemne heraldice ale nobilimii regatului.

Era recunoscător acestei nobilimi, care-i primise, pe el şi-ai săi, în ceasuri de restrişte, dar inima-i tânjea, în taină şi în fiecare clipă, după Moldova.

Obosit, lăsase o clipă lucrul şi căta pe fereastră, spre depărtări. Frunzele începuseră să se îngălbenească şi pădurea căpăta pe-aloeuri cele mai neaşteptate culori. Se auzeau mugetele bourilor şi, într-un luminiş, pe malul unui pârâu, văzu o cireadă

venită să se-adape.

Gândul îi zbură spre pădurile moldovene unde bourii sânt adevăraţii regi ai celorlalte vieţuitoare^

Oh! De-ar ajunge cât mai repede acolo. Inima-i şângera mai ales pentru Ileana şi pentru fete. Rămase fără ocrotire» fuseseră mereu oropsite şi hărţuite de Dumitraşcu Cantacuzino, care nu se dăduse înapoi nici în a le hrăpi moşiile şi a le împărţi curtenilor săi.

Reluă în mină pana. Dar nu apucă să aştearnă nici câteva cuvinte şi ¡se auziră paşi pe scăriţă. Când ţinea în mână pana nu îndura să fie turburat. Nu avea nimeni voie să urce la el în afară de Pârvu, şi asta numai o dată în zi, când i se îngrijea cămăruţa.

Se încruntă; dar supărarea îi trecu numaidecât când îl văzu pe Ioniţă intrând. Dintre cei trei fii ai săi, loniţă – cel mare, inalt, slab, cu ochii albaştri ca cicoarea, semămndu-i leit – îi era cel mai drag. Tustrei feciorii, cu aprobarea craiului, se găseau în Polonia la studii. Cu toate astea, Ioniţă nu pregeta să se întoarcă din când în când la Daşov, ca să-şi vadă părintele şi să se îmbie a-i da ajutorul de care ar fi putut avea nevoie.

— N-as fi îndrăznit să te stingheresc, îi grăi el, dar a sosit chiar adineauri un trimis din Moldova.

Îşi puse, pentru a doua oară în acea zi, pana deoparte şi se întoarse cu scaunul spre Ioniţă, care rămăsese în picioare.

— Din Moldova? Cu veşti de la mama? a adus vreo scrisoare?

Mâinile-i tremurau uşor. I se întâmpla tot mai des în ultima vreme.

— O scrisoare de la mama şi două de la „moş” Velicico, stropşi flăcăul cuvintele, aşa cum obişnuia când era emoţionat. Iată-le!…

Primi scrisorile şi desfăcu, nerăbdător, întâi, pe-aceea a Ilenii.

Odraslă domnească – dar şi nepoată de frate a învăţatului mitropolit al Kievului, Petru Movilă – Ileana era una dintre puţinele femei ştiutoare de carte din Moldova. Cu ajutorul unei cimotii a familiei, care slujea în biserica mănăstirii Suceviţa, deprinsese cititul şi scrisul încă din copilărie. Avea un scris ca o pictură. Şi Miron nu se putea stăpâni în a-l admira ori de câte ori primea de la Ileana scrisori.

începu să citească lacom. Jupâneasa îl încredinţa că reuşise să se descurce, în ultima vreme, mulţumitor.

După ce se va reîntoarce în ţară, avea să afle însă că lucrurile nu stătuseră todmai aşa. Soţia sa îndurase prea multe necazuri din partea lui Dumitraşeo Cantacuzino. Urmarea fusese o boală grea, ce nu avea să se mai vindece niciodată. Velicico îi dăduse ajutor, atât cât îi stătuse în putinţă, dovedindu-se mereu cel mai săritor dintre toţi fraţii şi surorile sale. Dar asta nu era destul.

Şi iată că, în scaunul Moldovei, fusese urcat – de către seraschierul sultanului, Soliman paşa-Ainegi (adică „înşelătorul”), din îndemnul şi pe cheltuiala lui Şerban Cantacuzino, voievodul Ţării Româneşti – un alt stăpânitor. Acesta se numea Constantin Canteimir. Era din Siliştenii Fălciului. Şi Miron îl cunoştea foarte bine.

Boierii îl primiseră pe Cantemir domn, deşi nu se trăgea din „neamuri”, deoarece părea blând şi gata să le împlinească toate cerinţele.

Fiindcă era bătrân, s-au gândit că şi de se va arăta alt fel în cursul domniei sale, tot nu va trăi mult şi se vor scăpa de el.

La rândul său, Şerban al Munteniei nădăjduia că noul domnitor moldav îi va fi recunoscător şi-i va da ajutorul de care avea nevoie în câte plănuia pentru

cauza creştinilor.

Constantin, după ce se aşezase în scaun, se dusese s-o vadă pe Ileana în modesta ei locuinţă din Iaşi.

Se arătase deosebit de prietenos şi, între altele, îi spusese că-i aşteaptă pe Miron şi cei trei fii ai lui în ţară, unde se vor bucura de mare trecere la curte. Ba chiar o lăsase să înţeleagă că se gândeşte să-i redea bărbatului ei marea logofeţie a Moldovei.

„Socot că-i bine să te-napoiezi, îşi încheia Ileana scrisoarea. Ţara are nevoie de tine. Să fii doar cu băgare de seamă la bătrânul acesta cu barba albă şi vorbă blajină, ajuns domnitor al Moldovei. Prea îţi făgăduieşte multe ca să te poţi încrede cu totul în el.”

Miron îşi amintea că, într-adevăr, avusese cândva o ciocnire cu fostul serdar Constantin Cantemir, înainte de începerea războiului pentru cucerirea Vienei.

Acesta îi ceruse lui Duca vodă, pe care-l slujea, învoirea de-a se întoarce în Moldova, pentru a-şi apăra avutul primejduit de tătari. Dar el, Miron, socotise cerinţa aceasta nepotrivită, atâta vreme cât toţi ceilalţi boieri îşi aveau casele la îel de ameninţate şi totuşi rămâneau mai departe credincioşi îndatoririlor ostăşeşti. Mărturisindu-şi deschis acest gând, îi văzuse ochii lui Constantin Cantemir întunecându-se. Numai câteva clipe şi totuşi prea destul ca să-şi dea în vileag furia răzbunătoare.

întâmplarea se petrecuse însă de mult şi, poate, Constantin Cantemir o uitase.

îi dădu lui Ioniţă scrisoarea:

— Citeşte şi tu ce ne scrie mama!

Băiatul primi scrisoarea Ilenii, în vreme ce Miron le desfăcu pe celelalte două primite de la Velicieo.

în cea dintâi, fratele său mai mic îl informa

asupra felului cum începuse domnia lui Constantin Cantemir.

Cu toţii crezuseră, la început, că domn va fi numit marele vornic a;l Ţării de Jos, Gavriliţă, fostul lor cumnat, dar Solimán paşa, după ce-l salutase pe Cantemir cu cuvintele: „Hoj gieldun, beg!” („Bine ai venit, beiule!”), îi pusese caftanul domnesc pe umeri. Apoi prima întrebare fusese:

— S-a înapoiat marele logofăt Costin?.

Şi, la răspunsul domnitorului că „nu”, Solimán poruncise ca acesta – pentru întărirea noii domnii – să fie, neapărat, şi prin orice mijloace, ¡readus în Moldova.

Vodă făgăduise şi – drept chezăşie că familia Costin se va bucura de toată încrederea - îl numise pe Veliicico hatman,, comandant al întregii oştiri a ţării.

în cea de-a doua scrisoare, Velicico stăruia şi mai mult pe lângă fratele lui să se întoarcă. Spunea că domnitorul pare un om aşezat şi lipsit de ambiţii. Este adevărat că nu ştie carte. N-ia învăţat decât să se iscălească şi asta încă destul de prost. Dar a făgăduit să se călăuzească, în cursul domniei, doar după sfaturile boierilor. Şi dacă se va purta astfel precum făgăduieişte – „şi eu unul îl cred că aşa se va purta!”, adăuga Velicicova fi cum nu se poate mai bine.

Este un ceas al istoriei, continua să scrie pe larg fratele cel mic, dând – în înfruntarea dintre împăratul Germaniei, Leopold, pe de-o parte, regele Sobieski, pe de alta, şi sultanul Mahomed al IV-lea – se va hotărî viitorul Europei. Ori nu le poate fi moldovenilor totuna dacă ţara le va fi preschimbată în paşalâc sau va dăinui slobodă şi în spirit latin.

Velicico îl întreba apoi pe Miron dacă, în această cumpănă, îi va lăsa pe toţi cei dragi să-l aştepte-n zadar?

Şi, vonbindu-se despre acestea toate la curte, Dosoftei, mitropolitul Moldovei, îi arătase lui Constantin voivoda că singurele privilegii pe care le va nădăjdui, la reîntoarcere, Miron, vor fi dreptul de-a se dărui cărţii şi de a-şi scrie operele cât mai nestiânjenit. Noroadele sunt cântărite astăzi şi vor fi preţuite în şi mai mare măsură mâine după înaltele cugete şi marile opere pe care lejau dăruit omenirii. Deoarece, continua Dosoftei, ridicarea prin acele scrieri ale fiecărui norod, în care se înfăţişează ceea ce este etern şi frumos, duce la îmblânzirea firii, la o ânţelegere mai plină de căldură între oameni şi la sporirea simţămintelor de prietenie şi dragoste ale unora faţă de toţi ceilalţi.

Voievodul Cantemir i-a răspuns că el însuşi, deşi neştiutor de carte, are aceeaşi părere. Şi marele logofăt Miron să fie sigur că şi acasă se va bucura de acelaşi răgaz trebuincios de-a citi şi-a scrie, ca şi-n castelul de vânătoare al regelui Poloniei, unde se află.

Mai departe Velicico îl vestea că vodă Cantemir, deşi un om înălţat de jos, doreşte să-l aibă pe Miron călăuz şi să-i asculte sfaturile, ştiindu-i firea dreaptă, pentru că, sigur, şi pe el il dor suferinţele ţării.

„Vino, deci, dragă Mironaşco, încheia Velicico, fără de nicio teamă. Grăieşte şi scrie pentru Moldova ta. Şi Moldova se va mândri cu tine, nu numai azi, ci în toate veacurile ce vor veni.”

Ţinea la Velicico – dintre toţi fraţii şi surorile sale – cel mai mult, deoarece îl cunoştea ca un bărbat îndrăzneţ (rămăsese în Moldova şi sub crâncena domnie a lui Dumitraşco), curat la inimă şi iubitor de carte. Mărturisea pe faţă ceea ce gândea. Era înţepător la vorbă faţă de cei pe care nu-i prea avea la inimă, dar prietenos ou ceilalţi. Nu-i plălcea doar fiindcă era uneori cam pripit şi alteori se avânta în

luptă fără să chdbzuiască destul.

îl îndrăgea însă cu toate curiozităţile lui şi-i asculta întotdeauna, cu încredere, părerile.

Pe deasupra, scrisorile veniseră într-un moment oând Miron se simţea ars, mai mult decât oricând, de dorinţa de a-şi revedea pământul strămoşesc.

îi era dor de familie, de tihna conacului din Bărboşi, unde dorea să înceapă o nouă şi capitală operă, pe care de multă vreme o avea în gând, *De neamul moldovenilor*. Apoi să-şi împlinească şi alte multe planuri cărturăreşti.

Avea atâtea şi atâtea de scris! Simţea însă că numai la el acasă, în Moldova, putea să le: aştearnă pe hârtie precum se cuvenea.

— Tu ce gândeşti despre scrisorile primite? îl întrebă pe Ioniiţă, după ce tânărul citi şi cele două răvaşe ale lui Vclieico.

— Eu unul socot că lucrul cel mai chibzuit ar fi să-i dăm ascultare şi să ne-napoiem la Moldova. Şi sunt încredinţat că aitât Nicolae, cât şi Pătraşcu – pe cât am stat mai înainte de vorbă cu ei şi mi-au împărtăşit gândurile – vor avea aceeaşi dorinţă. Mama, în urma prea multor amărăciuni pricinuite de lipsa noastră, sigur că are tetoeri. Dar toate se vor spulbera când vom fi laolaltă în ţară.

Miron se ridică de pe scaun tinereşte.

— îţi mulţămesc, Ioniţă. Mi-ai dat chiar sfatul ce4 aşteptam. Mai mult de douăzeci de ani i-am petrecut printre străini – optsprezece în copilărie şi tinereţe şi doi de-ace astă dată. Nici vonbă că şi aici tot pentru ţară trudesc. Dar altceva este să te găseşti acolo, să fii între ai tăi. Aici, în odăiţa asta din turn, ceas de ceas, doar la Moldova visez, la munţii, apele, florile şi, mai ales, la binele ei. Şi-apoi, dacă am sta să ne-ndoim de fiece lucru, mai spuise, n-am mai ajunge să cutezăm

nimic. Poate n-om izbuti să înfăptuim, sub un voievod cum este Constantin Cantemir, un stat ca acela visat de Platon. Totuşi o să ne străduim să-ndeplinim ceva. Şi vom fi bucuroşi dacă vom izbuti să împingem Moldova cel puţin cu o treaptă mai sus.

— îmi este atât de dor de Bărboşi!...

— Partea mai grea va fi acum să dobândim încuviinţarea de plecare din partea regelui. Dar tare aş mai dori s-ajungem în Moldova chiar inainte de Crăciun. Şi sărbătorile să le petrecem, cu toţii impreună, la Bărboşi.

— Da, tată, da!... Ioniţă ii sărută mina. Sânt atât de fericit! Atât de fericit!...

— Şi-acum coboară ân cămara ta. Nu m-aştepta la masă...

— Bine?

Numaidecât, după ce Ioniţă părăsi incăperea, Miron se şi apucă să tălmăcească în ieşeşte scrisorile lui Velicico. Şi alegând tot ce era mai insemnat ân cuprinsul amândurora, le contopi într^una singură.

Apoi incepu să compună jalba către craiul Sobieski:

„Prea luminatei şi neînvinsei maiestăţi, marele Ioan al Hl-lea, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, mare cneaz al Lituaniei şi al altor multe ţări, domnul meu cel milostiv şi binefăcător!”

Aceasta era formula tradiţională şi tot cu ea îşi începuse anul treicut memoriul alcătuit în numele boierilor pribegi, refugiaţi în Polonia, prin care aceştia apelau la rege să-i ajute atât întru slobozirea Moldovei de sub jugul turcesc, cât şi pentru înlăturarea despotismului nemăsurat al unor domnitori ca Dumitraşco Cantacuzino.

în continuare, după ce îi făgăduia regelui o recunoştinţă veşnică, îi cerea dreptul de a se

reîntoarce, împreună cu fiii săi, în Moldova.

Alcătui şi cele două răspunsuri, unul adresat Ilenii şi celălalt lui Velicico, prin care-i înştiinţa asupra hotărârii luate. Le împături pe fiecare în parte şi le pecetlui.

Gând isprăvi, văzu că începuse să se însereze. Secera argintie a lunii răsărea deasupra pădurilor.

Aprinse o făclie şi, cu ea în mână, coborî pe scăriţă, merse pe-un coridor lung şi întunecos, âmpodobit în partea de sus cu trofee vânătoreşti, şi-ajunse în sala de mâncare, unde Pârvu âl aştepta de peste cinci ceasuri cu bucatele pregătite.

Porunci să vină trimisul din ţară şi-i dete în mână scrisorile, rugându-l ca, în dimineaţa următoare, să şi plece, în goana cea mai mare, spre Iaşi.

Se simţea atât de vesel, încât, împotriva obiceiului în timpul când lucra mult, îi ceru lui Pârvu să-i aducă la masă, din beci, o cană cu vin. închină pentru Moldova şi noul domnitor cu trimisul, pe care dealtfel îl şi pofti să ia loc la masă, alături de el.

Ieşi după aceea în parcul castelului şi privi îndelung cerul în direcţia unde ştia că se află Moldova. Un vânticel susurând dinspre munţi îi răcorea fruntea. Bolta era spuzită de stele.

„Ai avut dreptate să te-ndoieşti de el. Am înţeles aceasta încă din ceasul când, reîntors în ţară, m-am înfăţişat la curte.

Plecasem de-acasă împreună cu Velicico. în anul acela, iarna venise devreme. Caleaşca a pătruns în ogradă hurducându-se peste bolovani.

Priveam cu mâhnire locurile pe unde treceam. Nimic nu mai era aşa cum fusese sub Gheorghe Duca vodă. Acesta avusese alte cusururi, dar curtea şi palatul, sub stăpânirea lui, fuseseră îngrijite.

în ogradă domnea neorânduiala. Slujitorii,

sărăcăcios îmbrăcaţi, se foiau fără rost. într-un ungher al palatului, câţiva oşteni jucau zaruri. Alţii glumeau între ei, cu glas tare. Şi nu şi-au micşorat vocile nici când ne-au zărit pe noi. I-am mărturisit nemulţumirea aceasta lui Velicico. Dar fratele meu a râs şi mi-a răspuns că lui Cantemir îi este pe plac ca oştenii lui, când nu sunt la război, să se simtă în voie. Şi el însuşi, deşi mare hatman, nu are nimic îmipotrivă dacă aceasta este plăcerea lui Cantemir voivoda. Cu cât o domnie ştie să-şi câştige, prin orice fel de mijloalce, mai bine oştenii, apune ades Cantemir, ou-atât ei vor fi mai credincioşi şi mai sârguincioşi în luptă!

Nu împărtăşeam asemenea păreri şi mă miram că le îngăduia Velicico, dar n-am vrut să-mi continui vorba, deoarece se apropia întâlnirea cu vodă.

Am fost poftiţi în spătăria mică de către aga Lupu Bogdan, uniul dintre noii boieri de credinţă ai voievodului. Acesta fusese fugit, cum ştii, în Ţara Românească, însoţindu-l pe Constantin Cantemir, şi se întorsese împreună ou el. îi ceruse rnâna domniţei Ruxandra, fiica voievodului. Şi erau tocmai în toi pregătirile nunţii.

Aga Bogdan m-a întâmpinat ou zeci de plecăciuni şi m-a asigurat că este cum nu se poate mai fericit văzându-mă la Iaşi.

— Poate nici n-ai să crezi domnia-ta, mare boier Costin, dâit de mulţumit este măria-sa aflând că ai venit şi binevoieşti a-i1 sluji.

Străjerul de sub boltă ne-a înştiinţat tocmai atunci că a sosit şi mitropolitul. Pe el vpusesem să-l întâlnesc în ajun, dar, luat de prea multe treburi, nu avusesem timp.

M-am grăbit înaintea lui. Dosoftei m-a binecuvântat. Şi amândoi ne-aim strâns în braţe cu toată prietenia noastră cea veiche.

— O, Miroraaşco, Mironaşco, mi-a spus. Ce bine-mi pare că te văd. Şi că-ţi citesc în ochi bucuria întoarcerii în ţară.

Mi-a povestit, cu-acest prilej, ce se întâmplase cu câteva zile înainte. Dosoftei mai fusese o dată la domnitor.

— Mă iartă, măria-ta, îi spusese, că te turbur atât de dimineaţă.

— Deloc, deloc, îl primise cu bunăvoie vodă. Nu cumva ai aflat? Soseşte mai degrabă la Iaşi şi fratele sfinilei-ităle de cărturărie, fostul mare logofăt Miron?

— Aşa mi s-a vestit, că vine în vreo trei zile.

— Vezi, vezi, sfânţia-ta? îl privise, mustrător, voivoda. Întâi află mitropolitul despre această sosire şi-abia după aceea stăpânitorul ţării. Dar treacă asta din partea noastră, cum au trecut şi altele. E bine că se-ntoarce.

Din încăperile domneşti apăruse atunci Dimitrie, feciorul cel mic al voievodului.

Băiatul, în vârstă cam de doisprezece ani, subţire, înalt, bălai, trăgind, aşa pe câit spun unii, mai mult spre partea mamei, cu ochi senini, albaştri, s-a îndreptat către mitropolit.

— Este adevărat, înalt prea sfinte, ce grăia astăzi de dimineaţă dascălul meu, Ieremia, şi-anume că marele logofăt Miron Cositin, pe care-l aşteptaţi, ar fi unul dintre cei mai.iscusiţi cărturari din toată partea aceasta de lume? Şi doar de una-i păcat: că-i născut moldovean?

— Nici vorbă, beizadea, i-a răspuns Dosoftei. în veacul nostru, după credinţa mea, nici nu se mai găseşte, în foarte multe privinţe, vreun alt cărturar mai vrednic decât el. Şi nu-i niciun,păcat, ci-i o mândrie, pentru noi toţi, că este moldovean.

— Abia aştept să-l văd.

— Şi noi abia aşteptăm să-l revedem, beizadea. Eu, cel puţin, nu l-am mai întâlnit de mult. Şi mă întreb în mine: cum o mai arăta?

— Cum să arate? a grăit voivoda. Vremea a trecut şi peste el ca şi peste noi...

— Peste noi vremea trece şi ne mistuie – *tempus edax rerum* – cum scrie poetul latin Ovidiu, iartă-mă că-ţi spun, măria-ta; dar pe el vremea-l va scoate la iveală, pe măsură ce se vor scurge veacurile, tot mai strălucitor...

— Pe ce te bizui câncl ne rosteşti asemenea cuvinte? a întrebat voivoda, zâmbind cu îngăduinţă.

Dosoftei şi-a ridicat fruntea:

— Miron Costin poartă în sine duhul dreptăţii, izvorât din cea mai adâncă dragoste de neam. Şi duhul acesta îl va face nemuritor.

— Chiar dacă, să zicem, i s-ar tăia capul! glumise Cantemir.

— Chiar şi atunci, măria-ta. Dacă aş fi în locul lui, aş putea să-ţi răspund cu versul unui alt poet latin, Horaţiu: *Non omnis moriar*.

— Adică asta ce-ar însemna, prea sfinţite?

— Ar suna cam aşa: Nu voi muri de tot:, căci voi trăi prin ceea ce am ţinut să arăt în opera mea.

— Ehei, acestea toate sunt vorbe, risese Cantemir... Mortul e mort, orice-ar spune stihuitorii aceia latini. Şi pentru totdeauna...

— Vodă glumea, fireşte, mai spunea Dosoftei, dar ce te pot încredinţa este că feciorul său cel mic, Dimitrie, va deveni peste vreme un mare cărturar... ca şi domnia-ta.

— O asemenea veste îmi încălzeşte inima!

— În ochi i se citesc priceperea, înzestrarea şi o nepotolită sete de învăţătură.

Vorba despre ceea ce se petrecuse cu câteva zile

înainte ar mai fi continuat, dar aga Lupu Bogdan – care, după ce ne poftise în spătărie, ieşise pentru câteva minute – se întoarse şi na vesti intrarea lui vodă.

— Vine măria-sa!

Dar nici nu apucă să-şi termine cuvântul, când vodă ţâşni în daie, aducându-l cu el şi pe Dimitrie.

Scurt, îndesat şi cu umeri înguşti, roşu la chip şi bărbos, vodă a intrat vesel, de parcă venea la petrecere.

îşi ridicase mâinile şi striga:

— Bine-ai venit la noi, mare boier Mironaşco!

N-avea înfăţişarea pe care-o aşteptam. Nu semăna cu domnii cunoscuţi mai-nainte. Măcar că, între timp fusese şi capuchehaie la Ţarigrad, rămăsese la fire acelaşi fost oştean destul de necioplit şi care vorbea tare sau râdea hohotind.

— Mare boier Mironaşco! De când te-aşteptăm! îşi repetă strigarea.

— Bine te-am găsit pe măria-ta sănătos! i-am răspuns. Am venit înaintea măriei-tale şi-n palatul domnesc, cu cuget curat, la porunca şi la mila noii domnii, ca să slujesc, din toate puterile şi cu puţina mea pricepere, dulcea ţară a Moldovei.

— Oho, oho! a râs puţin cam muşcător voivoda. Nu, mai întâi, pe mine, hospodarul ei?

Afară ninsese din belşug. Tot laşul fusese nămeţit. Colindătorii începuseră să iasă. Li se auzeau glasurile ca nişte clopoţei. Geamurile se zăreau îngheţate. în spătărie însă era cald. Butuci uriaşi fuseseră azvârliţi în cămin. Ardeau, împrăştiind sute de scântei.

Vrând să uit toate cele care mă izbiseră neplăcut la palat, i-am grăit lui voivoda din toată inima. îmi venise, mărturisesc, destul de greu să-i spun,,măria-

ta” unui om despre care ştiam că nu cunoaşte slovele şi nici nu se străduia să le deprindă.

îl ascultasem însă pe Velicico şi scosesem din gură cuvintele ca totul să fie bine şi să ne unim într-un cuget pentru mersul înainte al ţării.

Se aşezase, râzător, în jâlţ, pe cap cu căciula domnească de urşinic, împodobită cu un.mănunchi de perle, lăsată cam într-o parte. Oricine l-ar fi văzut atunci nu l-ar fi putut socoti altceva decât un bunicuţ prietenos, puţin cam cherchelit, dacă în ochi nu i-aş fi zărit, din când în când, şi câte o lucire şireată de cruzime...”.

„Lucirea aceea de cruzime o avea şi când a venit la mine. De-aceea ţi-am şi scris...”

„Aşa cum stătea răsturnat în scaun, mi-a întins mina să i-o sărut. Eu m-am făcut că n-o văd. M-am lăsat doar într-un genunchi, mi-am dus dreapta la piept şi i-am făgăduit:

— Orice-mi va porunci măria-ta, pentru binele Moldovei, sunt gata să-mplinesc. Chiar viaţa, dacă va fi nevoie, mi-o voi da bucuros. Numai atâta nu-mi cere: să te linguşesc ori să mă înjosesc înaintea măriei-tale, că nu voi putea. Mă leg, deci, ca sfetnic, să-ţi rostesc numai ceea ce cuget, fie că te va bucura, fie că nu.Aceasta-i datoria mea, pe cât mi-o înţeleg la această vârstă. Şi aşa-l rog pe bunul Dumnezeu să-mi ajute!

Apoi m-am ridicat.

Se făcuse tăcere.

Tăcerea a rupt-o tot Dosoftei.

— S-a întors pasărea măiastră în crângul unde s-a născut, a grăit. I-am şi auzit cel dintâi viers. Ferice de domnia care se poate bucura cu asemenea sfetnici.

Velicico s-a luminat. S-a întors spre Dosoftei.

— Eu am smuls pasărea măiastră – cum atât de

fericit ai numit-o sfinţia-ta – din colivia de aur unde o zăvorise panul Sobieski şi care, v-o spun acum deschis, numai cu mare greu şi-a dat încuviinţarea şi l-a lăsat să plece. Fiindcă ţinuse morţi.? să-! oprească în sfatul regesc.

Norul, ce se coborâse parcă o clipă asupra spătăriei mici. Începea să se risipească.

— îţi repet, boierule Miron, bine-ai venit! a rostit iar voivoda. Nădăjduim că ne vei fi supus credincios, cu dragoste pentru noi, ne vei sluji şi nu ne vei ieşi din cuvânt...

Dimitrie s-a apropiat de mine, sfios:

— Bine-ai venit, mare cărturar Miron. 1 L-am mângiâiat pe creştet:

— Bine te-am găsit, beizadea. Am ascultat numai cuvinte de laudă despre râvna ce-o ai la-nvăţătură.

— Aş vrea să-ţi semăn şi să-ţi urmez domniei-tale, boierule Miron!

Constantin Cantemir voivoda s-a ridicat din jâlţ. Şi ţinându-şi mâinile la spate, sub anteriu, a făcut câţiva paşi. Părea, la fel ca şi mai înainte, un bunicuţ cumsecade. Se mişca însă cu o neobişnuită vioiciune, ţinând seama de vlrstalui. Şi mal mult, cred, ca să-mi facă plăcere, a spus:

— Am un copil ce-ţi seamănă la hire mai degrabă domniei-tale decât mie. Lasă la o parte meşteşugul atât de trebuitor al armelor, ca să se ţină de citit.

— Dar bine, măria-ta, m-am bucurat, nici nu poate fi o altă plăcere mai mare, pe lume, decât cititul...

— Ba, dacă-i pe-aceea, nu te supăra, boierule Miron, mi-a întors vorba voivoda, eu unul îndrăznesc a-ţi spune că plăcerea cea mai mare a omului nu poate fi decât un ospăţ straşnic. Iar cel mai dulce şi mai dulce lucru, din câte pot fi, este doar păhărelul de

Cotnari...

Vodă râdea zgomotos şi aga Bogdan, ca să-i facă plăcerer hohotea şi el.

Priveam uluit şi cuprins de amărăciune înfăţişarea ce ajunsese s-o aibă această curte domnească. Domnul îşi mişca, în timp ce râdea, bezmetic, braţele, ori îşi împreuna sub pântec palmele prinse una de alta, măcar că erau de faţă mitropolitul şi băieţaşul Dimitrie.

— Dar bine, măria-ta şi boieri dumneavoastră, s-a auzit iarăşi glăsciorul băiatului. De ce nu-l ascultaţi pe prea cinstitul mare logofăt Miron? Se speriase însă, pesemne, el însuşi de îndrăzneala avută. Aşa încât urmă mai încet: cuvânta tocmai domnia-sa, marele logofăt Miron!...

Vodă şi aga s-au oprit din râs.

— Aşa-i, a recunoscut voivoda. Iar domnia-sa, Miron, poate se va fi mirând foarte că îngăduim ătâta veselie la curtea noastră,

— E drept, am recunoscut.

— Poate... poate se va fi mirând! a rostit şi Bogdan.

— Au venit alte vremuri, boierule Miron, a glăsuit mas departe voivoda. Nu mai suntem pe timpul lui Vasilie Lupu şi nici pe-al lui Miron Barnovschi. Şi, dacă nu te-oi ruşina de noi, ne-ar place să te simţi bine şi la fel de vesel la curtea noastră. Noi vrem... îmi e mai greu să-ţi tâlcuiesc... îţi vei da însă bine seama şi singur... Acum, dintr-o dată, am vrea să-ţi încredinţăm... Are dreptate copilul.. Ne luasem cu râsul, cu una, cu. alta, şi uitasem... Să-ţi dăm, în semn de prietenie şi cinste, hrisoavele de înălţare-în ranguri ale feciorilor domniei-tale... Privea biruitor spre mine: Nădăjduim să fi venit toţi...

— Au venit Niicolae şi Pătraşicu! Iomţă, cel mare,

mai zăboveşte puţin, având încă de încheiat unele socoteli în Lehia.

— Aşa... aşa...

îi făcu semn lui Bogdan, îi dădu o cheie şi acosta scoase dire lada spătăriei, de sub lăcată, nişte hrisoave şi mi le-ntinse fără altă vorbă. în ce te priveşte pe domnia-ta...

I se închisese gura. Buzele i se strânseseră pungă-Am grăit eu:

— îţi mulţămim, măria-ta. Băieţii te vor sluji cu orediinţă.

— Dar jupâneasa? Voivoda mă privea videan. Ce e cu fupâneasa? N-am mai văzut-o de mult.

— Ileana e bolnavă. Am trimis-o-nainte la Bărboşi. Acolo se va lecui. Şi-apoi abia aşteaptă să pregătească conacul, ca să putem sărbători, laolaltă, acasă, Crăciunul...

A avut loc atunci şi-o întâmplare veselă, pe care, dealtfel, ţi-aim povestit-o de mult şi de care şi astăzi, când îmi aduc aminte, îmi vine să zâmbesc.

A intrat, furtunoasă, în spătărie – aşa cum obişnuiau să intre copiii lui vodă, fără să se anunţe – şi micuţa Ilisafta. Nu semăna cu Dimitrie. Era negricioasă la chip. Avea picioruşele scurte, purta pe ea o ghiordie cu mânecile retezate şi îmblănite, împodobită cu fir de aur, iar părul şi-l ţinea strâns într-un testemel de mătase vişinie încreţit pe frunte şi stropit cu rubine.

S-a îndreptat către părintele său:

— Am auzit c-ar fi sosit domnia-sa, marele logofăt Miron. Şi-a adus şi feciorii? Toţi cei care eram de faţă ne-am mirat de întrebarea fetei şi unii dintre noi au început să râdă. De ce râdeţi? s-a mirat Ilisafta. N-ai spus, măria-ta, tată, că voi avea încuviinţarea să-mi aleg pe unul dintre feciorii marelui logofăt? Şi pe care

mi l-oi alege eu, pe-acela mi-l vei şi hotărî de soţ? Doar şi Ruxandra se mărită...

— De bună seamă, copila mea, de bună seamă, a glăsuit voivoda, a cărui slăbiciune pentru copiii săi era cunoscută.

— Atunci de ce nu şi i-a adus, să mi-l aleg pe unul dintre

— Pentru că trebuie să aşteptăm până ce vei creşte mai mare! i-a răspuns vodă. Ce te grăbeşti atâta?...

— Ce să mai aşteptăm? Eu mi-l poftesc... de-ndată... Doresc să am, la rândul meu, copii.

— Doreşti să ai copii?

Vodă se prăpădea de râs.

— Ca să mă joc cu ei... Dimitrie stă-ntreaga ziulică numai cu nasu-n cărţi. Antioh e trimis zălog la Poartă şi eu nu am cu cine să mă joc... A stat puţin pe gânduri, apoi a adăugat: Bine, dacă nu sunt aici, alege-mi-l, măria-ta, tată, pe care vrei... Mie îmi e totuna. Dar trimite-mi-l cât mai degrabă la mine-n iatac, ca să pregătim nunta şi pSn-atunlcea să ne jucăm...

S-a întors şi, fără să cate măcar o clipă spre mine, a ieşit din odaie la fel de furtunatie.

Voivoda hohotea gros, ţinându-se cu palmele, ca de-obicei, de pântec:

— Copilă, ce să-i spui?... Şi alintată... Poate că, totuşi, va ieşi ceva din asta, mă gândesc chiar la feciorul domniei-tale,.Pătraşcu, ce zici, boierule Miron?

— Poate!...

Pe urmă, voivoda, când s-a mai liniştit, m-a întrebat:

— Şi-acuma, dacă vrei, istoriseşte-! ¡e şi nouă ce se mat vorbeşte prin lume şi ce cugeţi domnia-ta...

— Lucruri pe care le cunoşti. Vremurile sunt cumplite, dar şi prielnice pentru a doblindi, fără-ndoială, cu trudă şi primejdii, ceea ce i se cuvine Moldovei.

— Vorbeşte desluşit!.

Voivoda poruncise să i se aducă un urcior cu vin, lucru pe care nu-l mai pomenisem, la o primire de taină, nici măcar la Dabija vodă, care era la fel de vestit de cât iubea Cotnarul.

— Din cele douăzeci şi patru de domnii, pe care le-am apucat până la această vârstă – care a trecut doar cu puţin peste o jumătate de veac – niciuna nu s-a sfârşit cum se cuvine.

— Domnia-mea se va sfârşi aşa cum trebuie…

Voivoda îşi turna, vesel, al doilea pahar.

— Din toată inima ţi-o doresc, doamne. însă te-ntreb: până când să fie domnii noştri la mila altor regi şi stăpâni ai lumii? Până când pământul să ne fie călcat în picioare de alţii şi veşnic în primejdie de a ne fi răpit? Suntem de viţă-naltă, împărătească. Strămoşii ne-au lăsat pământul, zidindu-ne cetăţi mari şi puternice, din care să-l străjuim. Şi daeă-l vom pierde, din nenorocire, urmaşii ne vor întreba: De ce aţi pierdut pământul străbun? Şi pentru ce domnii voştri s-au aflat sub papucul sultanului şi-al altor crai, de ce s-au lăsat înjosiţi de un Mustafa sau un Husein, şi nu s-au ridicat, în mână cu sabia, ca Ştefan cel Mare, întru apărarea obcinei strămoşeşti? Şi noi ne vom zbueiuma-n morminte şi nu ne vom găsi linişte până la judecata de-apoi. Deoarece am ştiut că suntem viţă latină, şi am ştiut că datoria noastră era să stăm de strajă împotriva balaurului, şi n-am ţinut seamă, şi, pentru un blid de linte, ne-am vândut diavolului sufletul, şi ne-am câştigat, măria-ta, dreptul la osânda şi la blestemul veşnic.

— La blestemul veşnic zici, logofete Miron?

— La blestemul veşnic, măria-ta.

— Nu vrei să-nchini cu noi un păhărel de Cotnari?

Ochii lui vodă sticleau.

— Nu vreau, măria-ta. Dar vreau să-ţi spun că datoria, noastră şi mai ales aceea a măriei-tale, potrivit crezului meu, nu poate fi decât una…

— Şi-anume?...

— – Şi-anume să ne silim pentru libertatea Moldovei…

— Puterea sultanului este, în ceasul acesta, mai mare decât oricând, a mormăit Bogdan.

— La Beci sau Viana, cum îi spun apusenii, împărăţia otomană a gustat una dintre cele mai grele înfrângeri. Şase ea pe ta ale groaznicului balaur au căzut şi nu atârnă decât de neamurile creştine ca să-l reteze şi pe cel din urmă sau ca să lase să-i crească celelalte la loc.

— Dacă-mi îngăduiţi, a rostit Dosoftei, care, până atunci, se mulţumise să tacă şi s-asculte, aş vrea numai s-adaug că Mahomed a început să s-arate mai cu blândeţe către unele uoroade.

— Numai că lumea, astăzi, îl cunoaşte, am spus. Ştie că toate cuvintele îi sunt neruşinate minciuni, sub care, ca vulpea din fabulele lui Esop, îşi ascunde nesăţioasele planuri de cotropire.

— Nu socoteşte altceva decât cum să sugrume Evropa, a luat cuvin tul iar Dosoftei, şi să aşeze deasupra bisericilor creştine semiluna, cum a făcut şi înaintaşul său, la Sfânta Sofia; iar el însuşi să cârmuiască întreaga omenire…

Voivoda stătea cu coatele pe masă, alături de Bogdan, pe care, uneori, la anumite cuvinte ale noastre, îl împungea cu cotul.

— Domnia-ta, logofete Miron, mă întrerupse el, grăindu-ne astfel, ne-ndemni la ridicare-mpotriva turcului, alături de craiul Lehiei, gândindu-te, pesemne, mai departe, la unirea şi-a celorlalţi creşitini, ca dogele Veneţiei, ţarul Rusiei, împăratul Germaniei şi domnul muntean, ştiind, de la fratele domnieitale, Veliciico, că astfel i-am jurat şi noi prietenului nostru, Şerban Cantacuzino. Te-ntreb însă, la rândul meu: domnia-ta însuţi, fiind cel dintâi sfetnic al fostului domn Gheorghe Duca vodă, de ce l-ai urmat pe vizirul Kara Mustafa, acum doi ani, împotriva creştinilor şi a cetăţii Beciul?

— L-am urmat, dar cu gândul nu de a-i lovi pe creştini, ci de a-i ajuta, pe măsura puterilor noastre. În înţelegere cu domnul muntean, Şerban Cantacuzino, şi cu Constantin Stolnicul, sfetnicul său, aşa cum bine ştii, biruindu-i toate îndoielile domnului nostru moldovean, Gheorghe Duca – îndoieli pentru care l-a şi mustrat pe urmă cu temniţa craiul Sobieski, după ce-am fost cuprinşi la Domneşti – noi, moldovenii, ca şi muntenii, am bombardat Beciul numai cu ghiulele umplute cu paie, ce nu puteau face nicio stricăciune cetăţii, şi luând parte la luptă şi la anumite lucrări, mai mulţ i-am încurcat pe otomani decât i-am slujit, făcî:ndu-le nenumărate greutăţi. Zilnic, prin oameni de credinţă, i-am înştiinţat pe asediaţi asupra planurilor truceşti. Şi asta până când a ajuns şi panul Sobieski, cu oastea, la locul bătăliei.. Ce nu stă scris în cronici, măria-ta, îţi spun eu. De n-ar fi fost moldovenii şi muntenii, panul Sobieski ar fi găsit ocupat Beciul şi drumul spre inima Evropei larg deschis înaintea sultanului. Evropa am salvat-o noi, moldovenii şi muntenii: românii, în cel mai greu ceas al său. Şi, din această înfrângere a turcului, a-nceput decăderea lui. Decădere ce va merge, fără oprire, după credinţa

mea, dacă vom cuteza să ne ridicăm, aşa cum ţi-am spus, şi-l vom sili să se retragă până-n bârlogul lui. Lovitura de moarte i-am dat-o noi, lucru ce nu-l putem rosti încă decât pe şoptite, dar îl vom spune deschis într-o zi. Pentru că noi, moldovenii şi muntenii, aşa mărunţi la-ntindera cum suntem, am dat lovituri de moarte tuturor cotropitorilor câţi s-au vânzolit, cu planuri ticăloase, prin partea aceasta de lume. Şi astfel vom face şi de-aiici înainte. Aşa să ştii de la mine, măria-ta!...

— Un lucru nu pricep!

— Despre ce este vorba?

— Pentru ce-l vezi domnia-ta, pe cât înţeleg eu, numai pe panul Sobieski conduoând ostile Evropei? Ştii, doară, ca şi mine, că nici el nu are gânduri destul de bune faţă de noi...

— Da,-ştiu, măria-ta. Eu îl cunosc poate mai mult decât alţii. Numai că-n ochii lumii panul Sobieski este acela care a despresurat Viana. A devenit „eroul” creştinităţii, cum l-a numit Papa. Şi, pentru binele de obşte, socotesc c-.ar fi cum nu se poate mai nimerit să folosim această faimă a sa – faimă ce-ntrece, cel puţin în clipa de faţă, pe-a tuturor celorlalţi crai. Ostile creştine, socotindu-l un atât de mare erou, îl vor urma cu-ncredere. Şi când lupţi cu încredere, biruinţa e totdeauna mai aproape. Pe urmă, vom vedea... Văzând şi chibzuind...

O şuviţă subţire de vin i se scurgea lui Constantin voivoda pe barbă.

— Pentru aceasta i-ai închinat măriei-sale craiului acele atât de frumoase – pe cât se spune - scrieri, în stihuri, desprs Moldova şi Ţara Românească?

— I le-am închinat pentru că, mai întâi, însuşi măria-sa mi le-a cerut. Şi-am socotit că-i cu folos

pentru toţi cei câţi vorbesc limba noastră să afle măria-sa cât mai multe despre noi. Iar prin panul Sobieski, ca şi prin limba polonă, mai cercetată deocamdată de cărturari decât a noastră, am nădăjduit să mai afle şi alte popoare, ca şi alţi crai sau cărturari de seamă ai Evropei, cită nenorocire ar fi aceea de-a se ştirbi străvechiul pământ la Dachiei, pământ pe care ne-a răsădit strămoşul nostru, împăratul Traian. Pentru că noi, nu vom dura aici decât atâta vreme cât vom fi şi vom rămâne latini. Cât nu, ne vom prefaee-n turci, tătari, slavi, unguri sau altceva, lucru care, desigur, le-ar fi pe plac altor neamuri, dar nouă cu niciun preţ, mărite Constantin voivoda.

— Şi cu toate astea, noi, logofete Miron Costin, avem credinţă răsăriteană…

— Dacă eşti bun, măria-ta, s-a auzit glasul lui Dosoftei, a? dori în privinia acestui lucru să rostesc ceva eu…

— Pofteşte!…

Urciorul cu vin se terminase. Şi Constantin voivoda porunci, să i s-aducă altul.

— Preaputernicul Dumnezeu, îşi începu mitropolitul cuvântul, a hotărât astfel. El ştia că Mahomed se va ridica pe pământ. Că otomtanii se vor sili să nimicească nu numai neamurile, ci şi cultura creştină. Şi, pentru o vreme ca aceasta, mă cuget eu, trebuie să ii orânduit sfinţia-sa ca neamul nostru, răsădit din «pus, să capete dreapta credinţă răsăriteană. În acest fel, seminţia românească este singura chemată, astăzi, să fie o punte intre apus şi răsărit, şi între toţi creştinii doritori să se unească, aşa,cum spune Miron, în lupta împotriva balaurului, care în clipa de faţă îşi linge rănile, dar pune la cale alte noi răutăţi, pentru nimicirea Evropei. Ascultă-l,

măria-ta, pe Miron. Va trebui, întâi în ascuns, apoi făţiş, să punem stavilă asupririi turceşti, duşmanul cel mai înrăit al lumii, şi care, cu toate vorbele sale mieroase, ne ameninţă pe noi, cei dintâi…

Voievodul, cu obrazul său rumen, lucios, sprijinit în palme, părea că moţăie. Şi Dosoftei, gândind că vorbea în pustiu, a tăcut.

Dar vodă s-a înviorat deodată şi-a întrebat:

— Şi cum vedeţi domniile-voastre întărirea într-atât a domniei mele încât s-ajungem la atingerea acestor ţeluri spre care râvniţi?

Ne-am privit unul pe altul, cu încredere, în ochi: Cine va răspunde întâi? Dosoftei a arătat cu palma deschisă spre mine, şi eu am început:

— Prea fericiţi sunt acei voievozi cărora li se slujeşte din dragoste. Iar dragostea se dobândeşte prin străduinţa acestora pentru împlinirea a ceea ce este de folos ţării. înţeleptul cărturar şi fost pâreălab al Sorocii, Ştefan, acel vrăjitor al cuvântului, spunea, l-am auzit chiar eu, că teama de urgie este semnul care ne-a stăpânit pe noi de-a lungul veacurilor.

— Asta, poate, numai pe cărturari, a râs vodă; dar eu n-am nicio frică. Mă simt blagoslovit de noroc…

— Norocul ţi-l dorim şi de-aioi înainte! i-a urat Dosoftei. Atâta că norocul, într-o bună măsură, atârnă de om. Şi omul de păcatele, ca şi de gândurile lui cele bune. între cele din urmă, locul cel mai de frunte ocupându-l dorinţa de dreptate…

— Ce mie nu-mi lipseşte…

— Aşa este şi bine, măria-ta. Iar drept este ca domnul să aibă aceleaşi bucurii şi dureri ca şi ocârmuiţii… Şi înţelegere şi îngăduinţă-n judeţe.

— Grăieşti cam păsăreşte, părinte mitropolit. Să nu mai osândesc, adică, pe cei care greşesc?…

— Din nefericire, măria-ta, a rostit Dosoftei, s-a

întâmplat în lume, de multe ori, ca nelegiuri mici să fie pedepsite prea aspru, iar unele din cele mari încununate în slavă...

— S-a întâmplat?

— Da! aim rostit şi eu. Dar numai la acele ocârmuiri und» craiul sau domnitorul nu are un dfat bun. Să niu te superi, măria-ta, dar din ceea ce face un crai când ascultă de şoaptele celor videni, se întâmplă ca lucrul să se sfârşească prost şi, din nenorocire, uneori şi cu vărsare de sânge. Şi numai atunci eând voievodul s-a îngrijit să aibă şi-un sfat bun, s trâmbă tatea e dată-n lături. Iar măria-sa îşi câştigă încrederea ¡supuşilor. Şi, deci, îşi dobândeşte întărirea şi apărarea ţării, atât în faţa primejdiilor din afară, cât şi a celor dinăuntru.

— Face să se reverse belşugul...

— Şi să-infloerească, strălucitoare, minunata floare a. creaţiei...

— Ce-i aceea creaţie?

— Este un euvânt nou, al cărui înţeles vine insă chiar dia naşterea lumii...

— Un euvânt nou, după cum îmi pare, cu înţelesuri multe... Multe şi întortocheate... mai glăsui voivoda.

— Cuvintele fără-nţelesuri nici nu merită să fie rostite t

Slujitorii au intrat aducând noi butuci, pe care i-au îngrămădit în cămin.

— Altceva mai aveţi de spus? Am ostenit ascUliJându-vă.

Ochii domnitorului se înroşiseră de-atâta băutură.

— Mie unul te rog să-mi îngădui a mă retrage între zidurile mitropoliei, măria-ta, a răspuns Dosoftei.

Aim prins şi eu o clipă.

— Şi mie să plec la Bărboşi! Voiesc să m-apuc cât mal curind de lucru.

Voivodul a cilipit des, ca supărat de-o lumină prea tare. A prins paharul în mână, dar n-a sorbit. A stat cu el puţin în cumpănă şi l-a pus cu încetineală la loc.

— Ce fel de scriere voieşti să-ncapi, de astă dată, boierule Miron? m-a întrebat. Va fi, ca şi aceea din Lehia, în stihuri?

— Va fi o scriere obişnuită!

— Şi ce vei urmări prin această nouă scriere, dacă-mi îngădui să te-ntreb?

Moţăiala îi trecuse. S-a şters pe frunte şi, punând mâna pe pahar, s-a hotărât şi l-a dat de duşcă.

— Să pot aduce, cât de cât, ca şi înalt mitropolitul Dosoftei, prin *Psaltirea* sau *Liturghia* sfinţiei-sale, o luminare a neamului nostru, în euvânt românesc...

Voivoda s-a înveselit.

— Dar ce? Oare noi nu grăim moldoveneşte sau româneşte, cum spui domnia-ta?

— Prin euvânt, eu îl înţeleg şi pe cel scris, măria-ta Scrisul care via trebui să se preschimbe dintr-un mijloc, asa cum este astăzi, de-a lega oamenii între ei, într-unui al înălţării noastre de toate zilele...

— Bunul Dumnezeu îţi va binecuvânta atât viaţa, cât şi moartea, când va fi ea să vină, mare logofăt Miron! a rostit Do6oftei.

— Şi ce-ai de gând, domnia-ta, s-arăţi în această nouă lucrare? m-a întrebat iar domnul.

— Doresc s-arăt şi să dovedesc, şi orbilor, şi surzilor, o dată mai mult, originea noastră latină, pe temeiuri ştiinţifieeşti. Şi nu numai a noastră, ci şi a muntenilor, ca şi a tuturor acelor care se află, cu *numele de români*, toţi fraţi cu noi, în ţinuturile de

peste munţi. Ca să se vadă, cât se poate mai limpede, îndreptările noastre.

— Un singur gând... încăpăţânat... şi mereu acelaşi. Uiţi cât suntem de slabi şi neputincioşi, sub pumnul otoman...

— Poate că astăzi, da. Numai că eu nu vreau să împlinesc un lucru doar pentru astăzi, ci *pentru totdeauna*, „Ktema eis aei”, cum spuneau vechii greci.

— Sau „pentru viitor lucru”, adause Dosoftei.

— Cel puţin, ne vei închina această scriere nouă, hospodarul Moldovei, aşa precum ai închinat-o pe cealaltă, craiului leah?

— Ţi-am făgăduit, măria-ta, i-am răspuns, să-ţi mărturisesc gândurile. Deci iată gândul meu. Dacă va fi spre binele Moldovei, da; clacă nu, nu!... Şi-acuma îngăduie-mi să plec, căci îmi ard degetele din dorinţa de-a scrie...

Voivoda s-a încruntat.

— Deoarece mi-ai grăit despre binele Moldovei, vrem să-ţi vestim, boierule Miron, c-ar fi nevoie să mai întârzii puţin cu-nceperea scrisului...

Am înţeles că mi se pregătea o lovitură.

— Dar mi-ai trimis vorbă, măria-ta!...

— Este singura lui rugăminte! m-a sprijinit Velicico.

— Făgăduiala domnească se cuvine să fie împlinită! a zis şi Dosoftei.

— Îmi, voi ţine făgăduiala, a răspuns vodă. Cine cutează să spună că nu mi-o voi ţine? Numai că-n clipa de faţă, Moldova are grabnică nevoie de-un staroste la Putna...

— Cum, staroste de Putna, un mare logofăt? a întrebat Dosoftei.

— Dreptatea, despre care vorbeam adineauri, se pare c-a fost, de când se ştie, doar bunăvoia prea

lesne schimbătoare a unora dintre cei puternici, înalt prea sfinţite mitropolit şi bunule prieten Dosoftei, am îndrăznit să spun.

Dar Constantin voivoda, deşi nu înţelesese cele rostite de mine, şi-a degustat întâia răfuială:

— Se prea poate să fie ce spui, boierule Miron. Şi ai fi fost poate mare logofăt, aşa cum avusesem de gând, pe locul păstrat liber în Divan. Atâta că ţinutul Putnei se află bântuit de tâlhari.

Porunca împărăţiei sună ca locul să fie curăţat, pentru a putea trece în voie olăcarli. Şi-această treabă ne gândim că n-o poate face mai bine altul decât domnia-ta. Slujba către Moldova este lucrul cel mai de preţ, nu rangul, aşa e, Lupule?

Aruncându-şi ochii, pieziş, în toate laturile, numai într-ai mei nu, aga Bogdan a strigat:

— Aşa-i, măria-ta. Numaidecât aşa-i!

— Şi-acestea fiind zise, primirea s-a terminat, sfinţia-ta şi boieri dumneavoastră, a grăit Cantemir. S-a ridicat şi a plecat, călcând uşor şi sprinten pe picioarele scurte, măcar că istovise două urcioare cu vin.

A plecat şi aga Bogdan.

Rămăseserăm numai noi: mitropolitul Dosoftei, Velicico şi eu.

— Nu mai înţeleg nimic! a răsuflat din adânc Velicico.

Dosoftei mi-a pus, cu blândeţe, palma descărnată pe umăr:

— Dumnezeu să te-ntărească şi să-ţi poţi duce crucea până la cap!

Îmi lăsasem capul în piept, descurajat:

— Dumnezeu să-mi dea putere, prietene Dosoftei!”

V

„Îţi aduci aminte în ce stare am venit?”

„Cum de nu! Şi ce Crăciun am avut...”

„Aproape ca şi acesta de-acum. Văzusem ceea ce n-aş fi vrut să văd. Şi mă dădusem singur la mâna *lui*. Putea să mă joace din plin, precum îi era voia. Este adevărat că lucrurile s-au mai îmbunătăţit puţin în anii care au urmat. Ilisafta se pare că-l îndrăgise cu-adevărat pe feciorul nostru, Pătraşcu. Dar focul a mocnit dedesubt. Şi-acela care-l aţâţa era tocmai omul care ne datora cel mai mult: vistiernicul Ruset. Se ştie doar prea bine, cum spune şi vorba din popor, că acela pe care nu-l laşi să moară, nu te lasă să trăieşti”.

„Vistiernicul Ruset, pe-a cărui jupâneasă am primit-o în casă şi-am alinat-o când el era la strâmtoare şi pentru care am pus atâtea vorbe bune pe lângă Velicico...”.

„Velicico l-a scăpat de la moarte. Şi pe el l-a răspus cel dintâi. A venit rândul nostru”.

„Şi ce umil era, după ce-a sosit din Fanar, adus de Gheorghe Duca”.

„Şi cum ne lingea tălpile şi ne jura întruna, nouă, Gostinilor, credinţă şi prietenie veşnică”.

„Aşa e lumea făcută, Miroane. Degeaba ne mâhnim. Şi nu ştim de, vreodată, se va schimba ceva”.

„Se va schimba, Ileană!”

„între timp, am mai aflat şi despre o altă întâlnire, care avusese loc la palat, după ce Constantin voivoda îl rechemase pe Iordache Ruset din Transilvania şi, făcându-l vistiernic, îi dăduse cheia ţării pe mână, pentru ca să se pună bine cu Poarta.

Cantemir se plimba, în ziua aceea, turburat, de colo până colo, prin spătăria mică..

— De cum se văd puţin slobozi, o şi iau razna, strigase el.

— La cine cugeţi măria-ta? îl întrebase, făcându-

se că nu ştie despre ce este vorba, Ruset.

— La Costini... şi mai cu seamă la răvaşul acela al lui Miron, când se afla în Polonia, şi-n care se plângea regelui loan Sobieski despre *de-pos-tismul* înstăpânit la Moldova... Şi despre care, de la domnia-ta, abia azi am aflat.

Ruset îşi luă o figură smerită. Se apropie de voievod şi grăi:

— Porniri din acestea primejdioase se pare c-au mai avut şi altă dată Costini i. Şi Miron, şi Velicico, şi, dacă vrea să ştie măria-ta, şi părintele lor...

— Auzi? se înecă. Vodă. înlăturarea... *de-pos-tismului* domnesc în Moldova. L-o mai fi rugind Miron, în taină, pe Sobieski şi azi...

— Tot ce se poate, măria-ta. Pentru că gândul acesta al lui a fost întotdeauna statornic...

— Câte cuvinte în acest răvaş tot atâtea seminţe de răzvrătire!... Tu ce-ai face, Iordache, să fii în locul meu?

— Mi-aş face mâna de fier, măria-ta, mână de fier îţi trebuie şi nimic altceva.

— Iar nouă priviri agere, adăugase Bogdan.

— învăţaţi de-aceştia Sunt buni doar dacă ştiu să se poarte ca Ieremia Cacavela, mai grăise Iordache pe gândul lui voivoda. Ieremia, cui îl plăteşte, aceluia-i şi slujeşte. Lasă treburile politiceşti pe seama domnitorului ţării. Şi-şi vede de cartea lui şi de tipografie. Nu ca un Miron sau chiar ca Dosoftei!

— Cât despre Dosoftei, s-a auzit, râdea Lupu Bogdan, că te-ar fi binecuvântat. Zicea c-ai fi făgăduit în mitropolie să-i ai de-acu-nainte în mare cinste pe cărturarii de felul lui Miron...

— Lasă-i, lasă-l pe Dosoftei, a rostit Cantemir, că am să-l binecuvântez şi eu, când mi-o veni mai bine. Iar Miron, dacă nu s-o cuminţi, are să mi-o plătească,

într-o bună zi, şi el...”.

„Doamne, văd c-a venit şi ceasul când fiinţa mea stă faţă cu lucrările sale de-a lungul întregii vieţi.

De ceasul acesta m-am temutpentru că el înseamnă sorocul fiecăruia dintre noi şi puntea pe unde se-ndreaptă către nefiinţă şi veşnicie.”

„Am venit pe lume fără de voia sau rugămintea mea, deoarece m-am născut din dragostea sau poate numai din întâmplătoarea unire a Saftei cu hatmanul lancu, părinţii mei.

Şi, fiindu-i mama mea, Safta, nepoată dreaptă voievodului Miron Barnovschi, acesta şi l-a ales pe tatăl meu, lancu Costin; drept mare postelnic, iar-mie mi-a hărăzit numele său înainte chiar de-a veni pe lume.

Retezându-i-se apoi capul voievodului de către otomani, li s-a cerut boierilor să-şi aleagă un nou domn. Şi, din îndemnul părintelui meu, l-au ales pe Moise Movilă. Venind, după aceea, o vreme cruntă şi pentru a scăpa ei şi familiile lor de sub urgia turcului, domnul şi părintele meu s-aU refugiat în Lehia. Şi astfel, încă de copil, am căpătat indigenatul polon.

Şi, poate, inima-mi s-ar fi înstrăinat cu timpul, dacă părintele meu, grijuliu pentru cele viitoare şi mai ales întru păstrarea curăţeniei sufletului, nu m-ar fi încredinţat, pentru început *de* învăţătură, dascălilor moldoveni de la schitul Zadarov, din Polonia, ctitorie a Movileştilor.

— Í Inima pruncului acestuia, i-a spus, după un timp, Timotei, stareţul schitului Zadarov, părintelui meu, tânjeşte după lumină. Bucuriile lui, când va ajunge mare, se vor afla în cititul şi scrierea slovelor.

— De este aşa, a hotărât lancu Costin, după ce băieţaşul se va mai înălţa, şi sfinţiile voastre îi veţi fi statornicit în cuget temeliile trainice şi neapărat

trebuincioase ale dreptei credinţe şi ale simţirii moldoveneşti, mă voi încumeta să-l dau şi mai departe la învăţătură.

Astfel am ajuns, la vârsta de doisprezece ani, în colegiul iezuiţilor de la Bar şi apoi la Cameniţa, unde, în afara limbilor clasice, istoriei, geografiei, retoricii şi altele, am avut prilejui să studiez şi despre o mulţime de gânditori ai antichităţii.

Acolo, în sala de studiu şi lectură a colegiului şi, mai tirziu, în taina încăperii mele de lucru, de la conacul moşiei arendate de tata şi-apoi de mine însumi, în Podolia, la Novosilca Nowa, mi-am însuşit, pentru toată viaţa, citeva idei de căpetenie, întâia dintre ele fiind aceea despre îndatorirea omului de-a sluji, eu orice preţ, adevărul.

Numai că dorinţei aprige de împlinire a acestei îndatoriri li stau adeseori în cale forţe potrivnice, trufia şi, nu în cele din urmă, prostia. Acestea se străduiesc prea adesea s-aşeze în locul adevărului minciuna.

Ori nu poate fi închipuită o suferinţă mai mare decât aceea de a vedea desluşit adevărul şi, totuşi, a nu ţi se îngădui să-l rosteşti.

Am râvnit încă din cea mai fragedă tinereţe să nu-mi due viaţa decât luptând în slujba neamului meu urgisit şi a dreptăţii lui. Atât cu sabia, dar mai ales cu pana, care este arma cea mai puternică. Şi nimic să nu mă abată din calea îndeplinirii acestei meniri. Sunt însă om, supus slăbiciunilor (deopotrivă ale sufletului, cât şi ale trupului). Şi, ori cât m-am împotrivit imboldurilor acestora, aproape nimic din ceea ce est® omenesc nu mi-a rămas străin. Şi-aşa se face că, dincolo de toate cărţile pe care le-am citit, şi dincolo de toate cugetările, inima şi-a rostit şi ea cuvântul; şi m-am îndrăgostit de tine, lieană!”

„Ţi-a părut vreodată rău?”

„Nu. Pentru că m-am străduit să-mi îmbin chemarea spre împlinirea datoriei eu simţămintele pentru tine. Dealtfel, creţi că, aşa lovit mereu cum am fost, lipsit de dragostea şi sprijinul tău sufletesc n-aş fi putut vieţui!”

Miron s-a ridicat din jilţ. Face câţiva paşi prin odaie. Se clatină.

„Ileană!”

„Eşti istovit, Miroane! Eşti cum nu se poate mai istovit. Voiai să te odihneşti puţin înainte de plecare...”.

„Voiam... Dar tu... Dar noi...”.

„Lungeşte-te colea, pe laviţă...”.

„Ai dreptate! întotdeauna tu te gândeşti la toate...”.

„închide puţin ochii. Aşa!... Dormi!...”.

îi simte palma, cu degetele subţiri, reci, pe fruntea asudată.

„Unde eşti?... Nu te mai văd!... Nici nu te mai aud!...”.

Clopotele de la biserică nu contenesc să bată. Şi viscolul Jigâlţâie avan ferestrele zăbrelite.

VI

Visul i se întinde ca o apă, când liniştită şi limpede ca o oglindă, când cenuşie-vânătă, tulburată de valuri.

Ca un ecou depărtat mai aude:

Seara va-nsera, Gazdă nă-i avea...

— Povesteşte!... Mai povesteşte, rogu-te!...

Este înconjurat de un mănunchi de minunate tinere paniţe din cea mai înaltă nobilime.

Dar aceea care îi adresează rugămintea este o fată micuţă, subţirică, palidă, îmbrăcată cu o rochie – cam simplă pentru, o sărbătoare într-un castel regal

polonez – croită din atlaz alb.

cu guler de horbotă încreţit, străveziu şi pe deasupra cu o feregea din brocart de culoarea lămiii, cu mânecile largi. În vreme ce, în părul mătăsos, sub vălul ca din pânză de păianjen, îi scânteiază o cununiţă suavă de aur bătută în mărgăritare.

— Mai povesteşte!... Mai povesteşte!...

Orchestra, nevăzută, aflată într-un intrând al marii săli de primire, dincolo de o perdea albastră, groasă, de catifea, intonează o melodie de danţ.

în castelul din Cracovia are loc petrecerea de Crăciun a anului 1651.

Gazda nobilimii este regele Cazimir, urmaşul lui Vlaclislav al IV-lea.

îmbrăcămintea oaspeţilor şi mai ales a femeilor, scăldată în pietre preţioase, în lumina sutelor de făclii, luceşte orbitor.

— Tânărul cel înalt, împresurat de doamne, din cealaltă parte a sălii, de lângă scări, nu este Costin Mironaşco? întreabă Cazimir, a cărui vedere a cam slăbit în ultima vreme.

— Ba da, ba da, răspunde aghiotantul, aplecându-se adâne de mijloc.

— îl recunosc. A luptat alături de mine la Berestecico, împotriva tătarilor şi cazacilor!

— V-a însoţit în urmărirea lor până aproape de Kiev.

— S-a purtat ca un viteaz! exclamă mulţumit Cazimir.

— Şi este lucru de mirare, se încovoaie din nou aghiotantul.

— De ce? întreabă regele.

— Pentru că, până la Berestecico, Costin nu arătase nicio tragere ele inimă către treburile războiului, ci numai pentru cărţi.

— înseamnă că, într-adevăr, iubeşte Lehia, dacă şi-a făcut în felul acesta datoria faţă de ea.

— Şi-a făcut datoria faţă de Lehia, dar iubeşte mult mai mult pământul pe care s-a născut, majestate, dacă îmi este îngăduit s-o spun.

— S-a născut în Moldova?

— în Moldova. Dar când l-a adus aici părintele său, hatmanul Iancu Costin, îmi pare c-avea trei luni.

— Şi-acum ce vârstă are?

— Să tot aibă vreo optsprezece ani, cred… însă vorbeşte, în orice împrejurare, mai mult de Moldova lui, decât de Lehia noastră. Şi chiar mai adineauri, întâmplător, l-am auzit povestind unui grup de tinere paniţe despre trecutul ţării sale de baştină, ţară pe care, de fapt, nici n-a avut prilejul s-o cunoască în aceşti ani, decât din auzite sau din lecturi…

— Observ că danţează acum cu o fermecătoare paniţă, cea mai frumoasă dintre toate cele pe care le văd în sală. Cine este?

HHHHHHHHHHHHHHHHHi^H

Aghiotantul zâmbi. Îi cunoştea slăbiciunile regelui pentru tinerele femei frumoase, slăbiciuni care o mâhneau pe regină.

— Este o micuţă principesă moldoveanc”, Ileana Movilă, care ia parte întâia oară la o petrecere a majestăţii voastre…

— A, din familia domnitoare Movilă? Movileşti! fac parte dintre prietenii noştri.

— Tânărul, se amestecă în vorbă regina, pare a fi îndrăgostit de frumoasa fată.

Regele se întoarse brusc spre aghiotant, atât de brusc încât haina sa lungă din hermină albă ca neaua, prinsă la gât cu o agrafă de aur, i se lăsă într-o parte.

— Ştii ceva în această privinţă?

Interesul atât de neaşteptat şi de viu arătat al lui

Cazimir a făcut-o, ele data aceasta, şi pe regină să zâmbească. Dar zârnbetul ci era destul de amar.

— Nu ştiu nimic, mărturisi aghiotantul, mângâindu-şi mustaţa subţire, dar dacă majestatea sa doreşte, pot numaidecât afla.

— Nu e nevoie, se lăsă Cazimir păgubaş, privind-o pe regină.

în sală se făcuse cald. Blănurile de samur, sobol sau râs deveniseră dintr-o dată grele pe umerii invitaţilor şi feţele li: se umezeau de sudoare.

Majordomul făcu semn şi slujitorii deschiseră câteva ferestre. Vântul umflă perdelele din mătăsuri albastre, grele. Fulgi rătăciţi pătrunseră în sală şi începură să se topească pe veşmintele încărcate de pietre preţioase ale femeilor sau de fireturi scumpe ale bărbaţilor.

Regele arătă cu capul spre tânăra şi încântătoarca pereche:

— Mi-ar place să stau puţin de vorbă...

— Cu tânărul Costin?...

— Pot yeni amândoi...

Regina întrebă încet:

— De ce cu amândoi?

Dar Cazimir nu-i răspunse.

— Şi vreau câteva clipe de linişte.

Aghiotantul ridică mâna. Majordomul înţelese. Bătu cu bastonul înalt de aur în podelele porfirii.

Un slujitor dispăru după perdeaua ce-avea şi ea, în partea de sus, însemnele regale. Orchestra tăcu.

Cei care danţaseră până atunci – oprindu-se pe neaşteptate muzica – rămaseră descumpăniţi.

— Ce s-o fi întâmplat? cuteză.să întrebe, aproape fără glas, micuţa domniţă moldoveancă, pe cavalerul său.

în clipa aceea, se apropie de ei majordomul,

anunţându-i că majestatea sa doreşte să le vorbească...

Pe fată a euprins-o un uşor tremur. Se emoţiona lesn«- Yenise la petrecere împreună cu mătuşa ei, Elena Movilă, care, şezând pe unul din fotoliile de pe margine împreună cu alte eâteva paniţe, o aştepta urmărind-o neîncetat din ochi. Pe rege, fata îl vedea pentru întâia oară şi o înfricoşă doar văzându-i sprâncenele groase, îmbinate, ca şi privirea aspră cercetătoare. Auzise povestindu-se că nu numai o dată chemase în iatacul său, după asemenea petreceri, tinere paniţe şi urmarea nu fusese deloc fericită.

Numai că porunca era poruncă şi trebuia împlinită. Noroc doar, se gândi Ileana, că se găsea lângă el regina. Deci nu putea ii o prea mare primejdie.

Perechile de danţatori se risipeau glumind şi râzând cu voioşie prin sală. Fetele erau primite de mame, mătuşi sau bunicile care le aşteptaseră cu răbdare, aşezate în fotolii sau pe băncuţele de marmură îmbrăcate în catifea albastră, culoarea preferată a regelui. în vreme ce cavalerii se grăbeau să ia de pe tăvile mari, de argint, purtate de valeţii înveşmântaţi în livrele, de-asemenea albastre, pahare cu răcoritoare şi să servească doamnele.

Ca întotdeauna, luau parte la danţ şi unii cavaleri mai vârstnici, eu părul cărunt sau alb. Aceştia gâfâiau, dar se sileau să-şi ascundă istovirea sub surâsuri înşelătoare.

Aşa se petrecuse în această seară şi cu contele Andrei, vărul marelui hatman al regatului. Rănit, în ultimul război cu turcii,.la picior, contele şchiopăta. Pe deasupra, mai danţase până.atunci cu o zvăpăiată cneaghină ucraineană, care-l sleise cu totul de puteri. Obosit, se ştergea de sudoarea ce-i curgea în pârâiaşe

pe faţă, cu o năframă galbenă, când văzu perechea de tineri, condusă de şambelan, trecând pe dinaintea lui. îi strigă.

Contele, un mare iubitor de cultură, era vestit pentru biblioteca sa, plină cu o mulţime de cărţi rare. Iar una dintre moşiile lui se învecina cu aceea din Podolia, pe care, după moartea hatmanului Iancu, o arendase Miron, la Novosilca Nowa.

Dealtfel, contele nutrea o deosebită simpatie pentru Miron, care, la rândul său, îl preţuia sincer şi tocmai de aceea fusese de mai multe ori să-i viziteze castelul. Cu asemenea prilejuri, tinărul moldovean căpăta învoirea de a-i cerceta biblioteca şi de-a împrumuta cărţi.

Auzindu-se strigat, Miron se opri, dar numai atât cât să-î înştiinţeze pe contele Andrei c-a fost chemat ele rege.

Şchiopătând, contele, foarte curios din fire, se luă după tineri şi ajunse în faţa regelui odată cu ei.

Miron se lăsă într-un genunchi înaintea lui Cazimir. Chipul său tânăr, proaspăt, încadrat de o scurtă bărbuţă castanie, era luminos. Tânăra fată, încă tremurând de emoţie, făcu şi ea o ¿graţioasă reverenţă, după moda nobilimii poloneze. Regina, văzând-o atât de pierdută, îi întinse, cu bunătate, mâna şi c atrase lângă ea. O cuprinse de după umeri şi o întrebă în şoaptă:

— 11 iubeşti?

Ileana se înroşi până la rădăcina părului. Stătuse în seara aceea de vorbă şi danţase cu Miron pentru prima oară, deşi mai avusese prilejul să-l vadă, din treacăt, de câteva ori.

Regina o privea stăruitor, dar fata nu îndrăznea să-şr descarce sufletul şi buzele-i rămaseră ferecate.

— Am înţeles, râse regina, sărutând-o duios pe

obraz. Nu e nevoie să-mi faci alte destăinuiri. Ochii tăi îmi vorbesc destul. Este un tânăr atât de distins. Şi dacă te vei căsători cu el, săştii, mai şopti la urechea fetei, am să-ţi fiu naşă. Ileana se împUrpură mai tare. îi sărută mâna reginei. Şi vei primi un dar din partea regelui. Aşa e, majestate?

— Nu ştiu prea bine despre ce vorbiţi, dar dacă scumpa noastră regină doreşte ceva, desigur că dorinţa i se va îndeplini, răspunse încurcat regele, aruncând priviri admirative încântătoarei fete. Se întoarse apoi spre contele Andrei şi, arătându-i-l pe Miron, îl întrebă: L-ai cunoscut pe tânărul nostru oştean?

— Cum de nu! Suntem vecini apropiaţi... şi chiar într-obună măsură, prieteni, răspunse contele.

— Te înştiinţăm că va primi, foarte curând, din partea regatului, o distincţie. Şi-anume aceea a „Leului cu panaş”. Ne bucurăm să dobândim în slujba noastră asemenea viteji, gata să lupte neînfricaţi pentru apărarea sfintei Lehii.

— Miron Costin, cu toată vârsta sa fragedă, este, în acelaşi timp, şi un mare iubitor de carte. A citit foarte mult. Se pricepe să făurească stihuri. Am stat de vorbă amândoi îndelung. Este un preţuitor al istoriei şi al filosofiei.

— De este aşa, doresc să-l întreb ceva!

— Vă rog, majestate!

Cazimir îl privea pe Costin superior. Părea aproape sigur că acesta nu va şti să-i răspundă la întrebare.

Tânărul moldovean devenise atent.

Ileana, la rându-i, îi cercetă, speriată, din ochi, pe unui şipe celălalt. De ce-l punea la încercare regele pe Miron? Ce urmărea? Să-l ridice sau să-l înjosească înaintea reginei şi-a ei,

— Ai auzit de un anume Erasm? îl întrebă Cazimir.

— Desigur, majestate! A fost unul dintre spiritele cele mai luminate ale Europei.

— Ni s-a adus acum câteva zile, ca o curiozitate, o carte de-a sa, despre care eu nu aflasem încă nimic, deşi se spune că este vestită. S-ar fi făcut asupra ei, în secolul trecut, multă zarvă în Franeia, Olanda, Englitera şi-n alte multe părţi.

— Poate fi *Laus Stultitiae*, majestate, sau, iarăşi, s-ar putea...

— Nu, nu, aceasta, pe care-ai numit-o, e cartea...

— *Laus Stultitiae* a fost alcătuită de Erasm la conacul şi-it cinstea ilustrului său prieten Thomas Morus.

— Şi-acest Thomas Morus cine-a fost?

— Un mare gânditor englez. A scris o carte şi ea destul de cunoscută, numită *Utopia*... Dar, din nefericire...

— Ce, din nefericire? Regele îl privea pe Miron în ochi » Ce... din nefericire?

— Filosoful s-a împotrivit reformelor bisericeşti ale regelui Henric al VUI-lea. Avea alte idei...

— Şi? Şi?

— Regele Henric s-a mâniat. L-a învinuit de complot şi trădare...

— – Şi filosoful a fost osândit?...

— Da. Regele a cerut să i se taie capul.

Cazimir se încruntă. Dar numai pentru o clipă.

— în sfârşit, spuse el, poate că merita. Aceasta este însă cu totul altceva. Dar ceea ce m-a izbit la carte – deşi eu încă n-am citit-o, mărturisesc – este coperta ei... ilustraţia.

— Ilustraţia s-a făcut după o pictură a lui Holbein cel Tânăr...

— Şi ce reprezintă?

— Stultitiae (adică nebunia, prostia) în toată trufia ei, deşi şi-a uitat pe cap tichia de bufon ce-i dă în vileag adevărata fire.

Regele începu să râdă.

— Aceasta înfăţişează? Ei bine, i-adevărat. Prostia s-a dovedit întotdeauna trufaşă!

— Dar şi foarte necruţătoare, măria-ta! adăugă Miron. Cel puţin astfel o socoteşte Erasm…

Lui Cazimir, ca şi altor crai ai Apusului, îi plăcea să fie socotit drept un stăpânitor instruit. Avusese, într-adevăr, pe când era prinţ, eâţiva dascăli destoinici. Şi, după ce se urcase pe tron, îşi adunase în juru-i o seamă de învăţaţi cu care se mândrea.

Aşa încât îi spuse lui Miron:

— S-ar putea, peste eâtăva vreme, să te chem la palat. Aş dori să m-ajuţi în treburile culturale ale ţării. Să-mi fii adesea în preajmă!

Miron îngenunche, dar n-apucă să răspundă, deoarece Andrei vorbi în locul lui.

— La fel am cugetat şi eu, majestate. Numai că tânărul meu prieten nutreşte alte gânduri.

— Ce fel de… alte gânduri? se miră regele.

— Ar vrea să se-ntoarcă în Moldova.

— Vă rog… vă rog din suflet, să consimţiţi la această cerere a mea, îl imploră pe rege tânărul moldovean. Dealtfel, cu acest ţel am şi înaintat o suplică…

— Unde-ai înaintat-o?

— Cancelariei majestăţii voastre, încă de-acum o lună.

— La mine n-a ajuns! zise regele, iritat. Chiar aş dori să aflu pentru ce ai cerut să pleci? Gândeşte-te numai ce-nseamnă Lehia! zise el, urcându-şi laudativ tonul. Şi ce-nseamnă Moldova!

Şi rostind numele Moldovei, glasul i se coborî, iar buzele i se subţiară.

— Erasm, pe care aţi avut bunăvoinţa să-l amintiţi adineauri, luă iar cuvântul Miron, susţine că nicio ţară nu este mai prejos clocit alta. Iar neamul nostru se mândreşte cu un strămoş falnic, cu Traian, împăratul Râmului. Şi, urmărindu-i noi pe tătari, dacă mai ţineţi minte, încă în această vară, am întâlnit un val de pământ, majestate. Fusese ridicat de Traian. Sufletul mi s-a umplut, zărindu-l, de bucurie, fiindu-mi din nou mai limpede decât pricind, că şi noi avem anumite drepturi în lume, precum aveţi şi domniile voastre, leşii...

Ileana, micuţă, firavă, ţinută încă peste umeri de regină, fără a îndrăzni şă se mişte din loc, continua să tremure, în timp ce tinerii din sală fremătau şi se plimbau perechi-perechi, din ce în ce mai aproape de locul în care se aflau jilţurile lui Cazimir şi al reginei sale, cercetându-i, întrebători, pe amândoi, din ochi.

— Oaspeţii măriei voastre, îndrăzni aghiotantul, parcă ar pofti să mai…

— Să mai dănţuiască?… Fie!

Regele îşi mişcă aprobativ capul. Un murmur de veselie se ridică din mulţime. începuse să se răcorească. Flăcările făcliilor se zbăteau sub şuvoiul de aer rece, ce începuse să năvălească dinspre ferestre.

Regina ceru să i se pună o etolă de hermină pe umeri. Se închiseră ferestrele. Orchestra începu să cânte şi tinerii se prinseră a doua oară în danţ.

— – Acesta e trecutul, mai spuse întunecat regele, dar domnia-ta făgăduieşti, pe cât înţeleg, a fi un prea vrednic bărbat de cultură. Ori, în Moldova, ca şi în Ţara Românească…

— Să nu se supere majestatea voastră, însă în

ţările eârmuite de un Vasilie Lupu sau un Matei Basarab, din tiparniţe ies astăzi la iveală tot mai multe cărţi. Iar dascălii sosiţi din Kiev sau de la Ţarigrad se străduiesc să dea o tot mai bună învăţătură coconilor domneşti şi tinerilor boieri. Aş dori să-mi adaug şi sârguinţa mea alături de-a lor.

— Nu te putem împiedica, deşi nădăjduim să mai cugeţi dacă e destul de bine ceea ce ai de gând să faci.

— Am cugetat şi cred că este foarte bine, luminăţia-ta.

— Vom cugeta şi noi, deoarece acum nu avem vreme pentru asemenea treburi. Te poftim doar să nu uiţi că în regatul acesta şi în şcolile noastre ai căpătat învăţătura. Şi, astfel, te-ai format ca om. Iar pe domnia-ta, principesă, te rugăm s-o mai vizitezi pe regină, i se adresă el Ilenii. Regina o mângâie pe cosiţe şi-i Spuse: – Să vii, fetiţa mea. Ne vom mai sfătui amândouă. Bucuroasă că vorba dintre rege şi Miron se sfârşise cu bine, Ileana se mai linişti, dar invitaţia regelui o înfricoşă din nou. Şi, pe deasupra, o altă grijă pusese stăpânire pe inimioara ei. Miron plănuia să se întoarcă în Moldova.

I se părea întâmplarea aceasta asemeni unui vis. Un vis ca acela când ţi-e foarte sete. După îndelungate căutări, ajungi la un izvor. Te pregăteşti să sorbi. Eşti gata să-ţi înmoi buzele. Dar izvorul încetează, pe neaşteptate, să curgă. Şi rămâi însetat şi cu buzele arse.

Şambelanul îl vesti pe aghiotant, iar acesta pe rege, că ospăţul de Crăciun, dacă majestatea sa nu avea nimic împotrivă, putea începe.

Cazimir încuviinţă, dar spuse că, înainte de ospăţ, ţine să danţeze, măcar o dată, şi el în această seară. Şi – cerându-i învoirea reginei – danţă cu mica

principesă Movilă o mazurcă.

Miron rămase împreună cu contele Andrei, aşteptând, gânditor, să se termine danţul.

îi întinse apoi braţul Ilenei. Şi, împreună, se îndreptară, voioşi, spre sala de ospăţ.

VII

Alaiul pornise prin Iaşi de pe Uliţa Strâmbă – din curţile şi casele cumpărate de la şetrarul Andreiaş, feciorul fostului mare logofăt Toderaşco – lăsase de-o latură Podul Vechi şi-o luase spre Sfânta Vinere sau Uliţa Mare. Trecuse pe lângă curtea domnească care – aşa cum era mărginită de un zid subţire numai în partea de răsărit, fără turnuri şi lipsită de şanţul împrejmuitor eu apă – arăta, pe dinafară, destul de sărăcăcioasă. Şi, după un ocol prin faţa mitropoliei, unde se împărţiră sărăcimii veşminte, bucate şi bani, se îndreptară către biserica Tălpălari, ctitoria lui Iordache Cantacuzino, naşul tinerei perechi.

Cu toate că bătrân, cu barbă lungă, încărunţită, aproape aibă, fostul mare vistiernic avea o înfăţişare măreaţă. Călare pe un armăsar negru, în dreapta ginerelui, îmbrăcat într-o blană cu mâneci scurte, de sub care se zăreau poalele veşmintulul verzui de brocart, privea cu mulţumire norodul Înşiruit pe-o parte şi pe alta a uliţei.

Îi urmau o ceată mică de oşteni, cu dulămi măslinii, îmblănite, având coifuri pe cap şi la brâu săbii lungi, care înconjurau careta, căptuşită cu urşinic argintiu, în care se aflau mireasa, Ileana, şi jupâneasa Alexandra, soţia de-a doua a vistiernicului, prin care şi acesta se înrudea cu fostul voievod Barnovschi.

Careta duruia pe pământul uscat, caii tropoteau şi Miron se uita din când în când, cu plăcere, spre naşul său de nuntă Iordache, acela care veghease cu

străşnicie asupra avutului familiei Costin în timpul lipsei acesteia din ţară şi o adăpostise la reîntoarcere.

Câte suferise bătrânul, ca şi fratele său, Toma, dar nu se încovoiase. Rămaşi alături de Vasilie Lupu până în ultimele clipe ale domniei acestuia, amândoi fuseseră pedepsiţi de noul voievod Gheorghe Ştefan. Acesta îi trimisese la Buciuleşti, împreună cu frumoasa doamnă, de origină circaziană, a înaintaşului său, Ecaterina (de care şi încercase „să-şi râdă”, fără să izbutească) şi cu fiul lor, Ştefăniţă, „însemnat” la nas, tot de el, ca să nu mai poată domni. Laolaltă îi urcase pe o plută, noaptea, şi-i ameninţase că-i îneacă în Bistriţa, dacă nu destăinuie ascunzişul averilor lui Vasilie Lupu.

Vârându-i după aceea în temniţă pe amândoi fraţii, i-a încredinţat marelui armaş, Hăbăşescu, să le taie capetele.

Atâta că norocul le sta de veghe. Aflând Constantin postelnicul Cantacuzino vestea despre primejdia în care se găseau Iordache şi Toma, a alergat la noul domnitor muntean, Constantin vodă Şerban. Şi un trimis grabnic – Badea Bălăceanu, căruia după aceea i s-a zis, pentru vrednicia lui, „Uşurelul” – a sărit pe-un bidiviu şi, călărind o zi şi-o noapte neîntrerupt, a ajuns la timp în Iaşi, cerându-i lui Gheorghe Ştefan cruţare.

Voievodul moldovean s-a învoit şi-acuma iată-l pe Iordache călare, lângă mire, aşteptând întâlnirea la Tălpălari cu-aeelaşi domn Gheorghe Ştefan şi doamna lui, Safta, care au dorit să fie şi ei de faţă la nuntă.

Ileana, tot subţirică şi palidă, ca şi în urmă cu cinci ani, cată spre Miron prin ferestruicile caretei. Şi el, de câte ori îşi întoarce faţa, îi zăreşte ochii.

Trecute sunt nesăbuitele pofte ale regelui Cazimir. Pofte pe care, fără blinda ocrotire a reginei şi

neobosita strajă a lui Miron, poate şi le-ar fi împlinit. îşi aminteşte de goana, călare, într-o noapte, prin pădurile de lângă Novosilca Nowa. Poiana scăldată de lună. Şi ei, îmbrăţişaţi, jurându-şi dragoste veşnică, întoarcerea fetei în ţară, spre a fi ferită de alte primejdii, şi, în sfirşit, îngăduinţa de căsătorie a voievodului.

Clopotele de la Tălpălari bat. Alaiul pătrunde în ograda bisericii.

Miron îşi aşteaptă în tindă mireasa sprijinită de braţul naşii. Este atât de turburată şi palidă, încât se clatină. Ieri, sâmbătă, au sosit la casa ei, după datină, peţitorii, în frunte cu Turna Cantacuzino. Apoi s-au înfăţişat doi tineri boieri, vornicii mirelui, cu bradul. Ea a înfăşurat bradul într-un fir de mătase roşu, şi-a înfipt în virful lui un măr poleit. De una din crengile de sus a agăţat o bucată de azimă, de alta o năframă albă ţesută cu mărgăritare şi de o a treia un mănunchi verde de busuioc, acesta trimis de mire. Iar astăzi, în zori, au sosit Surorile lui Miron, Marghita, Sârbca, Todosica şi Velica, s-o pieptene şi s-o îmbrace. Surorile au cântat:

Să fie ele azi mireasă, *Să stea cu împăratul la mcisă şi- De trei ori pe după masă*. *Să scoatem floarea din casă*.

Au urmat apoi datinele adusului apei de la fintână, într-o găleată de-argint, şi al trimiterii cămăşii de mire, cămaşă ţesută şi împodobită de ea însăşi în şapte zile însorite şi şapte nopţi cu lună.

Sunt amândoi înaintea altarului, le sunt unite mâinile şi astfel vor rămâne până la capătul vieţii.

Şi iată îi apare în minte chipul fostului mare vistiernic Iordache Cantacuzino, naşul său, în cele mai din urmă zile de domnie ale lui Vasilie Lupu.

Se află lângă jilţul lui Vasilie vodă şi se roagă pentru viaţa învăţatului pârcălab de Soroca, Ştefan.

— Doamne, îi grăieşte Iordache. Greşeşte şi cel mai înţelept dintre înţelepţi. S-ar putea să fi greşit şi Ştefan. Dar nu cumva osândirea pârcălabului de-a fi adus de la Soroca la Hotin pentru a fi dat chinurilor şi morţii, sub învinuirea de necredinţă, este tot o greşeală?

Vasilie Lupu vodă, mare, gros, smolit la chip, înveşmântat în cabaniţă de jderi şi abia încăpându-l jâlţul, tună:

— Schilod îi e trupul, gârbov, ghebos şi cucuiat la cap, asemenea trebuie să-i fie şi sufletul.

— Sub o haină urâtă se poate ascunde cel mai fără de cusur trup, a îndrăznit vistiernicul, şi într-un cap cucuiat s-a născut cea mai strălucitoare minte.

— De înţelepciunea lui nu mai am nevoie, s-a mâniat şi mai rău Vasilie Lupu, ci de credinţa sa!…

Cu-aceasta, domnitorul şi-a sfâr.şit vorba, iar, peste eâteva zile, pârcălabul Ştefan, pe drumul dintre Soroca şi Hotin, şi-a pierdut, în tina drumului, viaţa, sub suliţele unor călăi al căror nume nu se cuvine a fi uitat, acela de Hânţeştii.

Alt mult cunoscător, a toate cărturar, Nicolae Milescu. A dobândit învăţătură la Şcoala patriarhiei din Constantinopol cu mulţi dascăli vestiţi, precum Cariofilis ori neîntrecutul Vlasios. „Vasilie vodă, într-o scrisoare adresată ţarului Moscovei, spunea despre el că este „un învăţat în stare să-i răspundă la orice întrebare”. Cunoaşte limbile elină, latină, slavonă, greacă, turcă nouă şi, bineînţeles, română. A citit, a tradus şi a scris nenumărate cărţi de filosofic, teologie, istorie şi altele. I-a slujit cu pricepere pe Gheorghe Ştefan, Gheorghe Ghica şi Ştefăniţă Lupu – pe care poporul l-a numit Papură vodă, deoarece în

domnia lui a fost o asemenea foamete, de mâncau cei de jos, în loc de pâine, papură, măcinând-o uscată.

Dar Ştefăniţă Lupu l-a urât, de la o vreme, foarte pe învăţatul Nicolae Milescu, care nu numai o dată îşi arătase mâhnirea pentru felul cum necoptul şi fluşturatioul fecior al lui Yasilie Lupu călca în picioare omenia, necinstea fetele şi nevestele dregătorilor, ori îşi bătea joc de boieri. Între altele, îi silea să-şi încalece fără de frâie bidiviii, pe ca: e apoi îi îmboldea, pentru ca să-şi azvârle în tină călăreţii şi boierii să-şi sfăxâme capetele.

Şi, învinuindu-l pe Milescu de-a fi trimis, într-un băţ sfredelit, cărţi în care se plângca despre purtarea lui şi-l chema în ajutor pe Constantin Basarab din regatul Poloniei, a pus de i s-a retezat nasul chiar cu hangerul său.

Călăreşte în oastea lui Istratie liabija, al cărui pârcălab de Hotin este. Au fost porunciţi moldovenii în tabăra otomană, pentru războiul cu austriecii, şi făcând un mare ocol, prin Ţara Românească, spre Orşova, au ajuns la Turnu Severin.

Prin apa limpede a Dunării, foind de mulţimea nemaivăzută a peştilor, zăreşte ruinele podului împăratului Traian.

Valul lui Traian, Podul lui Traian, pretutindeni urmele împăratului Traian, pe pământul stăpânit înainte de daci: Moldova, Transilvania, Banat şi. Ţara Românească.

îl bântuie o furtună de întrebări, dorinţe şi hotărâri.

„începutul acestor meleaguri, al moldovenilor, muntenilor, ca şi al celor din ţinuturile de peste munţi, purtători ai numelui de *români*, şi cum au sălăşluit dântotdeauna aici, de multă vreme mă frământ să scriu. Să-ncep osteneala aceasta, după atâtea veacuri

de la împăratul Traian, se sperie gândul. Dar şi a lăsa acoperite de ocara minciunilor atâtea lucruri din trecutul nostru ar însemna, pentru inima mea, o nespusă durere. Aşa că *biruit-a gândul* de a mă apuca, în sfârşit, când voi aveh destulă linişte - mai târziu – de trudă şi-a scoate la lumină izvorul din care toţi se trag. Pentru că laolaltă un singur neam sunt. Şi în acelaşi timp toţi s-au născut. Iar celor care doresc să afle cum şi-n ce fel, mai vreau să le arăt şi în ce parte de lume se află Moldova, care-i sunt hotarele, ce limbă vorbesc locuitorii săi şi cine a sălăşluit în cele mai depărtate vremuri în ţinutul acesta. Ar putea spune cineva că este mult prea târziu ca, după atâtea sute de ani, să izbutesc a scoate la lumină izvorul. Dar aceluia ce-ar rosti asemenea cuvinte, eu i-aş răspunde că tocmai de-aceea a lăsat puternicul Dumnezeu scrisul: iscusita oglindă a minţii omeneşti. Ca să putem afla, eu ajutorul său, cele petrecute de mult şi să cuprindem în cuget întâmplări depărtate, ce nu pot fi zărite cu ochii. Homer, Plutarh, Titus Liviu şi alţii n-au reuşit să scoată la iveală atâtea taine despre prăbuşirea Troiei, războaiele regelui Filip, ale lui Alexandru Macedón şi din istoria Romei? în ce-i priveşte pe viitorii mei cititori, le voi dori ca, după atâtea cumplite încercări pe care le-am trăit şi le vom mai trăi, puternicul Dumnezeu să le dea liniştea năzuită şi timpul de a se cufunda în paginile pentru ei> scrise. Deoarece eu unul nu cunosc o alta mai frumoasă şi mai de folos zăbavă, în toată viaţa omului, decât cititul cărţilor. Şi-aceasta, mai ales fiindcă, prin cele scrise, aflăm nu numai cele petrecute de mult, ci înţelegem şi învăţăm şi cum ar trebui să ne purtăm în viitor”.

Miron Costin era cum nu se poate mai bucuros. Cărturarii români scoteau din ce în ce mai sus capul în

lume. Mărturie stăteau scrierile din ultima vreme: *Molitvelnicul*, tipărit la Câmpulung-Muscel, unde ydrişte Năsturel alcătuise cele dintâi stihuri, în limba slavonă, la stema Ţării Româneşti şi domnilor Basarabi; *Pravila bisericească* tălmăcită de Mihai Moxa din limba slavonă, cea dintâi carte în limba română tipărită în Ţara Românească; *Cartea românească de învăţătură* (Cazania) a mitropolitului Varlaam, menită „către toată seminţia românească” şi-atât de răspândită în toate ţinuturile locuite de români; *Cartea care se cheamă răspunsul împotriva catehismului calvinesc*, întâia carte românească de dazbatere teologică, în al cărui cuvânt de început, autorul, tót mitropolitul Varlaam, susţinea cu tărie unitatea de neam a românilor din Transilvania cu cei din Ţara Românească şi Moldova; *Cartea românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeţe*,. cea dintâi culegere de legi tipărite la Iaşi în limba română; sora muntenească a acestei cărţi, *îndreptarea legii*, tipărită la Târgovişte (tălmăcită pe limba noastră de Evstratie logofătul şi Daniil Andrei Panonianul sau Ardeleanul); *Imitatio Christi* tăimăcită din latineşte în slavoneşte de învăţatul cărturar muntean Udrişte Năsturel care, în predoslovie, dovedeşte fără putinţă de tăgadă înrudirea limbii române cu cea latină; *Viaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf*, tălmăcită tot de Udrişte Năsturel din slavoneşte în româneşte; *Noul Testament*, tălmăcit la Albalulia prin grija mitropolitului Simion Ştefan, acesta vorbind despre limba care poate fi înţeleasă de toţi românii deopotrivă, oriunde s-ar găsi ei sălăşluiţi; *Triódul penticostar*, cu predoslovia tot a lui Udrişte Năsturel, îmbogăţită cu o mulţime de cugetări ale unor scriitori greci şi romani; *Glosarul slavonaromân* al lui Mardarie de la Cozia, cu peste 4 500 de cuvinte; *Letopiseţul*

Ţării Româneşti, alcătuit de cronicarii de la curtea lui Matei Basarab; culegerea de legi *Apprdbatae constitutioncs* din Transilvania. Pe lângă acestea, *Letopiseţul Ţării Moldovei* al înaintaşului său Grigore Ureche şi scrierile trimise lui de prietenul din depărtare Nicolae Milescu: *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre*, tălmăcită de-a dreptul din greceşte după Atanasie al Alexandriei, cea dintâi lucrare în limba noastră din marile opere bizantine; *Vechiul Testament*, tălmăcit în româneşte după Septuaginta, căreia i se adăugase şi întâia scriere filosofică tălmăcită în limba română: *Despre singurul ţiitorul gând* (din *Peri autokratoros logismou*) şi, în sfârşit, *Ecrit dun seigneur moldave sur la croyance des grecs*: *Enchiridion sive Stella Orientális Occidentali splendens*, cea dintâi scriere a unui român tipărită la Paris.

Multe dintre acestea, de fapt aproape toate, Miron şi izbutise să şi le dobândească. Dar adunarea lor nu fusése un lucru uşor. Pentru unele cheltuise bani grei, lipsindu-se, adeseori, de multe lucruri trebuincioase, iar pentru altele fusese nevoit să facă, în schimb, şi mai costisitoare daruri. Dar adăugarea acestor scrieri la cele mai dinainte din biblioteca sa – fie că acestea se datorau tot unor cărturari români sau deseori străini: elini, latini, ruşi, polonezi, greci, ori din alte neamuri – îl făcea să se simtă atât de fericit, încât nu se putea stăpâni, ori de câte ori pătrundea în odaia de lucru, să le mângâie cel puţin din ochi. Scrierile, manuscrise sau tipărite, originale ori în copii, erau puse pe şase poliţe de lemn scump, rânduite frumos de-a lungul pereţilor, pe sub icoane, până în dreptul uşii, dar îi plăcea să ia în mâini numai câte una, de fiecare dată alta, să şi-o aşeze înainte pe

masă şi s-o ţină aşa un timp, până se sătura s-o privească, li cerceta legăturile, grosimea şi culoarea foii, mărimea şi forma dată de alcătuitor. Şi numai după aceea se apuca s-o citească.

Ziua se aşeza în jâlţ, în dreptul ferestrei. Lua cartea în mâini şi fiece foaie, pe care o întorcea, o pipăia mai înainte, îndelung, cu buricele degetelor, ca trupul unei fiinţe femeieşti iubita.

Apuca una câte Una şi le da mai departe cu părere de rău, fiindcă se despărţea cu greutate de fiecare dintre ele. Şi orice rând citea îl pătrundea în adânc.

Citind, simţea o desfătare fără pereche, iar timpul trecea cui cea mai mare grăbire. Nu auzea nimic din cele care se petreceau fie în restul casei, fie în afara ei. Iar când Ileana – fiindu-i nespusă milă de ochii lui, în ceasurile târzii din noapte, aproape de zori – îl ruga să-i îngăduie a sufla în luminare, numai de hatârul ei se învoia, însă cu un oftat dureros.

Pe lângă această plăcere, o mai avusese, în decursul anilor, şi pe aceea de a intra, când şi când, în chilia episcopului Dosoftei. Acolo îşi citeau unul celuilalt cele din urmă pagini scrise şi îşi împărtăşeau sumedenii de gânduri. Erau ca nişte fraţi.

Satul Bărboşi, unde îşi avea Miron conacul, nu era departe de Roman (străvechiul târg moldovenesc închinat Sfântuluî Dumitru, pe care domnitorul Roman I Muşat îl lărgise şi-l înfrumuseţase, dându-i numele său, şi pe care apoi Ştefan cel Mare îl întărise, clădind pe malul stâng al Şiretului, în locul unei cetăţi vechi de lemn, cetatea nouă de piatră, Sânmedra ori Smedorova).

Fie că se întorcea de la Iaşi, de la Hotin sau Suceava, fie de la război, poruncea să i se-aducă armăsarul. Avea un armăsar roib, dar cu picioarele

albe şi botul alungit, pe care îi plăcea să gonească. Armăsarul îl cunoştea, şi când îşi simţea stăpânul coborând din pridvor, întorcea capul şi necheza, li mângâia puţin grumazul cu palma şi calul sforăia mulţumit. Prindea frâul din mâna lui Pârvu şi-i sărea în spinare.

Roibul – pe care numai Miron îl hrănea, când era la Bărboşi, nelăsându-l la această treabă nici măcar pe Pârvu - începea să tropotească nerăbdător.

Miron îşi vâra picioarele în scări şi lăsa frâul liber. Armăsarul trecea ca o furtună pe lângă iaz (iazurcan, cum îl numeau slujitorii) şi pe lângă livada de peri (părul fiind fructul cel mai plăcut lui Miron). Urca, în galop, colina şi, când ajungea sus, ochii săi negri ca smoala azvârleau iscântei. Se năpustea spre vale, străbătând pădurea Feleştilor, parcă nu-n goană, ci-n zbor,, ieşea pe lângă Fântâna Arhanghelilor, făcea o cotitură şi da, de-a. dreptul, în drumul ce venea de la Piatra şi ducea spre Roman.

Ieşea la ţărmul râului Moldova, lângă Vama Veche şi satul. Cotu Vameş. Trecea podul reconstruit cu meşterii de pe moşia lui. Urca pe ţărmul dimpotrivă, unde se găsea drumul ceducea-n Roman. Ieşea, cât ai clipi, în faţa episcopiei, a cărei biserică măreaţă, cu hramul Sfintei Vinere, fusese ctitorită de Roman I Muşat, zugrăvită de Alexandru cel Bun şi reînnoită de Petru Rareş.

Bătea la porţile din lemn întărite cu drugi straşnici de fier. Călugărul de strajă şi-arăta chipul la ferestruica porţii. Şi când 11 zărea pe Miron, se grăbea să-i deschidă.

— Preasfinţitul episcop i-acasă?

— Acasă, luminăţia-ta.

Miron, pe când era pârcălab de Ilotin, se străduise pe lângă voievodul Gheorghe Ştefan, la

sfârşitul celei de-a doua domnii a acestuia, pentru înălţarea bunului său prieten, Dosoftei, de la simplu monah în rangul de episcop de Huşi, de unde, în anul următor, trecuse la Roman.

— Nu poate fi altul mai vrednic şi mai cunoscător de bună carte ca el, îi grăise Miron, într-un ceas prielnic, stăpânului ţării.

Acum, în a doua domnie a lui Gheorghe Duca – alături de care hălăcluise în Divan, sub stăpânirea lui Dabija – Miron Costin, mare vornic al Ţării ele Jos, dobândise ceva mai mult răgaz pentru scris decât înainte.

Roibul îi mai îmbătrânise şi copitele nu-i mai săltau aşa de sprintene. În schimb, căpătase o simţire aproape omenească. Şi, dacă Miron se apropia de el, îşi smulgea frâul din mâinile lui Pârvu şi îşi alipea fruntea de pieptul lat al stăpânului, gemând1 încetişor.

— Dragul de el, şoptea Pârvu. Atâta că nu poate grăi. încolo-i ca un om.

Cărturarul încăleca, fără să mai sară în şa ca în trecute- vremi. Zlele acestea urma să împlinească treizeci şi opt de ani. Nu mai era băiatul de-odinioară, nici tânărul care-avusese, la reîntoarcerea în Moldova doar jumătatea acestei vârste. Timpul trecuse, luându-i, ca şi roibului său, zburdălnicia, dar făcându-l să crească nu numai în puterea trupului, ci şi-n aceea a minţii. Trecuse prin rangurile de sluger, pârcălab de Hotin, mare comis, mare paharnic, mare vornic al Ţării de Sus şi ajunsese mare vornic al Ţării de Jos.

Gheorghe Duca vodă, în cea de-a doua domnie, mai crud şi mai nedrept decât în cea dintâi, pe el îl avea la inimă. Aceasta, pe de-o parte, pentru că fostul tejghetar grec într-o dugheană din Iaşi, făcut la început aprod, numai fiindcă avea o înfăţişare chipeşă,

şi ajuns, cu vremea, mare vistiernic, râvnea să aibă o domnie ia fel de împărătească precum fusese aceea a lui Vasilie* Lupu, iar Miron, cu mintea şi învăţătura lui, îi împodobea curtea. Şi, pe de alta, fiindcă doamna Anastasia – fiica Dafinei, soţia lui Dabija vodă – femeie de-o rară frumuseţe, domnea în Moldova, pare-se, în aceeaşi măsură ¡ca şi bărbatul său,, ba uneori, poate chiar mai mult decât el. Iar doamna nu putea îndura să ştie în preajma ei nevestele boierilor. Singură jupâneasa Ileana, sfioasă şi retrasă, Anastasiei doamna îi căzuse dragă.

Aşa stând lucrurile, trufaşul Gheorghe Duca şi doamna lui îi copleşeau pe Miron şi Ileana cu toată mila lor. Ba încă, uneori, se învoiau ca Miron să rămână mai îndelungată vreme la conacul Bărboşi şi să se preocupe cu scrisul.

în ziua aceasta de primăvară, abia întors din Iaşi, după ce luă în gură câteva îmbucături, Miron îi ceru lui Pârvu să-i pregătească roibul.

— Ce s-a întâmplat? se îngrijoră Ileana. Numai că te-ai întors – bănuiesc c-ai pornit din laşi odată cu revărsatul zorilor – şi te găteşti de drum?

— Alerg să-i duc o veste lui Dosoftei!

— Ce veste? Nu-mi poţi destăinui şi mie? se alintă Ileana.

— Dosoftei.se va muta la Suceava. Şi, în acelaşi timp, în

Iaşi…

— Pentru ce? Cum?

— Va fi noul mitropolit al ţării.

Ileana îi împresură grumazul. Abia îi ajungea la umăr şi fu nevoie să se înalţe pe vârfuri, ca să ajungă.

— Mă bucur pentru tine şi pentru el!

Pârvu înşeuase calul şi Miron se ridică în scări. Ileana rămase în prag făcându-i semne de drum bun.

După aceea, călăreţul şi roibul se văzură pe dâmb, în lumina vie a amiezii şi se pierdură în văi.

în chilia sa – o cămăruţă spoită în alb şi fără alte lucruri înăuntru, în afară de o laviţă scundă şi tare de lemn, acoperită cu o scoarţă de lână, cenuşie, veche, macedoneană, moştenită de la maica sa, Misira, o masă lungă de brad, un scaun şi o icoană – Dosoftei trudea încă la tălmăcirea în româneşte a *Psaltirii*.

O tălmăcise la început în scriere obişnuită şi-acuma se silea ca anumite părţi ale ei să le aşeze în stihuri.

înainte de a-i da marea veste, după ce se îmbrăţişară, Miron îl întrebă, ca de-obicei, ce aşternea pe hârtie în acele din urmă clipe.

Dosoftei se aşeză la loc pe scaun. Şi Miron se lăsă pe laviţă, ca să-l poată asculta mai în tihnă. Episcopul începu să-i citească:

La apa Vavilonului, Jelind de ţara Domnului, Acolo şezum şi piinsăm, La voroavă ce ne strânsăm...

Miron îşi simţi ochii umezi. Românul din Macedonia, Dimitrie Bărilă, izbutise să-i trezească în minte imaginea tuturor celor de-acelaşi neam cu ei, adunaţi de pretutindeni la sfa* lângă apa cea neagră a plângerii, menită să le poarte durerea în toate cele patru colţuri ale lumii.

Psaltirea, această scriere a proorocului David, va oglindi, în. stihurile ei – aşa cum au fost şi vor fi alcătuite de Dosoftei,. sub veşmânt religios – de fapt, nu altceva decât suferinţeleneamului şi nădejdea lui într-o soartă mai bună.

Ce minte fără pereche şi ce gând minunat! Să trimiţi în lume *Psaltirea* ca să străbată pământui şi veacurile şi să grăiască ea în numele românilor de oriunde ar fi ei.

Îi mărturisi lui Dosoftei la ceea ce cugeta şi îşi

arătă din nou îneântarea faţă de stihurile create de el.

— N-am făcut nimic altceva, glăsui simplu Dosoftei, în afară de faptul că am reînviat în *Psalmii* lui David unele cânteee, pe care le-am ascultat în copilărie, de la păstorii români din Macedonia. Adevăratul întâi stihuitor moldovean, cărturar, eşti doar domnia-ta, nu te da înapoi, prietene mare vornic, atât prin poemul filosofic *Viaţa lumii*, din care mi-ai şi citit, cât şi prin celelalte rânduri, pe care ai binevoit să le aşterni pe hârtie,.. drept încheiere a *Psaltirii* la care trudesc şi prin care m-ai cinstit pe neînsemnatul de mine.

Vorba ar mai fi durat încă mult, fiecare lăudând osârdia celuilalt, dacă Miron n-ar fi trebuit să-i dea, în cele din urmă, vestea adusă de la Iaşi.

Dosoftei, aflând-o, căzu în genunchi, cu evlavie, înaintea icoanei, zicând:

— Dumnezeu mă-ncearcă!

Toaca începuse să bată. Clopotele sunau şi ele, vestind vecernia. Călugării, înveşmântaţi în anterie negre, înşiruiţi pe potecă, se îndreptau spre biserică.

VIII

În clopotniţa bisericii Sfântul Neculai domnesc, zidită de- Ştefan cel Mare la Iaşi, spartă de patru laturi, s-a urcat hogea. Şi – prin cântecul său tărăgănat: „Alah e unul singurul Dumnezeu şi Mabomed e profetul său!” – îi cheamă pe credincioşii mahomedani la rugăciune.

— Este pentru întâia oară, în ţările româneşti, când hogea cutează să-l slăvească pe profet din turla unei biserici creştine,, mai ales când această biserică e zidită de cel mâi mare domnitor al Moldovei. Locuitorii laşului se cutremură, se închid în locuinţe şi încă îşi mai astupă urechile. Iată până unde a îndrăznit împărăţia şi cât s-a coborât Moldova! Ştefan

cel Mare sigur că se zvârcoleşte în mormânt. Vor ţine minte veacurile această nemaipomenită nelegiuire, spuse Dosoftei.

Cumplite întâmplări trăieşte de la o vreme ţara! Când Duca vodă s-a urcat a doua oară în scaun, ţara avea belşug cu de toate. Dar domnul, cu grecii din Rumelia care l-au înconjurat, s-a apucat de jaf. Birurile au sporit până nu le-au niai putut îndura nici ţăranii, nici târgoveţii şi nici unii boieri. Aceasta a făcut norodul să se ridice cu armele, urmându-i pe Hâncul şi pe serdarul Durac. Ce-a urmat se cunoaşte bine. Fără ajutorul turcilor şi tătarilor, chemaţi cu m&re grabă, praful şi pulberea s-ar fi ales de vodă. Aşa numai norodul a plătit iarăşi toate ponoasele. Şi acum lui Mahomed al iV-lca i-a venit poftă să dobândească de la Ieşi Cameniţa. Şi-a hotărât pentru aceasta să treacă prin Iaşi. întâi, coborând pe la Nicoriţa, a ajuns în târgul boilor şi a descălecat în câmp, adăpostindu-se sub saivane, întâmpinat fiind de voievod şi boieri, care l-au călăuzit prin oraş, întinzându-i sub picioare fâşii de atlaz şi tafta. Măria-sa Duca vodă i s-a închinat şi l-a rugat să primească din parte-i câţiva armăsari arăbeşti cu întreg tacâmul pe ei, un lighean cu ibric de argint şi alte lucruri de mare preţ. A doua oară, împăratul s-a urcat până la Mănăstirea Cetăţuia, de unde preasfinţitul mitropolit Dosoftei apucase să plece la timp. Şi tot <de-atunci cântă hogea la Sfântul Neculai, spre ruşinea Iaşilor şi-a Moldovei.

— Măria-sa Duca te cheamă să vii grabnic, îi aduce lui Miron porunca un ceauş spătăresc. Se plânge celor din jur că ai lipsit prea mult.

— Voi pleca mâine dimineaţă! Ştie c-am fost bolnav?

— Ştie, însă măria-sa te ceartă, zicând că boala

domniei-tale stă în ceasloavele pe -care le tot citeşti şi în hârţoagele umplute cu însemnări. Şi să laşi toate acestea la o parte şi să te întorci „în grabă.

Tunurile turceşti trecând spre Cameniţa. Fel de fel de tunuri, -unele mai mici, dar altele atât de mari, încât a fost nevoie să fie înjugaţi la fiecare câte optzeci de bivoli.

Şi oaste oâtă frunză şi iarbă.

Şi oameni din norod, moldoveni, care le strigă leşilor la îhotare: „Fugiţi că vin peste voi turcii, în frunte cu sultanul Mahomed...”. Dar ei n-ascultă. Unii râd. „Basme! De unde să răsară pe aici sultanul Mahomed? Sultanul stă-n serai cu cadâuele. Nici nu gândeşte la noi!...”

Şi şleahta polonă în neînţelegere. Nici pe noul lor crai din dinastia Vassa, care-a urmat lui Cazimir, regele Wisniowieki, nobilii nu-l ascultă, şi nici pe marele lor hatman (viitorul rege), pe nume Ioan Sobieski.

Cine să-i mai înţeleagă?

Plimbându-se, va lua sultanul Mahomed al IV-lea cetatea Cameniţa, poarta Poloniei.

Şi s-au mai auzit în acel an două lucruri de minune, care-au luat răsuflarea oamenilor.

Mai intii, în bisericuţa unei mănăstiri de sub poala cetăţii Hotin, a lăcrămat o icoană a Maicii Domnului. Şi lacrimile sale picau într-o tipsie care fusese anume aşezată acolo.

Şi-al doilea, când a căzut cetatea Cameniţa, starostele ei, Volodiovschi, intrând în pulberărie, a aprins cremenea şi şi-a dat foc. Şi a ars starostele de s-a făcut cenuşă, mai bine decât să cadă rob al învingătorului.

„L-am văzut pe Duca vodă, din toată mărirea în care se găsea, cu cârpa neagră pe umăr, luat mazil cu

toţi ai lui şi trimis peste Dunăre, la Ţarigrad.

Gândul că domniile moldovene sunt în fiece clipă la voinţa altora din afară îmi este de neîndurat.

Se va schimba oare, vreodată, ceva şi din această cumplită stare de lucruri? Şi cum? Şi când?”

„M-a trimis măria-sa Ştefan Petriceicu la vizirul Ahmet Kupruli, pe când se găsea încă la Nistru, ca să stăm laolaltă de vorbă despre treburile Moldovei şi ale împărăţiei.

M-a poftit vizirul să stau şi mi-a cerut să-i mărturisesc cinstit dacă ne bucurăm sau nu de biruinţa otomană asupra Cameniţei.

I-am răspuns că mă tem să-i grăiesc adevărul.

Kupruli a zâmbit.

— Te-nţeleg; dar te poftesc cu toate acestea să-mi mărturiseşti fără nicio frică. Cum cugeţi domriia-ta şi ce cred moldovenii?

Să-i fi destăinuit că nu putem să ne bucurăm de nicio biruinţă a turcului, asupritorul nostru, n-ar fi fost câtuşi de puţin înţelept. Vizirul şi-ar fi luat înapoi vorba şi cred că mi-ar fi retezat capul. Aşa încât, după ce-am stat câteva clipe pe gânduri, i-am grăit:

— Noi, moldovenii, n-avem nimic împotriva să se lăţească împărăţia. Vizirul s-a înveselit. A bătut din palme după dulceţi. Fără cât...

— Fără cât? s-a mirat vizirul.

— Numai peste ţara noastră nu ne pare bine să se lăţească.

Mă gândeam că şi pentru aceste puţine cuvinte, vizirul se va mânia. Dar, orieât mă încerca teama, nu mi-am putut înfrâna cuvintele.

Numai că vizirul, împotriva aşteptărilor mele, a zis:

— Drept ai grăit! Te înţeleg deplin...

A râs şi a bătut mai departe din palme.

Robul arap ne-a adus dulceţiâe şi Ahmet im-a îmbiat să le gust. Am înghiţit cu noduri, am sorbit apa rece, dar în acest timip vizirul n-a-ncetat să vorbească.

Ce pusese la cale? Să lase la Hotin o oaste otomană care să stea de strajă cetăţii Cameniţa, pe întreg timpul iernii.

— Cum socoteşti? E bine?

Cugetam, îngrozit, la prăpădul şi jalea pe care le-ar lăsa ienicerii sultanului, până la sfârşitul iernii, în satele moldave. Aşa că m-am grăbit să-i răspund:

— A sta într-un singur loc oştirea otomană nu-i cu putinţă.

— Pentru ce?

— Pentru că ţara e săracă şi n-ar putea răzbi s-adune merindele trebuincioase oştii. Şi-ar flămânzi ienicerii. A-i răsfira prin sate iarăşi nu-i bine, deoarece aşezările noastre sunt rare şi, când ar năvăli leşii, i-ar răpune uşor. Aşa încât socot că-i mai cu cale să se retragă oştirea împărătească dincotro a venit şi noi ne-om ruga de Ieşi, fiind aceştia creştini ca şi noi, să nu ne strice ţara. Şi-aşa o trece iarna fără de pagubă.

Când m-am întors la domnie, unii boieri din Divan au cârtit că sfatul n-ar fi fost bun. Pentru că, ziceau ei, leşii n-au să ne-asculte rugămintea. Şi chiar dacă n-or fi în ţară turcii, tot se vor năpusti câteodată, ca lupii. Aşa, fiind otomanii în cetatea Hotin, se mai temeau de ei. Însă eu le-am răspuns, arătându-le ce suferinţă grea ar îndura norodul, căruia ienicerii le-ar lua, fără cruţare, femeile şi capiii. Iar unii dintre ei ar rămâne-n Moldova, unde li-i tare bine, pentru tot restul vieţii, plodindu-şi şi urmaşi, noi stăpâni pentru-ai noştri.

S-a hotărât ca sfatul şi rămână astfel cum îl dădusem eu!”

Vestitori repezi, cu suliţele ridicate, purtând în ele flamura craiului polon, spulberau în copitele cailor zăpada. După nenumărate ploi, ninsese, pe neaşteptate, mult, şi drumurile erau troienite.

Regele Wisniowieki de Vassa, după cucerirea cetăţii Cameniţa, socotită până atunci de nebiruit, se învoise să semneze pacea cu Mahomed al IV-lea. Îi lăsa prin această pace sultanului Podolia, dar făcea dependentă de el partea de asfinţit a Ucrainei. Nobilimea polonă nu primi însă această ruşinoasă pace, încredinţându-i marelui hatman al Coroanei, Sobieski, îndatorirea de a redobândi, în primul rând, Podoliei libertatea.

Hatmanul Ioan Sobieski era un destul de priceput conducător de oaste.

La 11 noiembrie 1673, după o bătălie erâncenă, izbuteşte să-l biruie, la Hotin, pe renumitul Husein paşa.

Şi vestitorii lui goneau acum pe toate drumurile, până la Roma şi la împăratul Germaniei, înştiinţându-i de biruinţa sa şi cerând ajutor ca să-şi desăvârşească lucrarea.

Boierii moldoveni se găseau la Iubăneşti, în cortul lui Ştefan Petriceicu vodă care, cu oastea sa, încerca să se apropie ele aceea a leşilor, când vestitorul anume trimis la ei sosi în tabără.

Ningea cu fulgi mari, grei, dar care se topeau de îndată şi înnoroiau din ce în ce mai mult drumurile. Frunze veştede, ude, mai spânzurau prin copaci şi codrul, care unea Tătărăşenii, satul şi moşia lui Petriceicu, de Iubăneşti, era întunecat. Ziua se apropia de amurg şi bucătarii începuseră să fiarbă păsatul de mei pentru masa de seară.

Petriceicu vodă, primind vestea, se învioră.

— A bătut ceasul, zise el, să trecem pe faţă de

partea teşilor. Să ne unim puterile şi să-i izgonim din Moldova, pentru totdeauna, pe turci şi tătari.

Miron Costin se ridică de pe laviţa, acoperită cu-o blană de oaie, pe care ista.

— Măria-ta, zise el, dorinţa aceasta noi o nutrim de mult. Numai că, pe cât avem ştire, ostile panului Sobieski sunt mult prea slăbite. Şi, chiar eu ajutorul nostru, n-ar putea du.o mai departe războiul. O ciocnire cu turcii numai i-ar zădări. Pe urmă, panul s-ar întoarce în Lehia, iar noi am rămâne aici, cu turcimea pe cap, plătind oalele sparte. De-aceeâ, noi, dregătorii, avem îndatorirea să-ţi dăm sfatul cel bun, ca să nu se prăduiască ţara, dintr-o nesăbuită pornire a panului Sobieski. Eu însumi ţin la dânsul şi-l preţuiesc din inimă, dar pun mai mare preţ pe binele Moldovei. Ingăduie-ne, ca, dintr-o dată, să ne ascundem prin păduri familiile. Să nu ni le poată lua tătarii şi ienicerii. Şi, pe urmă, ne-om mai gândi şi ne-om mai sfătui ce trebuie făcut...

Vodă Petriceicu se mâniase. Barba lui ascuţită îi tremura. Se ridicase-n picioare, cu topuzul în mână. Cortul se descheiase din copci la intrare. Şi, prin deschizătură pătrundea vântul. Cei doi halebardieri vegheau. Miron vorbise tare. Nu se putuse opri, deşi era cunoscut în Moldova ca un om stăpânit.

li trecu prin minte gândul că Petriceicu, atât de supărat cuim era, va da pe loc poruncă să i se taie capul, mai cu seamă că boierii erau de partea lui. Se vedea asta limpede din câte îşi tot murmurau între ei.

Petriceicu, negru la faţă ca scrumul, bătu din picior:

— Peste cam două ceasuri plecăm să ne-ntâlnim cu leşii. Mă veţi urma cu toţii!

Miron ştia din bătrâni că, în viaţă, fie că te înfricoşezi sau nu, urmarea faptelor tale este aceeaşi,

deci e mai bine să ai curaj. Aşa încât îi răspunse lui Petriceicu:

— De laudă este pentru fiecare domn moldav să fie de partea creştinilor, însă cu multă chibzuială, deoarece, altminteri, în loc să-i aducă folos ţării, i-ar putea pricinui pieirea. Şi fiindcă nu-i dorim pieirea, fie că-ţi este voia, fie că nu, noi nu ne vom lăsa pământul şi casele să ni le robească duşmanii.

S-a închinat apoi lui vodă: Să fii măria-ta sănătos! şi-a ieşit, urmat de toţi marii boieri, în afară de hatmanul oştirii, pe nume Hămăşescu, şi câţiva boieri mărunţi.

Simţea încă pe frunte arsura privirii lui vodă când părăsise cortul. Şi Petriceicu, se vedea, ar fi dorit să-i scurteze de capete pe cei nesupuşi lui. Dar nevoia împlinirii îndatoririi faţă de ţară îi fusese lui Miron mai puternică decât teama. Şi se simţea cum nu se poate mai mulţumit de-această biruinţă asupra lui însuşi.

Petriceicu vodă a pornit singur din Iubăneşti spre întllnirea cu leşii, iar Miron a poruncit să vină un căpitan al lui, pe nume Gheorghiţă Mitre, pe care l-a trimis în ţară cu ştiri boierilor Costache Gavriliţă, cumnatul său, şi Alexandru Buhuş, cumnatul lui Duca vodă. Iar pentru slujba aceasta îndeplinită cu sârg şi iuţeală, acel căpitan Gheorghiţă Mitre a fost după aceea boierit şi înălţat în rangul de postelnic al doilea.

IX

Ileana lucrează la gherghef împreună cu-o seamă de femei şi de fete, cele mai pricepute din sat.

Se înserează şi-au fost aprinse făclii în toate cele patru laturi ale încăperii. Cusutul înaintează cu spor. Una dintre fete, aceea a postelnicului Dobre, Tudora, urmează să se mărite curând cu băiatul cel mare al lui Pârvu. Flăcăul este cuminte, harnic şi slujeşte în

cetatea de pe Şiret a târgului Roman. Curând, băiatul avea să se întoarcă acasă şi-atunci trebuia să aibă loc nunta.

Fata, frumoasă coz, subţire şi rumenă ca un măr dat în pârgă, abia aştepta ceasul cel fericit al nunţii. Dar fetele o îmboldesc cu vorba:

— Şi dacă flăcăul tău, Pătru, o fi-ndrăgit între timp altă fată?

— Şi dacă te-a uitat?

— Câţi flăcăi, pân la urmă, nu-şi încalcă făgăduiala?

Tudora, deşi tare pe credinţa iubitului ei – se îndrăgeau de mici – simte, totuşi, o-nghimpătură în inimă.

„Şi dacă-o fi aşa? Dac-or şti fetele ceva?”

— Pătru-i flăcău de ispravă, o mângâie Ileana pe fată. N-ai nicio îndoială, Tudora.

: –- Da pentru ce să am?

Obrajii însă-i ard şi-n ochi îi scânteiază lacrimi, iar, uneori, împunsăturile în pânză şi le face pe dos.

— N-ai nicio grijă, Tudora!

Ilenii îi vine să râdă. Copila lua glumele nevinovate-n serios. Şi o vedea că era aproape gata, gata să plingă.

Deodată, dinspre pădurea de fagi şi de frasini, care se-ndeasă pe culmi, de-a lungul celor cinci iazuri legate-ntre ele salbă, se-aud chiuituri, urmate de strigătele-năbuşite şi mânioase ale unor bărbaţi şi ţipete speriate de fete.

— Ce este? Ce se-ntâmplă? Ileana se ridică din jilţ. Fetele şi femeile se saltă şi ele de pe scăuieşe.

— Să fie tătari, ieniceri, cazaci ori joimiri?

— Dar cum să fi străbătut ţara nesimţiţi de nimeni şi să fi ajuns pân-aici?

Jupâneasa, deşi firavă la trup, avea o fire

bărbată. Dete poruncă:

— Alergaţi, fetelor, şi chemaţi-l pe Pârvu.

între timp, ieşiră-n pridvor.

Pârvu sosi într-un suflet.

— Nu-nţeleg nici eu ce se-ntâmplă!

— Orice-ar fi, pune drugii la porţi şi vezi să se vegheze pe laturi.

Slujitorii, adunaţi în ogradă, călăuziţi de Pârvu, alergau care încotro, căutându-şi armele: suliţele, topoarele, arcurile şi câte-o sabie ici-colo.

Ileana, cu fetele şi femeile se strânseră ciopcă.

— N-ai grijă, jupâneasă Ileană, o încredinţează Pârvu. Avem pe lângă noi oameni vrednici, iar gardurile şi poarta sunt bine întărite şi cu străşnicie vegheate.

— Să fie precum spui.

Copila lui Pârvu începuse să tremure.

— :Mi-e frică, jupâneasă llcană.

— Nu-ţi fie, fata mea.

O prinse pe după umeri, s-o ocrotească, aşa cum şi pe ea, într-o seară de Crăciun, o ocrotise, ca o mamă, regina lui Cazimir.

într-acestea, chiuiturile şi ţipetele creşteau. Tropotele sălbatice ale unor cai în galop răsunau. Fierberea se simţea în valea dintre cele două culmi, acolo unde se răsfirau căsuţele, unele oarecum întemeiate, iar cele mai multe sărăcăcioase, ale sătenilor din Bărboşi.

Şi, deodată, dinspre cea de-a doua culme, încă departe, se ivi ceata deştul de mare a călăreţilor.

— Nu sunt tătari, nici ieniceri, nici cazaci, nici joimiri, o înştiinţează pe Ileana Pârvu, care se urcase, între timp, repede, pe scăriţa ce duce-n foişor şi cerceta de-acolo, cu palmele streaşină la ochi, zarea.

— Dar ce sunt, Pârvule?

— Sunt moldoveni, jupâneasă!

— Şi ce e-n asta rău, de te-ai mâhnit deodată aşa?

— Mi se pare că vin bezmeticii de feciori ai lui Antonie vodă, jupâneasă. Nu ştii câte blestemăţii au mai făcut şi fac?

în ogradă se lăsase tăcere.

Câteva fete începuseră să plângă, strângându-se între ele ca nişte mieluţe ce ştiu sau bănuiesc că vor fi înjunghiate.

Ceata de călăreţi se-apropiase. Unii dintre ei ocoleau, de-a. dreapta şi de-a stânga, şanţurile şi parapeţii ce-nconjurau ograda, căutând vreun lo.c mai potrivit prin care să pătrundă. Alţii se înghesuiau la porţi.

— Pentru ce nu deschideţi?

Glasul celui care întrebase era răguşit şi limba i se împleticea.

ileana îl recunoscu. Era cel mai năzbâtic dintre toţi feciorii lui Antonie vodă, pe nume Alexandru.

— Aici se află conacul marelui logofăt al Moldovei, Miron Costin! îi răspunse din pridvor Ileana, eu vocea ei slabă. Poate că n-aţi ştiut.

Miron Costin, fost mare vornic întâi al Ţării de Sus şi apoi al celei de Jos, fusese ridicat de Antonie vodă ca mare logofăt. Adică era boierul cu cel mai înalt rang din Divan, după domn.

Antonie vodă Ruset era, de-altminteri, un domnitor bun, atâta cât, fireşte, putea fi bun un cârmuitor cu depline puteri, ce nu avea de dat nimănui socoteală, în afară de Poartă.

Se purta cu blândeţe şi, spre deosebire de alţii, nu pusese noi biruri.

Avea şi-o înfăţişare plăcută. Chipul îi era rotund, înconjurat de-o barbă moale, creaţă, roşcată. Cugeta

pe-ndelete, cu multă chibzuială. Şi oriunde găsise, la urcarea în scaun, măsuri păgubitoare luate de domnii de dinaintea lui, cerca să-ndrepte lucrurile, pe cât îi sta-n putinţă.

Un singur cusur avea, însă acesta îi supăra pe mulţi. Şi nu numai dintre poporeni, ei chiar dintre boieri.

Feciorii domnului erau prea fluşturatiei. Şi se dădeau în stambă oriunde se găseau. Iar cel mai zvăpăiat şi mai fără ruşine era tocmai acest Alexandru, care se găsea acuma la Bărboşi. Se mai chema şi Draco, însă cei din popor îl numeau „dracu” pentru destrăbălările şi răutăţile lui.

Se înhăitase cu mai mulţi feciori de mazili. Şi goneau laolaltă, călări, prin Moldova, stricând ogoare, vii şi livezi, străbătând sate şi târguri, pătrunzând şi-n conace. Acolo desfăceau beciurile. Porunceau, când le sta în putinţă, lăutari. Şi nu se lăsau niciodată înduioşaţi de lacrimile femeilor sau fetelor frumoase ce le erau pe plac;

Unii boieri sau târgoveţi se plângeau mai apoi la domnie, însă vodă Antonie, în asemenea împrejurări, din prea multă dragoste pentru feciorii săi, nu -mişca niciun deget.

— Lăsaţi, am să-i cert, le răspundea celor care veneau să i se plângă. Iertaţi pentru o dată asta şi dumneavoastră. Aşa e tinereţea. N-o ştiţi? Şi nu uitaţi ică şi domniile-voastre aţi fost vreodată tineri…

Dar vodă nu-i certa şi nici nu se silea să-şi mai strunească feciorii, mai ales pe Draco, faţă de care avea cea mai de neiertat slăbiciune. Iar lucrurile mergeau mai departe, la fel, spre marea supărare a celor cu casele călcate şi nevestele ori fetele necinstite.

Acest Alexandru-Draco Ruset beizadea, cu-o

ceată de besmetici asemenea lui, călări şi ameţiţi, înconjuraseră cu îndrăzneală şi conacul din Bărboşi al lui ¡Miron. Şi îi cereau Ilenii să poruncească deschiderea porţilor.

— Aici se află conacul marelui logofăt al Moldovei! repetă Ileana.

În timpul când vorbea, din mică şi slăbuţă precum era, Ileana părea că se înălţase. Purta un veşmânt vişiniu cu blăniţă de vulpe la gât, măcar că era vară. Era însă o vară răcoroasă şi bătută de ploi. Perele din livadă se coceau. Şi mireasma lor dulce îmbălsăma văzduhul.

— Jupâneasă Ileana, glăsui beţivanul de Draco, ia priveşte aici! Un călăreţ din spate ieşi puţin în faţă şi Ileana zări, în vfrful unei suliţi, o flamură domnească. Nici văzând semnul acesta nu vrei să ne dai drumul?

Beţivanul râdea. Mai hohoteau şi alţii. Din livadă veneau adieri. Păsărelele se strângeau la cuiburi, ciripind somnoroase. Şi caii tropoteau.

— în această curte, mai spuse Ileana, numai unul singur are dreptul să poruncească. Şi-acesta este soţul meu, marele logofăt al Moldovei. Şi numai lui mă-nvoiesc să-i deschid.

— Dar marele logofăt ştie şi chiar domnia sa ne-a sfătuit să poposim peste noapte aici, mai minţi beţivanul.

Ileana rămase pe gânduri.

„Şi dacă-o fi aşa? Să aibă oare Draco, chiar atâta curaj ca să rostească asemenea cuvinte în numele lui Miron?”

— De ce nu v-a dat un înscris?

— înscris? Avem!… Avem!…

— Avem! mai strigară şi alţii.

— Ţi-l arăt când intrăm în ogradă!

Ileana se pierdu. Şi săvârşi greşeala de a-i da

poruncă lui Pârvu să le deschidă poarta. Cu firea ei curată, nu îşi putea închipui că un fecior de domn ar fi în stare de o asemenea înşelătorie în casa celui mai mare dregător al ţării.

Pârvu,.care nu ieşea din cuvântul Ilenii, desfăcu porţile şi Draco şi ai lui pătrunseră în ogradă.

— Doresc să văd înscrisul!

Ileana se apropiase de calul pe care se afla Draco.

— înscrisul? arată el spre ceilalţi. Am făcut eu ei un înscris şi-o prinsoare că în această noapte facem popas şi benchetuim în conacul marelui logofăt.

— Aşa e!... Aşa e!... strigară beţivanii. Şi ce ne porunceşti, beizadea?

— Descălecaţi!... Şi domnia-ta, jupâneasă, se îndreptă el spre Ileana, porunceşte să ni se deschidă beciul.

Ileana rămase dreaptă, privindu-l ţintă pe Draco. Nu se temea de el. Singura grijă i-era pentru fete. Şi Draco, cu obrajii roşii şi ochii tulburi, îşi plecă fruntea.

— Dă-le să mănânce şi să bea, îi porunci lui Pârvu. Dar numai în ogradă, nu în casă. Şi, voi, fetelor, veniţi împreună cu mine.

— Fetele să rămână aici şi să ne slujească! bâigui Draco.

— Fetelor, veniţi împreună ou mine!

în soţia lui Miron se trezise deodată toată mândria Movileştilor, al căror strămoş îl slujise pe Ştefan cel Mare, care dăduse ţării atâţia domnitori şi se încuscrea cu cele mai însemnate familii din Moldova, din Ţara Românească şi din Polonia.

Fetele şi tinerele femei o luară înainte. Şi Ileana îşi chemă slujitorii. Le ceru să zăvorască pe dinăuntru conacul şi să-l apere la nevoie.

Alexandru-Draco privea năuc, fără a îndrăzni s-o

urmeze ori să dea vreo altă poruncă.

Acestea toate se petrecuseră seara, când luna doar îşi arătase un colţ, deasupra pădurii. Şi, tot atunci, un călăreţ se strecură prin spatele conacului, trecu înot prin iaz şi intră în pădure. îşi împinse, cu căleâiele, calul în pântec şi o porni în galop. Ajunse la Roman şi-l căută pe Pătru, la cetatea de pe Şiret.

Pătru încălecă şi porni, în cea mai nebună goană, spre Iaşi.

Drumul din Roman până în capitala ţării era, potrivit stării timpului, cam de vreo şapte ceasuri, pentru un călăreţ bun, dar Pătru ajunse numai în trei şi jumătate.

Străjerii de la porţile oraşului, când auziră la cine se ducea – fără să ştie însă pentru ce, în afară de faptul că purta ştiri deosebit de grabnice – îi dădură drumul să treaică.

Sosi în Uliţa strâmbă, Uliţă podită de Miron eu doi ani înainte, şi care, în vremea aceea, alături de Uliţa mare, era cea mai frumoasă şi îngrijită din capitala ţării.

Miron, când auzi c-a venit Pătru, se ridică de pe laviţă, unde stătea să citească. Tocmai se vestea miezul nopţii. Aprozii de târg, eu făcliile în mâini, străbăteau uliţele:

— Dormiţi fără grijă. E linişte şi pace! E linişte şi pace l

Cerul era spuzit de stele şi luna strălucea zâmbitoare. Numai copacii, uşor înfioraţi de un vânticel rece, foşneau, încetişor. Părea, într-adevăr, că-i linişte şi pace. Numai în sufletele lui IMiron şi Pătru izbucnise furtuna.

Cu un mănunchi de călăreţi după ei, cei doi zburau către Bărboşi.

Ce se va fi petrecut între timp?

Miron vrusese, la început, să fugă până la palat şi să-l înştiinţeze, despre ce se întâmpla la conacul lui, pe Antonie vodă. Dar totul ar fi durat prea mult. Până să se trezească vodă şi până să ia o hotărâre – şi cine ştie ce hotărâre ar fi luat – timpul ar fi trecut. Iar Ileana era în primejdie. Cu feciorul lui vodă cine-ar fi cutezat să se pună?

Marelui logofăt i se părea că armăsarul fuge prea-neet. Goneau totuşi ca nişte năluci, şi ceilalţi călăreţi abia se ţineau după ei.

— Mai repede!... Mai repede!...

Oraşele şi satele se ştergeau. Drumurile îşi schimbau înfăţişarea. Pădurile se iveau şi piereau..Iar din luna bogată şi aurită de astă noapte nu mai rămăsese decât o umbră străvezie şi rece.

Ajunseră la Roman, lângă episcopia în care prietenul lui Miron, Dosoftei, nu mai sălăşluia de mult. Trecură râul Moldova, pe malul căruia voievodul Dragoş vânase bourul. Intrară în drumul spre Piatra, urcară dealul Feleştilor, tăiară în două pădurea, pe la fântâna din scorbură, şi iacătă conacul.

Porţile erau deschise vraişte, iar făcliile ardeau în ogradă cu toate că venise dimineaţa de mult. Pe mese se vedeau talgere cu resturi de bucate şi urcioare cu vin. Dar nici urmă de Draco ori călăreţii lui.

Or fi plecat cu toţii?

— Ileană! strigă Miron, alergând spre pidvor, urmat îndeaproape de Pătru.

Uşa cea mare şi grea se deschise şi Ileana ieşi. Nu i se întâmplase nimic. Pârvu şi slujitorii stătuseră toată vremea de strajă, cu armele în mâini, la ferestre şi uşi, apărând vitejeşte cinstea stăpânului.

Beţivanii ceruseră fetele, iar Alexandru o dorea pe Ileana. Dar mai mult nu îndrăzniseră. Se

mulţumiseră să jefuiască beciul, cămările cu bucate şi cuhnia de vară.

— Şi unde au plecat?

— S-au năpustit spre sat! răspunse mohorât Pârvu.

— De-acolo au răsunat până mai adineauri ţipete, îi desăvârşi Ileana cuvintele lui Pârvu. Ţipete de femei...

— Dar n-am avut cum să le dăm ajutor!...

Miron se întoarse spre cal şi le făcu semn slujitorilor să-l urmeze. Pârvu şi câţiva credincioşi ai conacului încălecară de-asemenea şi porniră spre sat.

În sat mai mulţi bărbaţi amărâţi sprijineau gardurile. O femeie bătrână plângea, bătându-şi pieptul cu pumnii.

— Arătaţi-ne unde se găsesc!

— Aici, şi-aiei, şi colo!...

— Ridicaţi-i din aşternuturi şi-aduceţi-i pe toţi în faţa mea, târându-i de plete, porunci marele logofăt celor care-l urmaseră. Numai pe feciorul lui vodă cruţaţi-l, dar luaţi-i straiele.

Miron avea o fire lipsită de cruzime, dar în clipele acelea simţea în el pornirea de-a nu cruţa pe nimeni dintre răufăcători.

Gemând, văitându-se şi încereând să scape, beţivanii fuseseră scoşi de prin casele oamenilor şi azvârliţi în drum. Şi fiecare îşi primea pe spinare tainul. Bieţii ţărani, urgisiţi, i-ar fi sflşiat în bucăţi.

Dar Miron îi opri. Vroia să-i ducă, mai departe, pe vinovaţi înaintea lui vodă. În sfârşit, dintr-o casă, numai în albituri, se ivi Alexandru.

— Cine cutează? urlă. Oi fi domnia-ta marele logofăt, dar află că eu sunt feciorul lui vodă.

— Nu cred! îi răspunse Miron. Coconul unui domnitor bun şi drept, cum îl ştiu pe măria-sa Antonie

vodă, nu poate arăta în acest fel, mahmur, scos din casa unui ţăran, rămas numai în cămaşă...

— Din porunca domniei-tale... Unde-mi sunt straiele?...

— ...murdar de faptele săvârşite, după ce-a încercat să necinstească casa celui mai înalt dregător al părintelui său...

— Nu-i vei mai fi dregător...

— Nici nu doresc să-i mai fiu...

X

Ce se întâmplă?

Fusesem lungit, până mai adineauri, pe laviţă, ca să mă odihnesc cât de cât înainte de plecare. Cine m-a trezit? „,Tu, Ileană?” „Nu eu, nu!” , „Dar cine? Nu văd pe nimeni „Nici n-ai să poţi vedea!...”.

„Am auzit un glas. Mi s-a părut că m-a chemat cineva. Nu mi-am putut da seama dacă era de femeie sau de bărbat. Am bănuit că-i al tău şi vrei să mă trezeşti, ca să fiu gata de plecare.

M-am sculat. Dar lângă mine nu era nici ţipenie. Ceea ce m-a uimit era întunericul care mă înconjura. Am bâjbâit, cu mâinile întinse, ca un orb, să-ntâlnesc lucrurile cunoscute şi astfel să ştiu încotro s-o iau. Căutam spătarul jilţului, masa de lucru, pereţii, fereastra zăbrelită sau uşa. N-am întâlnit nimic.

— Pârvule!...

Şi Pârvu, care-mi răspunde şi la auzul celei mai mici şoapte de-a mele, de data asta, tace.

Ce să fie?

Unde sunt?

Să fi ajuns în ogradă? Dar cum am ieşit în cerdac şi când am coborât treptele? Ar fi trebuit să nimeresc între tufele ghimpoase de trandafiri sau în livadă. Să mă fi lovit de trunchiurile perilor.

Ştiu că e iarnă. Viscol. Dar viscolul nu mai urlă.

Cu toate acestea mi-e frig. Tremur. Dinţii îmi clănţăne dureros. Mă bat peste piept cu braţele cruciş, fără să mă pot încălzi. Şi, totuşi, nu simt – dacă sunt cumva afară -> gerul în toată tăria lui”.

„Te-am strigat iar. Eram şi sunt încredinţat că tu ai să-mi răspunzi întotdeauna, de oriunde te-ai găsi, măcar în gând”.

„Fireşte. Aşa e!”

„Spune-mi, a venit vremea să mă pornesc către judeţul lui Cantemir voivoda, la dreptatea sau nedreptatea lui? Şi cine mi-a stricat prea puţina odihnă de care mă bucuram înainte de… Era să spun moarte… Era să rostesc cuvintele: moarte, înainte de moarte… Şi nu-nţeleg de ce şi cine mi-a adus în gură aceste înfricoşătoare cuvinte care m-au făcut uneori să rnă clatin sau să-mi pierd răsuflarea. Ce uşor poate fi, câteodată, să-i dai altcuiva moartea, şi ce greu este s-o primeşti tu 1 Şi cine mă călăuzeşte fără măcar să-l pot zări? Şi de ce sunt în beznă? O beznă adâncă, umedă, mohorâtă, în care nu răzbate nici cea mai neînsemnată rază. Nici mâna, când mi-o ridic, n-o pot vedea şi nici picioarele cu care calc şi mă-ndrept, orbeşte, către nu-ştiu-unde. Cine a dat această poruncă? întotdeauna le-a fost urât oamenilor să aibă stăpâni, să asculte de poruncile altora. Mie mai mult decât altora şi astăzi mai mult decât oricând. Am primit porunci de la sultani, regi, domni şi din partea altor stăpinitori ai pământului şi ai voinţei noastre. Le-am împlinit. N-am avut încotro. Aşa a fost alcătuită lumea. Dar niciodată cu plăcere”.

XI

„Despărţirile.

Mai întâi cele de la Hotin.

Tu, tânără, firavă şi cu chipul rămas ca de copil, urcată în turn, îmi făceai semne cu năframa.

În cotitura de lângă Dealul Mândra, mai întorceam o dată capul. Râul îşi scăpăra oglinzile la marginea dinspre răsărit a cetăţii. Iar tu te micşorai din ce în ce, până când nu te mai vedeam decât ca o pasăre cenuşie poposită pe zid şi, în cele din urmă, doar ca un punct luminos.

Plecam, păstrându-te în suflet ca pe-o stea, ce-mi însoţea drumul şi-mi purta noroc.

Apoi plecările de la Iaşi spre Polonia. Temerile tale că ar putea încerca vreo paniţă să mă ademenească. Imaginea acelei fete cunoscute la vârsta de şaptesprezece ani. Şi cu cuvintele cu care mă-ntâmpinai la înapoiere (cuvinte ce mă fac şi azi să surâd): „Parcă aş simţi şi-un miros de sălbăticiune străină”.

Gelozia nu ţi-a fost însă întemeiată. Cred că ştii foarte bine. Iar în ce priveşte întâmplarea aceea, dintr-o noapte de după luptă, în ţinutul tătarilor, n-a fost decât o rătăcire de-o clipă, iscată dintr-o ispită prea mare şi fierbinţeala cărnii. Şi pentru ea mă dojenesc până astăzi. Dealtfel, am încercat să-mi plătesc greşeala, ajutând-o pe micuţa cadână, scăpată din haremul acelui han-tătar, să se întoareă-n Transilvania, de unde fusese răpită.

Atâtea dureroase despărţiri! Şi mult prea scurte revederi. Şi iarăşi despărţiri.

Ţii minte când I-am trimis pe Pârvu să te-aducă la Domneşti, ea să putem sărbători laolaltă Crăciunul acelui atât de învolburat an 7191?*

Trăisem în împrejurări grele.

Cu toate că marele vizir Cara Mustafa adusese cu el aproape două sute de mii de oameni – în afara oştilor Ţării Româneşti, Moldovei, Transilvaniei şi-ale tătarilor de la Crâm, cărora le poruncise să-l urmeze, iar comandantul apărării Vienei nici zece mii de

luptători n-avea – biruinţa n-o putea dobândi.

Eram deosebit de bucuros că Gheorghe Duca vodă mă asculta. Hapsân, aşa cum îl ştii, oropsindu-l pe oricine putea, pentru aur, lucru pentru care devenise urât deopotrivă, atâfl poporenilor, cât şi boierilor, se lăsa, în celelalte privinţe, destul de lesne îndreptat de mine.

Şerban Cantacuzino, domnitorul Ţării Româneşti, cel care năzuia, eu ajutorul Austriei, să dobândeaseă tronul şi coroana împărătească a Bizanţului, statornicise o bună legătură între Carol de Lorena, comandantul oştilor imperiale, guvernatorul Beciului, Stahremberg, şi trimisul lui Leopold la Constantinopole, Kunitz, ţinut ostatic de turci.

Pornisem în douăzeci ale lunii Prier* din Iaşi, împresurarea Beciului ise începuse la 14 ale lui Cuptor[2] şi ne găseam la începutul lui Răpciune[3].

Iscându-se anumite bănuieli – fireşte, întemeiate – asupra domnitorului muntean, marele vizir a poruncit ca acesta să fie îndeaproape vegheat. O scrisoare a lui Kunitz îl prevenea, stăruitor, pe Cantacuzino, să fie cu oehii-n patru la fiecare pas.

Primind această veste din partea învăţatului stolnic Constantin Cantacuzino, noi, moldovenii, am hotărât să ţinem, în viitor, şi locul muntenilor, în ce priveşte legăturile cu Carol de Lorena şi Kunitz, şi deci, pe ocolite, cu Stahremberg, care se apăra în cetatea Beciului vitejeşte.

Am luat această hotărâre, pe-ascuns, împreună cu Alexandru Buhuş, marele vornic Costache Gavriliţă (cumnatul meu), postelnicul Constantin Ciobanu, paharnicul Ion Racoviţă şi comisul Catargiu. Dar, ca să putem avea mâinile libere, trebuia să-l atragem mai

---

2 iulie.

3 septembrie.

mult de partea noastră – spulberându-i şovăielile – pe Gheorghe Duca vodă.

Sarcina de-a sta de vorbă cu vodă mi s-a dat mie. Şi eu i-âm arătat, pe cât cu putinţă mai limpede, că o înfrângere a creştinilor va duce negreşit la preschimbarea ţărilor locuite de români în raiale. Şi tot asemenea se va întâmpla şi cu ţinuturile pe care Duca le cârmuia, de la o vreme, în numele sultanului, fiind numit mare hatman al Ucrainei.

Punând alături binele şi răul, precum i le arătasem eu, domnul, care-ar fi vrut să ia sub sceptrul său şi Transilvania şi Ţara Românească, alături de Moldova, s-a încredinţat c-aveam dreptate.

Aşa încât ne-a încuviinţat să întărim legătura cu Carol de Lorena şi Kunitz, punând însă condiţia ca oamenii trebuincioşi să ni-i numească Buhuş, cumnatul său, care-i cunoştea cel mal bine.

Au fost aleşi şi trimişi trei oameni din însăşi straja hatmanului Buhuş. Oameni isteţi, de încredere şi buni cunoscători ai limbii otomane.

Unul dintre aceştia era zapciul Stanciu, cel trimis acum de Constantin Cantemir să m-aducă, de grabă, la Iaşi, la judecata lui.

Atâta că Stanciu a fost atras într-o capcană de către o iscoadă a vizirului Mustafa. Turcii l-au cetluit în lanţuri şi l-au supus la cazne. El apucase, ce-i drept, mai înainte de-a fi cercetat, să înghită răvaşele în care era vorba de legăturile lui Şerban Cantacuzino cu Carol de Lorena. Dar Duca se temea ca Stanciu, în timpul caznelor, să nu fi deschis gura în ce-l privea pe el.

Cu ajutorul unei căpetenii căzăceşti, cumpărată cu mult aur, îndrăzneţul hatman Buhuş a izbutit, în cele din urmă, să-l răpească pe Stanciu, în plină zi, din gropniţa unde, legat în ştreanguri, era ţinut de turci.

Numai că Duca vodă, mâniat pe zapciu fiindcă, lăsându-se prins, îl pusese pe el în calea primejdiei, i-a poruncit lui Buhuş să-i reteze capul.

Se înserase. Lucram la mine în cort, făcându-mi însemnări despre desfăşurarea războiului, când Stanciu s-a prăvălit la picioarele mele. Scăpase de sub paza seimenilor şi-mi cerea ocrotire.

— Boierule, plângea, nu pentru mine-ţi cerşesc milostivirea, ci pentru puzderia mea de mărunţei, care rămân fără tată.

Am fost încredinţat totdeauna că teama de moarte este mai rea decât însăşi moartea. Iar osânditul era atât de îngrozit, încât m-nam hotărât să înfrunt din nou supărarea voievodului şi să-l rog pentru viaţa lui Stanciu. Mai ales că se găsea de partea mea şi Buhuş, Faptul că Stanciu căzuse prins nu era vina lui. Fusese o întâmplare nenorocită. Deoarece – dincolo de ceea ce prevăzusem mai înainte noi – tătarul care ne făcea legătura cu asediaţii fusese sugrumat, tocmai în acea zi, din porunca lui Mustafa.

I-am arătat acest adevăr lui Duca şi i-am reamintit că noi vom mai avea nevoie de Stanciu şi-n alte împrejurări. Deoarece Stanciu trăise mulţi ani la Ţarigrad şi cunoştea limba turcă mai bine decât mulţi. Să mi-l încredinţeze deci mie, l-am rugat pe Duca, şi voi răspunde de el.

Vodă a încuviinţat, însă cu mare greu. Mi-a dăruit viaţa lui Stanciu, dar cu condiţia să-l păstrez lângă mine, nu ca oştean, ci ca rob.

Eu n-am răspuns pe clipă nimic, pentru ca Duca vodă să nu se mânie şi să nu se răzgândească. Lui Stanciu i-am spus însă, în taină, să fie liniştit. Căci va rămâne lângă mine tot ca un slujitor obişnuit, nu ca rob.

De bucurie, aflând vestea cruţării, sărmanul

Stanciu mi-a căzut în genunchi, mulţumindu-mi, cu lacrimi în ochi, pentru că, spunea el, le-am salvat viaţa atât lui, ¡cât şi soţiei şi copiilor săi care, lipsiţi de sprijin, sigur s-ar fi prăpădit. Şi mi-a jurat că-mi va rămâne credincios în tot decursul vieţii, punându-şi capul pentru mine oricând.

Mi-a rămas într-adevăr credincios până în ceasul când am căzut prizonier la Domneşti, iar el a rămas liber, lângă hatmanul Buhuş. Iar, când acesta l-a slobozit, a intrat în slujba domniei. Şi l-ai văzut chiar adineauri cum, cu primejdia vieţii, a-ncercat să mă scape, spunându-le lefegiilor că nu m-a găsii acasă şi c-am fugit la Neamţ. Bine faci, bine găseşti. Atâta că eu n-am, de astădată, nevoie de binele pe care, din toată inima, doreşte, pe cât se Vede, şi el să mi-l facă.

Dealtminteri, tot timpul cât am străbătut drumul, la înapoierea spre ţară, după ce Cara Mustafa a fost zdrobit de Sobieski, Stanciu a rămas numai în preajma mea, slujindu-mă alături de Pârvu.

Aflasem că Sobieski – cu toate câte le făcuse Duca, urmându-mi sfaturile, pentru cauza creştinilor – îi dăduse, la reîntoarcere, domnia Moldovei lui Petriceicu vodă. în Petriceicu n-aveam încredere. Ştiam că-i repezit şi fără chibzuială. Am scris chiar, odată, despre el vreo câteva rânduri. Am multe însemnări, pe care le păstrez în sertarul de jos, pentru o carte viitoare. (Cum am şi despre alţii, despre Duca, Dabija, Iliaş, Dumitraşco Cantacuzino şi, bineînţeles, Constantin Cantemir.)

Şi eu nădăjduiesc în Sobieski. Doresc ca laolaltă să-l înfruntăm pe sultan. Dar nu în orice timp şi oricum, jertfindu-ne norodul. Deoarece ţara socot că trebuie să ne fie, nouă celor care răspundem în cuget de ea, măsura de viaţă a tuturor lucrurilor. Iar Petriceicu vodă, potrivit ambiţiilor lui, se pregătea s-o

azvârle într-o atât de adâncă viitoare, că, poate, niciodată n-am mai fi izbutit s-o tragem înapoi. Şi cine-ar fi pătimit, după aceea, nespus? Că domnii vin şi se duc, dar ţara rămâne, îndurându-le greşelile şi plătind din greu toate ponoasele pricinuite de ei.

Doamne! gândeam în zilele acelea. Ce e mai nimerit să facă? Că nu sunt vremurile sub cârma omului, ci bietul om sub vremuri.

Otomanii se coborau încet, dar sigur, pe scara măririi. Vizirul Cara Mustafa fusese strangulat la Belgrad, din porunca lui Mohamed al IV-lea, drept pedeapsă că fusese învins de Sobieski. Dar fiarele rănite de moarte sunt mai primejdioase decât cele în putere. Noi aveam datoria să ţinem încă seamă de turci în tot ce făptuiam.

Avuseseră însă loc pe drum o seamă de întâmplări destul de neplăcute. Rătăciserăm mult. Iar toţi oştenii noştri, care plecaseră de-acasă în primăvară (şi-acum venise iarna), se simţeau osteniţi. Rău plătiţi şi flămânzi (Duca era zgârcit), începuseră, rând pe rând, să se cam răzleţească.

Aşa încât văzurăm, pe-aproape de Crăciun, că nu se mai aflau lângă noi decât cam două steaguri de lipcani şi-o ceată de seimeni.

în această împrejurare, Duca se înspăimântă. Era ce-i drept şi cu picioarele umflate de podagră, iar doamna i se găsea la Brăila, unde se-adăpostise sub ocrotirea chipeşului voievod muntean Şerban Cantacuzino, întors şi el din război. (De care, dealtminteri, se legase cu o dragoste nelegiuită.) Şi-n cel din urmă sfat boieresc, voievodul ne îndemnă să fugim spre Focşani.

Aflându-i acest gând, m-am ridicat, ca şi la Iubăneşti, sub Petriceicu vodă, şi m-am împotrivit.

— Măria-ta, i-am spus. Să nu dăm locul, că

pământul acesta este frământat cu sângele moşilor şi strămoşilor noştri! Şi n-are dreptul nimeni, şi cu-atât mai mult cineva din afară, a hotărî unde şi cât să stăm. Mai bine, ne-apărăm!

Nu ştiu cum i-oi fi rostit aceste cuvinte şi altele lui Duca. Dar domnul s-a cutremurat. Buhuş, care îl sprijinise până cu puţin înainte, şi-a schimbat părerea. Era un mare viteaz Buhuş şi un bărbat adevărat în tot ce făptuia, iar gândul că l-ar putea socoti cineva fricos nu îl putea îndura.

S-a luat dară o nouă hotărâre. Aceea de a ne îndrepta spre Domneşti.”

„Ne găseam în conacul întărit al doamnei Dafina, soacra lui Duca vodă. Trimisesem după tine pe Pârvu. Şi tu sosisei împreună cu Ioniţă şi fiica noastră mijlocie, Teodosia.

Nu fusese uşor pentru Ioniţă şi Pârvu să vă scoată din ţinutul stăpânit de Petriceicu vodă. Dar, în sfârşit, aţi izbutit să veniţi şi eu eram fericit.

Tu şi Teodosia, îndată ce-aţi ajuns, aţi şi început să pregătiţi ospăţul de Crăciun, ajutate şi de soţia postelnicului Constantin Ciobanu. Şi nu v-aţi apucat decât voi trei, deoarece Alexandra, jupâneasa hatmanului Buhuş, nu izbutise să răzbată până la Domneşti. Se găsea încă pe drum.

în timpul acesta, noi – în temeiul unor lucruri văzute şi auzite de Ioniţă şi Pârvu – am pUs cele cuvenite la cale. Şi-anume am hotărât să zdrobim podgheazul trimis împotriva noastră de Petriceicu vodă.

Nu ne temeam de el. Şi nici, la drept vorbind, n-aveam de ce ne teme. La Domneşti hrană se găsea destulă. Şi cele aproape trei steaguri de lipcani şi seimeni (cam optzeci de lipcani şi şaizeci de seimeni), fără să fi fost mulţi, ne erau prea de-ajuns ca să ne

apărăm.

După socotelile noastre, podgheazul ar fi urmat s-ajungă?, în satul Răcăciuni, în ziua de Crăciun. Dar ca să nu se-ntâmple5 ceva neaşteptat, Buhuş îşi poruncise şi-o strajă pe-aproape ele Şiret. Straja era întocmită din doisprezece oameni şi-un căpitan lipcan, pe nume Muharecico. Aceştia, dacă ar fi simţit că» se-apropie vrăjmaşul, urmau să ne-nştiinţeze. Şi-apoi, a doua-. zi – după ce i-ar fi sosit la Domneşti juipâneasa – Buhuş ar fi plecat şi el eu cele două steaguri de călăreţi lipcani. Şi-ar fi» zdrobit podgheazul.

S-a întâmplat însă ceva care a răsturnat totul. Straja lui* Muharecico a căzut în capcană şi, din toţi treisprezece lipcani,, doar unul a scăpat. Ba încă şi mai mult, acest unul, scăpat, n-a> mai nimerit drumul, şi când a ajuns, în sfârşit, la conac, îm Domneşti, podgheazul şi sosise. I-o luase înainte. Oştenii dini podgheaz se grămădeau la porţi, în vreme ce lipcanii plecaseră buluc la o casă din sat, unde se plătea leafa în ziua de» Crăciun. Iar Duca, Constantin postelnicul, eu şi Ioniţă tăifăsuiam, tihniţi şi fără nicio grijă, la masă.

Lipcanii, aflând vestea că podgheazul a ajuns la conac, s-au> risipit în grabă, care-ncotro. Şi, fiindcă îşi primiseră lefile, numai aveau nicio nevoie de noi. Nu-i vorbă că nici hatmanul Buhuş nu se-ntorsese încă. Astfel că n-au vrut să mai lupte» şi au ieşit din sat.

Degeaba, când s-a-ntors, Buhuş a încercat, în toate felurile, să despresoare curtea. N-a mai fost cu putinţă. Seimenii, sătur de Duca şi osteniţi de drumuri, ne-au părăsit şi ei. Au deschisuna dintre cele două portiţe şi leşii, cu cazacii şi câţiva moldoveni – în total cam cinci sute – au pătruns în ogradă. Ne-au* dezbrăcat pa toţi, luându-ne nu numai straiele cele

bune, ci şv ce-aveam prin lăzi.

Pe Duca l-au legat fedeleş şi, cu toate că era bolnav depodagră şi cu picioarele umflate, l-au bătut măr. Pe urmă l-auazvârlit într-o sanie, la care-au înhămat, în batjocură – cu* hamuri de tei, vechi – un cal alb şi-unul murg. Şi toţi îl blestemau, mai ales moldovenii, pentru câte rele făcuse şi cât iii jăcuise pe oameni. La început ne-au lovit şi pe noi. Şi, oricâr ne-am luptat, am fost îngenuncheaţi. Norocul a fost numai că polcovnicul Constantin Turculeţ, care mă cunoştea de mult şi mă slujise într-un timp, s-a luat nu numai cu Bainschi serdarul de piept, ci şi cu căpitanul polon Demidecki. Acestuia s-agrăbit să-i arate că eram mult prea bine văzut în Dieta polonă. Şi, sigur, va trebui să dea socoteală craiului Sobieski de felul cum s-a purtat cu mine.

Auzind de Sobieski, căpitanul leah Demidecki s-a înfricoşatr şi-a poruncit să ni se dea înapoi, nouă, bărbaţilor, o parte din straie. Iar voi, jupânesele noastre, să fiţi lăsate slobode, fără-; vreo stricăciune. Şi, în primul rând, tu. Deoarece tocmai spre:; tine îşi întinsese braţele lacome, încă de la-nceput, căpitanul polon. Şi eu, eu toate că-i înfruntasem, cu deznădejde, n-am izbutit să te apăr destul.

După aceea, pe noi, bărbaţii, ne-au pornit, pe drum, spre Suceava.

Despărţirea aceasta, de la Domneşti, Ileană, n-o voi putea.mita pân-la moarte...”.

„Nici eu n-o pot uita...”.

„Stăteai, când am plecat, încă desculţă-n zăpadă şi numai în cămaşă, alături de Teodosia şi jupâneasa lui Constantin Ciobanu. Şi te stăpâneai să nu plângi.”

„Cu inima plângeam.”

„Am simţit.”

„Tot la fel ca atunci când plecam din Hotin, dar

încă şi mai tristă, mi-ai fluturat năframa.”

„Şi, totuşi, nu-mi dădeam destul seama ce mult mă va «costa această despărţire.”

„La drept vorbind, în ziua aceea de Crăciun, celendurate ţi-au înrăutăţit până într-atâta boala, încât nu te-ai mai putut vindeca.”

„Nu are însemnătate ce s-a întâmplat. Au trecut însă, din nenorocire, doi ani, până când,. tot într-o zi de Crăciun, ne-am putut revedea. Şi cât de mult mi-ai lipsit în tot acest timp. Şi-acum... iată... Şi-acum... ne despărţim din nou... Cea mai.grea despărţire din Câte le-am avut...”.

„Nu ne vom despărţi. Simt eu, Ileană, că nu...”.

XII

Viscolul continua să şuiere. Miron şe ridică încet de pe laviţă. Trupul şi-l simte îngreunat, ea şi cum prin vine i-ar curge, ân loc de sânge, plumb.

I-e frig. Îşi istrânge la piept feregeaua căptuşită cu blăniţă moale de miel.

Pârvu s-a. strecurat în odaie. Spinarea îi e mai aplecată ca de-obicei..A fost rănit de-o suliţă în coastă, de mult, în ziua când, încă tânăr, şi-a însoţit stăpânul, în vârstă de numai optsprezece ani, în bătălia de la Berestecico.

A aprins o făclie. În încăpere, umbrele au început să joace -zglobii pe pereţii gălbui.

— Să mai fac şi-o leacă de foc?

Obrazul lui de om bun s-a întors către stăpânul drag, pa care La slujit, în orice împrejurare, cu credinţă, la bine şi la -rău.

— Fă, n-ai decât să faci, deşi eu voi pleca... Şi nu ştiu dac & voi mai izbuti să mă-ntorc... Dacă nu-i voi urma lui Velicico...

Chipul lui Pârvu s-a micşorat şi fălcile i s-au strâns ca sub o mare durere.

— Ai să te-ntorci! Şi totul va fi iarăşi bine.

— Cum să mai fie bine? Mai poate fi vreun bine, Pârvule, fără ea?

Pârvu a dat la o parte cenuşa. A pus surcelele frumos orânduite în cămin. A scăpărat din cremene şi focul s-a aprins... Deasupra a aşezat, cruciş, vreo câteva bucăţi de lemne.

— Pe fete le-ai vestit?

— Am trimis încă de-aseară doi călăreţi. Dar e tare departe; şi drumurile sunt nămeţite.

— Măcar Teodosia...

— Jupâniţa Teodosia va sosi oricum, chiar şi cu întârziere..

— Preoţii, vorbesc de ceilalţi, din sate, au venit?

Viscolul suflă şi în cămin focul a ridicat limbi roşii şi albastre, care au început parcă să cânte. Pârvu mai adaugă câţiva butuci.

— Au venit. Fac pregătirile. Şi-n curând vor începe slujba..

— Eu n-am să mai pot lua parte la slujbă. Să ai grijă de tot. Şi-n primul rând de ea. Şi, dacă eu întârzii, sau nu mă mai întorc, să-mi ţii tu locul. Să-i răsplăteşti pe preoţi!...

Caii nechează în ogradă.

r- Să n-ai nicio teamă, stăpâne. Cu toate că te vei întoarce,, sunt încredinţat, chiar mâine, porneşte liniştit. Oriee-ar fi săse-ntâmple, voi săvârşi eu totul întocmai precum mi-ai poruncit.

— Şi, dacă nici băieţii nu pot veni curând, să-i dai socoteală Teodosiei. Ea este cea mai chibzuită dintre copiii noştri. Şi-avutul ce se cuvine să se mai împartă între Ceilalţi, este înşiruit pe hârtie. Hârtia e-n sertar. Mai e şi-o mână de galbeni acolo. Aceia să-i dăruieşti, în părţi drepte, celor ce m-au slujit. A mai rămas şi-o datorie de 725 lei şi încă 3 parale. Mi i-a împrumutat

vameşul Frangolea. Să se vândă pământul de la Codrenii Noi. Şi să-l plătiţi pe vameş. Ţie ţi-am lăsat casa şi sfoara de moşie, cu pădurea şi iazul, din Valea Pătrăniţii. Şi, deoarece Stanciu s-a arătat spre mine, în împrejurarea aceasta, cu-atâta dragoste, îi las, pentru copiii lui, pământul de la Miroslava. Ca să mă pomenească, atunci eind n-oâ mai fi.

— Stăpâne, nu mai vorbi de asta. Îmi sfâşii inima.

Pârvu, aproape cocoşat, a ieşit din odaie.

Miron cată împrejur şi prin minte-i trec iarăşi valuri deamintiri.

O revede întâi pe Ileana. Pe chipul slab poartă, încă de-atunci, pecetea galbenă a bolii. S-a apropiat de masa unde se află el,şi-l urmăreşte cum scrie.

— întreaga noapte, îl mustră, ai lucrat şi iar ai lucrat. Şi mă-ntreb... până când?

— Mi-a rămas numai foarte scurt timp de lucru, Ileană! Şi văd c-aş mai avea nevoie de cel puţin încă două vieţi ca să pot împlini cele ce-am plănuit.

L-a prins duios de gât şi l-a sărutat pe obraz;

— Dragul meu... Filemon...

— De mult nu mi-ai mai dat acest nume... Baucis...

Şi-a tras alături un jâlţ:

— Dar tu ştii bine, Miroane, că întotdeauna a fost aşa...

Focul arde cu vâlvătăi.

— Ştiu... Asta ştiu... a oftat.

— Tu n-ai avut aproape niciodată vreme să stăm laolaltă, -de-ajuns, de vorbă şi uite, viaţa trece cu fiecare zi... cu fiecare ceas...

— Aproape a trecut, i-am răspuns, cuprins, pe neaşteptate, de-o neagră presimţire. Este ca focul acesta vesel ce arde-n cămin... Arde un timp-.— Se stinge...

— Dar alţii îl vor reaprinde, a grăit Ileana vioaie. Copiii, Miroane, Ioniţă, înţeleptul, slăbiciunea ta; Nicolae, care sigur te va urma în ale scrisului; Pătraşcu; fetele… Şi mai ales Teodosia… Poate nepoţii tăi sau chiar nepoţii lor…

— N-am linişte. N-am linişte. Câte n-aş mai avea de scris? jLa câte n-am cugetat în toţi aceşti ani? Dar uneori, aşa cum ştii şi tu, abia m-am aşezat la masă, cu cartea sau pana, abia de-mi adun gândurile şi vine olăcarul. Azvârl de-o parte cartea sau pana şi-mi încing sabia, ca să pornesc pe drumuri depărtate. Şi-acum, în orice clipă poate izbucni un război la care sunt dator să iau parte. Mă silesc, deci, să folosesc fiecare ceas bun de lucru şi fiece clipă…

încă vorbea când s-au auzit, ca de atâtea alte ori, tropote de cai, glasuri şi sunete de arme.

— Ai văzut? Ce ţi-am spus? Au şi sosit…

Ileana a sărit, bucuroasă:

— Să ştii ică sunt băieţii. L-am visat pe Ioniţă azi-noapte.

Miron zâmbea, când Pârvu, ud de ploaie, deoarece era o zi rece şi umedă, s-a ivit în odaie.

— Boierule! Jupâneasă! a poposit la noi Constantin voivoda.

— Ai văzut bine? s-a întristat Ileana. Ne aşteptam băieţii…

— Am văzut foarte bine, din nenorocire, cinstită jupâneasă. Sunt şi Iordache Ruset, vistiernicul, şi Lupu Bogdan, hatmanul.

— Alerg să pregătesc masa. I-aproape de amiază. Şi cred c-or să prânzească voivoda şi boierii la noi. Abia pe urmă mă voi înfăţişa şi eu măriei-sale…

— Bine, Ileană, du-te!…

S-a întors puţin din drum:

— Aş vrea să poruncesc… ştii că lui Constantin

voivoda îi place să se-njunghie întotdeauna, pentru sine, un miel.

— Aşa e. Porunceşte.

Ileana a ieşit prin săliţa din spate şi Miron, după ce şi-a pus în ordine maldărul gros de foi de pe masă, s-a îndreptat spre uşă ca să-l întâmpine pe voivoda.

Cantemir, cu barba albă, îndesat, a urcat, sprinten, în cerdac, urmat de Iordache Ruset, care gâfâie, şi de Lupu Bogdan. S-a apropiat de Miron, în timp ce acesta i se pleca, dar nu prea adânc, înainte:

— Aşadar, iată-te, visătorule! Pe la curte nici nu mai vrei să dai…

— Dar nici nu mai sunt în sfat, măria-ta.

Vodă tuşeşte încurcat. Iordache se mângâie pe barba căruntă, ţepoasă, şi Lupu Bogdan se grăbeşte să-i desfacă, slugarnic, socrului său, voievodul, conteşul de pe umeri.

Oştenii domneşti s-au rânduit la porţi şi lângă uşi, după datină. Iar slugile conacului gonesc care încotro, ca să pună totul în ordine, aşa cum le-a poruncit Ileana.

S-au adus apă proaspătă şi fân pentru cai. Ploaia a stat, dar pâcla roşiatică s-a lăţit peste zare. Şi vodă, la îmbierea lui Miron, a păşit în sala cea largă de la intrarea din mijloc.

— Vreau să-ţi cunosc încăperea de lucru! îi cere voivoda, cu glas puternic, fostului mare logofăt. Unde e?

Acesta stă împotrivă.

— Aici, dar mai bine-ar fi, măria-ta, să intrăm în „arhondaricul” casei, aşa cum numesc eu odaia unde-mi primesc p» cei mai de cinste oaspeţi.

Numai că vodă stăruie şi Miron n-are încotro. încăperea sa de lucru este un loc în care lui Miron nu i-a plăcut niciodată să pătrundă decât jupâneasa,

copiii, Pârvu şi cei legaţi de dânsul prin gânduri înrudite.

Aici a stat de vorbă, îndelung, cu blândul mitropolit Dosoftei, cărturarul de mare faimă Nicolae iMilescu, învăţatul călugăr iezuit Giovani Batista del Monte, ca şi cu mulţi alţii asemenea lor. Aici s-au desfătat la îmbelşugatele ospeţe al« creaţiei cărturăreşti, făurind mult îndrăzneţe planuri în vederea sulberării neîncetatelor ameninţări otomane asupra Moldovei şi-a întregii Evrope.

Vodă desface el însuşi clempuşul, pe care Miron, ieşind, l-a tras şi, cu pântecul ţuguiat (care porneşte chiar de sub guşă şi barbă, sfârşindu-se deasupra picioarelor vânjoase, dar scurte), împinge stăruitor în uşă.

Pătrunde în odaia umbroasă, în care domneşte o mireasmă dulce de miere, sulfină, pergament şi hârtie.

Apropiindu-se de fereastră, la semnul lui Cantemir, ginerele său, Bogdan, desface obloanele.

O lumină albăstruie pătrunde înăuntru, făcând să pălească strălucirea făcliei ce arde aici şi ziua.

— Urs şi sălbăticiune! mormăie vodă. Şi ceasloave... Câte ceasloave... Şi pe masă atâtea hârţoage! Ai şi-n sertare, nu?

— Fireşte, măria-ta!

— De ce tot aduni atâtea?

¡Marele logofăt dă din umeri:

— îmi sunt de trebuinţă!

— Şi ce-ai mai scris acolea?

Cantemir arată cu degetul butucănos şi scurt foaia pe care Miron tocmai a lăsat să i se odihnească pana.

— Istorii, măria-ta. Şi cugetări în legătură cu Moldova şi starea ei în lume...

Vodă îşi muşcă firele subţiri ale bărbii albe. Le

mărunţeşte între dinţi şi le scuipă. Iar firele i se risipesc pe nădragii turceşti, de călărie, din piele roşie. Şi tot panului Sobieski gândeşti să i le închini? Te-am mai mustrat pentru asta.

— Iar eu ţi-am tâlcuit că nu pentru cinstirea craiului am făcut-o, ci pentru slava neamului. Şi pe măria-ta, care mărturiseşti că-ţi iubeşti ţara, te-aş ruga să mă ierţi şi să mă-nţelegi.

— Am înţeles! Vodă se învineţise la chip. Dar, în sfârşit, aceasta-i altceva. Deodată, cum ţi-am spus, aş pofti să cunosc ce mai aşterni pe hârtie pe-aici. Vodă a început să răsfoiască lacom maldărul de hârtii de pe masă. Scrii tot aşa, râde el muşcător, pentru viitorime? Şi tot aşa eşti gata să dai socoteală de câte scrii?... Mai ţii minte?

— Cum nu, măria-ta!

— Da eu cred că-i mai bine să ne dai seamă, încă de pe-acuma, şi nouă...

— Dau şi acuma seama...

— Şi nu numai pentru ce scrii, ci şi pentru ceea ce făptuieşti...

Ia o foaie din maldăr. Se uită la slove ca mâţa în calendar şi, în cele din urmă, îi porunceşte ginerelui:

— Citeşte tu, Bogdane, să aflăm şi noi ce tot aşterne pe hârtie boierul nostru?

Lupu citeşte greu:

— „Cu acele trecute vremi pricepem cele viitoare!...”

— Ai înaintat, Lupule, nu se poate stăpâni Miron. Văd c-ai început să şi silabiseşti slovele.

— Cuvintele acestea sună – se mestecă în vorbă Iordache, privindu-l pe Miron chiondorâş, dar adresându-i-se lui vodă – la fel ca acelea ale lui Velicico, adresate măriei-tale, cu câteva zile-n urmă, la masă...

Voivoda s-a trântit în jâlţ, pufnind înfundat în barbă.

— Care cuvinte, Iordache?

— Acelea... că omul fără ştiinţă de carte stă-n rând cu dobitoacele...

Cantemir pufneşte mai departe pe nări, parcă fumegă:

— Ai auzit, cinstite mare logofăt Mironaşco?

— Cele scrise de mine aici şi cu cele rostite, cum spuneţi, la masă, de fratele meu, Velieico, n-au nicio legătură, voivoda. Şi nici nu mai sunt mare logofăt al Moldovei.

Iordache îşi strânge în pumn, ghemotoc, barba:

— Eşti numai fost mare logofăt al Moldovei, şi, cu toate astea, ai cutezat şi domnia-ta să-l îndemni pe măria-sa, în batjocură, să îndesească paharele, dacă vrea, dar să rărească din orânduieli deoarece ţara este iertată de Poartă, şi-ar vrea să dea seamă măria-sa, într-o zi, şi n-a mai putea. L-ai certat deci, pe măria-sa. Este aşa ori ba?

— într-o anumită măsură da, vistiernice Iordache.

— Şi l-ai ameninţat...

— Dacă aşa crezi domnia-ta, poate...

— Nu ¡cred, ci aşa e...

Vodă ia o altă foaie de pe masă şi i-o întinde iarăşi lui Lupu.

— Vezi ce scrie şi-aici!

împleticindu-se la limbă şi mai mult ca-nainte, Lupu citeşte:

— „O!... Moldova!... De-ar fi domnii care care...”

Miron îi trage foaia din mână:

— Lasă, măria-ta, îţi citesc eu. Prea se osteneşte bietul hatman...

— Citeşte, se învoieşte vodă.

— „O, Moldovă! citeşte Miron. De-ar fi domnii

care te stăpânesc toţi înţelepţi, n-ai pieri atât de curând. Căci numai domniile ce nu ţin seamă de dreptate şi stăpânite de lăcomie sânl pricini pieirii tale! Pentru că domnii aceştia nu caută să-şi agonisească un nume bun în ţară, ci caută, desfrânaţi, numai avuţie să strângă... Avuţie care. apoi se risipeşte şi încă aduoândi mari primejdii asupra caselor lor!...”.

— – Ce zici, Bogdane, dar domnia-ta, mare vistiernic? Esta vorba de avuţie... adică de vistierie...

— Ce să zic, măria-ta? Cuvintele acestea ne grăiesc singure. Nu mai e nimica de zis.

— Oare să fie chiar aşa, mare logofăt Miron?

— Astfel socotesc eu, măria-ta.

— Şi nu ţi-a fost teamă, aşternând pe hârtie asemehed slove, că ţi-ai putea pune-n primejdie capul?

— Ba da, mărturisesc! Atâta că-n scris, am spus-o de-atxtea ori, n”aş putea face altfel. Dacă, în vorlbă, îmi mai îngădui una sau alta, în scris, oricât mi-ar da ghes prevederea, nu mă pot înfrâna. Şi scriu... tot ce gândesc.

— Tare te mai scârbeşte ceea ce vezi în jur, de nu-ţi poţi stăpini pana, înfruntând până şi moartea, mare boier Mironaşco!

Pârvu venea tocmai de-afară, în mâini cu o tavă mare încărcată cu bunătăţi şi-o cană înaltă, din argint, plină cu vin.

— Mă trimite jupâneasa Ileana c-o gustărică de Cotnărel înainte de masă. Că, zice domnia-sa, aţi fi flămânzi şi însetaţi după drum. Şi până se gătesc şi se frig celelalte bucate.... Mielul...

Constantin voivoda n-a aşteptat a doua îmbiere. A luat una; din cupele aduse de Pârvu şi-a poruncit:

— Turnaţi!

Iordache Ruset i-a umplut-o, în timp ce Lupu

Bogdan turna vinul auriu şi spumos în celelalte cupe.
Vodă şi-a istovit băutura cât ai clipi.
— Eram tare-nsetat... Mai toarnă-mi. Iordache Ruset i-a turnat. Noroc! a strigat el. Mă mâniasem mai adineauri, dar acum mi-a trecut. Mai turnaţi-mi puţin. Şi, deoarece cana aproape s-a golit, Constantin vodă o priveşte mâhnit. Haideţi să şi-mbucăm ceva. Domnia-ta, Mironaşco, nu bei?
— Ba da, măria-ta.
— Să bei, dacă mai ai ce! Dar află de la mine, boierule Mironaşco, că viaţa e aşa cum e... Domnia-ta citeşti...
— În cărţi se vede mai desluşit, voivoda, şi binele şi răul...
— Ei, tocmai asta e. Citind prea mult, începi să cugeţi. Cugetând, te-amărăşti... Aşa, mai bine bei. Uiţi totul sau> aproape totul. Şi te înveseleşti... Spune! Nu e mai bine?
Vodă râdea, iar pântecul umflat îi clocotea ca oala aşezată la foc.
Pârvu rămăsese tăcut într-un colţ mai aşteptând porunci.
— Du-te şi mai adă o bărdacă! Măriei-sale i-e sete.
— Mi-e sete, Pârvule! Şi să poftească şi jupâneasa Ileana. Să bea şi să îmbuce alături de noi.
— Jupâneasa încă mai are o mulţime de trebi, a dat răspunsul Pârvu, în locul lui Miron, văzându-l că se îngălbeneşte la chip.
— Ce fel de trebi mai are când i-aici domnul ţării?
— Va veni cât de curând, măria-ta, va veni!...
Vodă înghite şi grăieşte cu gura plină. înghite şi soarbe din vinul adus de Pârvu. Pe buzele groase şi în barbă i s-au prins fărâmiţe. Gura i se deschide şi i se

închide harnic, lăsând să i se vadă limba umflată şi măselele negre, în care toacă întruna bucatele gustoase. Plescăie şi icneşte. Mormăie ca un urs şi se freacă pe burtă. Râde din când în când zgomotos şi rosteşte::

— Lasă-ţi ceasloavele şi mai bine veseleşte-te colea împreună cu noi...

— Nu pot, măria-ta.

— Şi pentru ce nu poţi? Vodă îşi răstoarnă pe gât băutura şi se opreşte din mestecat. Hai, spune, pentru ce?

— Tot neamul suferă. Marea boierime română, care-a luptat odinioară pentru mândria şi libertatea ţării, şi-a pierdut în bună parte virtutea. Iar cât priveşte noua mare boierime, venită de curând din afară, e pusă pe chiverniseală, şi nici nu-i pasă de nevoile ţării.

— Aceasta e o piatră zvârlită în grădina mea, glăsuieşte iordache.

— Obştiile se destramă. Norodul ajunge tot mai mult în sapă de lemn. Şi va sfârşi prin a-şi pierde orice încredere în noi, aceşti de sus... Şi când va fi chemat la luptă...

Vodă-şi turna o cupă după alta. Şi ochii-i scăpărau.

— De-aceea, spuse el, voi ridica în marea boierime şi alţi oameni de jos, mazili şi boiernaşi. Fiindcă eu ridic neamurile şi eu le sting.

— Să se ridice, răspunse Miron, dar nu numai în ranguri şi slujbe, ci şi în duh...

— Ştiu, te gândeşti la carte. Vodă se prăpădea de râs, bătându-se cu palmele pe pântece şi pulpele picioarelor. Te pomeneşti că, de-ai ajunge vreodată domnia-ta vodă, ţi-ai preface toţi dregătorii în cărturari. începuse să lăcrimeze de-atâta râs. Bată-te

să te bată, boierule!... Pentru domnia-ta, un cărturar înseamnă, poate, mai mult decât un crai...

— Uneori da, alteori nu, zise Miron. însă eu cred, măria-ta, că va veni o vreme când *cartea* va preţui cât o coroană astăzi!... Şi ţările vor fi ocârmuite numai de către cei mai înţelepţi gânditori. Altminteri vor pieri...

— Şi nu cumva nădăjduieşti a fi chiar domniile-voastre acei cărturari?

— Nu ştiu despre cine vorbeşti?

— Păi despre domnia-ta, de Velicico, ori fiii domniei tale, Ion iţă, Nicolae, Pătraşcu. Şi, de bună seamă, de alţii care vă seamănă. Vodă începuse iarăşi să râdă: Am şi eu un fecior... he, he, he!... care la fel vorbeşte. Numai că n-o să vină o vreme ca aceea atât de curând... şi dacă ar fi să vină...

Din râs, Cantemir vodă se schimbă în mânie. Iar Iordache şi ÎLupu cătau spre gazda lor cu mai multă ură.

— Ce zici? îl întrebă cu videnie Iordache pe Miron. Ţi se par prea nevrednici de cinste cei care se ridică de jos?

— Ştiu la ce te gândeşti, se răsti şi Cantemir la Miron. Că sunt neam de mazili şi ţin cu cei ca mine. Numai că te înşeli! Stirpea mea e înaltă. Vodă se făcuse la chip ca racul. Mă trag din Han-Temir. Vestitul Tamerlan, fostul stăpânitor al lumii.

Miron privi ironic. Mai auzise povestea aceasta ticluită de vodă din îndemnul feciorului cel mic, Dumitraşco.

— De ce zâmbeşti a râde, mare boier Costin?

— Nu râd, măria-ta. Mai curând mă întristez!

— Şi de ce te-ntristezi?

— Pentru eă-n ţara asta mai de grabă-mi doresc un voievod din neam bun de mazili, decât dintr-o sămânţă azvirlită în lume vreodată chiar şi de

Tamerlan.

— Aşa spui?

— Chiar aşa!

— Mai turnaţi-mi să beau! îşi schimbă vorba vodă.

Miron rămase locului, dar Pârvu, care reintrase în odaie, aşteptând vreo poruncă, se repezi spre masă.

Domnul îi dădu brânci:

— Nu tu!

Iordache şi Lupu se ridicară deodată, întinzând amíndoí mâinile spre vasul plin cu vin. Dar vodă îi opri.

— Să-mi toarne însăşi gazda, marele boier Miron! Şi ti& să ieşi afară, îl huidui pe Pârvu.

Pârvu se strecură pe uşă.ca un câine bătut. Şi Lupu glăsui – – Mai bine să-ţi torn eu, ca ginere ce-ţi sunt şi ca mare hatman.

Apucă bărdăcuţa şi turnă din ea vin.

— Aşa, Lupule, aşa! Tu ştiu că mă iubeşti. Toarnă-mi tis vin, dacă marelui boier Miron nu-i este la-ndemână! Şi-acum,, îşi schimbă vodă tonul, ştii pentru ce-am venit, mare logofăt Miron?

Lui Miron inima i se strânse. Presimţirea cea rea, care îl încercase întruna zile şi nopţi, vedea că se împlineşte.

— Nu ştiu, măria-ta!

— Suntem aici şi-ţi poruncim să ne semnezi tractatul nostru, tainic, cu împăratul habsburg, lucru pe care domnia-ta, te-ai tot ferit să-l săvârşeşti pân-acum...

Lupu despături un sul şi i-l întinse lui Miron.

— Te sfătuim cu binele, adăugă şi Iordache Ruset.

— Pana o văd pe masă! i-o arătă, cu bunăvoinţă, voievodul.

— De vreme ce l-ai semnat măria-ta şi marii boieri dim sfat, în frunte cu Iordache Ruset şi Lupu Bogdan, de semnătura mea nici nu mai e nevoie.

— împăratul Leopold – ca şi odinioară sultanul – nu ne primeşte înscrisul până nu-l semnezi şi domnia-ta alăturea de noi.

Miron ia în mână tratatul. Citeşte cu răbdare şi i-l înapoiază lui vodă.

— împăratul Leopold, zise el, doreşte să-l înfrunte pe turc pe pământul Moldovei. Şi aici să rămână. Adică să ne schimbăm! stăpânul. Dintr-unul otoman să ne luăm unul creştin. Ori noi nădăjduim către neatârnare.

— La fel ca Leopold doreşte şi Sobieski.

— Cu craiul leah, voivoda, sunt gata să stau de vorbă eu. Aşa cum a şi scris, dacă-l vom ajuta, vrea să ne ocrotească.

Can temi r sta pe gânduri. Din când în când sorbea.

— Ştii mai mult decât spui, rosti într-un târziu. Dar eu îţi voi destăinui deschis tot.

— Dacă binevoieşti.

— Că doresc altceva. Să le făgăduim amândurora sprijinul. Să-i ţinem însă-n cumpănă, ca niciunul nici altul să nu ne cotropească.

— Poate că n-ar fi rău, grăi Miron. Dar craiul te-nvinuieşte că-i însoţeşti de fiecare dată pe turci şi pe tătari, iar lui îi tot stai piedică în calea biruinţei.

— lncrede-te de data asta, boierule, în domnitorul ţării. Avem nevoie de tractatul cu Leopold, ca şi de înţelegerea cu Sobieski. Dar împăratul Leopold ne cere semnătura domnieiiale tocmai fiindcă te ştie prietenul lui Sobieski…

— Dă-mi timpul să mai chibzuiesc…

— Aşa mă porţi întruna, îl certă Cantemir, în timp

ce vinele i se umflaseră pe tâmplă. Vezi, tocmai de aceea nu cred În cărturari. Se îndoiesc mereu de una şi de altele. Un domn are nevoie de sfetnici care să nu pregete când li se porunceşte.

— Dar eu, măria-ta, am de asemenea un cuget…

— Mai bine-i să am sfetnici de jos şi care să nu cunoască nici cititul, nici scrisul, dar care să m-asculte fără să murmure, decât unul de-aceia care se îndoieşte la fiecare pas şi mă-mpunge cu vorbe.

Vodă îşi rotea ochii şi tremura de furie. Barba îi era zburlită şi conteşul şi-l descheiase la gât.

— Socot, măria-ta, grăi Miron, că nu gândeşti la mine...

— Ba, dacă vrei să ştii, chiar la domnia-ta. Şi ţi-o rostesc pe şleau. Noi ţi-am prins o scrisoare către panul Sobieski. Se află la Ruset.

— Tot Ruset şi Ruset. Aceasta însă nu poate fi decât nevinovată. Sunt tot aceleaşi gânduri pe care ţi le-am arătat şi-acuma măriei-tale…

— Şi dacă nu ne-asculţi şi nu semnezi tractatul, şi ne mai spui şi altele ce nu ne sunt pe plac, mă tem că va fi rău...

— Aş vrea să văd scrisoarea!

Dar vodă Cantemir se ridică în picioare:

— Nu, este prea destul! Semnezi şi ne păstrezi încrederea? Ori îţi vei pierde viaţa?

— Ar pieri şi jupâneasa Ileana, ameninţă Ruset.

— Ileana este atât de bolnavă, încât s-ar prăpădi şi fără să se mai verse sânge, dacă m-aş stinge eu.

— Asta n-ar fi nimic, mai adăugă şi Lupu. Ar pieri şi feciorii. Şi Velicico şi toţi ai lui, şi-ai domniei-tale, până-n a treia spiţă.

— Feciorul meu ştii bine că-l am ostatic la turci, mai rosti încet vodă. Şi mai curând sunt gata – de ce să ţi-o ascund? — să-i jertfesc pe ai altora decât să-l

pierd pe-al meu.

— O! Moldovă... Moldovă...

— Sângele lor nu va cădea pe sufletul meu, ci pe-al domniei-tale. Căci numai domnia-ta eşti acela care nu vrei să-i laşi, cu niciun chip, în viaţă.

Voivoda i-a pus din nou lui Miron tratatul în faţă.

— Prin el vreau să salvez Moldova; fiul meu va trăi *şi*. de-asemenea toţi ai domniei-tale. Îţi jură voievodul ţării.. Semnezi?

— Nu pot, măria-ta, spuse Miron.

— Va să zică, degeaba am bătut atâta cale, ca să ajungăi domnitorul la sfetnic şi să se-nţeleagă cu el, bolborosi voivoda.. Pricep deci că nu doreşti nici prietenia şi nici înrudirea cu mine.

— Ba, aş dori, măria-ta, dar crede-mă, nu pot, nu pot....

— Bine, de-i aşa, li se adresă voivoda lui Iordache şi Lupu, ieşiţi voi doi puţin afară, boierilor. Mai am doar câteva cuvinte să i le rostesc viitoarei noastre rude, Miron Costin.

— Am înţeles, măria-ta! zise, cum nu se poate mai împăcat cu sine, Iordache.

Şi, apucându-l de braţ pe hatman, ieşiră amândoi.

Rămas singur, voivoda îşi bău, în linişte, ultima cupă. îi apucă pe după umeri pe Miron şi-i şopti la ureche:

— Voiam să-ţi spun, dar nu puteam adineauri, că-n taină nutresc aceleaşi planuri ca şi domnia-ta.

Miron surâse, neîncrezător.

— Aşa, deodată, măria-ta?

— Vreau să-i ascult pe toţi, dar să nu fac decât cum judec eu. Şi eu mi-am pus în gând să-i înlătur cu binişorul pe Iordache şi fraţii lui. S-au ajuns Cupăreştii şi cu boierii cei noi şi jefuiesc ca-n codri.

Dar îşi păstrează pentru ei partea leului. Păgubesc şi domnia. Aşa încât aş dori să te numesc din nota marele logofăt al ţării.

— Măririle nu mă mai ispitesc de mult! Şi am atât de mult de lucru, încât aştept numai limanul de linişte la care cred căk sunt îndreptăţit, ca să m-aşez la masă. Să citesc... şi să scriu, în zilele, destul de puţine, pe care le mai am de trăit...

— Vei avea zile multe.

Vodă se îmblânzise. Nu mai era acelaşi. îşi mângâia, alene,, barba albă cu palma.

Miron se ridicase însă şi, apropiindu-se de fereastră, zise:

— Eu ştiu ce-ar fi mai drept să-ţi răspund!

— Ţi-aş fi vorbit mai de mult despre toate, dar m-am, temut...

— De ce?

— Deoarece domnia-ta, neavând făţărie, ai fi putut să scrii ori să vorbeşti ceva şi să te dai de gol... şi să ne afle turcul... să-mi pun în primejdie casa. Feciorul meu, Dimitrie, care va veni în curând de la Ţarigrad, şi care, după cum s-arată, îţi va merge pe urme, nu numai în cărturărie, ci şi-n înţelepciune, m-a sfătuit, în scris, la aceasta...

— A! Beizadea Dimitrie! se veseli Miron. De mic l-am. zărit cu temei. Şi de mic mi-a fost drag...

— Şi, dacă nu vrei să mai fii domnia-ta logofăt, atunci Velicico. Semnează numai, îl îndemnă, rearătându-i tratatul lăsat pe masă de Lupu, şi vei vedea că totul se va orândui precurm ţi-am arătat. Şi-ntâia chezăşie va fi chiar nunta Ilisaftei cu feciorul de-al treilea al domniei tale, Pătraşcu. La Crăciunul ceva urma. Şi poate tot atunci vei tocmi şi nunta feciorului de-al doilea, Nicolae, cu domniţa Elena.

— De Crăciun? De Crăciun? Miron se bucură: Ce

fericităva fi sărmana mea Ileana! De când visează dânsa la nunţileacestea!

— Iar pe noul nostru ginere cugetăm să ni-l facem hatman.. Deoarece Bogdan am dori să ne fie vistiernic în locul lui Rusei- Deci oastea va ajunge în mâna feciorului domniei tale.

— A fost şi-n aceea a lui Velicico, şi iată, nu mai e...

— îţi mai poţi oare închipui că aş îngădui să nu fie cinstit? tatăl bărbatului copilei mele? Ştii foarte bine, cred, cât ţin Iar toţi copiii mei.

— Ziceai că Ruseteştii?...

— încetul cu încetul...

— Marea logofeţie n-o vreau. Doresc însă, mai spun o datăr răgazul să-mi pot vedea de scris...

— Acesta-l vei avea.

— Mi-ai mai făgăduit, măria-ta, te rog să nu te mânii,. această linişte de care, totuşi, n-am avut, aşa cum mi-am dorit,,, parte.

— De data asta, boierule Miron, cuscrule Miron, te-ncredinţez că-mi voi ţine făgăduiala. îţi rostesc cu mâna pe inimă,, pe sângele şi trupul Mântuitorului, pe care-l văd acolo-n icoană,, târându-şi pe Golgota crucea. Aşa să-mi ajute şi mie Dumnezeu. Amin!

— Amin! rosteşte şi Miron.

— Acum mă crezi?

— Te cred.

Miron, înfiorat încă de jurământ, se apropie de masă. Mai citeşte o dată tratatul. Gândeşte încă puţin. Mai şovăie câteva clipe. Dar, în cele din urmă, se hotărăşte. Pune mâna pe panăşi semnează.:

Lui vodă ochii i se luminează şi i se umplu de scântei răutăcioase. Răsuflă din băieri:

— în sfârşit, ai semnat!

Miron are, parcă de undeva, din lăuntrul lui,

dorinţa de-a ¿întinde mâna şi a lua îndărăt tratatul.

— Să-ţi păstrezi, rogu-te, cuvântul... jurămintul, rnăria-ta...

— N-ai nicio grijă, Miroane. Chezăşia ne va ii nunta. Pre- „găteşte-te de pe acum de petrecere. Vin o să curgă, nu sânge... Cotnărel... Cotnărel dulce... Mai toarnă-mi acum domnia-ta insuţi o cupă.

Miron îi toarnă o cupă, dar palid şi frământat în el. Constantin vodă bea.

— Lupule, strigă. Şi domnia ta, Iordache, veniţi înapoi...

Amândoi se întorc şi Constantin voivoda îi dă lui Lupu tratatul..

— L-a semnat? întreabă Iordache.

— Da. Ne-am înţeles, până la sfârşit, amândoi. Boierul Mironaşco s-a învoit să semneze.

Lăsându-şi capul în piept şi chinuit de mustrări de cuget, Miron şopteşte:

— Am semnat...

Constantin vodă, frecându-şi una de alta palmele, ca un geambaş de cai, care a încheiat o neguţătorie bună, se plimbă vesel prin încăperi, de colo până colo. Dintr-o dată se opreşte şi zice:

— Şi-acum rămâi cu bine! Dacă n-a venit muntele la Mahomed, a venit Mahomed la munte. Şi-a fost cu mult mai bine...

Iordache şi Lupu îl privesc pe vodă înviorați şi ei.

— A venit cu izbândă!

— Cu izbândă, Iordache. Am venit aici, la Bărboşi, pe ploaie -şi pe vânt, ostenindu-mă să-i calc pragul boierului Mironaşco pentru liniştea ţării. Dar ia să mai sorbim acum, la despărţire, încă o cupă.

îşi toarnă singur vin şi bea cu multă poftă. Tocmai intră în încăpere Ileana.

— Masa e gata, măria-ta! glăsuieşte ea stins.

— Nu mai e nevoie, Ileană. Măria-sa ne părăseşte.

— îţi mulţămim, jupâneasă, rosteşte vioi vodă... Dar ni-i tare de grabă...

— Măria-ta, dar noi... Mielul... mai îngăimă Ileana.

— Rămâneţi cu bine, boierule Miroane şi jupâneasă Ileana!...

Vodă o ia-nainte, urmat de boierii lui şi însoţit de gazde. Ileana găseşte însă timp să-l întrebe în şoaptă pe Miron:

— V-aţi certat iar?

C-o veselie silită, pentru că îndoiala a început din nou să-l macine, Miron îi răspunde:

— Dimpotrivă. Ne-am împăcat. Iar voivoda mi-a jurat că ne va fi pe veci prieten.

— Şi tu l-ai crezut? mai întrebă, în timp ce voivoda şi-ai ¿săi încalecă, iar trâmbiţele sună şi tobele bat.

— L-ara crezut, deoarece mi-a jurat pe crucea şi sângele- Mântuitorului. Cum ar putea un creştin, fie el şi vodă Constantin, care se laudă că se trage din Tamerlan, să jure cu inima videană pe sfânta lui cruce?

— Da, dacă ţi-a jurat – zice Ileana, abia acuma temându-se de capcana, în care înţelege că Miron a căzut prins -...atunci e altceva... este cu totul altceva...

1- A jurat... a făgăduit... spune Miron, îneercând să se amăgească, s-o amăgească şi pe Ileana.

Alaiul a plecat. Ileana îl priveşte pe soţul ei, zâmbind cib nesfârşită tristeţe.

XIII

Îi este frig, şi-n urechi îi răsună glasuri înăbuşite.

— Lăsaţi-l, rogu-vă!

— Porunca e poruncă!

— Săvârşirea din viaţă a jupânesei... Şi veştile...

— Nu veştile, ci faptele...

— Măria-sa va fi cu milă şi-l va asculta.

— Măria-sa ştie mai bine ca noi ce se cuvine să facă.

Glasul celui din urmă era tăios.

— Să se mai odihnească. Abia şi-a închis ochii...

— O să aibă destulă vreme, mai târziu, să se tot hodinească...

— Iată că-ngenunchez şi te rog, i-atât de ostenit. Dă-i încă numai un foarte, foarte scurt răgaz, să se trezească de voie...

— Nu mă mai necăji, Pârvule.

Prin horn pătrunde vântul. Obloanele se izbesc.

— Ileană! îi şoptesc buzele.

„Da, Miroane!”

Făclia pâlpâie din ce în ce mai obosită. Şi, sfârâind, se stinge.

„Am atâta nevoie de tine”.

în uşa dinspre odaia răposatei, bate, de dincolo, cineva. Bate mărunt şi des.

— Boierule! Fugi!... A venit o ceată de lefegii... în frunte cu vătaful de păhărnicei Macri! Ucigaşul Macri...

S-a făcut linişte. Nici cântecul sfâşietor al femeilor şi nici rugăciunile preoţilor nu se mai aud.

Nerăbdător, Stanciu pătrunde, încetişor, în odaie. Se apropie de Miron.

— Boierule, fugi... cât nu e prea tirziu... Sări prin ograda cdin spate gardul. Am caii pregătiţi. încă te mai pot scăpa... ^ino, boierule, binefăcătorule... mântuitorul meu... Haide!... Auzi-i!... Sunt la uşa din faţă. Vino!...

într-adevăr, Macri a început să bată în uşă şi să răcnească ¿dinspre ogradă:

— Deschide, boierule! E porunca domniei...

„A venit clipa...”

„Fugi, Miroane... Poate mai este încă vreo picătură de timp...”.

îşi desface cu greu pleoapele.

Se ridică încet.

Umeri şi braţe puternice zguduie uşa.

Miron trage zăvorul:

— Intraţi!...

Macri şi-o parte din lefegii năvălesc, fioroşi. îl târăsc cu ei şi pe Pârvu. Figura vătafului este strâmbă. Pe podelele din lemn de stejar, ceruit, ciubotele lefegiilor împrăştie, din belşug, zăpada.

Prin uşa larg deschisă a pătruns viscolul. îi răvăşeşte şi-i azvârle jos o parte din hârtiile de pe masă.

„Uite unde-am ajuns! în camera de lucru, printre manuscrise şi cărţi, unde nici pe voivoda n-aş fi vrut să-l primesc, au năvălit, cu de-a sila, oamenii aceştia – dar oare *sunt ei oameni*? — cu uitătură urâtă, înarmaţi, gata de orice fapte din tcele mai ticăloase”.

— Boierule, rosteşte tare Macri. Am sosit...

— Am auzit.

„Ileană! Lasă-mă, rogu-te, singur!”

Umbra ei, ascultătoare, a pierit. Lui Miron i se pare că totuşi îi mai zăreşte marginea rochiei, în colţul dinspre cămin.

La un semn poruncitor al vătafului, Pârvu a aprins o nouă făclie. Macri nici nu şi-a scos de pe cap căciula. în mână-şi ţine sabia, de parcă s-ar afla la război. Şi, de sub fruntea îngustă, -teşită, ochii îl privesc cu ură. Cu nemaipomenită ură. O ură parcă soră cu-aeeeea a vistiernicului.

Dar pentru ce-l urăşte? Pe vătaf nu l-a zărit în viaţă decât, cel mult, de trei ori. Ştie însă că-i puţintel

la minte.

I-a spus-o Velicico, care l-a avut pe Macri în slujbă, într-una din cetele lui, pe când era hatman. Poate-l urăşte pe el fiindcă l-o fi urât şi pe fratele său. Ori îl urăşte numai fiindcă astfel au fost născute anumite făpturi având în sânge ura. Aceştia îi urăsc pe ceilalţi fără vreo pricină anume. Şi cu atât mai mult ii urăsc pe oamenii cărora – din porunca stăpânilor sau numai din imboldul lor propriu – vor să le-aducă răul.

I-ar întreba, dar nu merită! Şi nici nu mai are timp...

Macri şi-a răşchirat, cu obrăznicie, picioarele. Ridică sabia şi rosteşte:

— A hotărât măria-sa Constantin vodă să mă-nsoţeşti numaidecât spre Iaşi. Iar Stanciu va da socoteală fiindcă a întârziat.

— Eu singur am a da socoteală, nu Stanciu...

Miron îşi simte – la fél ca mai înainte ipleoapele – tot trupul îngreunat.

— Eşti hain. Ţi-ai Vândut ţara. Ai uneltit să-ţi dobori domnul. I-aşa ori nu-i aşa?

— Nu-ţi răspund ţie, Macri, ci numai voievodului.

— Astfel a hotărât măria-sa. Şi dacă măria-sa a hotărât, nu mai încape nicio îndoială. Eşti hain... vânzător... uneltitor... Eşti căpetenia uneltirii. Şi boierul Velicico la fel. De-aceea, măria-sa a poruncit să i se taie capul...

— Fără niciun judeţ?

— Ce nevoie mai era de judeţ pentru un uneltitor? A stat însă faţă, când l-a osândit domnul şi când i s-a retezat gâtul, însuşi feciorul cel mic al măriei-sale, cel întors de la Ţarigrad, Dumitraşeo!

— Dumitraşeo! Nu este cu putinţă. Tocmai el?... Cel care pentru mine?...

— Şi de ce n-ar tfi.cu putinţă, boierule? Atâta

vreme eât vistiernicul i-a dovedit măriei-sale csât de haini au fost Velicico şi toţi ceilalţi boieri vânzători, între care se găsea şi serdarul Ioniţă, feeiorul domniei tale cel mare…

— Ieşiţi, Macri, şi aşteptaţi-mă afară. Mă îmbrac îndată şi vin.

— Porunca măriei-saile şi-a hatmanului Lupu sună să nu te scăpăm nicio clipă din ochi. Dealtfel, sania e pregătită de drum. Iar voi, se întoarse spre lefegii, vedeţi de-aprindeţi focul. Văd că s-a stins…

— Pentru ce? se nedumereşte Miron. Nu cred să mă mai pot întoarce din Iaşi deicât, cel mai devreme, mâine spre seară.

Lefegiii se grăbesc să-i împlinească vătafului porunca, în vreme ce Miron îi spune lui Pârvu, arătând încăperea moartei:

— Rămâi tu lângă ea, cum ţi-am spus, până mă lămuresc cu voivoda şi izbutesc să mă întorc. Glasul i-a devenit duios, ca acela al unui tată, care se îngrijeşte de copilul său aflat în suferinţă. Ai grijă, Rârvutle! 1

Focul a fost aprins din nou în cămin. Dar lemnele se mistuie greu. Flăcările se văd galbene şi lipsite de fierbinţeală.

Lefegiii pătrund prin odăi. Unii au intrat şi-n încăperea moartei. Alţii adună, de prin rafturi şi de pe masă, cărţile, manuscrisele şi celelalte însemnări.

Miron âncearcă să-i oprească.

— Ce-aveţi de gând cu ele?

— Tot ce-ai zmângălit pe hârtii, îi răspunde Macri, merită a fi ars. Le vom arde.

Miron se zbate. încearcă să-şi apere avutul. A fost însă împins în lături.

— Cum cutezaţi? Măria-sa mi-a jurat…

I se pare c-o vede pe Ileana, frângându-şi

mâinile.

„Linişteşte-te, Miroarie!”

Stanciu îl roagă pe Macri:

— Fii milostiv, vătafule. E rodul trudei sale. Şi-i mintea cea mai luminată a ţării.

, Macri şi-a scos, în sfiârşit, de pe, cap, căciula, lăsând să i se vadă mai bine fruntea numai de-un lat de deget, de sub părul cleios, umezit şi zbârlit. Ochiul şui i se zbate ca o altă făptură străină de fiinţa sa.

— Dracul e cel mai luminat, râde el. în iad arde focul mereu. Şi, cum le ticluieşte el, nu mai dezleagă nimeni... Iar astea, arată el manuscrisele şi cărţile, vor arde în Gheena, ca nişte gunoaie nevrednice ce sunt. Şi, dealtminteri, se află în cuprinsul lor, a spus vistiernicul, şi-o seamă de însemnări împotriva domniei...

— Odată cu ele îmi veţi arde şi sufletul...

— Ei şi? hohoteşte Macri. Cine mai are nevoie de sufletul domniei-tale? Şi de mintea domniei-tale? Ei, nu zău, spune, cine? Poate doar diavolul, aşa cum îţi spusei şi-adineauri?

„Miroane!... Miroane!...”

— Duceţi-mă în Iaşi la vodă, precum aveţi porunca. Am irosit atâţia ani de viaţă şi încă nu i-am spus totul... Vreau să-l privesc în ochi şi să-i spun...

Palma uriaşă, neagră şi urât mirositoare, a lui Macri i-a zăvorit gura, în timp ce lefegiii l-au apucat de braţe.

— Dacă mai rosteşti ceva, cinstite mare logofăt, o păţeşti. Ai grăit şi-aşa cam prea multe...

Pârvu, care a încercat să sară în ajutorul stăpânului, a fost înconjurat de oşteni şi ţintuit lângă uşă, ca să nu se mai mişte, în vreme ce zapciul încă mai stăruie:

— Macri, cugetă bine şi nu te grăbi să-i arzi

hârtiile şi ceasloavele. Eu cred că e nevoie să le vadă mai înainte atât hatmanul, eât şi vistiernicul. Să nu se poată spune pe urmă că s-a ascuns ceva. Şi să nu te căieşti mai târziu.

— Bine, se învoieşte Macri. Poate că ai şi tu dreptate. Strângeţi toate hârţoagele şi ceasloavele în câteva grămezi şi să le ducem domniei.

Pârvu, scăpat între timp din braţele lefegiilor, îi caută şi-i aduce lui Miron căciula de urs şi blana. Vrea să-i încingă şi sabia. Macri însă i-o smulge.

— De sabie nu mai are nevoie.

Miron s-a făcut galben.

— Ştiu, glăsuieşte el, că omul rău se face şi mai rău, când are puterea-n mină...

Vătafului i s-a strâmbat aproape cu totul gura.

— întocmai, mare logofăt. Şi pe-asta o cunoşti? Să nu mai pierdem însă vremea. Pornim!

Miron mai stă o clipă locului, înfrânt şi umilit, privindu-şi încăperea de lucru.

Lefegiii îl cuprind însă şi, luându-l în mijlocul lor, îl împing în ogradă.

încearcă să se desprindă de ei, fără să izbutească.

— Boierule, nu te mai tot smuci. Să nu păţeşti mai rău! Vrei să te cetluim?

Lefegiii îl duc aproape târâş şi-l urcă în sanie.

Grămădesc lângă el desagii eu ceasloave şi foi. Iar lui Pârvu i se porunceşte să stea, în picioare, la spate, pe podişca de lemn.

Slujitorii curţii, femeile şi fetele din sat, preoţii, ieşiţi în ogradă, privesc încremeniţi. Moarta a rămas singură.

Miron le face tuturor cu mâna un semn de bun rămas. Se simte atât de înjosit încât nici nu le mai poate vorbi.

— Să te întorci sănătos, boierule! rosteşte, binecuvântându-l, bătrânul preot al satului.

Pârvu îi strânge blana la piept şi-i trage peste picioare o cergă.

Lefegiii, călări, au înconjurat sania pe toate laturile.

Macri se află în frunte, între doi oşteni, purtători de făclii. L-a silit pe Stanciu să se depărteze de sanie. Să călărească alături de el.

Viscolul se înverşunează. Şi clopotele bisericii din deal sună. Şi cucuvaiele iar ţipă. Şi sania se clatină, lăsându-şe când înti-o parte, când într-alta, după cum sânt clădite troienele.

Lui Miron, sub şuierul necontenit al vântului, i se pare că tot mai aude cântecul îndurerat al femielor.

Seara va-nsera, Gazdă n-ai avea....

îşi întoarce capul, cătând cu mâhnire spre ceea ce ştie că a lăsat în urmă. Dar nu mai zăreşte dedât umbrele şi ele aproape şterse ale livezii de peri şi o fărâmă de zid din clădirea conacului. Pe cer nu străluceşte nicio stea. Iar lumina – deşi slabă, ascunsă sub obroace, şi tremurătoare, din pricina vântului – răspândită de făcliile celor trei lefegii care âncheie convoiul, face întunericul în care se află cufundat conacul mai des şi mai de nepătruns.

Un cal dintre cei înhămaţi la sanie nechează. Altul, din faţă, poate chiar armăsarul pe care-l călăreşte Macri, îi răspunde.

Prin pădure este şi mai întuneric decât pe deal; Monştrii şi tot felul de dihănii – închipuite din trunchiurile copacilor ori din tufele înzăpezite – se perindă, neîncetat, prin faţa ochilor călătorilor.

Dealtminteri, şi mai înainte, ori de câte ori a străbătut noaptea pădurea, Miron a simţit în el un fel de ciudată nelinişte. Neliniştea de totdeauna a

oamenilor în faţa necunoscutului şi-a răului care se pot ascunde în beznă.

Numai pe un singur om îl ştie Miron că nu se teme de bezne. Acesta este pustnicul, aşezat mai de mult în adâncul pădurii. Pustnicul fusese şi el odinioară oştean. Slujise mai multor domni. Dar, la sfârşitul unei bătălii, căzând prizonier la tătari, aceştia, pentru a-d pedepsi deoarece le doborâse un bei, îi tăiaseră urechile, nasul, braţul drept şi-i scrijeliseră, cu hangerele, chipul în aşa fel încât îl preschimbaseră într-o fiinţă ce nu mai putea fi privită de nimeni fără înfiorare. Copiii, întâlnindu-l, se înspăimântau şi începeau să pllângă, iar femeile tătarilor – potrivit unor vechi credinţe – nici nu mai îndrăzneau să treacă pe lângă el, de teamă că, văzându-l, să nu îşi nască apoi odraslele tot aşa de schiloade.

Şi astfel, la rugăminţile femeilor, rămăşiţei de om i se dăduse drumul ea să-şi trăiască viaţa în amar, din mila altora.

Fostul viteaz oştean se întorsese în Moldova. Dar casa îi fusese arsă. Nevasta îi murise. Copiii i se risipiseră. Şi avutul în galbeni, câţi apucase şi el să-i strângă, îi fusese prădat de tătari. Pămiânltul i-l cotropise Ruset. Şi niciun fel de ascultare nu găsise înaintea ilui vodă. Fusese izgonit de la Iaşi.

Aşa că, deznădăjduit şi ocolit de oameni, îşi căutase adăpost intre sălbăticiuni. Iar Miron îi dăduse îngăduinţa să-şi sape un bordei într-una din pădurile lui.

— Boierule! îi spusese lui Miron fostul ostaş, oând pleca să se-ascundă în pădure. într-o ţară în care un singur sărman nu găseşte deschisă uşa lui vodă, la vreme de nevoie, ca să-şi plângă durerea, nimeni să nu nădăjduiască în bunătatea lui.

Cuvintele acestea îi reveneau în minte lui Miron, în timpul când coborau pe drumul cel îngust din pădure, zorindu-se spre Roman.

Sania se clătina, dintr-o parte într-alta, prin zăpada înaltă, iar Pârvu îi spunea lui Miron, desigur mai mult pentru a se în credinţa pe el însuşi:

— O să ne-ntoarcem, boierule. Mâine seară o să ne-ratoarcem!... Şi va fi încă destul timp să împlinim comândul.

Mirón priveşte spinarea vizitiului învelită într-un cojoc uriaş de oaie. Se gândeşte la înţelesul cuvintelor pustnicului ce se adăpostise şi în această cumplită seară de iarnă, de dinaintea Crăciunului, în rând cu sălbăticiunile, într-un bordei din pădure. Şi înţelesul cuvintelor sale i se pare, abia în această seară, neînchipuit de adânc.

Domnul, cu toată barba lui albă şi înfăţişarea blândă de bunic cumsecade, şi-a pierdut, pare-se, omenia.

Nimeni nu mai are vreme s-asculte nici durerile ţării şi nici ale supuşilor. Şi-aproape fiecare dintre boieri îi pândeşte pe ceilalţi din preajmă, să nu i-o ia înainte. Căci singura lor grijă este căpătuiala.

În ce priveşte judeţele, dregătorii apropiaţi ai lui vodă te pot învinui cum şi când vor. Şi tot ei au puterea de a porunci şi împlini osânda.

Şi nu se află nimeni care, fără de părtinire, să pună în cumpănă ce-i bine cu ce-i rău, folositorul cu nefolositorul, şi-abia după aceea să ia o hotărâre! Şi nimeni nu te poate ocroti împotriva învinuitorului tău şi a osândei hotărâte de el!

Atunci ce-i mai rămfine celui învinuit pe drept sau pe nedrept altceva decât să se supună sorţii?

Se va supune şi el sorţii, dar fără să se încovoaie înaintea acelora care-i doresc pieirea.

Au început să urle lupii. Ochii lor roşii, arzători, azvârl parcă scântei în beznele înfricoşătoare ale pădurii.

— Boierule! Lupii...

Caii şi-au ciulit urechile.

— Mergeţi înainte, liniştiţi, ordonă, cu glasul lui ascuţit, Macri. Şi numai dacă lupii se reped la picioarele cailor, trageţi în ei cu săgeţile sau loviţi-i cu suliţele!

Deodată Miron simţi frigul, care-a pătruns, înţepător, până şi prin blana de vidră cu care e îmbrăcat.

Blana i-a aparţinut voievodului Barnovschi – Miron Barnovschi – al cărui nume de botez îl poartă.

Domnitorul îşi dorise ca unul dintre fiii nepoatei sale Safta – copila comisului Scoarţeş – să-i poarte numele. De-aceea soţul Saftei, Iancu Costin, îl botezase pe cel mai drag fecior al său cu numele de Miron. Barnovschi năzuise ca acestuia să-i făurească un destin strălucit. Numai că soarta voievodului a fost cruntă. Sultanul, mâniat că Miron Barnovschi nu se învoise să-şi jefuiască ţara pentru folosul Porţii, l-a închis în temniţă. Iar la Edicule, în temniţa turcească a Celor-şapte-turnuri, era nespus de frig până şi-n toiul verii. Barnovschi, suferind, îşi rugase călăii să-i îngăduie blana. Aceştia, în chip aproape de necrezut, i-o lăsaseră. Era, dealtfel, şi cel din urmă lucru, din tot avutul său, pe care domnitorul a mai putut să şi-l păstreze şi-n temniţă.

Şi stând acolo în Cele-şapte-turnuri, Barnovsehi a apucat să-şi scrie diata, ştiind că nu va mai ieşi dinăuntru decât ca să-şi dea viaţa.

Iar ca împlinitor al diatei, vodă şi-l alesese tot pe bărbatul Saftei, căruia îi lăsase moştenire, între altele, şi blana purtată în temniţă.

Iancu Costin, la rându-i, cu puţin timp înainte de moarte, aflmdu-se în Polonia, la Novosilca Nowa, unde se refugiase, şi-a scrie şi el diata.

Miron nu împlinise pe-atunei nici şaptesprezece ani.

îşi aduce însă totul aminte ea azi. Tatăl său îl chemase să-i ârăte diata. Mărturie stătea Timotei – stareţul schitului Zadarov, ctitorie a Movileştilor în Polonia – învăţătorul său.

— îţi las, împreună cu celelalte bunuri, grăise tatăl, şi-această blană. Blana a fost stropită eu sângele voievodului martir Miron, al cărui nume spre pomenirea lui ţi-a fost dat. Turcii l-au chinuit nespus şi-apoi i-au tăiat capul. Ia-o în seama ta şi s-o păstrezi cu grijă!

Miron primise blana din mâinile slăbite ale hatmanului.

— Jură-mi că n-ai să-ţi părăseşti nici tu credinţa strămoşească şi vei sluji Moldovă piână la capăt, îi spusese.

— îţi jur! Oât voi putea mai bine…

Venise iarăşi vara. Şi-n parcul conacului din Novosilca Nowa ciripeau păsărelele. Florile-şi răspândeau miresmele. Numai bietul hatman, cu buzele albite, abia mai răsufla.

— Vei trece, poate, şi tu prin încercări grele. Să nu te laşi infrânt şi nici înjosit de cei răi…

Lui Miron lacrimile îi podidiseră ochii. Dar se ţinuse tare şi, după ce se aplecase să-i sărute mâna celui care pleca din lume înainte de vreme, ţinuse să repete, de astă dată însă numai pentru conştiinţa sa:

— Până la cap!… Chiar dacă pentru asta ar trebui să am şi eu parte de suferinţele şi moartea de mucenic al Moldovei!

Hatmanului, la auzul acestor cuvinte, i se

luminase chipul. Îşi aţintise, pentru o clip”, privirea străbătătoare în ochii feciorului, căruia îi lăsase, deşi era încă atât ele tânăr, povara întreţinerii, în Polonia, a întregii familii.

Privirea aceea din urmă însemnase pentru Miron un fel de pecete sfântă asupra jurământului său.

Iar în această seară atât de întunecată şi geroasă de iarnă, după mai mult de patru decenii de la întâmplarea din Novosilca Nowa, pe când este târiât spre Iaşi şi, mai la drept vorbind, către necunoscut, umbrele vechi, imaginile şi cuvintele-i renasc, ca şi cum totul nu s-ar fi petrecut decât ieri.

— îţi jur, tată! Chiar dacă, pentru asta, ar urma să am parte de suferinţele şi moartea de mucenic...

Şi-apoi înseninarea aceea, şi privirea care-i pecetluise jurământul.

Şi acum, iată, dintre toate îmbrăcăminţile sale, pentru acest drum, prin întuneric şi viscol, către cetatea Iaşilor în care stăpâneşte Constantin Cantemir, Pârvu nu i-a ales – ciudată şi plină de tâlcuri întâmplare – decât tocmai această blană de vidră care, deşi reîmprospătată de-a lungul anilor, păstra încă în porii ei petele întunecate de sânge ale înaintaşului său.

Se întorsese spre Pârvu.

— Pentru ce mi-ai adus tocmai această blană?

Glasul abia i se auzea. Pârvu se aplecă, prin viscolul care-l orbea, către stăpânul său.

— Este cea mai călduroasă dintre blănurile domniei-tale. Ţi-ar fi plăcut să-ţi aleg alta?

Lefegiul care călărea în stânga, lăsându-se pe-o parte în şa, încercă să prindă măcar o parte din cuvintele pe care le schimbau cei doi, aşa după cum primise, încă de la plecare, poruncă. Dar vântul le fura şi le purta, pe ântinderea câmpiei, spre cine ştie unde.

— De fapt, îmi e totuna, murmură Miron. însă, i-adevărat, e cea mai călduroasă.

Zăpada i se aşternuse, într-un strat gros, pe căciulă, pe umeri, ca şi pe cerga cu care Pârvu îi acoperise genunchii. Sprâncenele şi barba i se albiseră, iar genele i se lipeau între ele. Privi, atent, întunericul. Lupii urmăreau tot mai îndeaproape convoiul.

Tot aşa îi urmăriseră alţi lupi, pe când, sub straja oştenilor Ieşi, călătorise ântr-o sanie proastă, după înfrângerea de la Domneşti, -către Polonia.

Şi de Crăciunul acela, ca şi de-acesta, o lăsase pe soţia lui singură. Numai că pe-atunci Ileana încă trăia, pe când astăzi... Şi, totuşi, grija şi teama pentru soarta ei i-au rămas aceleaşi.

Teama. A lui sau a celorlalţi. A tuturor acelora pe care-i cunoştea.

Şi Iui teama îi fusese sădită în suflet încă din vremea când, copil, îl auzise pe tatăl său povestind despre îngrozitoarele întâmplări petrecute atunci la Ţarigrad.

Tatăl său, împreună cu vornicul Cehan, vistiernicul Roş-ca, logofătul Ghenghea şi Başotă îl însoţiseră pe Barnovschi, chemat – ca şi el acum de Cantemir vodă – înaintea sultanului. Odată ajunşi la Ţarigrad, în loc de-a fi poftiţi în Serai, se văzuseră înconjuraţi de gealaţi, supuşi la chinuri grele, pentru a mărturisi unde-şi ţinea ascunsă Barnovschi averea ţării.

Galbenii aceştia ai Moldovei şi-ai lui îi cerea vistieria sultanului.

Dar atât tatăl său cât şi ceilalţi boieri, înfrângându-şi durerile, ştiuseră să tacă. Aşa incit neînchipuitele suferinţe ale voievodului şi-ale boierilor săi duraseră mult timp.

Dar iată ică, într-o seară, părintele său, Iancu, fusese scos din temniţă şi dus, între străjeri, până înaintea porţii Seraiului. Acolo îl aflase pe voievodul Miron Barnovschi cu capul retezat şi hărtănit de câini. Zăcea, însângerat, în ţărână, încă din zori, ca să vadă mulţimea cum ştie să pedepsească şi cum va pedepsi şi-n viitor prea măreţul sultan pe ghiaurii valahi care ar mai încerca să n-asculte cu sfinţenie de poruncile sale.

Adânc îndurerat şi măcinat de spaimă, postelnicul Costin – pe-atunci era postelnic – luând trupul hărtănit al voievodului îl învelise în blană. Şi astfel îl purtase singur în spalte până-n ograda patriarhiei.

Îi săpaseră o groapă şi-l astrucaseră.

Trupul măcelărit trebuie să-i rămână acolo până când tot Iancu Costin avea să-i mute oasele, precum suna diata, în biserica Dragomirnei, dăruită şi împrejmuită de voievodul Barnovschi cu zidiri trainice.

Alte înspăimântătoare întâmplări îi mai povestise tatăl său, Iancu, şi din cursul ceilalte domnii, a lui Moise Movilă, când el se înălţase în rangul de hatman. Apoi din timpul năvălirii turceşti a lui Abaza Paşa către cetatea Cameniţei şi multe altele.

XV

Gândul i se întoarce la viitoarea lui întâlnire din Iaşi cu Cantemir.

Miron n-a mai călcat de-o ¡bucată de vreme pe la palat, cuibul de vipere în care stăpânesc marele vistiernic Iordache şi hatmanul Bogdan.

Şi-aceeaşi întrebare, pe care şi-o pune mereu de când au plecat din Bărboşi, îi străpunge iar creierul.

II va primi imediat? Şi cum îl va primi Cantemir?

Parcă-l vede pe vodă stând cufundat în jilţ, cu picioarele scurte atârnate în gol, mângâindu-şi fără

încetare barba creaţă şi albă. Ascultă un timp, atent, apoi se ridică vârtej şi, fără niciun rost, începe să umble prin încăpere, trecând de colo-colo, de parcă l-ar goni cineva. Nu se opreşte decât ca să mai soarbă un gât de,,Cotnărel”.

Când bea ceva mai mult, trece cu uşurinţă de la o stare de veselie la una de mânie. Şi nimeni nu se mai poate bizui pe buna lui cumpănire. Este bine să-l ocoleşti în asemenea clipe.

Convoiul, după ce va face, desigur, un scurt popas la Roman, dacă n-or fi nămeţii prea mari, va ajunge la Iaşi numai de dimineaţă. Vodă se scoală devreme. Se spală cu apă rece pe chip, îi primeşte la el pe vistiernic şi pe Lupu Bogdan, cere de băut şi începe să dea porunci.

Hatmanul e cum e, dar cel care-i otrăveşte sufletul este numai vistiernicul Ruset. Şi cât de bine ar fi dacă n-ar apuca să intre Ruset la el înainte de-a ajunge sania la palat.

îşi aduce din nou aminte de binele pe car.e i l-au făcut Costinii lui Iordache Ruset. Ajutându-l să se urce în scaun, Şerban Cantacuzino îi ceruse lui Constantin Cantemir să jure că-i va stârpi vrăjmaşii. Întâiul dintre ei era însuşi Iordache, pe care-l dovedise, cât timp se oploşise în Ţara Românească cu multe uneltiri.

Cantemir îl prinsese pe Iordache şi-l pusese la cazne, până când îl storsese de peste patruzeci de pungi de galbeni.

Aflând însă Ileana, care nu suferea cruzimea, de la o jupânească din neamul lui, că Iordache Ruset e cetluit în fiare şi chinuit pentru a-l face să scoată din pungă cât mai mulţi galbeni, îl rugase pe Velicico, pe-atunci încă hatman, ca împreună cu Gavriliţă, marele vornic şi fostul său cumnat, să mijlocească pe lângă vodă iertarea.

Velicico, îndată, inimos cum era, sprijinit şi de Gavriliţă, îi dobândise – sub chezăşia lor – slobozenia din temniţă.

Curând după aceea, tot cu acelaşi sprijin, izbutise să fugă în Transilvania şi să rămână acolo până când Velicico va izbuti să-i capete, pe de-a-ntregul, iertarea.

Constantin Cantemir, în cele din urmă, îl iertase. Iordache se reîntorsese în Moldova. Şi, într-atâta îl linguşise pe vodă, încât acesta, înălţându-l mare vistiernic, îi dăduse cheia ţării pe mână.

Numai că – de cum se văzuse tare – întocmai ca balaurul din poveste, Iordache îşi uitase toţi binefăcătorii. Şi fiindcă Velicico şi Miron îl tot ţineau de rău pe marele vistiernic pentru nemila lui faţă de biata ţară – sub oblăduirea voievodului şi-n bună înţelegere cu ginerele acestuia, parcă într-adins numit Lupu – Iordache hotărâse să-i nimicească pe cei care-i stăteau în cale.

Costinii erau cei mai mari boieri moldoveni cu dragoste de ţară şi cei mai preţuiţi peste hotare pentru sârguinţa dovedită în cultură. împăratul Austriei, sultanul Turciei, regii Poloniei, principii, vizirii sau diplomaţii străini, când năzuiau la garanţii moldoveneşti, cereau şi semnătura sau cel puţin părerea marelui logofăt.

Vistiernicul pripăşit în Moldova – atât cu fraţii, cât şi cu alte rude ale lui – era ştiut de toţi că n-aveau alte gânduri decât de pricopseală şi era de vânzare oricui îl plătea mai bine.

Şi dacă, mâine de dimineaţă, Iordache va fi intrat la vodă, până-n sosirea lor, ce se va întimipla?

Nu cumva Cantemir îl va zvârli în temniţă?

Nu se sperie de temniţă, dar, în această stare, él nu va mai putea să se întoarcă în timpul cuvenit la

Bărboşi.

Atâtea întrebări (dintre care una îi sfredeleşte cel mai mult creierul): Ce se va întâmpla cu Ileana?

Să n-aibă vodă nici măcar atâta inimă încât să-l ţină încă o vreme la Iaşi şi să nu-i dea putinţa de-a fi şi el de faţă la îngropăciunea ei?

Cel puţin dacă ar fi rămas acasă Pârvu, ca să vegheze şi să orânduiască după datină totul.

Pentru ce, oare, l-or fi silit să-l urmeze? Şi ce amestec ar putea să aibă la întâlnirea sa cu vodă? Miron nu mai înţelege nimic.

Deşi se află în întuneric, de câte ori se întoarce, îi desluşeşte trăsăturile colţuroase, chipul osos şi aspru, sub care se-ascunde însă cel mai desăvârşit devotament faţă de el şi-ai lui.

— Tot nu vrei să vii lângă mine?

— Nu-i loc, boierule! Au grămădit tâlharii lângă domnia-ta desagii mari de piele.

— Mă bucur că-s alături.

— Dár te-aş înghesui. Rămân ici pe podişcă, în picioare.

Miron simte nevoia de a avea lângă el sufletul cinstit al lui

Pârvu. Dar nu-i place – nu i-a plăcut niciodată! — să stăruie.

.— Cum crezi tu, Pârvule!

Lupii i-au înconjurat. Aleargă prin pădure, în salturi mari, de amândouă laturile convoiului. Flăcăruile ochilor fiarelor îl fac pe Miron să-şi aducă iarăşi aminte de pustnic. Cum şi-o fi putând apăra bătrânul fost oştean, pustnicit, viaţa în bordeiul lui de haitele înfometate?

Se pare că mai bine decât a izbutit să-şi apere drepturile înaintea domnitorului ţării!

Zăpada şi-a preschimbat fulgii în ace ascuţite de

gheaţă, care-i împung şi-i sfârtecă obrazul. Miron şi-l ascunde, atâta cât îi stă-n putinţă, sub guler şi îşi înfundă şi mai adânc pe frunte căciula.

Dar Pârvu?

— Vino lângă mine!

— Lasă, boierule!

Urletele lupilor au devenit de neîndurat. Foamea îi face parcă să geamă şi să se tânguie ca de-o durere ascunsă.

Sau repezit, până în cele din urmă, la picioarele cailor lefegiilor care încheie convoiul. Aceştia i-au ţintit. Una sau două fiare au înroşit zăpada. Iar soţii lor din haită şi-au început ospăţul.

Doamne! Da şi oamenii nu se poartă, în vremuri ca acestea, de-atâtea ori, la fel?

Te-aştepţi, când. eşti în suferinţă, să-ţi sară oarecine în ajutor. Şi-n loc de ajutor te pomeneşti lovit.

Şi, cu cât eşti mai jos şi mai fără putere, cu-atâta loviturile cad mai necruţătoare.

De ce-o fi fost oare croită astfel lumea?

Rar, mult prea rar, se întâmplă să ai norocul de-a afla lângă tine, în ceasurile grele, un om cum este Pârvu.

Dar câtă mângâiere înseamnă acest fapt pentru cel urgisit!

Caii, încordaţi, trag sania şi, câteodată, îşi cufundă picioarele până la şold în zăpada înaltă şi mereu viscolită.

De s-ar sfârşi odată drumul acesta!

Miroo încercă să-şi revadă viaţa! înainte de-a da faţă cu vodă, este dator să-şi cerceteze conştiinţacât mai necruţător.

Şi-a slujit el Moldova şi neamul precum se cuvenea?

Pe când era copil, Stanislav Witwinski, rectorul colegiului iezuiţilor, din orăşelul Bar, unde fusese trimis să înveţe, le citea deseori învăţăceilor fragmente din lucrarea istoricului Cromer: *Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum*, ca şi din alte cărţi.

Iar inima i se strângea, de fiecare dată, sub gândul dureros că, din nefericire, nu a fost scrisă încă nicio operă în care să s-arate, pe larg şi desluşit, originile neamului său şi întâmplările cele mai de seamă pe care le-a trăit.

Pe de-altă parte, limba latină, în care se desprinsese nu numai să citească şi să grăiască, ci şi să scrie, îi încânta urechile şi inima asemeni unei muzici. Iar înrudirea ei cu graiul moldovenesc pe care îl supsese la sânul maicii sale, la fel ca laptele, îi era tot mai clară.

Şi încă din acele ceasuri i-a încolţit în minte gândul – care până la urmă a biruit – că poate-i el acela menit a duce la bun sfârsit o asemenea trudă.

înţelesese încă de-atunci că rostul cărturarului în lume este de căpătâi. Iar pana, însufleţită de minte, poate fi-n sta-e să înfrunte până şi sabia năvălitorului sau a asupritorului de noroade.

Şi trebuie să fie cum nu se poate mai fericiţi acei eârmuitori care ştiu să-şi atragă şi să-şi păstreze alăturea de ei, cu zel şi cu credinţă, pe mânuitorii de pană. Ei au îndatorirea de a da glas doar adevărului. Şi mult mai bine e să îşi sfărâme sau chiar să i se ardă unealta scrisului decât să nu-şi aştearnă gândul cel mai curat pe-albeaţa foilor. Şi-aceasta, orice alte porunci i s-ar da şi oricum ar încerca cineva să-l împiedice. Deoarece o singură minciună strecurată într-o operă îl acoperă pe cel care-a scornit-o sub lespedea ruşinii.

Şi-aceasta este cea mai grea moarte a unui cărturar.

Miron recunoaşte în sine că, uneori, de nevoie, în viu grai, şi-a ascuns o parte din gânduri. Dar, iarăşi, se mândreşte că scrisul şi l-a păstrat curat. Şi fiecare slovă de-a sa îi e ca lacrima. Ca lacrima fierbinte văsată pentru ţară. Şi cu aceste slove izvorâte din inimă, el se simte în stare să meargă în faţa oricărei judecăţi...

XVI

Convoiul a ieşit din pădure. Lupii nu-i mai urmăresc, deşi, în depărtare, tânguirile lor dureroase încă se mai aud.

Oâimpia se întinde ca o pânză albastră, întreruptă ici-colo de iazuri îngheţate şi-având o înfăţişare nepământească. Ţinutul îi apare lui Miron ca dintr-o altă lume, pe care n-a mai zărit-o nicicând, deşi a mai trecut – şi uneori chiar iarna şi noaptea – pe-aici de foarte multe ori.

Sania a alunecat într-o adânci tură a drumului, ascunsă sub zăpadă. Nu mai poate ieşi. Călăreţii din faţă s-au depărtat, dar iute se întorc, în frunte cu Macri.

Vătaful îl priveşte cu ură – aceeaşi şi-aceeaşi neînţeleasă ură! — ca şi cum el ar fi vinovat de tot ce se întâimplă.

Lefegiii biciuiesc caii. Dar totul e zadarnic. Caii se încordează. Pesemne o tălpice e prinsă de ceva, poate o rădăcină sau un bolovan mare. i

Caii sunt deshămaţi şi sania este trasă cu mâinile îngheţate, în timpul cât e trasă, unul dintre desagii de piele a căzut, lunecând pe costişă. Pârvu aleargă după el, îl aduce. Miron îl scutură şi-l aşază la loc. I-au rămas însă în rnână câteva foi, ce s-au desprins dintr-o carte.

Ce carte e? Miron o recunoaşte: *Seneca*.

Caii au fost reînhămaţi, Miron, Pârvu şi vizitiul s-au reurcat în sanie, iar la semnalul vătafului, au pornit mai departe-Mirón e însoţit acum pe drumul către judecata voievodului de Seneca şi preceptele lui.

Unul dintre acestea îi reînvie în minte: Omul este dator ca şi în cele mai crunte împrejurări ale vieţii, în lupta pentru adevăr, să nu se dea învins Ji

Şi tot de la Seneca i-a plăcut să înveţe că nu trebuie cruţate, ci, dimpotrivă, înfierate neomenia, desfrâul şi vărsarea de sânge.

Şi dacă filosoful nu se sfia să-şi strige acest crez tuturor, era firesc ca Nero, împăratul nebun, care se voia zeu, să-i pregătească moartea. Pentru el, neîncetata chemare spre virtute a filosofului se numea răzvrătire.

lnvinuindu-l, deci, că l-ar fi sprijinit, prin părerile lui, pe Gaius Calpurnius Piso – cel care, în anul 65, a pus la cale un complot pentru salvarea Romei – i-a trimis într-o zi, acasă, un centurion. Centurionul – un alt vătaf Maori - l-a vestit că este osândit de „divin” la mdarte. Seneca nu s-a neliniştit. Că-l aştepta o asemenea soartă bănuia mai de mult. L-a întrebat numai pe centurion:

— Şi ce fel de sfârşit mi-a hotărât?

— Fiindcă ţi-a fost în vremea tinereţii învăţăcel, „divinul” îţi face o ultimă favoare. Şi-anume, îţi îngăduie să-ţi alegi singur moartea.

— Bine, mi-o voi alege. Dar mult mai mult dedât această favoare, eu mi-aş dori o alta. Aş voi să-mi aştern pe hârtie cele din urmă gânduri…

— „Divinul” socoteşte că grajdurile tale sunt prea primejdioase. Iar Tigellinus, credinciosul său sfetnic, mi-a spus chiar înainte de plecare că nu se mai cuvine ca tu s-atingi nici tăbliţa cerată, nici stilul.

— Să-i spui, totuşi, „divinului” că gândul cel din urmă al meu, de-aş fi putut să-l scriu, i-ar fi fost de folos. Atunci când împăratul nu vrea să asculte decât pe acei sfetnici care se străduiesc în a-i face totul pe plac soarta sa nu va fi mai bună clecât a mea astăzi.

— Cuvintele acestea, a mai zis centurionul, nici nu le-am auzit.

— Tu nu le-ai auzit. Dar ele vor ajunge în urechile celor cărora le sunt menite. Şi însuşi împăratul va cugeta la ele într-o zi, dar va fi prea târziu.

Filosoful şi-a chemat apoi medicul, căruia i-a cerut să-i deschidă venele de la mâini, în numele lui Jupiter „liberatorul”.

O moarte asemănătoare (sub aceeaşi învinuire) a avut-o – la vârsta de numai 26 de ani - şi Lucanus, nepotul lui Seneca.

Lucanus, unul dintre cei mai înzestraţi poeţi ai Romei, alcătuise celebrul poem *Pharsalia*, al cărui înalt simbol îl reprezintă *Libertas* – adică „Libertatea”, cea atât de visată şi dorită de oameni când sunt înlănţuiţi.

Dar împăratul Nero, care se socotea pe sine şi un genial poet, îl ura pe Lucanus. Acesta, la o lectură publică din poemul *Pharsalia*, fusese aclamat de romani şi încununat cu laur.

Din aceea zi, „Divinul” îi interzisese poetului Lucanus, fostul său prieten, să mai declame versuri în public.

De-aici şi până la a-l fi condamnat la moarte pe poetul rival n-a fost decât un pas.

— Noroc, se mângâie în sine Miron, că vodă Cantemir nu se socoteşte „divin”, nici alcătuitor de stihuri, dar pe un Tigellinus – fără a fi prefect al pretoriului, ci vistiernicul său – îl are şi el. Şi-acesta,

încercând să-i fie întruna pe plac, îl tot îmboldeşte pe domnitor la punerea de biruri, hrăpirea de avuţii străine şi înăbuşirea glasului celor care îl sfătuiesc de bine, în multe împrejurări.

Iordache vrea, desigur, să-şi aibă mâna şi calea libere în tot ce plănuieşte. Cantemir este al lui. Şi l-a plătit cu galbeni stoi-şi din trupul Moldovei. L-a şi împrumutat cu o mulţime de pungi. Iar vodă neputiându-i înapoia decât o prea mică parte din ele, pentru rest i-a dăruit nenumărate sate, şi branişti, şi iazuri, şi mori ale ţării.

Nu i-a ajuns atât. Şi l-a făcut părtaş şi pe hatmanul Bogdan, ginerele voievodului, cel puţintel la minte. Iar toţi ceilalţi noi boieri, ridicaţi între timp de Constantin voievoda, nu îndrăznesc să cârtească. îşi păzesc slujbele dobândite din mila lui Iordache. Iar de la Ţarigrad, din orgrada vizirului, veghează fraţii săi, capuchehaii ţării.

Şi numai ei, Costinii, îl tot ceartă pe vodă. Se silesc să-l trezească.

Şi dacă, într-adevăr, vreodată, Cantemir s-o trezi, Ruseţii vor cădea!

Iordache ştie bine asta şi este hotărât să lupte pentru puterea şi avuţia lui. De-aceea a urzit ca să piară Costinii, dar nu de mâna sa, ci de a lui voivoda. Totul atârnă acum numai de intâlnirea ce va avea loc mâine la Iaşi.

Miron se simte însă dator ca, pentru ţara lui, să trăiască.

Să lupte şi să învingă.

Şi el nu crede că Ruset, acest Tigellinus al Iaşilor, va fi crezut întru-totul mâine de Constantin voivoda.

Nero l-a ascultat pe Tigellinus al său, duşmanul lui Seneca, fiindcă era nebun. Dar Constantin voivoda, slavă Domnului, tot işi mai ţine capul albit pe umeri.

Şi chiar de s-a lăsat o dată amăgit, ucigându-l, fără judeţ, pe unul din Gostini nu e de bănuit că va mai săvârşi, pentru a doua oară, o asemenea crimă.

Dar cine poate şti ce şe va întâmpla cu un atare domn ce-a fost urcat în jâlţ din voia turcului şi-a cărui cugetare nu trece dincolo ce hotarele pântecului şi ale lăzii iui cu galbeni, şi care n-a făptuit nimic spre ridicarea ţării, prin zidiri măiestrite sau prin tipărituri care să dăinuiască de-a lungul veacurilor?

Acest biet Cantemir, burduhănos, beţiv, fără de măreţie, a rămas – chiar şi cu coroana voievodală pe frunte – tot numai un rohmistru, a cărui grijă de căpetenie este să strângă cât mai multe averi şi să-şi păzească jâlţul în care s-a urcat.

Şi fostului rohmistru cea mai mare primejdie nu i se pare, în ceasurile acestea, pofta nemăsurată a turcului, ci el, Miron

Costin, care nu se dă-n lături, în numele Moldovei, să-i spună ce gâmdeşte.

Este adevărat, mai recunoaşte el, că are doi feciori care făgăduiesc, prin iscusinţa lor – mai ales Dumitraşco – s-ajungă în viitor ceea ce Constantin nu va fi niciodată. Feciorii îi sunt ostatici la Poartă, când unul, când celălalt. Turcii îi ţin domnia în pumn. Iar la creştini, pe cine-ar putea să şe bizuie? Pentru că fiecare dintre crai îşi doreşte, în ascuns, să pună singur mâna pe pământul Moldovei şi-al Ţării Româneşti.

Nici măcar pe Sobieski, Miron nu poate spune că s-ar putea sprijini din destul.

Craiul făgăduieşte multe. L-a încredinţat cândva că, în puţină vreme, Moldova va fi liberă şi stăpână pe sine. I-a dat întâi un an. Dar anul a trecut. S-au mai scurs încă doi şi lucrurile nu s-au schimbat de fel.

Sobieski îl învinuieşte pe Cantemir că ori de câte

ori se-ncepe un război între poloni şi turci, Cantemir li se-alătură tot vrăjmaşilor lui.

La riândul său, voivoda se apără zicând că a trimis merinde oştilor polone. Şi, mai adaugă, că atunci când toţi creştinii se vor uni şi vor avea o oaste îndeajuns de tare, moldovenii vor fi şi ei pe câmpul de bătaie.

O fi şi-aşa cum spune! Nici el nu este de părere că lupta pentru eliberarea ţării ar trebui să înceapă şi să se ducă fără o bună chibzuială. Dar nici nu poate crede că vodă Cantemir ar fi în stare de cea mai mică jertfă pentru binele ţării.

Vodă e mulţumit doar să se afle în jilţ şi să se cheme domn. Se lasă însă călăuzit de-acei boieri care nu pot privi prea departe în timp şi nici n-au inimă.

Nici el, nici Velicico n-au ascuns vreodată c-ar dori o schimbare. Dar nu prin răsturnarea domniei. Ci, cât mai repede cu putinţă, prin îndreptarea ei.

Din vorbele lui Stanciu şi ale lui Macri, ca şi din şoaptele lefegiilor, Miron ştie că este învinuit de-a fi luat parte la un complot, potrivit căruia domnitorul ar fi urmat să fie răpus la nunta lui Pătraşcu. Şi-apoi, în.jilţul rămas liber, cu sprijinul iui Brâncoveanu, să se fi urcat Velicico.

O mai neruşinată născocire nici că se poate! Şi nu va pregeta să i-o spună lui vodă când se vor întâlni.

Ţine la Velicico. Are încredere în el, în judecata lui. Şi sigur că i-ar fi plăcut să-l vadă, în scaun, domn. Dar nu în acest chip. Şi-aceasta, mai întâi, fiindcă-l doare încă sfârşitul lui Antonie vodă. Apoi, deoarece a fost, întotdeauna, împotriva răpunerii în sânge a unui domnitor prin uneltirea boierilor.

Şi, în cele din urmă, ar fi putut el oare să îngăduie o asemenea crimă chiar la nunta fiului său cu copila lui vodă?

Sângele lui voivoda i-ar fi întinat atunci fruntea. Şi-ar fi fost osânldit, pe vecie, în ochii tuturor!

Şi ce-ar fi spus Ileana? Ea care, atât de milostivă, se lăsa înduioşată şi de durerea celor care făptuiau răul.

Ori, dacă a fost pusă la caile vreo conspiraţie, aceea nu poate fi decât a lui Iordache – ajutat de Bogdan – pentru nimicirea Costinilor.

Numai aşa se poate tălmăci că vodă s-a grăbit să-l răpună, la adăpostul nopţii, pe bietul Velicico. Deoarece, pe un atât de mare boier – şi care împlinise prea multe pentru ţară – nici vodă n-avea dreptul să-l osândească detft într-un judeţ, cu destule dovezi grăitoare şi la lumina zilei.

Totul este desigur o minciună sfruntată. Altminteri Cantemir ar fi făcut judeţul în faţa tuturor. Aceasta mai ales când se ştie prea bine că Iordaehe Ruset sau hatmanul Bogdan pot aduce ori când unele mărturii, smuligându-le cu sila din gura câtorva. (Dar, după cele întâmplate, se vede limpede că nici asemenea mărturii n-ar fi fost de ajuns.)

Şi-acum ar vrea să vadă dacă va cuteza voivoda sau Iordaehe s-aducă pârâtori mincinoşi, în stare să-l înfrunte pe el în fsţa sfatului.

Oricât de ticăloşi ar fi însă acei câţiva boieri din jurul lui Ruset, Miron e încredinţat că nu se va găsi niciunul care să îndrăznească a veni înaintea judeţului ca să-l învinuiască de ce n-a făptuit.

Iar el nu va tăcea. Va vorbi. Îi va mărturisi lui vodă toate rite-i apasă sufletul. îi va cere dreptate, în numele Moldovei. Şi poate că, în sfârşit, Oantemir, dându-şi seama de greşelile sale, se va îndupleca să i-o dea.

Băieţii îi vor ieşi din temniţă, el se va întoarce acasă şi, poate, aşa cum se întâmplă de-atâtea ori în

viaţă, răul se va schimba în bine.

XVII

Copacii înşiruiţi de-a lungul drumului se frământă. Crengile îi se fring, ca şi cum ar fi făcute din sticlă, cad, sânt înhăţate de vânt şi purtate peste câmpia îngheţată, ciocnindu-se între ele şi sunând trist.

Desigur, Miron a mai trecut, în viaţă, prin zeci şi zeci de viscole, unele, poate, chiar mai cumplite decât acesta. Dar parcă niciodată întreaga lui fiinţă nu s-a simţit atfit de copleşită ca astăzi.

Viscolul urlă asemeni unei fiare. O fiară înverşunată, albă şi cu colţii rânjiţi. Dar fiara cea adevărată nu i se pare viscolul,, nici vreunul din lupi, ci Iordache Ruset.

Stă undeva ascuns, în palatul domnesc, cu figura lui lungă şi palidă, şi picură otravă, prin cuvinte mieroase, în urechea lui vodă.

Prin întuneric i se şi pare că-l zăreşte. Are o înfăţişare evlavioasă, cu mâinile mereu împreunate la piept. Doar ochii aprinşi, de fiară înfometată, îl silesc să-şi dezvăluie adevărata fire.

Miron, privindu-i umbra, începe să înţeleagă că, fără îndoială, zadarnic vrea să nădăjduiască în dreptatea lui vodă.

Iordache a ticluit fără greşeală crima. Altminteri ar fi cutezat vodă să-l răpună pe Velieico fără niciun judeţ? Sau să-i închidă lui fiii? Ori să-i trimită pe lefegii ca să-l aducă noaptea?

Poate c-ar fi fost bine să-i fi dat ascultare lui Stanciu. Să fi plecat la Neamţ. Ştiindu-l liber, vodă s-ar fi temut şi nu le-ar fi stricat prin nimica băieţilor.

Sau ar fi fost mai rău? Şi vodă, mâniat, i-ar fi răpus, tot ca pe Velicico, învinduindu-l cel dintâi pe Ioniţă, care, spre nenorocul lui, luase parte la nunta

aceea de la Băcani, unde se susţinea că s-ar fi pus la cale complotul boieresc.

Lui Miron totul i se învălmăşeşte în cap. Şi nu crede să fie pe lume o altă fericire mai mare decât aceea de-a putea cdborî o dată din sania aceasta, în care e târât sub straja lui Macrî către necunoscut.

Ar dărui orice, numai să se afle în şaua unui cal şi să gonească liber peste câmpia albă.

Niciodată parcă nu şi-a dat seama, ca în această noapte, ce înseamnă libertatea!

Se închipuie îndreptându-se, călare, spre casă. Ileana este în viaţă. îi iese înainte, în prag. Şi ţinând-o de mijloc, intră în „arhondaric”. Acolo îl aşteaptă o băutură caldă, îndulcită cu miere, precum îi place lui.

îşi schimbă încălţările, veşmintele. Se-aşază apoi în jilţ,, lângă foc, şi începe să citească.

îşi duce palma îngheţată la frunte. De unde-i mai răsar aceste năluciri nebuneşti? Şi cum de-şi mai închipuie astfel de bucurii?

Şi, totuşi, continuă să viseze.

Viaţa fără Ileana pentru el, aşa cum şi-a mai spus-o de-atfâtea ori, nu merită acest nume. Şi de-ar vrea să trăiască ar fi numai pentru-a putea munci şi a da la iveală, în scris, toatecâte le-a adunat în minte sau şi le-a însemnat pe hârtie. însemnări ce se află aici, în sanie, alăturea de el.

Continuă încă să spere că vodă s-ar fi putut răzgândi şi-ar fi trimis, în grabă, un vestitor – sau mai mulţi – călare.

Acesta sau aceştia le vor ieşi curând înainte, poruncindu-i vătafului să-i redea libertatea. Vor face calea întoarsă către Bărboşi. În zori vor sosi băieţii şi fetele. Vor împlini comândul şi, în tot restul zilei, vor rămâne îngenuncheaţi în biserică rugându-se cucernic pentru sufletul *ei*.

Şi alte plăsmuiri i se încheagă în minte.

O răzmeriţă începe. Iordache Ruset fuge. Şi vodă îşi întoarce faţa către Miron Costin.

Doamne! Ce gânduri fără noimă îl bântuie întruna!

Viscolul nu încetează să sufle. Leifegiii călări îl veghează. Macri se află în frunte. Nimic nu s-a schimbat şi nu se va schimba. Au şi ajuns la cotitura de unde drumul dinspre Bărboşi se întâlneşte cu-acela ce vine de la Neamţ. Pe acest drum – dacă el s-ar fi hotărât mai devreme – ar fi putut scăpa.

Numai că despre vreo salvare nu mai poate fi vorba.

Ba mai mult, i se pare că, într-un anume fel, o parte din sufletul lui s-a şi îndreptat spre Stix şi se pregăteşte să-l treacă.

Va împărtăşi şi el, cu siguranţă, destinul celorlalţi din trecut, care s-au străduit, uneori şi greşind – dar greşeala i-atât de omenească! — s-aducă prin scrierile sau cuvintele lor o cât de mică şi de neînsemnată îndreptare acestei lumi prea strSmbe!

A uitat ră se află în sanie. I se pare că priveşte pământul de undeva, de foarte, foarte departe, şi-anume de pe o înălţime necunoscută. De-acolo cercetează omenirea neliniştită, strivită adeseori de voinţe potrivnice şi prea împovărată de nedreptăţi şi spaime.

Despre toate acestea trebuia el să scrie mai mult.

Prea îndelungă vreme şi-a risipit, fără a putea rămâne la masa de lucru. Sigur, viaţa nu-ţi poate îngădui să faci numai ce vrei. Ca dregător al ţării, a fost silit mereu să-i urmeze pe unii domnitori în războaie şi să-şi petreacă timpul cu treburi prea puţin însemnate, ori să se refugieze pe meleaguri străine în vremuri vitrege.

Numai că sarcina lui de temelie – aşa precum şi-o hotărâse singur încă din tinereţe – era cu totul alta.

Văzuse ce se petrece în lume, însă de teama suferinţii sau morţii, a lui sau a celor dragi lui, a întârziat câteodată să scrie ceea ce cunoştea. Şi astfel prea multe foi s-au păstrat încă albe.

Dar, în felul acesta, nu i-a slujit el bunului plac, sprijinindu-I să se înscăuneze în voie?

Nădăjduise odinioară că, fiind câteodată prevăzător, şi-ar putea ocroti bruma de fericire, a lui şi a familiei sale. însă de fiecare dată, cu şi mai multă cruzime, despotismul l-a înlănţuit din ce în ce mai tare. Iar teama, cumplita şi ruşinoasa teamă, n-a izbutit să şi-o alunge niciodată pe de-a-ntregul din suflet, uitând ceea ce-l învăţase prietenul său, Dosoftei, şi-anume că un cărturar trebuie să înveţe a se înălţa sufleteşte până într-atâta, încât să poată asculta, neîntinate, cele mai adânci chemări ale neamului.

iSă se pătrundă apoi de ele şi frica-i va pieri, aşa cum piere fumul sub vântul primăverii.

Şi atunci, eliberat de ceea ce e pământesc şi mărunt, să ia în mână pana. Să se aşeze în faţa foii albe, iar slovele se vor înşirui de la sine, legând doar adevăruri ce vor zdrobi în tină minciuna.

Acum îi pare rău de fiecare clipă pierdută în afară de scris, de fiecare gând curat, dar nerostit în lume.

Şi-ar dori să le recâştige. Dar cum?

Dinspre Roman se zăresc, dintr-o dată, pe întinsul eâmpiei trei oşteni călărind în galop.

Convoiul se opreşte. Călăreţii se-apropie şi unul dintre ei îi vorbeşte, tulburat, lui Macri.

După port, călăreţii par a fi trei oşteni din garda lui Constantin voivoda. înseamnă c-au venit de la Iaşi.

Miron a tresărit.

Poate c-aduc cruţarea. Constantin vodă şi-o fi dat, în sfârşit, seama cât de mult a greşit. Doar astfel poate fi. L-o fi chemat la el pe lordaehe. S-or fi sfătuit laolaltă. Şi or fi hotărât că e mai înţelept să nu lărgească vrajba.

îl vede pe vătaful Macri cum se indreaptă spre sanie. E urmat de cei trei. îi aşteaptă cuvântul. Desigur, va fi îndată slobod. Inima i se bate în piept cu sunet de ciocan. Este gata să se întoarcă şi să-i spună lui Pârvu

„Plecăm acasă, Pârvule!”

S-o fi gândit şi vodă că e prea crunt să-l ridice de lângă jupâneasa lui moartă, ântr-o astfel de noapte, dinaintea Crăciunului.

O fi plâns Ilisafta pentru Pătraşcu-al ei? S-o fi temut lordaehe?

Şi câte, câte altele s-or mai fi petrecut!

Dar, orice s-o fi intâmplat la Iaşi, bine că se sfârşeşte totul aici!

Dar se sfârşeşte oare?

Maeri a venit lângă sanie şi li-l arată pe Miron, cu mina, celor trei nou sosiţi.

— Iată-l în bună pază, acolea!

Aşadar!... Aşadar!...

Miron, astfel cum stă în sanie, pe Pârvu nu-l zăreşte. îl simte, cu toate astea, încrâncenându-se.

Aşadar nu e vorba de vreo cruţare a lui vodă!

Cum de o fi putut să-şi închipuie?

<Şi, cu toate acestea, s-a petrecut ceva. Poate s-o fi luat numai o altă hotărâre! îl duc altundeva? Sau vor să facă doar un popas la Roman? în sfârişit, va vedea!

Dar e încredinţat că viaţa şi mai ales mândria nu i se află, în acest ceas, decât în mâinile subţiri şi

galbene, deprinse numai să rostuiască banii, ale vistiernicului!

Hotărârea luată de Cantemir e hotărârea vistiernicului!

Ce porunci s-or fi dat? îl vor ucide aici?

îi cercetează pe oşteni din ochi şi se pare că nu.

La noul semn al lui Maeri, convoiul a pornit mai departe.

Armele lefegiilor sună. Viscolul îi înconjoară din toate părţile. îi muşcă plin de răutate. Curând vor ajunge la Cotu- Vameş.

Satul, mărunt, cu bordeie înfundate în pământ şi-acoperite de zăpadă, pare, prin întuneric, o bătrână încovoiată şi îngenuncheată pe ţărmul râului.

Sărmanii locuitori ai bordeielor! Au aceleaşi corpuri şi suflete ca şi noi. Dar soarta le-a fost nemiloasă. De ce unora le -este dat să se bucure de toate bunătăţile lumii şi altora să-ndure numai greutăţile ei? Poate că într-unui din aceste bordeie -se află cineva care va fi având o minte scăpărătoare şi o fire mai dreaptă decât le au mulţi domni.

Miron parcă întrezăreşte întiâia oară în viaţă mizeria şi atât de nedreapta orânduială a lumii. Cum de nu le-a văzut până.azi? Şi de ce n-o fi cugetat mai de mult la suferinţele şi nevoile oamenilor ce stau la talpa ţării?

De ce, se întreabă el, unii dintre aceştia, cu toate însuşirile lor, sunt meniţi a fi robi, iar atâţia nevrednici li s-au ales -stăpâni?

Şi pentru ce aceştia au drept să huzurească şi ceilalţi vieţuiesc doar trudind chinuiţi?

E oare înţeleaptă această rânduială? Şi-a fost ea, oare, astfel hotărâtă de Cel-de-Sus?

Şi, dacă este hotărâtă din Cer şi nu e înţeleaptă, nici dreaptă, Cel-de-Sus e nedrept, lipsit de

înţelepciune l>

Străjerul de la pod a dat drum slobod convoiului, plecându-se în faţa lui Maeri.

S-a plecat, cu căciula în mână, şi când a trecut sania care-l ¿poartă pe Miron. Dar fără să mai strige, ca altădată,,,săruẓ mâna, boierule”, deşi şi-a dat cu siguranţă seama prea bine cine era în sanie, mai ales că-l zărise pe Pârvu, la spate, pe podise ă.

Mai mult încă, lui Mirón i s-a părut o clipă că străjerul în timpul când treceau peste pod a început să se închine, ca la trecerea unui mort. Poa’te s-o fi înfiorat şi el văzându-l pe fostul mare logofăt al Moldovei dus sub atâta veghe ca un răufăcător!

Caii se opintesc din greu urcând prin noapte dealul. Iar sus aşteaptă încă doi călăreţi domneşti.

Convoiul s-a oprit. Călăreţii din deal, împreună cu cei care le ieşiseră în faţă, pe drum, sub pădurea Feleştilor, şi vătaful Macri se sfătuiesc de zor.

Din când în când, vătaful îşi îndreptă privirile mohorâte spre Miron.

Se sfătuiesc dacă să poposească ori nu în Roman?

Dar de ce nu-l îngăduie lângă ei şi pe Stanciu? Acesta a fost izgonit mai încolo, lângă oştenii lui.

Miron a îngheţat. Un tremur îl încearcă. Dar tremurul nu-l răzbate de-afară, ci vine dinăuntru.

Pârvu coboară de pe podişca săniei.

— -Du-te şi vezi ce se-ntâmplă! îl roagă Miron. Ori rămânem în Roman, ori mergem mai departe?

Pârvu face doar câţiva paşi, când Macri îl zăreşte.

— Treci numaidecât înapoi 1

Câţiva călăreţi se grăbesc, luându-l în boturile cailor, împing’ându-l spre sanie.

— Stai lângă Mironaşeo!

Lui Pârvu nici nu-i vne să creadă. Se urcă înapoi pe poclişcă.

— Mironaşeo a spus? Mironaşeo?

Priveşte, ameţit, împrejur.

— Lasă, Pârvule! Lasă!

Maicri le face semn lefegiilor să descalece.

— Coboară, logofete! îi strigă şi lui Miron.

Trupul lui Miron parcă s-a preschimbat în piatră. Izbuteşte să-şi ţină, cu toate astea, sus fruntea.

Macri se zăpăceşte şi îşi înmoaie glasul.

— Ai auzit, boierule? Trebiiie să cobori.

Pârvu dă cei patru desagi la o parte, îi face loc lui Miron şi acesta coboară.

Viscolul este prea năpraznic. îi grăieşte Macri, deodată, lui Miron, cu glasul îmblânzit. Şi n-avem cai de schimb.

— Unde vom înnopta? Sus, la episcopie?

Macri descălecă fără să-i răspundă şi o ia înainte către căsuţa străjii, înotând prin nămeţi.

Oştenii îl urmează, ducându-l între ei pe Miron.

Străjerul, cu căciula înfundată pe ochi, se-azvârle şi le deschide uşa.

(Miron este înalt. Este cel mai înalt dintre toţi. Se-apieacă. Trece pragul.

Un opaiţ, tremurător şi el, luminează slab singura încăpere a casei. în vatră scânteiază numai câţiva tăciuni. După aerul curat de-afară, aici, înăuntru, o duhoare grea îi întâmpină. Miroase a cojoc, a seu rânced şi a sudoare învechită. Tălpile cizmelor se lipesc de pământul umed, clisos. Macri se împiedică. Era jos o căldare. Căldarea în care străjerul îşi fierbe mămăliga sau îşi spa’lă câteodată cămaşa.

O zvârle cu piciorul şi trece mai departe.

într-un ungher, lângă vatră, se vede un culcuş învelit cu o cergă.

— Acolo se va odihni? întreabă încet Pârvu.

Macri dă, încruntat, din cap, în semn că „da”, acolo.

Pârvu întinde peste culcuşul muced cerga curată, adusă de el de-acasă, şi cu care fusese învelit în sanie, peste picioare, Miron. i

— Lungeşte-te, boierule, rogu-te!

Străjerul aduce din faţa casei un braţ mare de lemne. Le scutură la uşă de neaua gros aşternută pe ele şi le orânduieşte frumos peste lumina roşiatică a tăciunilor. Suflă deasupra lor cu putere. Cărbunii sfârâie. Uşa este izbită de vin’t. Şi focul a început să se-aprindă.

— Tu, tu şi tu rămâneţi aici de strajă, porunceşte Macri. Ceilalţi ieşiţi afară.

Stanciu îl priveşte cu ochii mari pe Miron, care stă nemişcat. Ar fi dorit să mai schimbe câteva cuvinte cu el, dar Macri îl veghează, nu-l lasă să se mişte singur nici măcar câţiva paşi.

Lefegiii ies, tropăind, strângându-şi la piept cojoacele.

împreună cu ei au plecat Macri şi Stanciu.

N-au rămas în odaie decât cei doi oşteni de strajă, Pârvu şi Miron.

Pârvu îi scoate lui Miron din spate blana şi de pe cap căciula cenuşie de urs.

— Dacă nu se va potoli visfcolul, spune el, înseamnă că nu vom pleca din Roman decât abia în zori.

— Zarurile au fost aruncate! murmură Miron.

— Ce-ai spus, ce fel de zaruri? se miră uluit Pârvu.

Dar Miron tace şi Pârvu, luându-l de braţ, îl trage spre culcuşul de paie şi îl sileşte, ca pe-un copil, să se-aşeze.

— Boierule, noaptea trece. Odihneşte-te cât de cât. Să prinzi ceva puteri pentru în'tâlnirea cu Constantin voivoda de miine.

— Pentru întâlnirea cu Constantin voivoda? Miron şi-a dus iarăşi mâna la frunte. Care întâlnire? Crezi tu că vodă va mai sta de vorbă cu mine?

— Va sta! Va trebui să stea! rosteşte cu încăpăţânare Pârvu.

Străjerii îl cercetează şi ei din ochi pe Miron ca pe-o sălbăticiune. Macri le-a povestit, pe semne, că-l vor avea în pază pe-un înrăit uneltitor împotriva domniei.

El însă nu-şi mai doreşte altceva decât să se ascundă undeva, oriunde, şi să stea, liniştit, doar cu sine de vorbă.

Dar cum să se-ascundă când oştenii aceia se holbează la el, cu un ciudat amestec de uimire şi ură.

Deodată, Miron îşi aduce aminte şi-l întreabă pe Pârvu:

— Desagii i-ai adus?

— Nu! Au rămas în sanie!

— Asa a poruncit Macri?

— Da.

Pârvu a răspuns abia auzit. Înţelege şi el cât de-njosit trebuie că se simte fostul mare logofăt al Moldovei întrebând de poruncile, cu privire la el, ale unuia ca Macri.

— Or să se umple de zăpadă.

— Nu-ţi face nicio grijă. Le-am acoperit bine.

XIX

Aşa cum stă în culcuşul acela slinos, urât mirositor, ar dori s-o revadă pe *ea*. Şi iată c-o revedea...

Este încă tânără, proaspătă, aşa cum o ştia mai de mult. Doar ochii i se par peste măsură de trişti.

întinde spre el braţele. Şi Miron înţelege că ea ar dori să-l cuprindă. Şi, fiindcă nu-i e cu putinţă, oftează:

,.Miroane, dragul meu! Mă aflu lângă tine”.

„îţi mulţumesc, Ileană! întotdeauna ai fost”.

„Trebuie să răm’âi liniştit”.

„Mă străduiesc pe cât pot”.

„Nu trebuie să te mâhnaşti pentru că un om ca el a îndrăznit să dea porunci în ce te priveşte pe tine”.

„Adevărat!”

„Ce însemnătate mai are? Curând...”

„Cât de curând?...”

Ileana îşi întoarce încolo obrazul.

Aude, pe undeva, prin apropiere, şi glasurile lefegiilor, înăbuşite de mugetele viscolului.

Unde i-o fi adăpostit Macri? Oamenii au să îngheţe!

li pare rău că au făcut în Roman popasul. Mai bine ar fi plecat înainte, spre Iaşi.

Poate că tot ar fi ajuns să dea ochii, de dimineaţă, cu vodă, aşa cum speră Pârvu. Şi lucrurile s-ar fi ales într-un fel.

Deşi, după cum se poartă Macri cu el...

Braţul i-a amorţit. Se întoarce pe-o parte, cu faţa la perete. Să nu-i mai vadă pe lefegii.

Năluci de toate felurile i se perindă iarăşi şi iarăşi sub ochi. Şi, dintre acestea toate, i se desprinde voivoda sosind, într-o bună dimineaţă, la Putna, pe vremea când Miron mai era staroste.

Auzise de gustul fără seamăn al cărnii căprioarelor ce se înmulţeau prin pădurile Putnei. Şi, cum era mâncău – dar şi bun vânător – venise să ucidă, cu însăşi arma lui, câteva căprioare şi să se îndestuleze cu carne proaspătă.

în alaiul lui vodă se vedeau, călărind, aproape -

toţi boierii, în frunte cu Iordache şi Lupu Bogdan.

Trâmbiţaşii sunau şi alaiul intrase în curtea mănăstirii, unde se întinseseră, în grabă, câteva mese lungi.

Era nespus de cald şi vodă nu vrusese să intre în cămări.

— Mai bine rămâneam la poalele cireşului acesta înflorit. Dorim numai puţină apă proaspătă, să ne spălăm obrazele, dar şi-o bărdacă ceva mai plină de Cotnărel ca să ne răcorim sufletul. Ce ziceţi, nu e bine?

Toţi boierii, slugarnici, în afară de Miron, râseseră cu poftă. Şi cel mai tare Lupu.

— Ba este foarte bine!

Slujba la biserică se sfârşise. Credincioşii ieşiseră, stropindu-se în uşă, unul pe altul, cu-aghiasmă, după datina Putnei.

Şi care cum ieşea îngenunchia smerit. Apoi pleca, zorit, fără să mai întoarcă ochii către masa lui vodă.

Florile albe ale cireşului se scuturau asupra lor ca o ninsoare caldă.

în cuhnie se pregăteau gustările. Călugărul chelner şi adusese vinul. Când domnul, mângâindu-şi barba şi privind, dintr-o parte, spre Miron, rosti triumfător i

— Am să vă dau o veste, ce ne-a venit şi nouă alaltăieri de la Constantinopole.

— Care? Ce veste? Ce? întrebară boierii, clipind unii spre alţii cu şiretenie.

— Preasfinţitul înalt patriarh a hOtărât să-l *amante…tizeze* pe fostul mitropolit Dosoftei, tovarăşul de sfat al starostelui nostru, Costin…

Se lăsase o tăcere adân’că sub cireşul cel alb, ale cărui fragede ramuri se clătinau uşor.

Şi toţi cei care erau acolo, sub oblăduirea lui vodă, şi-au răsucit deodată capetele spre starostele Miron.

Nădăjduiau să-l vadă îngălbenindu-se, dovedindu-şi în acest fel necazul.

Atâta doar că Miron aflase mai de mult, de la pisarul curţii, prietenul Wangalowski, că vodă Constantin îl rugase pe patriarh, în schimbul multor daruri, ea să-l afurisească pe Dosoftei, invinuindu-l că îşi lăsase turma fără niciun păstor şi plecase din ţară.

Se ştia foarte bine că regele Sobieski, părăsind Suceava şi Iaşii (ocupaţi de poloni în timpul ultimului război cu turcii), îl silise pe Dosoftei să-l urmeze.

Rechemat de Cantemir în Moldova, Dosoftei ar fi vrut să vină. Dar regele Sobieski îi stătuse împotrivă. Şi, fără învoirea acestuia, nu se putea porni către casă.

Având acest prilej, Cantemir îi ceruse patriarhului de la Ţarigrad să-l anatemizeze. Iar ştirea aducerii la îndeplinire a rugăminţii lui o primise, aşa precum spusese, cu două zile în urmă.

Deci, toţi priveau curioşi şi cu nerăbdare spre Miron.

Dar el – nedorind nici de a-l da de gol pe pisar că îi vestise taina – rămase liniştit.

— Să-l anatemizeze!... grăi.

— Să-l *a-man...—te...Uzeze,* se încurcă iar vodă.[1]

— Bine. Poate să fie şi-aşa! surise starostele. Şi, totuşi, nu se putu ţine şi rosti mai departe: Patriarhul, afurisindu-l pe Dosoftei, s-a osândit pe sine...

— Cum aş putea să-nţeleg aceasta? se oţărî voievodul.

— Cine i-a dat sfinţiei-sale dreptul să răsplătească astfel atâta trudă cărturărească pusă în slujba unui norod creştin? Cred că nu Dumnezeu...

— Dar i-am cerut-o roi, mărturisi voievodul. Dosoftei n-a mai vrut să se-ntoarcă în Moldova.

— – Eu ştiu că n-a putut… Mitropolitul este blând ca un miel… Şi îşi iubeşte ţara…

— Dar nu şi pe boieri! se-amestecă Iordaehe.

— Numai pe cei prea răi şi cu puţină minte!

Bogdan îşi ieşise din fire.

— Şi care sunt aceştia?

— Se cunosc ei prea bine… Eu cred că ar fi fost o cale să-l reîntoarcem!… mai spuse Miron, după câteva clipe.

— Care-ar fi fost aceea?

— Trimiţând o scrisoare măria-ta panului Sobieski…

— O să ne mai gândim…

— Să nu uităm că-n ţară, de când nu mai e el, cărturăria a-nceput să se stingă, tiparul suferă. Cine să se mai îngrijească destul de tâlcul slovelor?… Şi cine să ne spună?…

— Asta nu-i mare pagubă. Mai rău e că mitropolitul, când se găsea la noi, ba şi la noi în sfat, scotea ades din gură multe cuvinte grele pentru inima noastră… Asta nu mai ţii minte? Sau nu vrei să ţii minte?…

— Sfatul de-aceea este sfat, pentru ca fiecare să îşi sloboadă gândul.

— Chiar dacă gândul său nu este pe potriva gândului nostru? Îţi tragi, precum văz, spuza pe turta domniei-tale!

— Şi domnii pot greşi. Iar blândul Dosoftei, deşi nu se făleşte cu înţelepciunea lui, are mai multă bună chibzuinţă ca alţii.

— Şi noi, nici unii din acest sfat, nu suntem înţelepţi, de stăruieşti atâta spre Dosoftei? se preamări, de unul singur, vodă. Noi socotim că da…

— Poate că unii-ar fi, de nu s-ar socoti în prea mare măsură că sunt! spuse la urmă Miron.

Vodă îi urmărea cu greutate cuvintele. Se şi cam ameţise, începu să se bâl’bâie.

— Unde e stareţul? Stareţul se afla în picioare, chiar la spatele domnului, împreună cu alţi câţiva monahi. Era foarte bătrân şi nici n-auzea bine. Un călugăr îl atinse pe umăr, arătându-i-l pe voievod, în înţelesul că i-a grăit ceva. Acesta pricepu. Se aplecă spre domn.

— Care-i porunca măriei-tale? îl întrebă supus.

— Cine are dreptate dintre noi doi, Mironaşco sau eu?

— Aveţi amândoi dreptate, încercă stareţul să împace lucrurile, deşi nu auzise bine despre ce era vorba. însă, de bună seamă, înaintea marelui boier Mironaşco, dreptatea se cuvine să fie, ca de-obieei, de partea măriei-tale...

— Ai văzut? zise Cantemir. Ai văzut, Mironaşco?

— Am văzut!

Toţi izbucniră în râs.

Aşa cum se întâmpla mereu cu Cantemir voivoda, acesta trecuse iarăşi, cu mare uşurinţă, de la supărare la veselie.

— Staroste Mironaşco!

— Ascult, măria-ta!

— Orânduieşte-ne, ca să ne bucuri cât vei putea mai bine şi cât mai grabnic, plăcerea vânătorii!

— Prea bine!

Plecaseră la vânătoare. Vodă vânase căprioare. Şi Miron un urs. Ursul din care Pârvu i-a croit, după aceea, căciula pe care-o ţine, în noaptea aceasta îngheţată, în culcuşul de paie, sub cap.

Dar starostele Putnei s-a gândit şi s-a tot gândit, în timpul cât se afundau prin păduri, că lui vodă îi

place să se creadă că este un domn drept, chiar şi când se săvârşesc destule strâmbătăţi!

Numai cu câteva zile înainte avusese, dealtminteri, prilejul de-a sta de vorbă c-un tânăr călugăr tipograf din Ţara Românească, căruia însă fiind de origină din tărâmul Xvirului i se spunea Ivireanul. Venise să cunoască Putna. Şi pe fruntea înaltă a acestuia, lui Miron îi păruse că se putea citi aceeaşi dăruire şi înzestrare ca şi la Dosoftei.

Dintr-un cuvânt în altul, tânărul tipograf începuse să-şi mărturisească o mulţime de gânduri. Unul dintre acestea îl făcuse pe Miron să şi-l aducă în minte mai ales pe Con'stantin voivoda.

„Să nu se socotească împăraţii şi stăpânitorii pă>mântului că i-a puS Dumnezeu să şadă pe scaun frumos numai spre vedere înaintea ochilor omeneşti. Că numai dreptatea este de-i face preacinstiţi la norod...”

Şi, rostind aceste cuvinte, tânărul cărturar căpătase parcă - deşi nu-i semăna deloc la chip – înfăţişarea acelui înţelept pârcălab Ştefan, osândit de Vasile Lupu a i se pierde viaţa, pentru că îndrăznise prea mult în cugetările sale despre ceea ce înseamnă bunătatea faţă de odârmuiţi.

Şi Dosoftei vorbindu-i despre bunătate, îi amnitise odată lui Cantemir despre împăratul roman Caligula, care avea o vorbă a lui: „Să mă urască oamenii, dar să-mi ştie de frică...”

— Atâta că, mai adăugise Dosoftei, oricine se doreşte temut, el însuşi se va teme. Iar teama îi va înăbuşi judecata! Aşa ne învaţă cartea...

— Cartea? s-a mirat Cantemir.. De vrei să, cârmuieşti nu-nveţi asta din cărţi. Cartea mea este viaţa şi cunoaşterea oamenilor. Iar sabia, condeiul cu care scriu!

— Are şi măria-ta oarecare dreptate. Viaţa este ea însăşi un dascăl priceput. Dar o înţelegi mai bine numai când te sileşti să-i asculţi, dar mai ales să-i citeşti şi pe alţii mai înţelepţi ca tine.

Altminteri, Cantemir vodă – aşa cum se lăudase el însuşi înaintea lui Dosoftei – în mânuirea săbiei era vrednic, măcar că îmbătrânise. Pornea lâ luptă greu, dar niciodată nu se dădea cu uşurinţă înfrânt. Fără să aibă însă acea simţire înaltă a înaintaşilor săi, aşa precum fusese ea zugrăvită în hronici, de un Eustratie Dragoş sau de Grigore Ureche, vornicul de Ţara de Jos.

Miron cugetă. Neamul acesta al nostru are astăzi nevoie mai mult decât oricând să se cunoască temeinic pe sine, pentru ca să poată afla, o dată pentru totdeauna, încotro trebuie să-şi îndrepte oChii şi să-şi recapete astfel cumpăna de care are atâta nevoie pentru mersul său înainte. De-aceea, îi sunt de trebuinţă cărturari îndrăzneţi, curaţi la suflet şi care, sub ocrotirea unui domn vrednic, în stare să unească, într-un singur mănunchi, gândirea, simţirea şi puterea, să afle calea dreaptă şi cea mai scurtă spre sfânta libertate. Libertatea deplină însemnând *marele adevăr* al fiecărui neam, adevăr ce nu poate fi niciodată răpus, ci doar înăbuşit, dar nu pentru mult timp. Iar acest *mare adevăr* este menit să ardă ou o flacără vie, luminându-le calea celor ce vor veni.

XX

Dar ce visuri zadarnice nu încetează să mă frământe? se întreba, pentru a nu ştiu câta oară în acea noapte, Miron, în timp ce se silea să adoarmă în culcuşul murdar de paie. Când, uşa se smuci şi, în prag, se ivi vătaful, târându-l după sine pe Stanciu.

— Mironaşco, ridică-te!

„Ai curaj, Miroane! În curând...”

Glasul îi era m’ângâios. Şi ascultându-l, la fel ca altădată, Miron se simţi întărit.

Cu toate astea, nu se putu scula decât cu greutate. Pârvu îl sprijini. Dar câţiva lefegii îl prinseră de braţe şi-l traseră sălbatic.

„Ai curaj, Miroane!...”’

— Măria-sa te^a os’ândit la retezarea capului. Nu te-a putut ierta! zise din prag vătaful. Aşa că vei pieri.

— Măria-sa nu ştie că mă găsesc în slujba *marelui adevăr*. Şi cine îl slujeşte este nepieritor.

— Ce-ai spus? îl întrebă bl’ând Stanciu.

— Bate câmpii, ca totdeauna! îi răspunse vătaful. Aşa sunt cărturarii. Deoarece cugetă prea mult, când trebuie şi când nu trebuie: spun vrute şi nevrute. Şi de-aici li se trage... S-au săturat de bine... Iar unora, ca ăştia, li se cuvine moartea...

— Moartea, vătafule, nu mă depărtează de bine...

Macri îl privea nedumerit.

— Ci de un rău mai mare ca binele pe care-l pot avea sub Constantin voivoda.

Vru să-şi aşeze pe umeri blana, dar Macri îl opri.

Stanciu, care-şi aminti de câte-i datora lui Miron şi ceea ce-i jurase când îi scăpase viaţa, îl rugă:

— Îngăduie-i, măcar... până ajungem *acolo*, să-şi pună pe cap căciula...

Vântul năvălind în odaie, se jeluia avan.

— Căciula şi blana i le-am lăsat, prin diată, lui Pârvu, îi inştiinţă pe cei de faţă Miron.

Il scoaseră afară şi viscolul îi întâmpină repezindu-li-se în faţă eu furie.

îmbrâncit de vătaf, osânditul se prăbuşi în zăpadă.

Stanciu vru să-l ajute, dar Miron nu primi.

Se ridică şi păşi mai departe, drept.

Trecură pe l’ângă sanie.

— Macri! îşi călcă pe inimă Miron. Aş dori să mai atingsau măcar să-mi mai văd cărţile şi însemnările!...

— Nu-ngădui!’

— Oricărui osândit i se împlineşte cea din urmă dorinţă.

— Tu n-ai niciun drept. Iar eu nădăjduiesc că toate vor fî arse. Se vor preface-n scrum.

Miron vru să-i mai spună ceva, însă se răzgândi. Se întoarse spre Pârvu:

— Să povesteşti tu tot!

— Da, da, răspunse Pârvu, cu glasul înecat.

Din bordeiele tupilate în zăpadă se văzură, atunci, ieşind eâţiva bărbaţi şi câteva femei. Purtau cu ei, aprinse, opaiţe cuseu, ocrotite în pumni.

Pe Miron îl duseră ostaşii până în apropierea episcopiei.

Acolo se găsea o troiţă. Troiţa o sădise chiar Miron lângă vechea fântlână numită, nu se ştie de ce, de domnitorul Alexandru cel Bun, „Fân’tâna răstignirii”.

Din biserică răzbăteau, peste vuietul viscolului, glasurile călugărilor adunaţi pentru Închinarea de noapte.

începuse să bată toaca.

— Nu ţi-e frică de moarte? scrâşni în măsele Macri.

Miron îşi aminti de minunatul Seneca. Acesta spusese cândva că oamenii ar trebui preţuiţi şi după felul cum ştiu să întâmpine moartea.

— Fă-ţi rugăciunea, Mironaşco! îi porunci Macri. Trebuie să se împlinească dreptatea...

Ar fi putut răspunde:

„Nu se află mai multă nedreptate decât în cugetul acelui domn, care-şi închipuie că dând

ascultare videnilor îi slujeşte dreptăţii.”

Sau şi mai mult i-ar fi plăcut să spună:

„Dovada nevinovăţiei mele este tocmai în nedreptatea lui!”

Se gândi însă că Macri, de-altminteri ca şi vodă, chiar dacă l-ar fi ascultat, tot nu l-ar fi înţeles.

L-au despuiat de haină şi cămaşă.

Troiţa se zguduia în viscol, ca şi poarta de lemn a vechii mănăstiri.

Numai fostul mare logofăt al Moldovei sta drept şi fără să se olatine, cu pieptul gol, în mijlocul furtunii.

— Mai repede, închină-te mai repede! Doar nu vrei să-ngheţăm pentru tine, aici?

— Mă iartă, doamne – începură să şoptească buzele lui biciuite, arse şi crăpate de viscol – clar numai pentru acele fapte care, deşi greşite, au fost izvorâte dintr-un gând luminos. Iar, pentru celelalte, pedepseşte-mă după merit!

Macri nu mai avea răbdare. Clopotele de la episcopie sunau neîncetat, cu vaiere prelungi.

— Aţi adus o secure? îi întrebă pe lefegii.

— Numai butuc, răspunse unul din ei. Secure n-am găsit.

— N-au nici călugării?

N-au sau nu vor să dea.

— Aşezaţi-l colea’!

Doi lefegii au pus la poalele troiţei butucul. Alţi câţiva l-au silit pe fostul mare logofăt să se lase în genunchi.

Macri i-a smuls lui Stanciu sabia de la şold.

— Asta o ai de la el?

— De la el. Pentru ce?

— Spuneai că-i binefăcătorul tău?…

— Da, da. El mi-a mântuit viaţa. Fără el, copilaşii mei…

— Eşti gata să-i asculţi porunca măriei-sale Constantin voivoda sau ba?

— Doamne, Isuse Christoase, fie-ţi milă de mine!

Stanciu se apropie de cărturarul Miron şi, cu lacrimi în ochi îl mustră:

— Vezi, boierule? Vezi! Te-am rugat!... Te-am sfătuit! Acum, vezi şi domnia-ta!... Ce-aş mai putea să fac?

Macri i-a azvârlit, lui Stanciu, sabia, la picioare, lângă butuc.

— De nu asculţi porunca, şi tu, şi copiii tăi... Ridic-o, Stanciule!

Miron nu mai poate îndura. Barba şi pletele îi sunt răvăşite de vânt.

— Ridic-o, Stanciule!

— Iartă^mă, iartă-mă, boierule!

— Te-am iertat, Stanciule!

Stanciu s-a aplecat. Şi-a ridicat sabia. I-a arătat-o vătafului.

— Vai de sărac sufletul meu, Macri!

— Dintr-o singură lovitură, Stanciule!

„Miroane, dragul meu...”

Sabia a scânteiat.

A răsunat un icnet înăbuşit.

Şi capul celui mai mare cărturar al Moldovei a căzut.

Stropi mari şi roşii, ca o sudoare de sânge, s-au ivit pe fruntea încununată cu spini a răstignitului.

Opaiţe au înconjurat troiţa, ca şi cum ar fi răsărit din zăpadă nişte flori aurii, fierbinţi, asemuitoare cu stelele.

Călugării au ieşit din biserică, unul câte unul, într-un şirag lung, negru, parcă de umbre, având în mâini făclii...

S-a adus o sanie ţărănească, cu laturile împletite

din nuiele subţiri, la care fuseseră înhămaţi doi cai piperniciţi, numai piele şi os.

Lefegiii şi-au împărţit în grabă straiele fostului mare logofăt, lăsându-i leşului numai blana, în care sângerase, odinioară, şi Miron celălalt, căruia îi tăiase însă capul sultanul, nu un voievod moldav.

— Zapciule. i-a spus Pârvu lui Stanciu, înainte de moarte, pentru bunătatea şi recunoştinţa ce i le-ai arătat, sărmanul nostru boier ţi-a lăsat pământul de la Miroslava. Ca să-i hrănească din destul pe copiii domniei tale...

— Doamne, miluieşte-mă! a strigat Stanciu.

Şi-a frânt în două sabia şi, încălecând, a fugit.

— Am să le-azvârl ân Moldova! striga. Am să le-azvârl în Moldova!... Poate numai râul Moldova va izbuti să-i spele sângele!...

Deodată, vântul încetă ca prin farmec. O pace aproape de necrezut – după furtuna atât de aprigă ce bântuise, neîncetat, mai mult de trei zile – se aşternu peste ţinutul Romanului.

Pârvu, ajutat de ţărani, culcă pe paie rămăşiţele pământeşti ale fostului mare logofăt al Moldovei şi le înveli cu blana.

— A îngheţat bietul său trup!

Ajunseră înapoi în sat, mult după ce răsăriseră zorii.

Îi întâmpinară de departe glasurile cristaline ale copiilor ieşiţi prin sat cu colindul.

Pregătiră de grabă îngropăciunea. Şi două trupuri, în loc de unul, fură coborâte din criptă, sub lespedea de marmură din biserică.

Fiinţa de lut a cărturarului, pe voia lui Constantin voivoda, se învălui pentru totdeauna ân beznă.

— A venit, în sfârşit, pentru el vremea tăcerii!

glăsui mulţumit Ruset, când află că s-a împlinit omorul.

Doar Dosoftei, acolo, în Polonia, unde fusese adus şi poprit, din vremea altui stăpânitor, după ce-şi sfârşi slujba de pomenire, spuse:

— Şi gândurile, ca şi cuvintele lui Miron, chiar şi cele nescrise, vor învia. Sângele său va glăsui. Făptura sa de spirit a devenit legendă. Şi legenda dăinuie mai îndelung deCât piatra. Pentru că adevărul ei este mai adânc şi mai adevărat chiar decât ceea ce este scris în istorii...

CUPRINS

Redactor: MARCELA RADU

Bun de tipar: 28.V.1987 Coli de tipar: 10 CRAIOVA, 1987

întreprinderea Poligrafică „Oltenia” Str. Mihai Viteazul nr. 4, Craiova Comanda nr. 153

Lei 10,50

f”

